

Olga BĂLĂNESCU

TEXTE și pre-TEXTE

Introducere
în pragmatică



Editura Ariadna '98
București



TEXTE și pre-TEXTE

Sunteți de acord, cu siguranță, că fiecare dintre noi își proiectează discursul pe fundalul unui scenariu minuțios construit, de calitatea căruia depinde - de cele mai multe ori - eficiența intervenției noastre verbale.

Acest întreg univers de amănunte aparent ne semnificative (gestică, mimică, elemente de decor, într-un cuvânt, factori extralingvistici) se relaționează cu spusele noastre și le determină. Acesta este pre-textul.

Autoarea



UNIVERSITATEA BUCUREȘTI
FACULTATEA DE LITERE

SECȚIA DE COMUNICARE ȘI RELAȚII PUBLICE
Lect. univ. dr. Olga BĂLĂNESCU

TEXTE ȘI pre-TEXTE Introducere în pragmatică

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BĂLĂNESCU, OLGA

Texte și pre-texte : (introducere în pragmatică) /
Olga Bălănescu. - București : Editura Ariadna '98, 2011

Bibliogr.

ISBN 978-973-1759-09-8

808

Editura Ariadna '98
București

Cuvânt înainte

Publicarea cărții de față mă bucură în mod deosebit.

● În primul rând pentru că reprezintă o meticuloasă și bine documentată prezentare științifică a celei mai disputate, interesante și moderne discipline lingvistice, pragmatica.

● În al doilea rând, pentru că vine în sprijinul formării noii generații de specialiști în comunicare în sensul instruirii lor lingvistice adecvate secolului XXI.

● Și nu în ultimul rând pentru că deschide posibilitatea multor alte subiecte de cercetare prin problemele puse la dispoziție.

Cartea se remarcă printr-o organizare atentă și riguroasă, dar în același timp accesibilă materialului teoretic dublată de studiile de caz propuse (În fața textului însoțește invariabil fiecare capitol, trădând formația de pedagog a autoarei). Împlire benefică, zic, scopul lucrării de față fiind după cum se vede nu numai acela de a informa, ci și acela de a forma.

Texte și pre-texte formulează o nouă generație de specialiști în comunicare, oferindu-le cu generozitate și simplitate instrumente de lucru necesare activității lor.

O multitudine de domenii de activitate își pot găsi în cartea de față direcții de cercetare și promovare a imaginii. Faptul că metalimbajul pragmatic este decodat sporește accesibilitatea cărții și îi asigură succesul. Pe cât de complicat pare totul, pe atât este de simplu, grație dexterității cu care autoarea, bună profesoară de altfel, știe să prezinte conceptele teoretice, să le îmbrace într-o formă plăcută de prezentare și să le ilustreze prin exemple incitante, naturale, actuale.

Adevărată specialistă în comunicare, doamna Olga Bălănescu știe să-și prezinte cartea într-un mod cât mai interesant: titlurile capitolelor atrag atenția și mențin interesul cititorului sugerându-i conținutul. Din acest moment continuarea lecturii este asigurată.

Conf.univ.dr.
Cezar Tabarcea

Din prag...

Procesul comunicării verbale ne preocupă tot mai mult indiferent de domeniul în care ne desfășurăm activitatea, de eficiența lui realizare depinzând, în cea mai mare măsură succesul nostru.

Vorbim. Cu șefi, cu egali, cu subalterni, cu oamnei cunoscuți sau necunoscuți, cu adversari de temut sau cu prieteni și pentru fiecare în parte este nevoie să ne alcătuim un anumit tip de discurs care să țină seama tocmai de acest delicat amănunt: gradul de apropiere dintre cei doi interlocutori, reflectat în statutul lor socio-profesional.

Dincolo de întrebarea unei anumite persoane verbale în adresare, a unui apelativ specific sau a unui pronume de politețe, gramatica tradițională nu ne mai oferă alte strategii discursive.

Este momentul în care intervine pragmatica, dispusă a vedea ceea ce se află dincolo de text, adică ceea ce intenționăm să spunem, dar nu rostim din diferite motive.

Cu alte cuvinte, fiecare (sau aproape fiecare) mesaj rostit este dublat de un mesaj interior, intențional, virtual, nerostit dar care poate fi transmis interlocutorului nostru. Limba vorbită oferă o infinitate de situații de comunicare. Aproape fiecărui text îi corespunde un pre-text.

Cartea de față este adresată specialiștilor și studenților din cele mai multe domenii:

- comunicare și relații publice
- litere
- drept
- marketing
- administrație publică
- management

- relații internaționale
- publicitate
- birotică
- jurnalism

cât și tuturor interesați de eficientizarea procesului de comunicare.

Această carte:

- explică importanța pragmaticii în contextul disciplinelor lingvistice
- decodifică metalimbajul pragmatic, ceea ce facilitează accesul la informație
- pune la dispoziția celor interesați instrumentele de lucru necesare construirii/decodării unui mesaj cu mijloacele pragmaticii
- prezintă principiile după care se desfășoară procesul comunicării din perspectivă pragmatică
- aduce o suită de texte (la sfârșitul fiecărui capitol) spre analiză și interpretare potrivit principiilor teoretice expuse în capitolul respectiv. Acest fapt accentuează caracterul didactic al cărții și îl ajută pe cititor să asimileze cunoștințele primite.

Fiecare capitol conține un sumar al ideilor prezentate și dezvoltate pe parcursul său, astfel încât cititorul va înainta cu mai multă ușurință, iar cartea îi va fi cu atât mai utilă, cu cât el va cunoaște ce și unde să caute.

Titlurile de specialitate sunt dublate de titluri metaforice, acroșante, deoarece pragmatica este știința vorbirii, iar vorbirea este imprevizibilă, sugestivă și spectaculoasă.

Nu din senin s-a ivit această carte. Mai mult de patru ani de muncă și cercetare stau la baza materialului de față, zeci de ore de seminar și alte zeci de ore de curs cu studenții facultății de Comunicare și Relații publice au condus la

modificarea variantelor pe care le-a cunoscut această lucrare. Sesiunile de comunicare științifică cu colegii sau studenții altor facultăți au contribuit de asemenea la conturarea conținutului tematic.

n-am să vă ascund faptul că toate exemplele din carte au fost analizate împreună cu studenții din anul IV ai Secției de Comunicare și Relații Publice a Universității București, acum absolvenți, cei mai tineri specialiști în domeniul. Pe ei cartea i-a convins. Rămâne să vă convingă și pe dumneavoastră.

martie 2011

Autoarea

De aceeași autoare au apărut:

De aceeași autoare au apărut:

- Jurnalul intim în literatura română, Editura Paco, București, 1997.
- Limba română pentru străini (studenți, diplomați, oameni de afaceri), Editura Fiat Lux, București, 1999.
- Limbaj medical românesc pentru străini, Editura Ariadna 98, București, 1999.
- Practic îndreptar recapitulativ pentru limba și literatura română (vcoautor), Editura Ulpia Traiana, București, 2000.
- Limbaje de specialitate (curs practic), Editura Universității București, București, 2000.
- Dictionar roman-englez-arab (coautor), Editura Ariadna 98, București, 2000.
- Scrisori de afaceri (ghid practic), Editura Ariadna 98, București, 2001.
- Texte și pre-texte. Introducere în pragmatică, Editura Ariadna 98, București, 2002.
- Tehnici discursive publicistice și publicitare, Editura Ariadna 98, București, 2002.
- Limba română pentru străini (ediția a-II-a revăzută și îmbunătățită), Editura Ariadna 98, București, 2003.
- Redactare de texte (cum să scriem corect un text administrativ, politic, publicitar, publicistic), Editura Ariadna 98, București, 2005.
- De la cuvinte la necuvinte, Editura Contrast, București, 2005.
- Reclama românească (studiu de caz asupra spațiului publicitar românesc actual), Editura Ariadna 98, București, 2008.

Cuprins

1. Preludiu lingvistic (Teoria textului).....	p.8
2. Goblen (Preistoria pragmaticii).....	p.26
3. Pragmatica: Cenusereasa sau Printesa? (Concepte fundamentale ale pragmaticii).....	p.39
4. Puncte cardinale (Principii ale comunicării).....	p.68
5. Printre cuvinte (marci metalingvistice și metatextuale).....	p.95
6. Spune-mi pe nume (Dinamismul comunicational al deicticelor).....	p.117
7. Ce vrei să spui? (Unități ale micropragmaticii).....	p.139
8. Incertitudini (Unități ale micropragmaticii).....	p.172
9. Cine bate la ușă? (Unități ale micropragmaticii)....	p.185
10. Viteazule! (Discursul ironic).....	p.215
11. Un fel de Adonis (Nuanțări pragmatice ale ironiei).....	p.252
12. Bibliografie.....	p.277

PRELUDIU LINGVISTIC

TEORIA TEXTULUI

Substanța textului (intentio auctoris/intentio operis). **Teoria comunicării.** **Sensul textului** (caracter combinatoriu, dependent, multicodic, extralingvistic). **Puncte de sprijin ale textualității.**

În comunicarea de față îmi propun să analizez mecanismele interioare ale construirii unui mesaj eficient, înțelegând prin aceasta acel tip de mesaj al cărui scop final este atins, asigurându-se, astfel, premisele unei comunicări verbale de reușite.

Se impune, de asemenea, precizarea că numai comunicarea verbală scrisă reprezintă obiectul atenției în materialul de față.

Textul se încadrează în latura obiectivă a comunicării alături de: limbă, cod, referent. El este rezultatul intenției autorului (E) și transmite, prin mijloace lingvistice și extralingvistice, tot ceea ce E a dorit să transmită lui R.

Teoria textului vorbește în aceste circumstanțe despre **intentio auctoris**.

Dar textul aduce cu sine și elemente pe care autorul nu le-a intenționat a fi transmise, nu le-a acordat atenție în procesul comunicării. În anumite împrejurări, ele ies la iveală și "vorbesc" luminând textul cu o semnificație nouă. Se vorbește, în aceste situații despre **intentio operis**.

Un text nu poate fi separat de emitentul său ori de împrejurările în care a fost conceput deoarece multe dintre informații ar rămâne în umbră, nedesluite.

Principalele tipuri de abordare a textului sunt:¹

- generativă
- interpretativă

Aplicând metoda de lucru a celui dintâi, inițiem o investigație independent de efectele pe care le provoacă, omitem efectele impactului textului cu R, după cum ignorăm și punctul de vedere al lui R, reacțiile acestuia.

Aplicând metoda de lucru a celui de-al doilea tip de abordare luăm în considerație trei elemente:

- intentio operis
- intentio auctoris
- intentio lectoris

deoarece mesajul unui text poate fi decodat diferit pe măsură ce trece timpul (opera literară, de exemplu, se îmbogățește de-a lungul secolelor cu interpretările care i se dau; dimpotrivă, textul științific este "degradat" de timp, descoperirile făcute determinând pe E să modifice ori să dezvolte multe elemente ale mesajului său).

Un enunț ca acesta:

(1) *"În următoarele 24 de ore vom disponibiliza 20.000 de angajați."*

poate fi:

- întâmplarea unui om care glumește;
- întâmplarea unui om care glumește când nu trebuie;
- o amenințare posibilă;
- o replică pe fundalul unei tragice situații economice în care până și o glumă poate fi luată în serios.

Intentio operis trebui percepută ca o unitate de concepție. Substanța ei rezidă în imposibilitatea contrazicerii interpretării prin fapte din text. Mesajul transmis de E trebuie

¹ Umberto Eco, Limitele interpretării, Constanța, Editura Pontica, 1996

exprimat în mod constant pe tot parcursul textului astfel încât să nu existe un alt punct al textului care să îl contrazică.

Intentio lectoris este conjectura (presupunerea) făcută de R referitoare la **intentio operis**.

Conjectura trebuie să fie confirmată de ansamblul textului. De remarcat, însă, că pe un text se pot face infinite conjecturi (dacă sunt probate prin coerența textului).

În afara celor doi locutori (E și R) unele texte conțin un al treilea cvasi-locutor, un actant intermediar, căruia nu greșim dacă îi spunem personaj deoarece "a limita relevanța noțiunii de personaj la domeniul ficțiunii înseamnă a ignora faptul că –dincolo de statutul lor denotațional și pragmatic distinct –realitatea factuală și ce a universurilor fictive urmează în mare parte căi paralele, atât la nivelul creației textuale cât și la acela al înțelegerii."*

Este vorba despre subiectul care acționează și a cărui intervenție este comunicată de către E receptorului, „personajul” despre care este vorba în enunț.

(2) Exemplu

Într-un dialog ca acesta:

-N-a plecat încă?

-Nu!!

Locutorii sunt: E (care întreabă), R (care răspunde) și subiectul pe care cei doi îl așteaptă, în zadar, să plece și a cărui întârziere provoacă nemulțumirea celor doi. De remarcat contextul situațional creat de explozia de mânie a lui R (și căruia i se poate asocia, în realitate, un anumit act de comunicare.)

Astfel Romeo și Julieta sunt ceea ce spune Shakespeare despre ei că ar fi și ceea ce mai înțelegem noi pornind de la text. Interpretarea textului, din perspectivă tradițională, se făcea prin contribuția: sintaxei, semanticii,

fonologiei și stilisticii. Teoria textului privește textul sub aspect

conceptual

“clasicul” sistem de nivele ale limbii lărgindu-se prin adăugarea unui

nivel transfrastic

conceput ca:

- un nivel superior în ierarhia cunoscută a nivelelor limbii, prin faptul că cercetează relații de tip sintagmatic dincolo de limitele frazei. Acesta impune anumite standarde textuale:

intentio comunicativă
funcții pragmatice
roluri argumentative

- diferența calitativă între frază și unitate.

Procesul de adâncire a reflecției teoretice în sfera problemelor limbajului au dus la

depășirea unor concepte anterior formulate, la conturarea unor “spații” noi de cercetare, și anume: teoria actelor de limbaj, teoria textului/discursului, teoria dialogului/conversației și a interacțiunii verbale. Toate aceste elemente sunt părți componente ale **teoriei generale a comunicării**.

Cercetătorii au adus o perspectivă nouă asupra dialogului și un nou model interpretativ, devenite instrumente de lucru în sfera fenomenelor discursiv-textuale. În această perspectivă, mecanismele interpretative la nivel

textual-discursiv funcționează "pornind de la operații de formare și de confirmare de ipoteze"²

2. Teoria actuală a comunicării iese "dintr-un Pat a lui Procust" în sensul unei comprehensiuni dinamice și al unei abordări textuale cu totul noi.³

Din această perspectivă, comunicarea verbală devine

un proces multi-relațional a cărui analiză necesită solicitarea tuturor nivelelor lingvistice și a tuturor parametrilor conținuți în cele două componente ale sale: interacțiunea și simbolizarea

Câteva sunt conceptele de bază:

2.1. Competența comunicativă este unul dintre aceste concepte. (a nu se confunda cu conceptul chomskyian de competență lingvistică).

Înțelegem prin competență comunicativă un complex de cunoștințe lingvistice, socio-culturale și acte de comunicare (atitudini, acte comportamentale) prin care individul se exprimă.

Competența comunicativă este modificabilă și adaptabilă, ea se dobândește, se dezvoltă dar se poate și

² Oswald Ducrot, Jean Marie Schaeffer, Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului, Editura Babel, București, 1996, p.485-491

³ Moeschles Jacques, Modelisation du dialogue. Representation de l'inference argumentative, Hermes, Paris, 1989

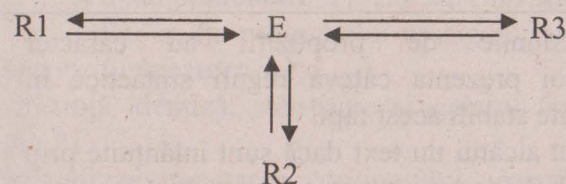
degrada.⁴ Comunicarea verbală devine astfel un fenomen complex pentru a cărui investigare este nevoie să apelăm la:

- toate nivelurile lingvistice implicate
- interacțiunea verbală
- simbolizarea

2.2. Relația E/R

Între cei doi locutori se stabilește un proces de determinare reciprocă, desfășurat atât succesiv cât și simultan. (prin factorii extralingvistici: mimică, gesticulație, care intervin din partea lui R în chiar timpul performării enunțului de către E.). Astfel, R este considerat și el un factor activ, angajat în procesul cognitiv și în cel reglator (de armonizare intercomunicativă) deoarece el ofera lui E informații prin felul în care se manifestă.

Actul comunicării poate include mai mulți R, după cum rolul de E poate fi luat oricând de unul dintre R. grafic, schema participativă include pe toți participanții la actul comunicativ:



La baza comunicării se află un sistem de interdependențe, fiecare participant acționând și reacționând în raport cu celălalt.

⁴ Jurgen Habermas, Dialogique. Recherches logiques sur le dialogue, Paris, PUF, 1979

Intervențiile verbale ale locutorilor sunt dispuse într-o anumită ordine dată de:

- poziționarea
- repoziționarea
- autopoziționarea locutorului în circuitul comunicativ.

2.3. Textualitate

Înțelegem prin textualitate capacitatea unui țir de enunțuri de a alcătui un **text** (cu un anumit mesaj). Textul îndeplinește două cerințe: **comunică** și **simbolizează**, în același timp.

2.3.1. Textualitatea din perspectivă sintactică

Există o strânsă legătură între vocabularul și regulile sintactice care operează pe materialul lexical oferit.

Se impune să delimităm **textul de frază**.

Prin frază înțelegem

legarea a două propoziții P1 și P2 printr-un conector (care poate fi: conjuncție/locuțiune conjuncțională, pronume sau adverb relativ).

Nu toate succesiunile de propoziții au caracter de "textualitate". Voi prezenta câteva reguli sintactice în acord cu care se poate stabili acest fapt.

- două propoziții pot alcătui un text dacă sunt înlănțuite prin conector și dacă ambele converg spre o idee comună

(3)[*Ne-am întâlnit*] P1

și —> Ne-am întâlnit și am discutat calm.

—> [*Am discutat calm*] P2

- două propoziții nu pot alcătui un text chiar dacă sunt înlănțuite prin conector dacă nu converg spre o idee comună

(4) [*El e din Iraq*] P1

și —> El e din Iraq și câinii latră.

—> [*Câinii latră*.] P2

În exemplul (4) avem cazul unui **non-text**, această trăsătură fiind scoasă în evidență nu de criterii formale (sintactice) ci semantice

- două propoziții pot alcătui un text dacă sunt juxtapuse și converg spre o idee comună

(5)[*Ne-am întâlnit*] P1

—> Ne-am întâlnit. Am stat de vorbă.

—> [*Am stat de vorbă*] P2

Specialiștii au numit acesată "legătură" a propozițiilor într-un text unitar semantic, **coeziune**.⁵

Trăsăturile gramaticale care asigură **coeziunea** unui text sunt următoarele:

- repetiția/recurența parțială a elementelor lexicală cu condiția ca expresia recurentă să aibă **referință identică**

(6)[*Ciorba este pe masă*] P1 [*În fața clădirii Parlamentului s-a adunat o masă de oameni*] P2.

După cum observăm (6) nu este o secvență coezivă. Comparați-o cu următoarea:

(7)[*Am două bomboane*] P1 [*Pe care o vrei?*] P2

Recurența pronumelui **o** asigură coeziunea șirului de propoziții deoarece are o referință identică: substituie singularul feminin al numelui din P1.

- Parafraza: repetarea conținutului asociată cu exprimarea într-o formă diferită și cu furnizarea de noi informații:

(8)[*M-a trădat.*] P1 [*Mi-a ascuns adevărul prefăcându-se că nu știe nimic.*] P2

- pro-formele: care pot fi pronume sau pro-verbe (substituirea unor elemente lexicale prin elemente substitutive cu funcție anaforică (reiau⁹ sau cataforică (anticipează)

⁵ Robert Alain de Beaugrande, Wolfgang Ulrich Dressler, Introduction to Textlinguistics, London, New York, 1981, Ed Longman, ch. IV

(9)[*Nae merge la biserică dar nu o face cu plăcere*]
unde verbul **face** reia verbul **merge** din prima propoziție.

2.3.2. Textualitatea din perspectivă pragmatică

Textualitatea reiese din **coeziunea** unui șir de propoziții dar și din **expectația**⁶ privitoare la modalitatea de succesiune a propozițiilor, adică din așteptările vorbitorilor/locutorilor privitoare la înlănțuirea sensurilor propoziționale.

Astfel, după P1:

(10)*E seară.*

vorbitorii se așteaptă să urmeze mai curând una din următoarele propoziții.

(11)*Sunt obosită. Pregătesc cina. Îl aștept să sosească de la firmă. Copilul și-a făcut ghiozdanul. Trebuie să înceapă vestitul serial Poirot. etc.*

decât propoziții ca:

(12)*Țin cu Rapidul. El e din Irak. Duminica viitoare mergem la biserică. etc.*

Oricare din propozițiile de la exemplul (10) va alcătui împreună cu (9) un **text**. Oricare dintre propozițiile de la exemplul (11) va alcătui împreună cu (9) un **non-text**.

O succesiune coerentă de propoziții ar fi, deci, o succesiune care nu frustrează (sau nu frustrează prea violent) expectația locutorilor. Sensul pe care l-am atribuit de acesată dată termenului de **coerență** este de natură pragmatică, întrucât se bazează în totalitate pe relația stabilită între:

⁶ Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria textului*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990

locutori

și

semnele sistemului lingvistic

Pentru a defini coerența ca fapt pragmatic, am observat (vezi exemplele 9,10, 11) că ceea ce apare ca liant între sensurile unor propoziții ale unui șir se datorește faptului că înlănțuirea acestora este conformă cu expectația locutorilor (privitoare la posibilele îmbinări de sensuri din mesaje formulate prin propozițiile citate).

2.4. Sensul textului

Sensul textului se dezvăluie prin mecanismele interpretative care îi ajută pe locutori astfel:

- E să construiască un enunț interpretativ optim;
- R să descopere ipoteza interpretativă optimă.

Sensul textului poate avea caracter:

combinatoriu

pentru că se ivește în urma întrepătrunderii mai multor rețele (rețeaua gramaticală, expresivă, comunicativă, semantică, tematică). Nu trebuie omisă rețeaua locutorilor, a performerilor actului comunicativ. Roland Barthes spunea că "textul înseamnă țesătură; dar, pe când până acum acesată țesătură a fost considerată drept un produs, un vâl gata făcut, în spatele căruia (...) se află ascuns sensul, noi accentuăm acum (...) că textul se face, se numește într-o veșnică întrețesere."⁷

dependent

⁷ Roland Barthes, *Le plaisir du text*, Edition du Seuil, Paris, 1973, p.100-101

pentru că depinde de natura **contextului** în care a fost conceput. Contextul (situațional) luminează diferite părți ale textului într-o semnificație aparte.

multicodic

pentru că este rezultatul existenței unor coduri diferite sau a unor subcoduri diferite. Astfel, într-o nuvelă funcționează **coduri tematice**, într-un text de scrisoare comercială funcționează **codul politetii** și **codul metalingvistic** specific, într-o reclamă funcționează **codul persuasiv** și **codul imagistic** (sau sonor), ș.a.

extralingvistic

pentru că rezultă din combinarea mai multor elemente eterogene (segmentale, suprasegmentale, verbale, non-verbale) ceea ce îi conferă textului o densitate considerabilă.

2.5. Raportul text/enunț

Enunțul este subordonat tematic, semantic și simbolistic textului. Elemente din enunț prin contur raportându-se la textul din care enunțul a fost extras.

Spunem, de aceea, că enunțul are o funcționalitate textuală.

(2) Exemplu:

Totuși, continuă pornit: Când vorbim de libertate, ne referim la stat, la soțietate, la guvern, la instituțiuni. Ne deplângem că nu ni se acordă destulă libertate. Să ni se acorde...minten! Sorbi din ceașcă, se strâmbă nițeluș. Sakia Muni sugeră: n-ai pus zahăr. De aceia, ți se pare, nu-i așa, amară. Discipolul își puse o patrată: cris-tos, crist-cubic. Reluă: Nu neg lupta civică pentru libertate (...)"

(Paul Georgescu, *Vară baroc*,p.44)

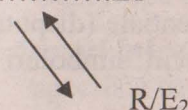
Enunțul este alcătuit din trei intervenții verbale care, parcă, nu se succed firesc în circuitul comunicativ. Discursul este inițiat, în mod firesc de E a cărei intervenție este precipitată, alertă, nemulțumită, ba chiar instigatoare (amănunte relevate în totalitate de adverbul **totuși** care marchează continuarea unei ofensive în ciuda piedicilor puse în cale).

Valoarea deictică a lui **totuși** reprezintă cel dintâi indiciu al apartenenței enunțului la o secvență textuală din care a fost extras, și în care se află explicit referentul: disputa de principii a celor doi (tânărul Dimancea și directorul Dogaru).

Mesajul lui E trebuie să stârnească o reacție în R, iar acesta să răspundă. Eroare. E nu a aflat formula nimerită a-l sensibiliza pe R, drept urmare acesta nu ia act de mesajul lui, nu răspunde, făcând imposibilă comunicarea, iar nouă dându-ne impresia unui dialog absurd.

De aceea, intervenția verbală a lui R, neavând nici o legătură tematică cu mesajul transmis de E, ne îndreptățește să-l considerăm pe R ca devenind un al doilea E în text (E2), printr-o mișcare conversațională de autopозиționare.

E1.....E1



Schimbarea referentului determină mișcarea de autopозиționare și transformarea:

R —————> E2

Schimbarea referentului poate fi interpretată ca un alt indice al apartenenței enunțului la o secvență textuală și din

care ni se lămurește statutul celor doi locutori: E1, este tânărul profesor Dimancea (a se vedea substantivul în forma lui articulată definitiv discipolul cu care este numit cu ocazia inițierii următoarei intervenții verble) iar R (versus E2) este directorul Dogaru, înțeleptul, rafinatul, nababul oriental îngăduitor față de “scâncetele” supusului (a se nota onomastica tipic orientală la care apelează autorul textului pentru a-i anunța participarea la discurs: Sakia Muni (înțeleptul lumii).

Ne aflăm în fața suprapunerii a două planuri referențiale

- libertatea;
- îndulcirea licorii (nu știm, potrivit enunțului despre ce licoare este vorba).

Aceasta și explică existența unei duble instanțe enunțiative (E1 și E2). Dedublarea instanței enunțiative și a planului referențial este un al treilea indice al apartenenței enunțului la o secvență textuală. Din text vom afla:

- licoarea pomenită este cafeaua iar prezența nu este cu totul întâmplătoare, ea reprezentând simbolul savurării în tihnă tipic orientală a existenței, al înțelepciunii de a te bucura de viață în pofida imprevizibilului cotidian;
- contrabalansarea celor două planuri referențiale (disputa de principii și înțelepciunea existențială) devin simboluri ale celor doi locutori.

Indicii de apartenență a enunțului la o secvență textuală pot fi:⁸

- structurați gramatical (grup verbal, grup nominal, relații interenunțiale explicite de tip gramatical, respectiv sintactic)

⁸ Carmen Vlad, Sensul, dimensiunea esențială a textului, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1994

- structurați gramatical (de tipul anaforei, cataforei, al apozitiei, sau al elementelor parantetice)

- extralingvistici

- transtextuali de tip: intratextual, metatextual, paratextual.

În concluzie, interpretarea enunțului implică:

- componenta frastică (fraza izolată de context)
- componenta pragmatică (fraza în context)
- componenta discursivă (fraza în enunț)

3. Puncte de sprijin ale textualității

Sunt o serie de elemente care determină textualitatea și asigură decodarea corespunzătoare a mesajului de către R:

a) **factori extratextuali**

aduce lui R o informație exterioară textului dar care îi poate fi de folos în înțelegerea mesajului (numele lui E; tipul detext, curentul căruia îi aparține textul, în cazul unui text literar; informații paratextuale: prefață, postfață, editură).

O scrisoare comercială se va bucura de mai mult interes (și, evident, succes) dacă va avea menționate datele complete de identitate ale lui E. (antetul).

Observația este valabilă pentru toate tipurile de texte.

b) **factori intratextuali**

specifică de la bun început categoria din care face parte textul, prevenindu-l pe R asupra naturii mesajului (scris) pe care îl va primi (textul poate fi citație, adeverință, proces-verbal, poezie, axiomă, interviu, comunicat de presă, articol de fond, înaintare în instanță, reclamația, ș.a.)

c) **factorii intertextuali**

aduc lui R o informație suplimentară performată de un alt E, exterior textului (se produce, cu acesată ocazie dihotomia E1/E2).

Funcționează, cu rol de intertextualitate, **citatul** care poate fi inserat printr-un discurs liber (prin stil direct): El a spus: "Vino!" printr-un discurs indirect (stil indirect)

El i-a spus să vină sau printr-o combinație a celor două formule (stil indirect liber).

Câteva precizări în legătură cu citatul.⁹ Textul poate găzdui un citat **neutru** (care adoptă față de textul cadru o stare de pasivitate deplină, cazul citatului savant) sau **polemic** (care citează o frază spre a o comenta sau se substituie metatextului din text).

Citatele mai pot avea rolul reconstituirii

- cotextului
- contextului

înțelegând prin context sursa de proveniență a enunțurilor iar prin context împrejurările rostirii discursului (vezi cap. Cenușăreasă sau prințesă?, din cartea „Texte și pre-texte, introducere în pragmatică”, autoare subsemnata)

Citatul poate reconstitui atât cotextul cât și contextul laolaltă. Funcția citatelor este preponderent **ludică**. Unele sunt clișee care au valoare de maximă.

(13) *E pur si muove.*

Pătrunse în uzul curent, ele ajung să reprezinte o normă "morală", instituționalizată, recunoscută și adoptată fără echivoc.

(14) *Cal bătrân în buiestru, nu se poate.*

⁹Cristina Hăulică, Textul ca intertextualitate, Editura Eminescu, București, Piața Scânteii, 1981, p.55-87; 147-183

Ele pot fi conjugate și declinate, comportându-se ca niște sintagme oarecare.

(15) Din:

Curat murdar, coane Fănică!

se poate ajunge la:

Curat murdar, domnule!

Curat murdar, Tudore!

în funcție de identitatea lui R.

Un act factor intertextual este **indicația bibliografică**, funcțională într-un număr mare de tipuri de texte.

Factorul intertextual funcționează imprevizibil, generând un mod intertextual: întrerupe și impulsionează prin derularea discursului.

d) **factori hipertextuali**

sunt acele forme specifice de intertextualitate în care un text este constituit din transformarea altui text (parodie, pastişă, traduceri).

În fața textului

1. Analizează următoarele texte din perspectivă **generativă** și **interpretativă**:

a) Editura "Marea Neagră"

Constanța, Bdul Tomis 45

Tel/fax.....

Către Tipografia Aris

În atenția domnului director.....

Vă facem cunoscut pe acesată cale că ați depășit cu 12 zile termenul de predare a exemplarelor (2000) tipărite în unitatea dumneavoastră, fapt care va atrage aplicarea de penalități prevăzute contractual.

Cu respect,

Director

- b) Din clarul miez al vârstei răd tinereții tale,
Trufașă-ți frumusețe în față o privesc
Și ochilor tăi, aștri tulburători de cale,
Opun intensu-mi geniu în care se topesc.

(V. Vasilescu, Poezii, vol. II, Ed. Minerva, București 1983, Sonetul CL VIII)

2. Identifică locutorii (E și R) din următorul enunț stabiliți de ordinea intervențiilor verbale din circuitele comunicative d emai jos:

- a) A: Ați văzut O scrisoare pierdută?
B: Mare lucru! Cine nu cunoaște piesa?
C: N-am mai fost la teatru de un an.....
D: E vorba de acea nouă punere în scenă, nu?
A: Exact. Este....
B: Cine a regizat-o?
D: Alexandru Tocilescu. Aduce o viziune cu totul inedită.
C: Ai văzut-o?
D: Nu, i-am citit cronică.

- b) "Dania: -L-am condus pe Mircea până la poartă, ei doi au intrat în casă, eu m-am întors la ale

mele....Seceleanu: - Sunt curios dacă pune tânărul mâna pe marmelăzi au ba. Dania: -Nu mai poate el după asta....Măine ar pleca, dar pân la pace, n-are unde să se ducă. Vancea: -Dar cu Mircea ăsta, ce-i? E chiar așa de bolnav? Dania: -E după zile....Odată-i așa, alteori e mai bine....Vancea: -Am auzit că tatăl lui, colonelul, a trecut la nemți...Ulmu: Nu-i colonel, e căpitan și acuș câteva zile l-a văzut un cunoscut al meu, la Iași...Ăsta e un fel de curier între Marghiloman și autoritățile de aici. Seceleanu: -Și, printre picături, o fi făcând și nițeluș spionaj....Dar pentru cine? Ulmu (râzând): -Mielu'blând sugerează la două oi. Dania: -Papa, în târg se zvonește că Eliza ar fi pus ochii pe tine....Ulmu (agasat): -Coțofana aia... Dania (șmecherește): -La vârsta ei, se ține bine....Ulmu (încurcat): -Ce tot vorbești și tu verzi și uscate?

(Paul Georgescu, Între timp, București, Editura Cartea Românească, 1990, p.263)

3. Identifică apartenența următoarelor enunțuri la secvențe textuale:

- a) Te uiți și câștigi!
b) Vrei să știi ce-ți rezervă astrele?
c) ...formează 01/ 89.89.812 și.....
d) "Pe culmea cea mai înaltă a munților carpați, se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ."

(N. Bălcescu, Românii supt Mihai-Voievod Viteazul, București, Editura Tineretului, Colecția Lyceum 1, vol. I, 1967).

GOBLEN PREISTORIA PRAGMATICII

Introducere. Preistoria pragmaticii (Stilistica,
lingvistica și contribuția CHARLES
BALLY). **Cercetări profunde** (CHARLES
MORRIS, EMILE BENVENISTE, AUSTIN)

Vă propun, prin cartea de față, o incursiune în domeniul pragmaticii, disciplina despre care se știe multe lucruri și totuși ne suscită interesul și curiozitatea în continuare.

Experiența predării acestei discipline timp de mai mulți ani la Departamentul de Comunicare și Relații Publice din cadrul Facultății de Litere a Universității București, precum și la alte câteva unități de învățământ superior particulare care au înțeles importanța acestui curs în pregătirea lingvistică a studenților, m-a ajutat să elaborez cartea de față, concepută ca un "dis-curs", ca o fragmentare analitică a unui text unitar.

Înțelegem la ce se referă pragmatica dacă urmărim devenirea ei istorică; punctul său de plecare poate fi identificat în stilistica lingvistică, "stadiul de preistorie a pragmaticii."¹⁰

Fondată de lingvistul elvețian CHARLES BALLY, stilistica lingvistică coexistă alături de stilistica literară și studiază faptele de limbă din perspectiva expresivității lor, ivirea acestei discipline fiind favorizată de amploarea luată în epocă de următoarele doctrine / concepte:

¹⁰ Emil Ionescu, Manual de lingvistică generală, Editura All, București, 1992, p. 214

-*psihologismul lingvistic* (potrivit căruia limba reprezintă principalul mijloc de exprimarea a universului afectiv, fapt pentru care se cere abordată sistematic din punct de vedere afectiv);

-*doctrina croceana* (foarte cunoscută lingvistului elvețian, a cărui teză fundamentală bazată pe **afectivitatea** oricărui fapt de limbă se apropie de teza lingvistului italian bazată pe **intuitivitatea** oricărui fapt de limbă).

-*retorica* (disciplină care postulează următorul principiu: o figură de stil este rezultatul unei anume trăiri afective. Prin construcția ei, Emițătorul are posibilitatea de a-și exprima universul afectiv, de a se face mai bine cunoscut interlocutorului său, de a persuadea).

-*dihotomia limba/vorbire* (doar vorbirea poate da nuanțe gradului de afectivitate a limbii. Este important modul în care vorbitorul folosește limba în vorbire pentru a se exprima.)

Este știut că stilistica lingvistică se bazează pe niște principii referitoare la natura și la funcțiile limbajului, după cum urmează: viața afectivă a individului este marcată de fenomene noționale, emotive și volitive, în egală măsură; nu putem întâlni fenomene volitive, noționale sau emotive în stare pură (ele se influențează reciproc).

Mijlocul principal de exprimare a vieții afective este limbajul natural (se impune aici distincția față de *limbajul* artificial, reprezentat prin cifre, simboluri, coduri grafice cunoscute doar de specialiștii în domeniu); exprimând viața afectivă, limbajul îndeplinește următoarele funcții: funcția logică, funcția afectivă și funcția volitivă.

Obiectul de studiu al stilisticii este **expresia artistică**; limbajul poate fi asemănat cu "o pânză a Penelopei" care se face și se desface continuu deoarece inteligența și

sensibilitatea lucrează simultan; indiferent de funcția îndeplinită de actul lingvistic, acesta trebuie să se facă înțeles de Receptor (R). Funcția afectivă este pusă în evidență de înșiși funcția logică a limbajului, de fenomenul noțional propriu-zis. Mesajul, pentru a fi corect înțeles de R trebuie să țină conțină atât componenta sa noțională (cantitatea de informație transmisă de limbajul natural)cât și pe cea afectivă(starea sufletească generată de faptul lingvistic respectiv). Să exemplificăm: vom nota intonația mediu ascendentă a unei interogații cu semnul " " ,intonația emfatic ascendentă (tot a unei interogații) cu semnul " " " ,intonația mediu ascendentă a răspunsului cu " " " ,iar intonația emfatic medie a răspunsului cu " " " .Să comparăm următoarele fragmente de conversație, absolut identice sub aspect formal:

a) -Mănânci?

-Da.



b) -Mănânci ?

-Da.



c) -Mănânci?

-Da.



Informația conținută și transmisă prin aceste fragmente de conversație este de natură: noțională afectivă, cele două componente completându-se reciproc și nuanțând în mod diferit mesajul.

Elementul noțional din întrebare constă în faptul că E se interesează în legătură cu desfășurarea unei anumite acțiuni din partea interlocutorului. Dar mesajul b comunică, în plus, și starea de uimire a lui E, determinată de performarea de către R a unei acțiuni total nepotrivite contextului în care se află cei doi.

Elementul noțional din răspuns constă în faptul că interlocutorul aduce o informație solicitată de întrebare. Dar mesajul c este nuanțat de elementul afectiv care comunică, în plus, starea de enervare a lui E, determinată (probabil) de insistențele anterioare ale lui R.

Factorul afectiv ar trebui avut în vedere în elaborarea metodicilor de predare a limbilor străine astfel: lexicul unui idiom să fie prezentat pe arii stilistice. Astfel,"cel care învață ia cunoștință de gama de atitudini afective mai mult sau mai puțin instituționalizate într-o comunitate prin expresiile lor lingvistice."(p.219)

O limbă este-un mod de comportament (BALLY)

-un anumit mod de a simți, de a înțelege

-o marcă a propriei noastre personalități: suntem ceea ce este limba pe care o vorbim.

1.CHARLES MORRIS a impus termenul **pragmatică** drept "o parte constitutivă a unei științe care nu avea ca obiect de studiu, doar limbajele naturale, ci orice sistem de semne așadar orice limbaj").¹¹ MORRIS a numit noua disciplină **semiotică**.

Și totuși...

Ce înțelege MORRIS prin pragmatică?

Răspunsul ar trebui să pornească de la importanța pe care lingvistul o acordă **semizei** (văzută ca un proces de producere a semnelor, un proces prin care un obiect devine semn și funcționează ca atare, înlocuind o realitate înconjurătoare cu o anumită reprezentare unanim acceptată în mentalul colectiv).

¹¹ Emil Ionescu,op.cit.

Cu alte cuvinte, semioza ar reprezenta o formă specială de cunoaștere, pentru că: stabilindu-se un raport între subiect și obiectul substituit de semn, se realizează un proces de cunoaștere intermediată de semn (relația Subiect/obiect nu este una de intuiție, ci o relație imediată).

Este meritorie încercarea lui MORRIS de a sintetiza trăsăturile definitorii ale pragmaticii¹² astfel:

- pragmatica este un unghi de cercetare a faptelor de limbaj;
- pragmatica este studiul aspectelor biologice, psihologice și sociologice ale limbajului(sub auspiciile sale dezvoltându-se timid științele interdisciplinare: psiholingvistica, sociolingvistica, epistemologia genetică)

Pragmatica se referă la studiul unor anumite tipuri de expresii (să nu ne așteptăm, deci, ca pragmatica să acopere întreaga sferă a comunicării verbale).

Pragmatica se individualizează printr-un metalimbaj propriu (**interpret, interpretant, act al vorbirii, act verbal, context situațional, act pragmatic, implicatură conversațională, ș.a.**) concepte care nu pot aparține nici unui alt domeniu lingvistic.

În anii '50, asupra pragmaticii se concentrează și cercetările lui EMILE BENVENISTE.¹³

Atenția lui BENVENISTE a fost atrasă de *cuvintele pragmatice* (numite și *particule deictice*):pronumele. În mod justificat: pronumele este un element de limbă existent în toate idiomurile vorbite la această oră.

¹² despre concepția lui Charles Morris, Francois Latraverse, La Pragmatique, Bruxelles, 1987, p.41-61 și 74-77

¹³ Emile Benveniste, Problemes de linguistique generale, Gallimard Paris, 1966

De remarcat că BENVENISTE se delimitează de accepția lingvistică tradițională asupra pronumelui, considerând ca nejustificată reunirea mai multor tipuri de forme în clasa unică *pronume*. El topește cunoștințele oferite de lingvistica tradițională în structuri noi capabile să răspundă cerințelor pragmaticii, obiectului de studiu al noii discipline. Perspectiva pragmatică asupra pronumelui l-au adus pe cercetător la următoarele concluzii :

- Eu** denumește orice persoană care vorbește într-un anumit moment și care spune *eu* (fiind o sinteză a particularităților de desemnare avute de numele comune și numele proprii. Într-un discurs sunt tot atâtea pronume de persoana a-I-a, câte instanțe discursive sunt (*constante individuale*);
- contextul de comunicare inițiat sau traversat de pronumele **Eu** reprezintă *instanța de discurs*;
- EU-TU** își dezvăluie rolul prin relația cu instanța de discurs;
- EL** se definește fără nici o referire la instanța de discurs; El este dependent de contextul lingvistic dependentă care îi dezvăluie un alt rol de comunicare. El este un pronume nepersonal, în timp ce EU și TU implică ideea de persoană; în jurul persoanelor EU, TU gravitează și se dezvoltă alte forme lingvistice tradiționale:pronumele și adjectivele pronominale demonstrative de apropiere/depărtare, anumite adverbe (*aici, acolo, acum, azi, ieri, mâine*), timpurile verbale.

Timpul, reprezentând un punct de reper al celui care vorbește, este într-o permanentă transformare atâta timp cât *instanța discursivă* se schimbă. BENVENISTE numește acest proces *o perpetuă reinventare a timpului*.

În concluzie, BENVENISTE este de acord că, dacă oamenii comunică în mod real prin intermediul limbii, are

loc *procesul comunicării*. Dar neagă limbajului calitatea de instrument al comunicării, aceasta revenind *discursului*.

Între limbaj și discurs există un raport de condiționare: limbajul aparține discursului. Limbajul este convertit în discurs atunci când **EU** devine instanța discursivă, proces care poartă denumirea de *subiectivitate*.

Lingvistul francez înțelege subiectivitatea numai în legătură cu actul vorbirii. (Ne întrebăm, îndreptățit, cum putem considera *discursul* autorului de jurnal? Este un *eu* care *comunică* într-o instanță de discurs... Cercetările ulterioare au răspuns acestor întrebări).¹⁴

Discursul (în concepția lui **BENVENISTE**) nu poate exista în afara lui **EU** și **TU**.

Planurile discursive **EU-TU** se pot interschimba în dialog (intersubiectivitate), îndeplinindu-se astfel condiția necesară și suficientă a înțelegerii. Potrivit acestei "alunecări", noțiunea *azi* a locutorului 1 se convertește prin intersubiectivitate în noțiunea *azi* a locutorului 2, ceea ce duce la înțelegerea dintre cei doi. Nesuprapunându-se aceste imagini, nerealizându-se procesul de intersubiectivitate, dialogul este absurd iar comunicarea, imposibilă.

3. Contribuția lui **JOHN LANGSHOW AUSTIN** este legată de definirea *enunțurilor constatative și performative*.

El numește enunțuri constatative acele enunțuri care descriu o stare de lucruri.

Exemplu: *Bate vântul.*

Munții sunt înalți.

¹⁴ Jacob Mey, *Pragmatics – An Introduction*, Blackwell, Oxford. U.K., 1996
Stephen Levinson, *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983

Enunțurile performative exprimă acțiuni performate de indivizi în diferite momente:

Exemplu: *Te aștept*

Îi mulțumim.

Promit că vin.

Pentru a exista, enunțurile trebuie să îndeplinească niște **condiții de reușită**. Acestea sunt: procedura convențională acceptată (cuvinte încărcate cu o anumită semnificație și valoare rostite de anumite persoane în instanțe discursive date); acordul locutorilor referitor la aplicabilitatea și valabilitatea convenției, sinceritatea instanței discursive.

Exemplu: refuzul unui soldat de a executa ordinea superiorului său (când ordinele sunt conform regulamentului) este un semn că soldatul nu-și asumă rolul și obligațiile care decurg din ierarhia militară. Rezultă, în consecință că ordinul este inefectiv, deoarece este respinsă *convenția*.

Dincolo de deosebiri care nu pot fi contestate, istoria celor două discipline (pragmatica și stilistica lingvistică) indică intuiții comune. Stilistica, așa cum o definește **BALLY**, a înțeles să-și apropie ideea de întrebuintare a limbajului și, pornind de aici, a privit limbajul din unghiul de subiectivitate ce colorează această întrebuintare. Pragmatica, în una din accepțiile ei, a avut aceeași premisă dar subiectivitatea nu a fost redusă doar la exprimarea afectivității.

În fața textului

1. În ce măsură textul de mai jos ilustrează concepția lui **CHARLES MORRIS** asupra termenului **pragmatică**:

*Un ceardac: în față, livadă cu pomi – caiși, piersici.
Doctorul (întins într'un șezlong decolorat; haine albe,*

ușoare de vară): - Așa cred că arată și raiul. Mi-am zis: păi, în rai nu se moare... (râzând): Deci, te-ai opus cu eroism, dar până la urmă i-ai cedat. Andrei (stă pe un scaun, fumează; supărat): - Ar fi trebuit să-l refuz, nu?! Doctorul: - E doar munca ta. N'ai luat nimic pe degeaba. Andrei (tot supărat): - O muncă pe care nu am făcut-o. Și dacă n'o să reușesc? Și dacă blânda copilă -desigur, o răsfățată- îmi va face misiunea imposibilă? Doctorul (surâde): - Asta-i grija lui, nu a ta. Andrei: Dar dacă demnitatea mea îmi cee să plec trântind ușa? N'o să pot pentru că am primit toți banii înainte! Doctorul (glas stins): - Ascultă, Andrei... Nu cumva ai prea multă demnitate? Sau poate ți-o plasezi prost? Andrei (indignat): -Cum?! Să mă las jignit? Călcăt în picioare! Doctorul (râde încet): - Călcăt în picioare! Auzi, auzi...Îl provoci la duel. Andrei (cu reproș): -Nu vrei să fii serios... Doctorul(oftează): - La vârsta mea e greu să mai fii și serios. Omul se duce la circ ca să se distreze, nu să fie solemn. Femeia cu barbă, maimuța savantă, zidul morții... Când vezi numerele astea de atracție, râzi, nu? Andrei (ridică din umeri): - Știi cât mi-a dat? Leafa unui profesor pe zece luni. Doctorul: - Cumpără-ți cu ei o moșie. Și vei trăi fericit până la adânci bătrânețe. Dacă nu ajung, ia-ți un costum de iarnă, cred că ai primit suficient. Andrei (necăjit): -Azi nu vrei să discuți! Doctorul (mimează indignarea): - Cine nu e serios? Eu?! Uite ce, Andrei: du-te chiar acum la individ, umflă-ți pieptul și nările, zvârle-i banii pe jos și strigă: Nu accept mila dumneavoastră jignitoare! (Confesiv): După asta, ca-efectul să fie deplin, strigă de trei ori: mizeraabile. Dar, neapărat, de trei ori, altfel nu are efect. (falsă supărare): Aa! Dacă nici așa nu-i bine, ... (Se sufocă. Are respirația grea., figura i se schimonosește). Andrei: - Suferi? Te obosește? Ar fi mai bine să plec... Doctorul (își

revine): - Aș prefera să plece astmul. Dar întrebarea ar fi... Mă identific eu cu dificultățile respiratorii? Sunt eu doar atât, o suferință fiziologică? Sau o privesc din afară zicându-i eu nu sunt acesta. Doamna doctor (pieptoasă și curioasă: emite un hârâit): - Puștiule, ia-ți medicamentele. Bună Andrei. (Andrei se ridică și zice „săr-mâna”). Doctorul: - Nevastă-mea e o progresistă. Nu mai crede în Precista, crede în medicamente. De n'o fi antica pasiune a femeilor pentru buruienile de leac... are ea ceva de fermecătoare! Doamna (hârâind): - Ia, mai las-o tu în pace pe Precista și înghite astea!

(Paul Georgescu, Siesta, Editura Eminescu, București, Piața Scânteii, 1983, p.82-83.)

2. Analizează raportul instanțelor discursive din următorul text (potrivit concepției lui BENVENISTE):

PROFESORUL: Trebuie să trăiți!

NECUNOSCUȚA: (uitându-se de jur împrejur): Unde? Aici?

PROFESORUL: Veți pleca. Trebuie să plecați.

NECUNOSCUȚA: Dacă trebuie, de ce m-ați dat jos din tren?

ȘEFUL: Fiindcă n-aveați bilet.

PROFESORUL: vă vom da noi bilet.

ȘEFUL: Care noi?

PROFESORUL: Eu.

ȘEFUL: Ai bani?

PROFESORUL (încurcat): Acuma nu. Dar mâine dimineață iau leafa.

NECUNOSCUȚA: Mâine dimineață? Nu aștept până mâine dimineață. Aici, în câmp....

ȘEFUL (jignit): Cum în câmp, doamnă? Cum în câmp? Dați-mi voie! Sunteți într-un oraș...

NECUNOSCUȚA: Ce oraș?

facem, să nu ne vadă nevastă-mea, că-mi aprind paie în cap, n-o cunoașteți pe nevastă-mea.

NECUNOSCUȚA (agitată): Ce noapte! Ce coșmar! N-are să se mai termine niciodată? N-are să se mai niciodată zi?

PROFESORUL: Ba da, doamnă. Dar trebuie calm, răbdare.

NECUNOSCUȚA: Nu pot, nu mai pot. Aș vrea să mor. Aș vrea să dorm. De ce nu m-ați lăsat afară, pe linie?... Era așa de bine... (lăsându-se să cadă pe un scaun): Eu mă culc aici. Stingeți lumina.

ȘEFUL: Vai de mine! Aicea nu se poate! Aicea vine nevastă-mea!

NECUNOSCUȚA (se ridică în picioare. E iar în culmea disperării): Atunci, unde, unde, unde? Aicea nu, pe linie, nu, ce vreți cu mine?

(Mihail Sebastian, Teatru, Editura Eminescu, București, 1985, p.136-137)

3.Characterizează instanțele discursive din dialogul de mai jos potrivit concepției școlii pragmatice continentale:

Grăsuna de cumătră, cu niște dinți de aur lejer cocliți, pe care încerc s-o câștig pentru cauza literaturii publicistice, avertizând-o că-s ziarist, după ce că nu-i deloc impresionată, îmi mai și reduce speranțele:

-Multe ziare trebuie să mai vinzi tălică, domnu', de-ai adunat bani de mașină. O fi ea mititică, dar văd că te-ncape! Și costă, nu?

Deoarece constat că ziaristii nu-s la preț, îi dezvălui cumetrei cealaltă latură a complexei mei personalități artistice:

-Sunt scriitor...

-Ca și bărbatu-meu? Nemaipomenit! Pesemne că la vreo gară mai mare...

ŞEFUL: Îmi pare rău! Comună urbană. Judecătorie, spital...

PROFESORUL: Liceu...

ŞEFUL: Opt mii de locuitori.

PROFESORUL (cu puţină amărăciune): Opt mii două sute patruzeci şi cinci la ultimul recensământ.

ŞEFUL: Şi încă pe mine nu mă numărased, că eram la Bucureşti, după treburi, în ziua aia.

NECUNOSCUȚA: Opt mii două sute patruzeci şi cinci de locuitori. (Către şef): Cu dumneata opt mii două sute patruzeci şi şase. (Gânditoare): Dacă rămân aici în noaptea asta vom fi opt mii două sute patruzeci şi şapte. (După o clipă): E un hotel?

ŞEFUL: Se poate să nu fie? Hotelul „Monopol”, în centru.

NECUNOSCUȚA: Dar n-am bani.

PROFESORUL: Asta n-ar fi nimic. Îl plătim mâine, dar n-aveţi acte.

ŞEFUL: Adevărat. Şi fără acte nu se poate. (Către profesor): Ce-ar fi s-o ducem la spital? Zicem că a avut un accident.

NECUNOSCUȚA: La spital? Nu merg la spital!

PROFESORUL: Nu-l ascultaţi, doamnă. Nu ştie ce vorbeşte.

ŞEFUL: N-oi fi ştiind, dar fără acte, unde vrei s-o ducem? (Necunoscutei): De ce n-oţi fi vrând, zău aşa, să ne spuneţi cum vă cheamă?

NECUNOSCUȚA: Mă plictiseşti. Mai e mult până la unsprezece trezeci şi cinci? Aş vrea să se termine.

PROFESORUL (ângrijorat din nou): Doamnă...

NECUNOSCUȚA (din nou exasperată): Mă plictiseşti, mă plictiseşti. Mi-e frig, mi-e somn, mi-e foame...

ŞEFUL: Să vă dăm ceva de mâncare.

NECUNOSCUȚA (cu dezgust): Unde? Ce?

ŞEFUL: Mare lucru n-avem. Dar e nişte raţă pe varză rămasă de la prânz. O minune! Numai că nu ştiu cum să

-Ce scrie soțul mătăle? Și la ce gară?
 -Păi, e scriitor de vagoane! La Câmpina. Că n-oi fi vrând să le scrie din mersul trenului!
 -Eu scriu cărți. Și nu la gară. Am nevoie de liniște, de-aia caut o gazdă pe-aici, fiindcă lucrez la un roman...
 -Nemaivăzut! Ca și bărbatu-meu...
 -Are un roman în lucru?...
 -Nu-i al lui! E-al lui Colarete, că i-a betegit o aripă, și-abia l-a luat în primire de la Brașov... Lucrează și Durică, ăsta-i bărbatu-meu, să-i dea o mână de ajutor... Că-i hurdubaie mare, de șapte tone...
 -Roman Diesel?
 -Tocmai cum zîseși!
 -Păi, eu scriu romane de citit, ne de cărat mărfuri... Și caut liniștea, așa cum caut pâinea cea de toate zilele...
 -Pâine se mai găsește, domnu', dar liniște, aici, la noi, ioc! De unde? Vaca trage să moară. I-a oprit cineva laptele, prin farmece. Rage cât îi ziulica de lungă, iar noi țipăm și mai dihai. De necaz, Durică bea numai trăscau, în lipsă de lapte. Asta-i liniște? Greu blestem s-a abătut asupra noastră! De trei zile încoace, ne-a secat și apa din fântână... Ce să-i dau lui Durică de băut? Că are și el dreptate... Nici tu lapte, nici tu apă!

(Vlad Mușatescu, Extravagantul Conan Doi. De-a Baba-orba, Editura Adevărul, București, 2010, p.61-62)

PRAGMATICA: CENUȘĂREASĂ SAU PRINȚESĂ?

CONCEPTE FUNDAMENTALE ALE PRAGMATICII

Definiție(accepțiune continentală / britanică americană). **Concepte de bază**(enunț, enunțare, acțiune-interacțiune comunicativă, reușită, emitere / receptare: asimetria relației, registru, eveniment verbal). **Context** situațional. **Concluzii**.

1. Perspectivă istorică

Preocupările specialiștilor pentru pragmatică datează din anii '30-'40 și ele încep cu cercetările lui CHARLES MORRIS, filozof contemporan cu CARNAP și BLOOMFIELD. Studiile sunt adâncite la începutul anilor '70. Lingvistul LEVINSON afirma că, la un moment dat, disciplinele care au venit în sprijinul interpretării textului din totdeauna

sintactica fonologia semantica

rămân fără răspuns în fața unor **mesaje** a căror substanță este dată de **context**. Aceste discipline lingvistice nu pot explica contextul prin regulile lor. Există o serie de informații absolut necesare înțelegerii mesajului, aflate "în spatele textului". Spunem "în spatele" deoarece ele nu sunt explicate nu pot fi scoase la iveală cu ajutorul metodelor de lucru tradiționale, puse la dispoziție de către disciplinele lingvistice

clasice. Sunt informații fără de care mesajul nu poate fi decodat corespunzător de către R.

Pragmatica a apărut din nevoia, preocuparea logicienilor și filozofilor de a afla metode noi, clare de exprimare.

"Language is a matter of knowledge.(...)A correct use of language presuppose the use of logic, and that any use of language which is not in accordance with the laws of logic is simply bad"¹⁵

Interesul față de pragmatică a crescut deoarece lingviștii au constatat că există numeroase fenomene de limbă ce nu pot fi explicate decât prin raportare la **limba reală, vorbită** (a world of real users").

(1) De exemplu

O mamă se grăbește să pregătească cina. Familia o așteaptă nerăbdătoare. Nemaivând timp să termine, ea spune "Cum or fi, macaroanele sunt gata, chiar dacă nu sunt fierte suficient."

Prin aceste cuvinte, ea vrea să spună de fapt: "M-am străduit să le termin, n-am reușit pentru că mă grăbiti, deci poftim, asumați-vă riscul de a le mânca așa cum sunt."

Acest discurs nerostit dar gândit se **implică** în cel rostit și se lasă înțelese. Așadar, principala preocupare a pragmaticii este **limba vie a vorbitorilor**.

Un enunț poate să fie greșit din punct de vedere al semanticii dar poate exista din punctul de vedere al

¹⁵ Jacob L. Mey, Pragmatics-An Introduction, capitolul Why Pragmatics? Blackwell, Oxford, U.K., 1996, p.23 ("Limba este o chestiune care ține de informație.(...)Întrebuinșarea corectă a limbii implică respectarea logicii, iar orice întrebuinșare a limbii în dezacord cu logica este pur și simplu incorectă- "trad. ed.)

pragmaticii care ne permite construirea unor asemenea enunțuri "eronate" din motive ce țin de structura sa proprie.

(2) De exemplu

*Dacă o persoană va spune: "Au prăjit portocalele"(excludem situația pregătirii unor preparate orientale), pragmatica va accepta această formulare deoarece enunțul vrea să sublinieze o anumită stare de fapt: *E era atât de amețit (sau bolnav, sau distrat, sau supărat, sau rupt de realitate) încât a pus în tigaie felii de portocale în loc de felii de cartofi.**

Enunțul astfel formulat subliniază o stare de spirit specială a vorbitorului (adevăratul obiect de studiu al pragmaticii).

Pragmatica abordează limba în strânsă legătură cu vorbitorii, din perspectiva lor și cu diferitele lor realizări lingvistice.

Spunem de aceea, că

pragmatica este știința limbii așa cum este ea folosită de oamenii reali ai unei comunități, pentru îndeplinirea activităților lor concrete, sumându-și toate limitările și performanțele impuse de aceștia.

Părerile sunt împărțite. GEOFFREY LEECH, de exemplu, crede că pragmatica nu poate fi definită. Deoarece a defini provine din latină unde însemna "sfârșit"(a defini < lat. "finis" "sfârșit"pl. fines "frontieră, graniță"). A defini pragmatica înseamnă a-i defini frontierele, a stabili cu exactitate de unde încep celealte științe lingvistice cu care se învecinează.

LEECH prezintă pragmatica în legătură cu semantica și distinge trei căi de structurare relației pragmatică-semantică:

- a) semanticism (semantică în pragmatică)
- b) pragmatism (pragmatică în semantică)
- c) complemenatrism (se completează una pe alta)

S-a ridicat, în cazul acesta, întrebarea dacă pragmatica poate fi definită ca o **componentă** a lingvisticii și ca o **perspectivă** asupra lingvisticii. Nu greșim dacă luăm în considerație ambele perspective.

Aceasta pentru că putem distinge o componentă pragmatică înțeleasă ca un set de funcții pragmatice ale limbii dar și o perspectivă pragmatică, adică o modalitate specială în care aceste funcții operează în cadrul unităților de limbă.

2. Accepții ale termenului

+ După cum am menționat în capitolul precedent, termenul **pragmatică** a fost introdus de CHARLES MORRIS în 1938. Etimologia cuvântului ne trimite la limba greacă (gr. pragma = acțiune, utilizare a limbii). Părintele pragmaticii (l-am numit acum pe MORRIS) se arăta interesat de studiul relației dintre **semne** și cei care le interpretează (vorbitorii activi).

Fiind studiată în egală măsură atât de către școală lingvistică "continentală" cât și de către cea americană și britanică, pragmatica a stârnit puncte de vedere diferite. Lingviștii continentali pornesc, în cercetările lor de la distincția

enunț # enunțare

înțelegând prin **enunț**-textul comunicării în sine iar prin **enunțare**-activitatea enunțiativă, procesul de comunicare verbală, discursul.

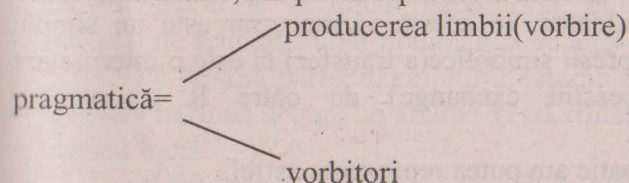
Componentele enunțului se raportează în mod necesar și obligatoriu la componentele situației de comunicare în care sunt folosite (locul și timpul performării activității enunțative, starea de spirit a locutorilor -E și R-alte amănunte de cadru general, care pot influența comunicarea).

X Pragmatica se conturează, astfel, ca un studiu al limbii din punct de vedere extern, sub aspectul felului cum este utilizată.

Interesul cercetătorilor este direcționat înspre procesul producerii limbii și înspre vorbitori, iar nu înspre produsul finit care este limba.

Se observă, cred, în mod clar, delimitarea pragmaticii de celelalte discipline lingvistice (sintaxa, morfologia, fonologia, ș.a.) pentru care centrul de interes este limba iar nu vorbitorii.

Pragmatica se circumscrie, deci, în sfera activă a comunicării, fiind interesată de **producerea limbii și de vorbitori**. Grafic, am putea reprezenta astfel:



Lingviștii britanici / americani pornesc în interpretările lor de la necesitatea

decodări corecte

a mesajului. Folosirea limbii implică, în mod egal **componenta acțională** a enunțării (vorbirea) și **componenta interacțională** (orientarea gândirii și a reacției interlocutorului său. Mesajul transmis de E trebuie decodat

corespunzător de R, iar E își va da seama de reușita actului său din reacția lui R.

Școala lingvistică britanică împărtășește opinia confrăților americani potrivit căreia a vorbi sau a scrie nu presupune în mod obligatoriu a comunica. E poate ține un subtil și interesant discurs filozofic, dar mesajul acestuia să nu poată ajunge la R din cauza nedeținerii de către R a "cheii" potrivite. În această tristă situație comunicarea este imposibilă pentru că R, neprimind, de fapt, nici un mesaj, nu răspunde la rândul lui, iar cei doi locutori (E și R) nu comunică.

Tot astfel se explică de ce un individ, nou venit într-un grup, nu poate înțelege de la început sistemul valoric al grupului, punctele lor de vedere, asistă la schimbul de replici al celorlalți dar nu poate interveni pentru că nu știe exact ce semnificație reală are cutare sau cutare cuvânt. De îndată ce deține "cheia" decodării mesajului, își va asuma rolul de R capabil să preia mesajul și să îi răspundă lui E astfel încât comunicarea să fie îndeplinită.

Comunicarea, în această viziune, nu este un simplu schimb de expresii simbolice (a transfer) ci este o interpretare reușită (successful exchange) de către R a intenției comunicative.

Schematic am putea reprezenta astfel:

pragmatica=interpretare reușită

3. Concepte de bază

3.1. Enunțul

Enunțul este unitatea minimală cu care operează pragmatica.

Enunțul este un produs al acțiunii de comunicare. Dimensiunile enunțului pot varia. Astfel, putem înțelege prin enunț o propoziție, sau o construcție cu dimensiuni superioare (text) sau inferioare (cuvânt) acesteia.

3.2. Acte pragmatice.

Actul pragmatic este enunțul care spune ceva dincolo de cuvinte, în spatele cuvintelor, ascunde ceva în interiorul său, un **ceva** care poate fi mult mai important decât enunțul în sine.

Actul pragmatic intervine acolo unde este acțiune, întrebuintare vie a limbii, conversație.

Exemplul 2 poate servi drept ilustrare perfectă a actului pragmatic cu condiția să excludem posibilitatea pregătirii unor preparate culinare orientale.

De ce?

Pentru că este mult mai important să aflăm că X era amețit, supărat, bolnav, rupt de realitate (deci ceva se întâmplase cu el) decât că a prăjit ceva. Dacă ar fi prăjit cartofi, faptul ar fi trecut neobservat, enunțul ar fi fost acceptat de semantică, iar pragmatica nu ar fi ciulit urechile.

Pe de altă parte, exemplul 2 este un enunț mult mai sugestiv întrucât degajă un anume **grad stilistic** ("Atât era de zăpăcit încât...")

Actul pragmatic este o invitație la descifrare, mai degrabă, iar nu o formulă lingvistică clară, explicită.

Cel mai obișnuit tip de act pragmatic este **negarea implicită** (implicit denial). Voi exemplifica această noțiune prin relatarea unui

CAZ:

(3) Exemplu:

La Conferința Națională Republicană din 1992, o adeptă a lui George Bush a ținut un discurs în care sublinia

grija președintelui față de bolnavii de SIDA. Însăși vorbitoarea era bolnavă, infectată cu virus HIV dar a făcut tot posibilul să sublinieze că s-a îmbolnăvit nu dintr-un contact accidental, ci de la fostul ei soț, deci sub auspicii legale sau morale.

Pragmatica interpretează enunțul (putem să-l numim act pragmatic) în funcție de **context** înțelegând prin context suma sau rezultatul a ceea ce s-a spus până atunci, așa-numita **pre-istorie** (pre-history) a actului pragmatic respectiv.

3.3. Contextul

Să ne apropiem cu mare grijă de acest concept întrucât de descifrarea lui depinde succesul demersurilor noastre viitoare.

Înțeleg prin context

totalitatea împrejurărilor și detaliilor de ordin fizic sau psihic care determină într-o mai mare sau mai mică măsură performarea actului pragmatic ~~performarea actului pragmatic.~~

Contextul este dinamic, în plină desfășurare, realizat de însăși participarea celor doi locutori la actul vorbirii. Se impune să remarcăm că descrierea pur lingvistică este statică, decupează secvența temporală și o immortalizează.

Consider că a sosit timpul să includem în categoria actelor pragmatice reclamele, anunțurile publicitare pentru simplu motiv că mesajul reclamei: are un E, are un R (publicul țintă) și comunică ceva de vreme ce stârnește o anumită reacție (de multe ori cea scontată, spre satisfacția lui E) în R. Ne vom opri asupra textului următorului anunț dintr-un muzeu:

(4.) Exemplu

"Fotografiatul interzis. Amendă 250 RON pe loc."

Vom privi textul citat mai sus din perspectiva tradițională, apoi din perspectivă pragmatică.

La nivel semantic, textul este clar, fără ambiguități, fără prolixități. Enunțul este acceptat ca fiind corect formulat. La nivel sintactic, ni se oferă propoziția a doua ca informație explicită pentru cine ar îndrăzni să încalce regula. Dar dacă pe R puțin îl interesează ce i s-ar putea întâmpla în caz de nesupunere? Această posibilă atitudine n-o aflăm decât privind textul sub aspect pragmatic. R găsește un exponat cu adevărat rar, el însuși este colecționar de artă și în fața hobby-ului de o viață nici o interdicție nu îl poate împiedica să fotografieze. Reacția lui ne dovedește că R știe care e consecința dar și-o asumă și înfruntă riscul.

Se verifică, în acest caz, teoria lingviștilor britanici și americani care cred în necesitatea existenței unei anumite interpretări a mesajului. Tocmai pentru că a decodat corespunzător mesajul, R, știe, realizează consecințele (amendă 250 RON). Încalcând regula el vrea să spună:

- a) nu se teme de plata amenzii
 - b) obiectul respectiv și-l dorește mai mult decât orice
 - c) obiectul valorează mai mult decât suma cerută în amendă
- Să luăm alt

(5) Exemplu

În locurile de parcare private, selecte din aria Greater Chicago apare următorul enunț pe plăcuțe: "All Unauthorized Vehicles Will Be Towed By Lincoln Towing Service TO 448 N. Clark Fee \$80.000 cash, visa & Master Charge Accepted."

Phone:501-4433")¹⁶

Explicit, aflăm din acest text informațiile (clar și concis expuse). **Implicit**, aflăm consecințele care pot surveni în cazul parcării fără permis. Ne dăm seama că mesajul aparține unei firme de tractare(E) care are, în prealabil, acordul poliției, deci este un mesaj oficial.

Contextul nuanțează diferența dintre: perspectiva gramaticală (care este obiectivă) și perspectiva vorbitorului (care este subiectivă).

Din punctul de vedere (cel gramatical), considerăm elementele ca structuri sintactice izolate ori ca părți ale unei paradigme gramaticale.

Din cel de-al doilea punct de vedere, ni se oferă o realizare concretă a primelor date (caz, timp verbal, mod, număr, persoană verbală, diateză) într-un context social-istoric și individual determinat. **Contextul** devine o chestiune de referință, ne "spune", ne "transmite" ceva, ne introduce în temă.

Contextul ne oferă, așadar, ceea ce numim

implicaturi conversaționale
și
presupoziții

dar asupra lor vom insista la timpul potrivit.
Am putea spune acum că:

¹⁶ Jacob, L. Mey, idem, p. 41 "Toate vehiculele parcate fără autorizație vor fi tractate de Compania de Tractări Rutiere Lincoln TO 448 N contra unei taxe de 80.000\$. Se acceptă plata cash sau în cărți de credit. Telefon..." (trad. ed.)

pragmatica este studiul condițiilor producerii limbajului uman așa cum sunt ele determinate de către contextul social.

Și lingviștii români sunt de aceeași părere. Contextul este privit drept o componentă a actelor verbale lingvistice desemnând împrejurarea în care are loc comunicarea (timpul, locul, contextul psihologic și socio cultural).¹⁷

3.4. Contextul situațional

Contextul situațional este împrejurarea în care are loc comunicarea verbală (orală). Aceasta nu are importanță pentru comunicarea scrisă, pentru care este esențial contextul obiectului comunicării. Ambele tipuri de contexte trebuie, însă, explicate în detaliu (prin mijloace lingvistice).

Pentru comunicarea orală, contextul imediat (situațional) este implicit, el remarcându-se prin mijloace non-verbale (extralingvistice / para-verbale: gesturi, mimică, mișcare, ș.a.). Mai poate fi numit și **cadru de comportament**.

3.5. Comunicarea

Înțelegem prin comunicare o **relație** care presupune **transmiterea** unui mesaj printr-un **cod**. Comunicarea poate fi:

- lingvistică (în care distingem două variante: scrisă și orală)
- paralingvistică (para-verbală, extraverbală: se referă la amănunte ce țin de gestică, mimică, intonație, accent, ritm, atitudine).

¹⁷ Liliana Ionescu-Ruxăndroiu, Dumitru Chițoran, *Sociolingvistică*; Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975

3.6. Actul de comunicare

Actul de comunicare este **comportamentul** cu valoare de comunicare pentru cei de față. Mijloacele de comunicare pot fi lingvistice, extralingvistice sau de ambele tipuri. Distribuția mijloacelor de comunicare este dependentă de **situație**.

3.7. Situație (de comunicare)¹⁸

Înțelegem prin situație, acea constelație de statute și de cadre limitând interacțiunea verbală care poate sau poate să apară.

Situația este o unitate socio-culturală care definește raportul dintre statutul socio-profesional al individului și cadrul social în care își desfășoară activitatea (cu condiția ca acest aspect să lumineze în vreun fel enunțul, să determine conturarea actului pragmatic):

profesor-școală
politician-parlament
vânzător-magazin

Situația ne aduce date referitoare la: identitatea socială a participanților (E, R), locul comunicării, momentul comunicării.

X 3.8. Actele comunicării

Actele verbale sunt enunțuri sau grupuri de enunțuri subordonate unor schimburi verbale organizate (situații de muncă, reuniuni oficiale sau particulare, etc.). Ele definesc acele segmente clar decupate din cadrul comunicării,

¹⁸ Liliana Ionescu-Ruxăndroi, Dumitru Chițoran, op.cit. cap. Studiul Limbii în contextul ei social

segmente devenite **clișee** (scuzele, salutarile, insultele, urările, promisiunile, rugămințile, ș.a.).

3.9. Interacțiunea verbală

Interacțiunea verbală este reprezentată de schimbul verbal între E și R produs într-un anumit context (cu acte de comunicare și situații de comunicare specifice de la un caz al altul).

Fiecărei comunități lingvistice îi corespund anumite **modele de interacțiuni verbale** care reflectă relațiile sociale existente și contribuie la menținerea lor. Sunt două tipuri principale de interacțiuni verbale:

a) personale (personal interaction) identificate în cadrul relațiilor între prieteni, egali, cercul familiei și care permite manifestarea individualității participanților;

b) de tranzație (transactional interaction) identificate în cadrul unor relații de

tipul: vânzător-cumpărător
funcționar-solicitant
șef-subaltern
doctor-pacient

și în cadrul cărora indivizii se comportă conform statutului lor social.

De menționat următorul fapt: interacțiunile verbale de tip **a** sunt mult mai variate și au caracter neoficial. Ele oferă cele mai spectaculoase forme de discurs, deoarece relația stabilită între cei doi locutori o permite. Cele de tip **b** sunt oficiale și precizează în permanență drepturile și obligațiile reciproce.

3.10. Canalul de comunicare

Canalul de comunicare determină tipul contextului situațional și structura mesajului astfel:

- comunicarea scrisă se realizează sub forma unor formulări definitive, care exclud negocierea sensurilor între E și R
- comunicarea orală reprezintă, prin formulările sale, "domeniul retușabilului".¹⁹

Cele două forme de comunicare, sub raport lingvistic, se realizează sub forma unei scale, între extremitățile căreia se desfășoară toată diversitatea varietăților comunicării verbale. Există o permanentă trecere de la o formă de comunicare la alta. Întâlnim astfel:

- a) forme orale mai aproape de scriptic (care caracterizează comunicarea formală, oficială)
- b) forme scrise cu realizări de tip oral (unde scripticul de factură orală este intenționat, determinat de cerințele autenticității)

(6) Exemplu

Ilustrativ pentru variantele de tip a este discursul judecătorului în instanță într-o ședință publică. Comunicarea este orală dar se situează foarte aproape de scriptic prin respectarea cu strictețe a unor anumite norme morfo-sintactice și lexicale.

Ilustrativ pentru variantele de tip b este textul unui articol de ziar care se referă la comunicarea, relatarea unei știri de scandal. Inserând, la nivel morfo-sintactic și lexical, elemente ce sugerează oralitatea, textul va fi simțit de către R ca fiind mai aproape de el.

Ambele forme de comunicare (scrisă și orală) sunt guvernate de un **principiu dialogic** numit "dialogizarea interioară" (BAHTIN) sau "dialogul implicit" (W. EDMONSON). Acest principiu dialogic funcționează ca

¹⁹ Liliana Ionescu-Ruxăndroiu, Structuri și strategii. Conversația, Editura All, București, 1995

forță generatoare a discursului, indiferent de canalul de transmitere utilizat.

Iată câteva trăsături generale pentru comunicare orală:

- prezența masivă a tiparelor mnemotehnice;
- numeroase structuri pertinente pentru domeniul pragmaticii;
- material lingvistic oferit în totalitate de limba vorbită (cu excepția variantelor discutate în exemplul 6)
- grad ridicat de redundanță;
- caracter situațional (ceea ce îi imprimă o puternică amprentă egocentrică);
- caracter afectiv, subiectiv și participativ;
- numeroase mijloace de expresie folosite (verbale, non-verbale, para-verbale; chiar tăcerea este funcțională în comunicare orală);
- importanța contextului situațional și a actelor de comunicare

și pentru comunicarea scrisă:

- elemente morfo-sintactice și lexicale de oralitate a limbajului;
- grad scăzut de redundanță;
- organizare în virtutea principiului dialogic;
- caracter obiectiv (uneori oficial);
- importanța naturii contextului.

3.11. Emitere/receptare

Polul emiterii și cel al receptării sunt asimetrice. În gramatică, distincția dintre E și R este neutră, fapt care nu se petrece la fel și în pragmatică.

În pragmatică, E trebuie să aleagă dintre mai multe formulări posibile pe aceea pe care o consideră adecvată (planificare lingvistică). Enunțul trebuie astfel formulat încât R să-i sesizeze intențiile și să fie determinat a acționa corespunzător, conform așteptărilor lui E. E trebuie să

anticipeze corect reacțiile lui R și să aibă un comportament strategic (reprezentat de anumite acte de comunicare).

Demersul interpretativ al lui R are caracter predictiv și strategic.

X 3.12. Registrul

Înțelegem prin registru o anumită variantă a limbii selectată în funcție de situația de comunicare (situație).

Distincțiile lingvistice între registre se plasează la nivelul lexicului (unități lexicale și frazeologice specifice) și al sintaxei (structura enunțului, topică). Registrele nu reprezintă varietăți marginale ale limbii, ci acoperă întreaga sferă a activității lingvistice. Putem clasifica registrele în funcție de:

- domeniul discursului (tehnic/non-tehnic)
- modalitatea discursului (scris/oral)
- stilul discursului (colocvial/oficial)

3.13. Competență comunicativă

Competența comunicativă este reprezentată prin sistemul de cerințe și reglementări sociale care guvernează comportamentul social-comunicativ.

Ea reprezintă capacitatea indivizilor izolați de a acționa concret, prin intermediul limbii, într-o comunitate lingvistică.

X 3.14. Evenimentul verbal

Grupul de acte verbale cu aceeași funcție alcătuiesc un eveniment verbal. Evenimentul verbal poate fi descompus într-u număr de segmente, care reprezintă etapele discursului.

Fiecare etapă se caracterizează printr-un anumit set de reguli de succesiune similar ordonate, prin aceleași componente și prin selectarea anumitor alternative pentru fiecare componentă.

Fiecare etapă a evenimentului verbal are șapte tipuri de componente: E, R, mesaj, canal, cod, subiect, cadru.

Evenimentele verbale pot avea următoarele **funcții** în tipul comunicării:

- funcția expresivă (emotivă): atenția este concentrată asupra lui E în cadrul actului verbal

(7) Exemplu: *Îmi pare foarte rău!*

Enunțul se distinge la nivel fonetic: geminarea consoanelor și prelungirea vocalelor vor sublinia intensă participare afectivă a lui E.

- funcția directivă (persuasivă): enunțul este imperativ, construit la persoana a II-a și încearcă să-l convingă pe R.

(8) Exemplu: *Fă așa cum își spun!*

- funcția referențială: enunțul se concentrează asupra subiectului și este construit la persoana a III-a:

(9) Exemplu: *Despre ce va vorbi?*

Ce a avut de spus?

- funcția poetică: atenția se concentrează asupra formei mesajului. Este specifică versurilor sau adresării artistice concepute.

- funcția de contact: mesajul este astfel construit încât E cere un răspuns grabnic din partea lui R, interesându-se dacă acesta îi acordă atenția cuvenită.

(3) Exemplu: *Mă auzi?*

- funcția metalingvistică: iese în evidență preocuparea pentru codul (stilul funcțional, dialectul, idiomul) pe care se bazează comunicarea:

(4) Exemplu: *Caută cuvântul în dicționar!*

Textul prezintă simptomatologia și terapia maladiilor cronice.

- funcția contextuală (situațională)

Contextul situațional

Înțelegem prin context situațional

totalitatea împrejurărilor și detaliilor de ordin fizic sau psihologic care determină într-o mai mare sau mai mică măsură performarea actului pragmatic

Contextul situațional devine irelevant pentru **comunicarea scrisă**, pentru care este esențial

contextul obiectului comunicării

Dar, indiferent de tipul comunicării (scrisă ori orală), contextul situațional trebuie menționat în detaliu (prin mijloace lingvistice).

În cazul comunicării orale, contextul imediat este **implicit**, el remarcându-se prin mijloace non-verbale/para-verbale.

Tipul contextului situațional este determinat de:

canalul de comunicare

Acesta determină în egală măsură și structura mesajului. Astfel, **mesajul scris** va conține formulări definitive, care exclud negocierea sensurilor între E și R; **mesajul oral** reprezintă "domeniul retușabilului"²⁰, putând fi oricând posibile schimbări de structură în alcătuirea mesajului.

Sub raport lingvistic, comunicarea orală și comunicarea scrisă se realizează sub forma unei scale între extremitățile căreia se desfășoară toată diversitatea varietăților comunicării verbale. Experiența ne demonstrează că există o frecventă trecere de la o formă de comunicare la alte, înregistrându-se astfel:

²⁰ Liliانا Ionescu-Ruxăndroiu, Structuri și strategii conversaționale, Editura All, București, 1995 p.8-28

a) forme orale mai aproape de scriptic

b) forme scrise cu realizări de tip oral

Varietățile de tip a caracterizează comunicarea formală oficială.

Astfel:

- pledoaria avocatului
- discursul judecătorului în instanță
- consultația acordată de medic
- intervenția verbală a funcționarului de la bancă, consiliu popular, prefectură, ș.a.

reprezintă tot atâtea forme de manifestări verbale orale care se desfășoară după anumite rigori discursive proprii comunicării scriptice: lipsește familiaritatea în adresare, mesajul este sobru, concis, neutru, fără urmă de participare afectivă a E, abundă unități lexicale și frazeologice specializate semantic.

Contextul situațional susține comunicarea orală de acest tip prin prezența gesticulației savant elaborată, vestimentație sobră, decentă, tipică.

Varietățile de tip b caracterizează mesajele în care scripticul de factură orală este intenționat, determinat de cerințele autenticității. Menționăm ca reprezentative următoarele tipuri de texte, aparținând diferitelor stiluri funcționale ale limbii române:

a) speciile literaturii subiective (jurnal intim, memorii, autobiografia, corespondență) – reprezentative pentru stilul beletristic²¹

b) texte dialogice aparținând literaturii obiective (nuvele, schițe) – reprezentative pentru stilul beletristic

²¹ Olga Bălănescu, Jurnalul intim în literatura română, Editura Paco, București, 1998

(unde textele sunt împărțite în două categorii: texte publicistice subiective: editorialul, reportajul, scrisorile deschise, cronici de film, recenzii, ș.a. și texte publicistice obiective: știri, comunicate de presă, mica publicitate, ș.a.)

Sau:

Furios că partenerul său de afaceri nu a respectat contractul încheiat între ei, E îi adresează R o scrisoare de reclamație, referitoare la livrarea mărfurilor contractate în cantități cu mult mai mici decât cele prevăzute de comun acord. Banii fiind însă virati în contul R, ar fi o nesăbuiță din partea Emițătorului să-și manifeste verbal agresiv dezaprobarea.

Contextul situațional este dat tocmai de totalitatea împrejurărilor care l-au determinat pe E să-i scrie Receptorului această scrisoare de reclamație.

Tonul va fi, împotriva voinței lui, calm, amabil, prietenos, încercând să rezolve incidentul pe cale amiabilă. S-ar putea adresa astfel:

(5) *Suntem siguri că multitudinea problemelor pe care le aveți de rezolvat v-a împiedicat să verificați cantitatea de marfă livrată către firma noastră în ziua de.....*

Ați fi observat astfel că lipsesc 6.320 t., ceea ce reprezintă o cantitate frumoasă.

Dacă mai adăugăm că am virat banii în contul dumneavoastră pentru întreaga cantitate, inclusiv pentru cea care lipsește, vă veți face probabil, timp să dispuneți de reglementările cuvenite.

Și în acest tip de text, E dialoghează cu R, tot așa după cum valetul dialoga cu domnul. Doar că în primul caz se întâmplă o **dialogare directă**, iar în cel de-al doilea, o

c) articole din presă (mai exact, textele publicistice subiective)²²

d) corespondența comercială subiectivă (scrisori de afaceri, cerere de ofertă, reclamație, scrisoare de remediere, ș.a.) – reprezentativă pentru stilul administrativ.

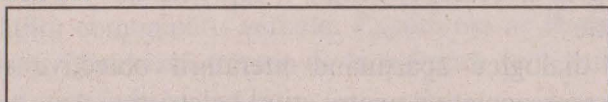
Să exemplificăm:

Cu toții cunoaștem, desigur, schița Căldură mare de I.L.Caragiale. Definim contextul situațional al acestui text și înțelegem de ce textul plutește în ambiguitate.

Dialogul dintre domn și valet ar fi putut decurge, în definitiv și într-un mod mai agreabil. Cei doi să se exprime inteligibil și actul comunicării să poată fi îndeplinit. Lăsând la o parte încălcarea flagrantă a maximelor și principiilor comunicării, ceea ce reprezintă una dintre cauzele nedecodării corespunzătoare a mesajului de către R, deci a necomunicării, se cere să observăm rolul pe care îl joacă **contextul situațional** în procesul comunicării.

Dialogul celor doi este îngreunat, în mod evident, de căldura toropitoare din jurul lor, care îi împiedică să se exprime corect, să înțeleagă răspunsurile primite sau să întrebe ceea ce, de fapt, ar vrea. Se pare că arșița îi împiedică să și meargă. (Ne amintim cât de greu răspunde valetul la ușă, iar când, în sfârșit, se îndreaptă către intrare, o face cu dificultate, abia târându-și pașii).

Spunem, așadar, că actul comunicării poate fi împiedicat de:



²² Olga Bălănescu, Tehnici discursive publicistice și publicitare, Editura Ariadna, București 2000

dialogarea indirectă. (cei doi poli ai actului comunicativ nu se află față în față).

Tot așa după cum dialoghează și avocatul cu instanța, judecătorul cu pârâtul, medicul cu pacientul, sau funcționarul de la bancă cu cetățeanul.

Am putea spune că ambele forme de comunicare (atât cea orală cât și cea scrisă) sunt guvernate de un **principiu dialogic**, care devine forța guvernatoare a discursului, indiferent de canalul de transmitere utilizat. Bahtin vorbește despre **dialogizarea interioară** a mesajului, iar W. Edmonson –despre **dialogul implicit** al textului. Noi distingem între **dialogul direct**, manifestat ca atare între protagoniști aflați față în față și care au prioritatea să primească mesajul ancorându-se în contextul situațional creat, și **dialogul indirect**, manifestat între protagoniști aflați la distanță, pentru care contextul situațional este simulat.

Comunicarea orală se distinge prin câteva trăsături generale:

- prezența masivă a tiparelor mnemotehnice;
- structurile orale pertinente pentru domeniul pragmaticii (știut fiind că structurile scriptice țin de domeniul sintaxei);
- prezența limbii vorbite (prezența manifestată la nivelul structurii frazei prin preponderența coordonării);
- gradul ridicat de redundanță (E are în permanență impresia că nu a spus suficient pentru ca R să-l înțeleagă. Reia de aceea ideea exprimată prin structuri apozitive, structuri care încarcă mesajul cu amănunte inutile, sufocante. În acest caz, mesajul poate fi simplificat, eliminând toate detaliile insignifiante;
- caracterul fatic al comunicării (înțelegem prin aceasta că mesajul nu servește la transmiterea unor sensuri referențiale (informații), ci numai la semnalarea existenței unei relații de

comunicare între parteneri. Caracterul fatic decurge din existența principiului dialogic, ca forță guvernatoare a discursului;

- caracterul situațional prin excelență (se poate vorbi în acest caz despre **egocentrismul** discursului oral);
- caracterul empatetic și participativ al comunicării. Enunțurile orale sunt caracterizate prin numeroase mărci "emoționale". Componenta afectivă a textului este dezvoltată în detrimentul celei informaționale. E participă afectiv intens la alcătuirea și transmiterea mesajului, fapt susținut lingvistic;
- caracterul mixt al mijloacelor de expresie folosite, ca de exemplu: mijloace verbale, mijloace non-verbale, mijloace para-verbale. Chiar **tăcerea** este funcțională în comunicare orală, deoarece poate semnifica:

- tensiune
- teamă
- amenințare
- indiferență sau autoritate

în funcție de mesaj și de contextul situațional.

4. Concluzii

La capătul acestei prezentări, cred că am reușit să scot în evidență trăsăturile distincte ale pragmaticii, trăsături care o individualizează între disciplinele lingvistice și-i oferă un statut privilegiat printre metodele de abordare și descifrare a textului. Departate de a fi o simplă disciplină limitrofă, pragmatica ne pune la dispoziție subtile metode de analiză a discursului, prin care putem desluși amănunte nebănuite.

Având drept obiect de studiu limba vie împreună cu vorbitorii ei, pragmatica ne aduce în cel mai direct și dinamic contact cu realitatea înconjurătoare.

Interesul pentru pragmatică, după cum am văzut, este în continuă creștere, deoarece metoda sa de lucru ne oferă performanțe de mare acuratețe.

În fata textului

1. Stabilește care dintre următoarele enunțuri poate fi interpretat drept **act pragmatic**:

- a) 3% din electoratul cuprins între 31 și 55 de ani a votat pentru Partidul Democrat.
- b) A: Ce vrei să mănânci?
B: Trece trenul.
A: Spanac sau mazăre?
B: Oprește la Praga.
- c) Vă reamintesc, doamnelor și domnilor, emisiunea noastră mai are la dispoziție doar 3 minute.
- d) Avem invitați care încă n-au reușit să ia cuvântul.

2. Depistează care, dintre următoarele enunțuri, conține o **negare implicită**:

- a) Vreau să vă asigur că am făcut tot posibilul ca să salvez patrimoniul întreprinderii, am făcut și împrumuturi la două bănci de renume, împrumuturi acordate cu cea mai mică rată a dobânzii, și, ca fost director de bancă și actual manager al acestei întreprinderi sunt sigur că starea de criză se va rezolva în curând.
- b) A: De ce le-ai spus colegilor că nu s-a schimbat orarul?
B: Nici n-am fost la facultate.
A: Și totuși, ei, știau că s-a schimbat orarul.

B: N-auzi că n-am fost la cursuri?

A: Atunci, de unde știau?

B: Cred că vorbim pe limbi diferite. Scuză-mă, am treabă.

c) A: Te-am sunat în week-end. Ai avut mobilul închis.

B: Vai, scuză-mă, cred că s-a descărcat bateria...

A: Și n-ai văzut timp de două zile?

B: Și tu acum... Ah! Ce aglomerație...

A: Tot nu mi-ai spus: de ce n-ai răspuns la telefon?

B: Cred că ești puțin agitat. N-ar trebui. Stresul dăunează.

3. Definește elemente de **context** care dau specificitatea fiecăruia dintre următoarele enunțuri:

a) Sătui de somn, cu foamea împlinită ori numai amăgită, ne simțim grozav de bine. Ba chiar ne desfătăm. Clipind des, și printre clipiri trăgând din când în când cu coada ochiului la mine, mătușa Uțupăr îi povestește mamei cum se ciorovăiește, și până la urmă cum se împacă ea cu Laurențiu Piele.

-Ne certăm uneori din cine știe ce fleac și ne despărțim supărați, hotărâți s-o rupem. Trece ce trece și mă pomenesc că mă întâlnesc cu el ziua nămieza mare pe uliță. Mă fac că nu-l văd. Mă uit în pământ. Aud că mă strigă. Nu-i răspund. Nu ridic nici măcar din umeri. După ce cade întunericul și se potolește satul, vine la ușă. Vine ca un biet câine bătut și înghețat să-i dau drumul să intre în casă.

-Cioc! Cioc!

-Cine e acolo?

-Eu, Laurențiu.

-Vrei să vorbești cu bărbatu-meu? E plecat la Turnu. Încarcă grâu în șleपुरi.

-Dacă aș fi știut că e acasă, n-aș fi venit.

-Pleacă. Nu mai am ce să vorbesc cu tine, Laurenț.
(Zaharia Stancu, Povestiri de dragoste, Ed. Cartea Românească, București, 1987, p.115)

b) Zoe: Cu o condiție; după alegere, o să fie manifestare publică...dumneata ai s-o conduci.
Cațavencu (repede și supus): O conduc...

Zoe: Dumneata o să prezidezi banchetul popular din grădina Primăriei.

Cațavencu (asemenea). Prezidez...

Zoe: O să chefuliești cu poporul....

Cațavencu (același joc): Chefuliesc....

(I.L. Caragiale, O scrisoarea pierdută, Ed. pentru literatură, București, 1970, p. 321)

4. Definiște **contextul situațional** al următoarelor enunțuri:

a) Pe scara răsucită coboară lent Eliza, bine construită, din belșug, frumusețe gen dulap; capot amplu, liliachiu, cu frunze verzi și flori mari, galbene. Papuci asortați, cu pampon mare, roșu. Fredonează romanța "Îmbătrânesc și-mi pare rău". Ține într-o mână un neser din piele neagră.
Coana Safta (ciudoasă): -Ce-i cu cântecul ăsta...Îmbătrânesc eu, nu tu....Doamna Eliza (coboară nonșalant): -Ei, așa, un cântec. Știi cum zice aiuritu' de Costel ? (Râde): "Înnebunesc și-mi pare rău". Coana Safta (ofuscată): -Asta-i vorbă de vorbit! Tineretu' ăsta-i filoxerat.
Eliza: N-ai humor. Coana Safta: -N'am! Și sunt mândră de asta.

(Paul Georgescu, Între timp, Ed. Cartea Românească, București, 1990, p.22)

b)-Ești un tip norocos, Vic!

-Ce tot îndrugi?

-Schimbul ăsta. mă întreb ce-o să zică nevastă-ta.

-Ce-are face cu Marjorie?

-Așteaptă s-o vezi.

-Pe Marjorie?

-Nu, pe umbra asta. Schimbul, adică. Schimbul ăsta e o pițipoancă, Vic!

Shirley scoase un chicot de surpriză și încântare. Vic se uită în gol fără să scoată o vorbă,

în vreme ce Brian Everthorpe îi dădea detalii.

(David Lodge, Meserie!, Ed. Univers, București, 1997, p.88-89)

5. Definiți natura **situației de comunicare** din următoarele enunțuri și evidențiați informațiile oferite de aceasta:

a) Carmen: Cine-o fi?

Octav: La ora asta? (Tare) Cine-i?

Doctorul Micu (de afară): Eu, Octav...

Carmen (veselă): Doctorul, Octav...Doctorul....

Octav (îngrijorat): Da...dar nu trebuie să te vadă.

Carmen (mândră): N-am de ce m-ascunde, Octav. Și tocmai față de el? Nu, nu-i cinstit să m-ascund...

Octav: Nu vreau...Cine știe...Să vedem mai întâi....

Carmen: N-ai curaj? Doar eu am venit....Uite, am să stau aici...lasă-mă....hai, hai deschide ușa!

(Octav ezită o clipă, apoi deschide ușa).

Doctorul Micu (se uită lung la Octav): Octav,...ce-ai făcut?

Octav: Cum ce-am făcut?

Doctorul Micu: Ce-ai făcut cu Carmen?

Octav: Dar eu...

Doctorul Micu: Carmen a fugit de acasă...(...) Carmen e-n stare să facă orice nebunie. Carmen e-n stare să se sinucidă....(dă cu ochii de Carmen)

Carmen (simplu): Bună seara, doctore!

-Și mie-mi place, domnu Alecu, măcar că nu-s neam de turc. Am să-i spun să facă două...

Alecu Deșca se așează pe-un scaun, între brazi. Leibuca intră în căsuța-i de bârne ca să ducă femeii veste bună, apoi se întoarce frecându-și mâinile.

-Da'un păhărel de rom, domnu Alecu, așa-i că merge pe lângă cafea?

-Merge, dacă-mi ții tovărășie. Eu cu dreptatea, domnu Leibuca.

-Știu, știu, răspunse ovreiul, răzând domol. Te cunosc eu, domnu Alecu. Dumneata ești un om rar pe meleagurile acestea. Cine te-a adus pe dumneata aici, domnu Alecu?

-Cine m-a adus? răspunse jandarmul. Nu m-a adus nimeni. Am venit eu. Eu nu mă tem de slujbă, oriunde-o fi. Eu și-ntr-un pustiu trăiesc, domnu Leibuca. Eu îs o leacă de filozof. Dacă n-am ce face, mă gândesc de ce-a zidit Dumnezeu pe om. caut să dezleg fără martori și fără probe cine-a atacat pe casierul de la gater.

(M. Sadoveanu, Bulboana lui Vălinaș, în Povestiri, Editura pentru literatură, 1968, p.162)

(V.I.Popa, Mușcata din fereastră, Biblioteca pentru toți, Ed. Minerva, București, 1984, p.60)

b) *(Ne aflăm în odaia tânărului. Deși a căzut seara, lampa nu s-a aprins, astfel încât acesta discută cu Doctorul în semiobscuritate). Tânărul (vorbește tare, smucit, uneori murmură și se oprește brusc): -Fapte, întâmplări, evenimente chiar, fleacuri, o foșgăială de chestii, sordide cel mai adesea, dar care nu se însumează, ce sens au toate acestea?! Doctorul (vorbește încet, dat distinct, uneori face pauze mai mari în care timp respiră adânc): - Continuă, te rog. T.: Ce să continui? D: -Numai atât? Așa repede ai epuizat problemele cosmosului? T.: -Nu văd ce rost au toate...astea, vreau să zic unde duc? Duc undeva? Să credem că Dumnezeu știe totul, dar e secretos, că el știe de ce trebuie să fie așa și nu altfel? Să cerșim secretul lui? O, ce ușurare să poți spune: eu nu pricep nimic, dar e cineva care știe tot: tăticu meu, tăticu din casă sau din ceruri. D.: - Lasă-l în pace. Săracul Sive Natura; după ce a făcut la terra, il sol e l'altre stelle, după ce a creat viața și pe om din noroi, fixându-le modul de funcționare, și-a terminat treaba sau misiunea, nu mai are ce face și se bate de muscă. Că doar n'o să-și calce propriile lui porunci, făcând minuni, adică antederogări.*

(P. Georgescu, Siesta, ed. Eminescu, București, 1983, p.150)

c) *-Bună sara, domnu Alecu. Faci bine că mai vii pe la noi. Femeia mea-i liniștită numai când treci dumneata pe aici.*

-Așa? Atunci du-te și spune-i c-am venit și roag-o să-mi facă o cafeluță cu caimac. Eu-s neam de turc, domn' Leibuca. Îmi place cafeaua.

PUNCTE CARDINALE

PRINCIPII ALE COMUNICĂRII

Nuanțe comunicative. Clasificarea textelor (tipuri de texte, componente structurale). **Acte ilocuționare** (tipuri specific, exemplificări). **Principii ale comunicării.** Principiul cooperativ. Principiul politetii.

1. Nuanțe comunicative

Stabilind, în capitolele anterioare, obiectul de studiu al pragmaticii și câteva trăsături definitorii ale acestei discipline incitante, vă propunem acum o adâncire a relației dintre semne și cei care le interpretează, prin analiza principiilor care guvernează comunicarea.

Prin reintegrarea limbii în cadrul sociocultural și psihologic în care este produsă și interpretată au ieșit în evidență existența unor sensuri „contextuale”, recunoscute ca atare de către receptorii enunțurilor.

Un mesaj ca:

(1) Mă întorc imediat.

Poate fi decodat drept:

Afirmație
Promisiune
Amenințare
Necaz

în funcție de condițiile în care a fost rostit, de discursul inițiat anterior între cei doi locutori, pe baza de informații deținută de E și R și în funcție de care R alege unul dintre posibilele sensuri enumerate.

Această nuanță comunicativă nu poate fi detectată de către niciuna dintre gramaticile tradiționale. Pragmatica devine, astfel, un domeniu complementar semanticii al cărui obiect îl constituie contribuția contextului la procesul de semnificare prin limbaj.²³

Succesul aplicării metodei de lucru pragmatic se definește în funcție de:

- existența a cel puțin doi locutori (E, R) în procesul comunicării, fiecare cu rol bine determinat (E îndeplinește un demers de tip predicativ, selectând din mulțimea mesajelor pe cel care ar corespunde cel mai exact așteptărilor și preferințelor lui R; R inițiază un demers de tip euristic decodând intențiile, deci mesajul lui E);
- existența contextului (situațional);
- structurarea comunicării în funcție de motivație și intenție (aceasta se întâmplă deoarece codarea și decodarea mesajului țin cont nu numai de gramaticalitate ci și de intenție și de eficiență; astfel un enunț corect gramatical poate fi „ineficient” sau „greșit-intenționat”, nereușit, după cum formularea aleasă de E permite sau nu lui R să sesizeze intențiile cu care au fost rostite cuvintele);

(2) -Parchează mai aproape de scara blocului!
-Nu pot.

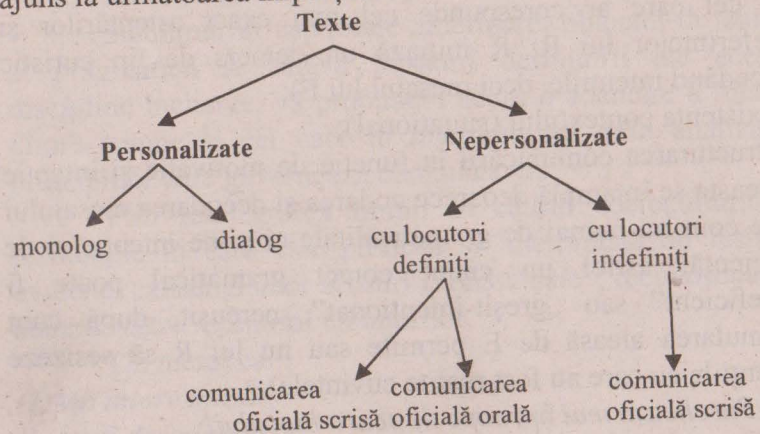
Dacă E și-ar fi dat silința să-i explice (sau să-i sugereze) lui R de ce are nevoie ca mașina să fie parcată în locul indicat de el/ea, R ar fi răspuns altfel și ar fi reacționat altfel, mutându-și centrul atenției către prioritățile lui E (poate bolnav, poate rănit, poate împovărat de prea multe greutăți de cărat, ș.a).

²³ Stephen Levinson, *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, p.31

Principiul clasic al adaptării la partener se verifică în continuare. În comunicare, alegerea strategiei adecvate îi solicită lui E:

- perspectiva clară asupra obiectelor conversaționale și a referentului;
- cunoașterea psihologiei lui R.

2. Gradul de participare afectivă a lui E la alcătuirea mesajului își pune amprenta asupra structurii compoziționale a textului. Pornind de la clasificarea lui FILLMORE²⁴ am ajuns la următoarea împărțire:



Textul, ca unitate căreia i se subordonează enunțul, este alcătuit dintr-o multitudine de acte verbale. Substanța actelor verbale influențează structura compozițională a textelor.

Orice act verbal este alcătuit din:

²⁴ Charles Fillmore, *Pragmatics and the Description of the Discourse* in Cole, P. (Ed.) 1981, p.143-166: clasifică textele în funcție de modelul de construcție (în texte de tip monologic, dialogic și impersonale) și în funcție de relația dintre ocazia producerii și interpretării mesajului (în conversație curentă și comunicare scrisă).

ACTE VERBALE

- componentă locuționară (care reprezintă corectitudinea gramaticală, respectarea normelor fonetice, morfo-sintactice și semantice standard)
- componenta ilocuționară (care reprezintă felul în care este interpretat un enunț în cadrul schimbului verbal: rugămintă, amenințare, felicitare, ș.a)
- componenta perlocuționară (care reprezintă efectul produs asupra lui R de către un enunț de o anumită forță ilocuționară).

Să exemplificăm:

(3) -Atingeți podeaua cu vârful degetelor!

-Hhm...

-Mai aplecat, mai aplecat!

Ne aflăm în fața unui fragment de text personalizat de tip dialogic: antrenorul își instruește elevii indicându-le ce să facă. Mesajul este înțeles de către R datorită **componentei locuționare** (acord subiect/predicat, construcția corectă a gebitivului neutru, plural, respectarea sufixelor verbale și ale desinențelor personale corespunzătoare).

Componenta ilocuționară ne indică modul în care mesajul este perceput de locutori: pentru început este formulat ca un îndemn, apoi ca o comandă. Insistența cu care este accentuată componenta ilocuționară provoacă un anumit impact al textului asupra lui R. A se observa replica (prezență non-verbală) pe care o dau elevii obosiți, probabil, de atâta antrenament.

Toate trei componentele sunt responsabile de reușita mesajului. Dar nu în egală măsură. Rolul decisiv îl joacă componenta ilocuționară, cu condiția ca celelalte două să nu fie neglijate.

Să exemplificăm:

(4) Te rog să ștergi praful.

(5) Trebuie să ștergi praful.

(6) Șterge praful.

(7) Cu siguranță că o să ștergi praful

(8) N-o să ștergi praful?

Exemplele pun în lumină câteva registre ilocuționare:

- rugămintă (4)
- comandă (5,6)
- siguranță (7)
- ironie (8)

Diferența între (4) și (5) este data de indicii specifice: construcție performativă („te rog”), verb directiv („trebuie”). După cum observăm, fiecare registru ilocuționar cunoaște realizări particulare. Acestea pot fi:

- verbe performative (a promite, a ordona, a nega, a afirma, a trebui, a insista) – vezi exemplele 4,5;
- indici nespecfici (multifuncționali);
- imperativul verbelor sau intonația imperativă pentru exprimarea unui ordin – vezi exemplul 6;
- adverbe predicative, folosite cu diferite nuanțe (siguranță, promisiune, ironie – vezi exemplul 7;
- construcții interogative sau negative folosite cu diferite nuanțe (ironie, refuz, îndoială) – vezi exemplul 8.

În exemplul (2) apar indici nespecfici:

- imperativul verbului „a parca”
- construcție imperativ-exclamativă
- determinarea spațială exprimată nominal

Toți aceștia conturează următorul registru ilocuționar: necesitate imperioasă, comandă. Dacă E ar fi introdus în actul său verbal o construcție interogativă:

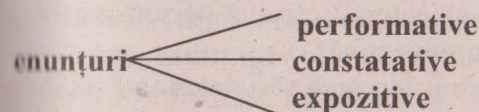
(9) Parchează mai aproape de scara blocului! Vrei?

(10) Vrei să parchezi mai aproape de scara blocului? Sau modal –interogativă:

(11) Ai putea parca mai aproape de scara blocului? Sau un deictic adverbial care să preceadă enunțul modal-interogativ:

(12) Poți parca **oriunde**. Dar poți parca mai aproape de scara blocului?, ar fi primit, poate, un răspuns afirmativ din partea lui R, iar nu un refuz (realizat prin intermediul celui mai evident indice nespecific: forma negativă a verbului).

Enunțurile performative îndeplinesc acțiuni, sunt constructive unor operații, ele nu descriu, nu relatează. Aceeași frază poate fi întrebuințată, după circumstanțe, în mai multă performativă, constativă sau expozitivă, generând



Să nu uităm categoria enunțurilor **semidescriptive** (sau performative mixte)²⁵ care formează o clasă intermediară între enunțurile performative și cele constative.

Aspectul performativ ține de forța ilocuționară care se realizează doar dacă E formulează mesajul clar, în funcție de preferințele lui R și de sistemul lui de gândire și dacă R înțelege mesajul.

Atingerea acestor performanțe în actul comunicativ este îndeplinit de concursul actelor ilocuționare (forței ilocuționare) la nivel fonetic, morfo-sintactic și semantic. Asocierea actului locuționar cu cel ilocuționar determină un anumit act comportamental din partea vorbitorului însuși ori a acelor locutori indirecți (persoane care au cunoștința de discurs fără a participa în mod direct, sau care sunt implicate

²⁵ Steven Davis, *Perlocutions*, F.Kiefer și M.Bierwisch (eds) University of California Press, 1979, p.44-85

în vreun fel în desfășurarea faptelor). Limbajul comportă, deci, și o forță perlocuționară.²⁶

3. Tipuri de acte ilocutionare

În funcție de impactul mesajului transmis asupra lui R, actele ilocutionare se împart în cinci clase:

a) **acte reprezentative** (prin care E spune celorlalți cum sunt lucrurile, care este starea de fapt, fără a se implica afectiv în relatare. Este o comunicare obiectivă, neutră, realizată printr-un text impersonalizat, cu locutori definiți (vezi stilurile administrativ și juridic) sau indefiniți (vezi stilul științific). O mulțime de asemenea acte reprezentative ne oferă stilul beletristic prin literatura obiectivă, scrisă la persoana a III-a (a se distinge de literatura subiectivă).

b) **acte directive** (prin care E încearcă să-l determine pe R să facă anumite lucruri, să acționeze într-un anumit sens. Acestea se regăsesc în texte aparținând tuturor stilurilor funcționale deoarece, indiferent de natura sa oficială/non oficială, E intenționează să determine un anumit tip de act comportamental la R prin mesajul transmis).

c) **acte comisive** (prin care E se angajează el însuși să facă anumite lucruri. Acestea se regăsesc atât în texte personalizate (stil publicistic, beletristic) cât și impersonalizate (stil administrativ-juridic). O declarație poate conține, spre exemplu, acte comisive).

d) **acte expresive** (prin care ne exprimăm propriile sentimente și atitudini. Implicând o pronunțată participare afectivă, actele expresive se vor regăsi doar în textele cu E non-oficial. Excepție fac categoria de texte aparținând **corespondenței comerciale**, ca variantă stilistică a stilului administrativ,

²⁶ Petru Ioan, Adevăr și performanță, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p.228-274

deoarece de mimarea „autenticității” sentimentelor lui E depinde bună receptare a mesajului de către R și în consecință, răspunsul adecvat, dorit de E).

e) **declarații** (prin care putem realiza schimbări de situație) prin anumiți indici specifici: **a declara, a concedia, a se căsători** ș.a.

4. Principii de bază ale comunicării

Sunt două principii de bază ale comunicării:

- principiul cooperativ
- principiul politeții

Principiul cooperativ²⁷ presupune formularea intervențiilor verbale ale fiecărui participant la un act comunicativ, desfășurat după **patru maxime**:

a) **maxima cantității** reclamă furnizarea de către locutori a tuturor informațiilor necesare și numai a lor, fără date suplimentare. Un text literar nu va respecta decât foarte greu, această maximă la fel și anumite variante stilistice ale stilului publicistic. În schimb, stilurile administrativ, juridic și științific fac din respectarea acestei maxime o trăsătură caracteristică;

b) **maxima calității** reclamă furnizarea de către locutori numai a acelor informații pe care ei le consideră adevărate. Conform acestei maxime, ei n-ar trebui să susțină lucruri despre care nu au dovezi. Respectarea acestei maxime este o condiție esențială a formulării mesajului în stilul științific, juridic și administrativ din cadrul variantelor stilistice ale stilului administrativ, observația este valabilă doar pentru **corespondență obiectivă**²⁸ Regăsim, cu ușurință, maxima

²⁷ Formulată ca atare de lingvistul H.P.Griece în Logic and Conversation, în Cole, P.Morgan, J.L (Eds) 1975, p.41-58

²⁸ Olga Bălănescu, Limbajul comercial în româna contemporană (I), Analele Universității București, anul XXV, 1996, p.15-19 și Limbajul

calității și în formularea **discursului confesiv** din cadrul literaturii subiective.²⁹ Confesiunea conține, prin definiție, imaginea cea adevărată a realității parcurse de E, trăirile lui interioare, aspirațiile, înfrângerile. De respectarea acestei maxime depinde printre altele, realizarea cu succes a unei pagini de literatură subiectivă (memorii, corespondență, jurnal sau autobiografie); cu cât mai real va fi referentul textului, cu atât mai puternică va fi impresia autenticității, îndeplinindu-se cu atât mai mult condiția esențială de existență a literaturii subiective.

c)maxima relevanței îi obligă pe locutori să facă afirmații legate doar de subiectul discutat. Respectându-se cerința acestei maxime, planul referențial rămâne constant pe tot parcursul schimbului verbal. De îndată ce se schimbă referentul, atenția locutorilor va fi focalizată asupra unui alt aspect, iar ei vor face afirmații despre cu totul altceva decât la începutul conversației lor. Maxima relevanței este respectată de textele aparținând stilurilor non-artistice³⁰: juridic, științific și administrativ. Construirea textului în baza acestei maxime anulează ambiguitatea, incertitudinea din actul comunicării, pe de o parte și indecizia din actul comportamental, pe de altă parte;

d)maxima manierei obligă la o comunicare clară, fără ambiguități, prolixități, caracterizată prin logică.

commercial în româna contemporană (II), în *Analele Universității București*, 1997, p.27-36.

²⁹ Olga Bălănescu, *Jurnalul intim în literatură română*, Editura Paco, București 1997.

³⁰ Ion Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1973, pag. 45-91.

Chiar dacă E nu se conformează maximelor (și nu se conformează cu siguranță întotdeauna, altminteri actul verbal va fi destul de plictisitor), R știe, intuește modelul teoretic, simte orice abatere și reacționează în consecință. El **deduce**.

Un alt principiu al comunicării este **principiul politeții**. El reglementează desfășurarea normală a schimburilor verbale, în sensul participării eficiente a ambilor locutori la actul comunicării prin menținerea unor raporturi interumane amiabile. Principiul politeții nu trebuie rezumat numai la componenta sa de suprafață, „civilitatea”, ci implică o latură esențială a comportamentului comunicativ. Respectarea principiului politeții duce, în mod inevitabil la imposibilitatea realizării actului comunicativ. Comunicarea organizată în sensul respectării principiului politeții, trebuie să fie astfel îndeplinită încât să nu prejudicieze imaginea publică a locutorului, așa numitul „face” (Ervin Goffman). Ea asigură •independența în acțiune a locutorilor (negativ „face”
•apărarea dreptului fiecărui locutor de a fi respectat (pozitiv „face”)

Spre exemplu:

(13)A: - Nu mai ieși pe balcon una-două, când îți tună?

B: - Ce-ai cu mine? Nu vezi că am treabă?

La nivel locuționar, locutorul A (Emițătorul) formulează o interdicție care în mod sigur, este sursa unui conflict între cei doi locutori. La nivel perlocuționar, consecința impactului mesajului asupra lui R este nemulțumirea acestuia, care ripostează (continuă actul comunicativ) și taie canalul comunicării. Printr-o mișcare

conversațională de re poziționare, locutorul A (Emitătorul) poate contiuna, insistând asupra dezvoltării interdicției:

(14)A: - *N-am chef să-ți mai suport toanele! Încetează și gata.*

Sau, respectând maxima politeții, ar putea construi un enunț prin care să respecte atât libertatea de acțiune a interlocutorului său, cât și pe interlocutorul însuși:

(15)A: -*N-am văzut că uzi florile. În regulă, scuză-mă!*

Exemplele (14) și (15) reprezintă diferite alegeri strategice. Înțelegem prin alegere strategică:

o formă de expresie lingvistică adoptată față de interlocutor în procesul comunicării

În funcție de atitudinea adoptată de interlocutor distingem două tipuri de alegeri strategice:

● **politețe negativă**

● **politețe pozitivă.**

Principiul politeții își subordonează o serie de **maxime** în realizarea sa printre care:

- maxima tactului;
- maxima generozității;
- maxima aprobării;
- maxima dezaprobării;
- maxima modestiei;
- maxima acordului;
- maxima simpatiei;
- maxima auto-ignorării.

Politețea pozitivă este integrativă și asigură desfășurarea optimă a relațiilor interumane. Aplicând diferite strategii definitorii ale politeții pozitive, obținem:

● formularea unor constatări care să dovedească interesul lui E față de R (maxima interesului):

(16) *Ți-ai schimbat mașina! Cât consumi?*

● exagerarea admirației față de R (maxima aprobării):

(17) *Ați ales soluția cea mai bună!*

Ce idee formidabilă ai avut!

Nu m-aș fi descurcat fără dumneavoastră!

Nimeni nu m-a înțeles mai bine ca tine vreodată!

● apelul la forme familiare de adresare, inserarea de glume pe parcursul actului comunicativ (maxima simpatiei):

(18) *Ce faci?*

Te aștept cam de mult timp, dar ce nu fac eu pentru tine?

● căutarea acordului cu R prin inițierea unor teme de interes comun, a unor locuri comune în conversație, ținând cont de preferințele lui R (conversație fatică) sau prin reluarea, fie și parțială, a replicilor acestuia (maxima acordului):

(19) *L-ai văzut aseară pe Van Damme? (E știe că R vede toate filmele acestui actor)*

Ce vă fac vecinii? (E știe că R se simte nedreptățit față de acești vecini)

Ce carte pregătiți pentru editură? (R este întotdeauna încântat să vorbească despre activitatea editorială)

● considerarea propriei persoane ca total lipsite de interes față de preocupările lui R (maxima auto-ignorării):

(20) *Nici nu iau în calcul problema mea, ci numai în situația dumneavoastră viitoare.*

● evitarea exprimării directe a dezacordului prin forme diverse (maxima tactului):

(21) A: *Te aștept diseară?*

B: *Da, dar dacă intervine ceva, îți dau un telefon.*

● manifestarea unei deschideri totale față de R (maxima generozității):

(22) Poți să vii oricând vrei.

Voi sunteți cei care stabiliți data examenului.

Ce cadou vrei de Crăciun?

Politețea negativă „constituie nucleul comportării deferente” față de politețea pozitivă care „constituie nucleul comportării glumețe, familiare”³¹. Politețea negativă instituie menținerea distanțelor între locutori și frânează desfășurarea optimă a relațiilor sociale. Există câteva strategii definitorii, concretizate prin maxime specifice, după cum urmează:

- reducerea la minimum a presupunerilor privind dorința lui R de a îndeplini un anumit act (maxima acordului):

(23) Ai dreptate când spui că e departe, dar n-ar merita să te angajezi acolo?

A se compara cu exemplul (19).

(24) E cam nesuferită problema asta, dar e tema ta!

(25) Așa este, medicamentul e amar, dar te va vindeca.

- construind enunțul pe baza acestei maxime, E manifestă înțelegere față de R care este pe punctul de a nu îndeplini o anumită acțiune. Tocmai acest acord tacit între E și R, îl poate determina pe R să acționeze în mod contrar: să îndeplinească faptul respectiv;

- exprimarea indirectă a forței ilocuționare (maxima generozității)”

(26) Vrei să închizi ușa? (pentru închide ușa!)

Ești amabil să-mi dai ceaiul?

Dacă nu te superi, poți da televizorul mai încet?

- adoptarea unei atitudinii pesimiste cu privire la posibilitatea lui R de a efectua o anumită acțiune (maxima tactului)

³¹ Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Narațiune și dialog în proza românească, cap. Pragmatica-domeniu al acțiunii și interacțiunii comunicative, Editura Academiei, București, 1991, pag. 20.

(27) Ai putea să vii la mine diseară?

Ai avea răbdare să-i explici copilului problema la matematică?

Îmi aduci azi hârtiile sau ești prea obosit ca să mai ajungi la mine?

A se compara cu exemplul (21), care ilustrează maxima tactului pentru politețea pozitivă.

- construcții restrictive sau de tip litotă (maxima modestiei):

(28) Vă deranjez numai o secundă.

Așteaptă o clipă, te rog.

Gara e la doi pași de aici. Ajungem imediat!

Să urmărim concretizarea celor două principii comunicative într-un text supus atenției noastre într-unul dintre capitolele anterioare (vezi capitolul „Printre cuvinte”).

Am putea preciza acum câteva dintre considerentele care, nerespectate, duc la realizarea unui mesaj insuficient:

- prezența unui act redundant;
- absența unui act pragmatic din cadrul enunțului
- prezența unui act verbal reprezentativ dominant în enunț;
- absența demersului predictiv al Emițătorului;
- absența demersului euristic al Receptorului;
- încălcarea principiilor și maximelor comunicării.

În fața textului

1. Detectează nuanțele comunicative din următoarele mesaje:

a. Ai spălat vasele?

b. Este bolnav.

c. Cât costă acest tablou?

d. Vasile se crede director.

e. Vrei să-mi cumpăr o mașină?

2. Analizează actele verbale ale textelor de mai jos sub aspectul componentelor: locuționară, ilocuționară și perlocuționară.

a. Ghidul Pagini aurii te scutește de alergătură! Caută ceea ce te interesează, așezat confortabil în fotoliul tău!

b. A: - Ce bibliografie ați avut de pregătit pentru seminarul de astăzi?

B: - Dăm mâine colocviu la...

C: - N-am găsit cărțile care erau date.

D: - Eu am găsit vreo două cărți dar lipseau la pagini...

c. - Mergem?

- Mai stăm puțin.

3. Găsește indicii specifici cu ajutorul cărora este conturată componenta ilocuționară din următoarele enunțuri:

a. Îți aduc cheile mâine.

Îți promit că îți aduc cheile.

N-am să uit să-ți aduc cheile.

Ți le aduc!

b. Trebuie să rămâi!

Insist să rămâi.

Ai promis că rămâi.

Ți-a ordonat să rămâi?

4. Găsește indicii specifici cu ajutorul cărora este exprimată componenta ilocuționară din următoarele enunțuri:

a. Deschide fereastra și cheamă-l în casă! Ce mai stai?!

b. Chiar nu știe despre ce e vorba?

c. N-o să mai mergi la stadion?

d. Zici că nu mai ții cu Rapidul?

5. Stabilește ce tipuri de acte ilocuționare se regăsesc în următoarele enunțuri:

a. O să-l dau afară pe Vasile pentru că una a promis la semnarea contractului și alta a făcut între timp.

b. Tu, Dragoste, neroadă, oarbă, ce-mi faci tu ochilor?

De ei privesc și nu văd ce se vede?

Ei știu ce-i frumusețea, și văd și unde zace,

Dar iau ce e mai bun drept ce e mai rău.

Când ochi viciați de mult-părtinitoarele priviri

Au ancorat în golfu-n care naviga lumea toată

De ce din perfidia ochilor tu făurit-ai căngi

Cu care-i prinsă judecata inimii mele?

(W. Shakespeare, Sonetul 137, în Andrei Ion Deleanu, Doamna brună din sonete, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1978, p. 63)

c. De la Ștefan cel Mare și până la fiul Lăpușneanului, adică mai bine de o sută de ani, Moldova a văzut perindându-se pe scaunul ei numai fiii și nepoții marelui voievod, o continuitate dinastică, dacă nu întotdeauna legală, în tot cazul de sânge, și cum Ștefan era el însuși coborât din întemeietorul țării face ca această continuitate a ținut peste 200 de ani.

(C. Gane, Trecute vieți de doamne și domnițe, vol. I, Cap. XIV, Editura Junimea, 1971, p. 139)

d. - Dar de ce-l priveai cu atâta atenție? Îl întrerupse Dumitrescu?

- Dobridor zâmbi enigmatic.

- Pentru că, de când îl cunosc, Dayon purta întotdeauna bandajul negru pe ochiul drept, și acum îl poartă pe ochiul stâng.

- Nu se poate, îl întrerupse din nou Dumitrescu.

- Îți spun că am verificat de mai multe ori. Până mai acum câteva zile, stângul era ochiul sănătos, și acum este ochiul drept.

(M. Eliade, *Nuvela inedite*, Dayan, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1978, p.63)

6.Comentează asupra realizării maximei relevanței în următoarele enunțuri:

a. Ghidul Pagini aurii te scutește de alergătură! Caută ceea ce te interesează, așezat confortabil în fotoliul tău!

b. Ne deplângem că nu ni se acordă destulă libertate. Să ni se acorde...minte! sorbi din ceașcă, se strâmbă nițeluș. Sakia Muni sugeră: N-ai pus zahăr. De aceea ți se pare, nu-i așa, amară. Discipolul își puse o pătrată: Cris-tos, crist-cubic. Reluă: Nu neg lupta civică pentru libertate, dar uităm toate celelalte sclavii, pe care le acceptăm ușor, le dorim chiar, ne zbatem pentru ele. Guru-Șmekerlo-glu grăi: Ușurel băete – luă o căniță de argint și turnă apă fiartă în craterul diablo. Puse capacul peste turn. Pic! Pic! I-a pus capac! Operație magică. Transformarea apei în cafea – Cana Galileii. Își aprinse un nou trabuc: Ușurel. Cafeaua, tinere, se soarbe încet, nu se dă de dușcă precum trăscaul.

(Paul Georgescu, *Vara baroc*, Editura Minerva, București, p.44-45)

c. act adițional la statutul Fundației „Corola”
cu sediul în București, str. Barbu Văcărescu, nr.39, Bl. 3, et. 1, ap.15

Subsemnatul.....cetățean român, domiciliat în București, str. Barbu Văcărescu, nr.39, Bl. 3, et. 1, ap.15, în calitate de președinte al Fundației „Corola”, împuternicit al membrilor fondatori în baza procesului verbal autentificat sub nr. 2640593/09.04.1999 de Biroul Notarial Public din București, Calea Victoriei, nr.85, urmare a celei de-a doua ședințe a membrilor fondatori ai Fundației „Corola”, conform procesului verbal din 26.04.1999, am hotărât.....

7.Comentează asupra realizării maximei cantității în următoarele enunțuri:

a. Tu torci. Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme-n vreme,
Trei vreascuri rupte dintr-un gard.
Iar flacara lor geme:
Clipeste-abia din când în când
Cu stingerea-n bataie,
Lumini cu umbre-amestecând
Prin colturi de odaie.

(George Coșbuc, Mama)

b. El este foarte pretențios.

Iar eu foarte curioasă sa aflu cum voi fi răsplătită.

Noua cafea – Nova Brasil, taina aromei!

c. Mr. Musculo – instalatorul gel desfundă tot! Fără să atace
jevile, îți e de mare ajutor!

8.Distinge strategiile definitorii ale politetii pozitive (sau negative) în exemplele de mai jos:

a. De când bei lapte de dimineată?

Te-ai tuns. Ți-ai schimbat și culoarea părului...un nou look?

A: Adu-mi, te rog, un Eferalgan.

B: Nu mai luați piramidon?

b. A: E un concert de muzică rook la Sala Palatului săptămâna viitoare.

B: Nu mai spune!

c. Am avut multe de învățat de la dumneavoastră.

Al ales o gresie superbă pentru holuri.

Dulceață, ca dumneata, nu știe să facă nimeni!

d. Lasă-mă pe mine de-o parte, găsește o mașină pentru voi!
Eu am să mă descurc, rezervă bilete pentru tine!

e. —Nu vrei o țigară? Am întrebat-o.

Ș-a uitat în jur, apoi mi-a spus:

- Am impresia că ăsta nu-i vagon de fumători, Rudolph!
- Să mor de râs nu alta!
- Nu-i nimic. Fumăm până încep să țipe la noi, i-am spus.

I-am oferit o țigară, apoi i-am aprins-o. Arăta bine când fuma. Trăgea bineînțeles în piept, și-așa mai departe, dar nu cu patimă, cum fac cele mai multe femei de vârsta ei. Avea foarte mult farmec. Și, dacă vreți să știți, avea și sex appeal, cu carul.

Ș-a uitat cam curios la mine, apoi, deodată, mi-a spus:

- Poate mă înșel, dar am impresia că-ți curge sânge din nas.

- M-a lovit cineva cu un bulgăre de zăpadă — un bulgăre înghețat.

- I-aș fi spus tot adevărul, dar era prea lung de povestit. Îmi plăcea. Începuse chiar să-mi pară rău că-i spuseseam că mă cheamă Rudolph Schmidt.

- Ernie, i-am zis, e unul dintre băieții cei mai iubiți de la Pencey. Știați?

- Nu, nu știam.

- Am dat din cap.

- E adevărat că ne-a trebuit destul de mult ca să ajungem să-l cunoaștem. E un tip curios. Are și el ciudățeniile lui. Știți și dumneavoastră, nu? Uite, de pildă, când l-am întâlnit prima dată, când l-am cunoscut, am avut

impresia că-i snob. Așa am crezut. Dar nu e. Are doar un caracter mai special, mai original, și îți trebuie timp ca să-l cunoști.

f. În clipa aceea am căscat. Sunt un magar prost crescut, dar n-am putut să mă stăpânesc. Dar domnul Antolini nu s-a supărat, a râs.

- Hai, mi-a zis, ridicându-se în picioare. Hai să facem patul. M-am dus supă el până la dulap, de unde a încercat să scoată niște cearșafuri și pături și mai știu eu ce alte lucruri de pe raftul de sus, dar n-a putut, fiindcă avea în mână paharul ăla de whisky. Atunci l-a dat pe gât și l-a pus jos, și apoi a scos lucrurile din dulap. L-am ajutat să le aducă până la canapea. Am făcut patul împreună. El nu prea se pricepea. Nu știa să aranjeze așternutul și păturile prea strâns. Dar mie, oricum, nu-mi păsa. Eram atât de obosit, încât aș fi dormit și în picioare.

- Și ce mai fac femeile tale?

- Bine.

Nu prea încurajam discuția, pentru că n-aveam chef de conversație.

- Dar Sally?

O cunoaște pe Sally Hayes. Îi făcusem cândva cunoștință cu ea.

- Bine. Am ieșit cu ea azi după-masă.

Mamă, mi se părea că trecuseră 20 de ani de atunci.

Nu mai aveam mare lucru în comun.

- A naibii de frumoasă. Dar ce mai face cealaltă? Cea de care mi-ai vorbit, cea din Maine?

- A, Jane Gallagher. E foarte bine. Cred că am să-i telefonez mâine.

În sfârșit isprăvisem de făcut patul.

-E la dispoziția ta, domnule Antolini. Dar nu știu unde naiba ai să-ți pui picioarele astea.

- Nu face nimic. Sunt obișnuit cu paturile scurte. Vă mulțumesc din suflet. Să știți că dumneavoastră și doamna Antolini mi-ați salvat viața astă-seară.

-Știi unde e baia. Dacă mai ai nevoie de ceva, strigă. Eu mai am puțină treabă în bucătărie. Te supără lumina?

-Nu, zău că nu. Vă mulțumesc foarte mult.

-Bine. Noapte bună, frumosule.

-Noapte bună, sir. Și vă mulțumesc foarte mult.

9. Identifică tipul de text (pornind de la clasificarea lui Fillmore)

a. Când am ieșit în stradă tocmai începea să se lumineze de ziuă. Era destul de frig, dar am avut o senzație plăcută, pentru că transpirasem îngrozitor. Nu știam unde naiba să mă duc. Nu voiam să mă duc la un alt hotel și să cheltuiesc toți banii lui Phorbr. În cele din urmă, știți ce am făcut? Am ieșit în Lexington Avenue și de acolo am luat metroul până la Grand Hotel Station, unde îmi lăsasem geamantanele și tot. M-am gândit să dorm în sala de așteptare, sala aceea uriașă cu mii de bănci. Și asta am și făcut. Un timp n-a fost prea rău, căci nefiind prea mulți oameni am putut să-mi întind picioarele pe bancă. Dar nu-mi face plăcere nici să-mi amintesc despre asta. N-a fost prea plăcut. Mai bine să n-ajungeți acolo. Vorbesc serios. V-ar întrista. Am dormit numai până la nouă, când în sala de așteptare au început să năvălească milioane de oameni și a trebuit să pun picioarele jos. Așa că m-am ridicat. Capul tot mai mă durea. Chiar mai rău decât înainte. Și cred că în viața mea nu m-am simțit mai trist.

Nu voiam să mă gândesc la domnul Antolini, și totuși nu reușeam să mi-l alung din minte. Mă întrebam oare ce-o să-l spună doamnei Antolini când o vedea că nu am dormit acolo sau mai știu eu ce. Dar asta nu mă îngrijora prea tare, pentru că știam că domnul Antolini este foarte deștept, și că o să găsească o explicație. Putea să-i spună, de pildă, că plecasem acasă, sau ceva asemănător. Nu asta mă îngrijora pe mine. Mă îngrijora altceva: cum mă trezisem și-l găsisem mângâindu-mă pe frunte. Vreau să spun că mă întrebam dacă nu cumva greșisem când mă gândisem la ceva dubios. Poate că-i făcea pur și simplu plăcere să mângâie băieții pe frunte, când dorm. De fapt, n-ai cum să știi precis. N-ai cum. Am început chiar să mă întreb, dacă n-ar fi trebuit să-mi iau bagajele și să mă întorc la el, după cum îi făgăduisem. Adică începusem să mă gândesc că se purtase foarte frumos cu mine, chiar dacă în fond era pervers. Mi-am amintit o grămadă de lucruri: că nu se supăraseră când îi telefonasem în mijlocul nopții, că-mi spusese să vin îndată la ei, dacă am chef, că-și bătuse capul să-mi dea sfaturi, ca să-mi descopăr potențialul mintal, că fusese singurul tip care se apropiase de James Castle, când căzuse mort – știți băiatul acela de care v-am povestit. M-am gândit la toate acestea. Și cu cât mă gândeam mai mult, cu atât mă întristam mai tare. Vreau să spun că am început să mă gândesc c-ar fi trebuit poate să mă întorc la domnul Antolini. Poate că mă mângâiasă pe frunte, doar așa de plăcere. Dar totuși, cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât mă simțeam mai trist și mă frământam și mai tare. Și, în plus, mai mă dureau și ochii. Mă dureau infernal. Mă dureau și mă ardeau că nu dormisem îndeajuns, și în afară de asta răcisem și n-aveam nici măcar o batistă nenorocită în buzunar. Aveam eu niște

batiste în valiză, dar n-aveam chef s-o scot din caseta de fier și s-o dechid în fața tuturor.

b. GARSONIERĂ PARLAMENTARĂ

Guvernul s-a decis: vrea Constituție nouă, cu Parlament unicameral și cu maximum 300 de aleși ai neamului. O fi bine, o fi rău? Răspunsul poate fi ca-n poveștile cu Păcală: e și bine, e și rău. E bine că scade numărul parlamentarilor. Dar e rău că legislativul rămâne cu o singură cameră. O garsonieră, am putea spune. De 20 de ani, populația României scade întruna, dar senatorii și deputații rămân neatinși. La începutul anilor '90, la 23 de milioane de locuitori aveam în jur de 470 de parlamentari. În 2010, când populația din acest spațiu a scăzut cu cel puțin un milion (nu există o situație exactă, dat fiind exodul spre Vest), avem tot 470 de parlamentari. Sau 471, nu contează. Contează, în schimb, că am ajuns la o repartitie jenantă în raport cu majoritatea țărilor europene. În România, revine un parlamentar la 46.700 de locuitori. Cea mai bună reprezentativitate o au nemții: 121.000 de locuitori „pe cap de parlamentar”. Urmează olandezii (73.300), francezii (69.500), polonezii (68.500), spaniolii (66.500), italienii (62.100) și belgienii (47.900).

Sub media României (46.700 de locuitori per parlamentar) se situează Portugalia (46.500), Cehia (36.300), Grecia (35.600), Austria (33.000), Bulgaria (31.600), Ungaria (26.400) și Suedia (26.300). Toate aceste țări au însă o populație de cel puțin două ori mai mică decât cea a României. Singurele care depășesc 300 de parlamentari sunt Ungaria (386) și Suedia (349). Dintre cele 27 de state ale Uniunii Europene, 13 au parlament bicameral, iar 14

unicameral. Legislativ bicameral au, de regulă, țările cu populație mare, de peste 30 de milioane de locuitori (Germania, Franța, Marea Britanie, Italia, Spania, Polonia). Există și șase țări cu parlament bicameral (Olanda, Belgia, Cehia, Austria, Irlanda, Slovenia) care au populație mai mică decât cea a României. Acestea au avut însă grijă să-și limiteze numărul de parlamentari. Cazul cel mai elocvent este cel olandez: o cameră compusă din 150 de parlamentari, iar cealaltă - din 75, adică exact jumătate. Aritmetică simplă, logică perfectă. Acesta ar fi modelul cel mai adecvat României. Un parlament cu 300 de membri - 200 în Camera Deputaților, 100 în Senat - ar fi și suplu, și eficient, cu condiția ca atribuțiile celor două camere să nu se suprapună, ci să fie complementare. Iar la capitolul reprezentativitate ne-am situa pe locul 2 în Uniunea Europeană, după Germania (121.000 de locuitori per parlamentar) și la egalitate cu Olanda (73.300). Reforma merită făcută, dar cu o croială atentă. Una care să ascundă și părțile rușinoase, dar să țină și de frig!
(Ziarul Adevărul, Joi, 22 aprilie 2010)

e. Utilitatea unor studii de felul celor întreprinse de cele două autoare este neîndoieabilă, chiar dacă, după contribuțiile lui C.Giurescu, Nicolae Iorga, Nicolae Cartoian, P.P.Panaitescu ori Gabriel Ștrempel și amintim aici doar câteva nume mari, noutăți cu greu pot să mai apară. În lipsa lor însă, utilizarea corectă a acestor contribuții devine obligatorie. Afirmațiile lipsite de suport științific nu fac decât să-l deruteze pe cititorul cât de cât informat ori să-l dezinformeze pe cel dornic de a învăța și care nu a avut acces direct la surse credibile. Or, cartea despre care ne propunem să discutăm conține din belșug și

erori științifice sau gramaticale și afirmații gratuite și neglijențe statistice, și o consistentă doză de limbă de lemn și numeroase greșeli de tipar, și... Dar să le luăm pe rând.
(Limbă și literatură română, anul XXVI (oct-dec), nr. 4/1997, București, p. 62)

d. Restaurantul AL-HOB
Bdul N. Titulescu 28-30
BUCUREȘTI
Tel fax: 021. 213.89.90

Nr. întreg...../.....
Stimate domnule director
Radu Fronescu

Potrivit contractului semnat la data de 26.07.2000
primiți astăzi produsele alimentare solicitate necesare
cocktail-ului organizat de dumneavoastră.

La ora 10 vor sosi și cei 6 ospătați de care aveți
nevoie.

Toate accesoriile sunt în transportul de față.
Domnul Ene Dumitru va coordona pregătirile.

10. Analizează actele verbale ale textelor de mai jos sub
aspectul componentelor: ilocuționară, perlocuționară și
locuționară.

a. NOI VREM LEGI

Când am aflat că un fost angajat la stat încasează lunar o
pensie de 228 de milioane de lei vechi, deși i s-ar cuveni 43
de milioane, mi s-a urcat sângele în cap. Vă dați seama în ce
Bantustan am trăit timp de 20 de ani? Ce jaf s-a făcut pe
bani noștri? Atenție: acei bani nu pică din cer, ci se strâng

din impozitele noastre. Sau îi luăm de la FMI, dar trebuie să-
i dăm înapoi. Îi plătim noi, contribuabilii, nu cei 250.000 de
privilegiați ai unor reglementări de tip medieval! Acum, când
descoperim câte legi esențiale ne lipsesc, avem motive să
tragem apa după această infectă clasă politică. În 20 de ani,
niciun Parlament și niciun Guvern n-au fost în stare să
reglementeze situația pensiilor nesimțite! În 20 de ani, niciun
șef de stat, niciun prim-ministru și niciun președinte de
partid n-au vrut – sau n-au putut – să ne scape de pensiile
aberante! Și este doar una dintre mizele unei conviețuiri
decente. Multe altele au avut aceeași soartă: legea
salarizării unice, legea mediului de afaceri, legea educației
etc., plus Codurile din Justiție. Guvernul Boc a abordat
frontal – uneori, chiar brutal – multe probleme nerezolvate
timp de 20 de ani. Normal ar fi fost să nu se ajungă la
asumarea răspunderii Guvernului, dar pentru asta trebuia să
funcționeze Parlamentul! Or, marii noștri legiuitori au tăiat
frunză la câini. De ce nu ne-au livrat ei, până acum, legile
vitale unei democrații sănătoase? Aaa, e vorba și de pensiile
parlamentarilor...

Mi-e indiferent dacă Guvernul Boc pică sau nu. Dar nu mi-e
indiferentă deloc soarta legii pensiilor! Dacă Parlamentul se
pretinde o instituție responsabilă, trebuie să dea un destin
rațional acestei legi. Să demonstreze că face la fel de mult
sau chiar mai mult, în acest sens, decât Guvernul Boc.
Deocamdată însă, inițiativele de tip „sanitarul pădurii” sunt
la Palatul Victoria. Parlamentul se ocupă mai mult cu
politichia: comitete, comisii, comiții. Iar timpul nu mai are
valoare. Nu de alta, dar ne-am obligat în fața Europei și a
FMI să ne facem curățenie în ogradă. Că aceeași curățenie o
asteaptă și poporul român, asta e deja o altă poveste.

(Ziarul Adevărul, Joi, 8 octombrie 2009)

b. Bucureștenii au mâncat ieri în Piața Universității preparate specifice statelor Uniunii Europene. Trecătorii au gustat tradiționala Irish Coffe și varza cu carne luxemburgheză. Grecia a fost „prezentată” cu măsline, Anglia cu ceai, Franța cu croissant, Italia cu spaghetti, Spania cu paella, Finlanda cu gering, iar Suedia cu pește pane.

Chiar dacă bucatele românești tradiționale sunt destul de consistente, organizatorii au ales tradiționala pâine și sare. Zecile de trecători au avut ocazia de a-și spune în fața camerelor de luat vederi opiniile referitoare la integrarea în Uniunea Europeană.

(Gusturi Occidentale în Piața Universității, Libertatea, Joi, 10.0502001).

PRINTRE CUVINTE...

MĂRCI METALINGVISTICE ȘI METATEXTUALE

Particularități (mărci metalingvistice și metatextuale)

Identificare și concretizare pe diferite tipuri de texte.

Limba se manifestă prin intermediul textelor pe care le construiește. Construind texte, limba se structurează acordând prioritate unor elemente în detrimentul altora. Adică, se individualizează devenind **limbaj**.

Înțelegem prin **limbaj** acea categorie intermediară între limbă (ca abstracție) și text (ca obiect material). Atât limba cât și limbajul se fac cunoscute cu ajutorul textelor, manifestarea lor concretă.

Cuvintele specializate semantic și cunoscute unei anumite categorii socio-profesionale de indivizi va alcătui ceea ce numim

metalimbajul

adică

subcodul actualizat de receptor pentru a conștientiza caracteristicile unui limbaj dat

Textul ne oferă, însă, și mai multă informație, cu condiția să ști, să o știm.

Printre cuvinte se află

mărcile metatextuale

care sunt acele fragmente de enunț care fac legătura între două secvențe conversaționale. Ele pot produce sau anula o tensiune comunicativă.

Mărcile metatextuale sunt vizibile în planul enunțului când se produce o schimbare semnatică în structura de adâncime a textului.

și

mărcile metalingvistice

care sunt inserate în planul conținutului ori de câte ori este necesară o schimbare de registru stilistic.

Având în vedere că de registrul stilistic depinde tenta de afectivitate/non-afectivitate a textului (atitudinea participativă/pasivă a locutorilor), depistarea și inserarea corectă a mărcilor metalingvistice este importantă pentru factura enunțului.

Mărcile metalingvistice coexistă cu cele metatextuale în cadrul aceluiași act comunicativ, fiind inițiate și performate atât de E cât și de R. Dar, prezența lor în discursul lui E nu implică în mod obligatoriu prezența similară în discursul lui R. prezența lor este dată de caracterul participativ/pasiv al locutorului la actul comunicării (orale sau scrise).

Să exemplificăm:

(1) Exemplu.

Mona (pe gânduri): E așa de drăguț. (Pauză) Era așa de drăguț!

Domnișoara Cucu: Era. Ai spus "era". (Iese ușor, discret, pe ușa lăsată liberă de Grig).

(Mihail Sebastian, Steaua fără nume)

Replica Monei este alcătuită din două propoziții și două didascalii. Propozițiile diferă doar prin timpul verbal folosit, modificarea survenită în atitudinea personajului (locutor 1) referitor la tema dialogului cu domnișoara Cucu (locutor 2).

Obiectul discuției (referentul) este visătorul profesor din târgușorul unde niciodată nu se întâmplă nimic.

Schimbarea de atitudine se petrece în "pauză" iar grafic am reprezenta astfel

Atitudine 1 → **Pauză** → Atitudine 2

Să vedem ce ne oferă, lingvistic, didascaliiile.

Didascalia 1 marchează atitudinea inițială a Monei (Tânăra femeie meditează la eventuala schimbare din viața ei. O atrage dar perspectiva nu o încântă într-atât încât să ia o hotărâre fermă, fără ezitări).

Didascalia 2 marchează momentul în care se petrece schimbarea în care Mona ia hotărârea. Din acest moment, (momentul în care vorbește despre profesor ca despre un episod trecut nostalgic din viața ei), drumul ei are o direcție irevocabilă și inconfundabilă. ("Era așa de drăguț!")

Această a doua didascalie funcționează ca marcă metatextuală, deoarece ea atrage atenția asupra anulării tensiunii conflictuale: din moment ce hotărârea Monei este luată, frământările ei interioare, neliniștile și îndoielile iau sfârșit.

Tot ca marcă metatextuală funcționează și prima didascalie, deoarece ea subliniază starea de tensiune a locutorului 1.

Replica domnișoarei Cucu anulează de asemenea, starea de tensiune. Acesată replică funcționează drept marcă metatextuală și metalingvistică, în egală măsură (accentuează semnificația anumitor cuvinte).

Din perspectiva spectatorului/cititorului, enunțul ei are funcție metatextuală pentru că face legătura între două secvențe ale textului dramatic căruia îi aparține. (Înainte de dialog, Mona vrea să rămână, după dialog hotărârea ei este alta, vrea să plece). Mărcile metalingvistice au fost numite „corpuri străine”.³² Ele marchează intruziunea unui alt model discursiv în acel text literar.³³

Mărcile metalingvistice indică:

controlul lui E asupra textului

intenționalitatea discursului de a-l manipula pe R

Ele pot fi:

- altă limbă
- alt discurs (tehnic, feminist, revoluționar)
- alt registru discursiv (pedant, grosolan, familiar, emfatic)
- altă modalitate de interpretare a cuvintelor (sensuri figurate, polisemie, omonimie)
- alt cuvânt virtual/explicitat în figurile **rezervei** (x dacă vreți), **ezitării** (aș spune x), **rectificării** (ar fi trebuit să spun x), **confirmării** (x, e cazul s-o spunem)
- o altă instanță (interlocutor # locutor)

Cu alte cuvinte, mărcile metatextuale și metalingvistice repretintă acele “clișee” lingvistice, elemente care dau specificitatea comunicării desfășurată în perimetrul unui registru discursiv și al unui discurs specific.

(2)Exemplu

³² Jacqueline Authier Revuz, *Heterogenite(s) enonciative(s) in Languages*, 73, 1984, p.98-111

³³ ibid. p.40

În timp ce majoritatea românilor n uau după ce bea apă, Curtea de Conturi a României –campioană la turism internațional. Translatorii Curții de Conturi au voiajat 390 de zile pe Terra.

Prin Hotărârea nr. 69 din 26.04.1999, Curtea de Conturi a României s-a văzut silită să ia măsuri drastice în vederea reducerii cheltuielilor de personal pentru anul 1999 în vederea încadrării în bugetul pe acest an. În acest se desființează, începând cu 01.05.1999, pe o perioadă nedeterminată, toate posturile de șef de serviciu și de birou, se anulează toate salariile de merit, se diminuează indemnizațiile de conducere de la 35% la 15%, se diminuează numărul de posturi din statul de funcții cu 47 de controlori financiari.”

(Atac la persoană, anul III, nr. 38(102) 27 septembrie 1999)

E transmite un mesaj lui R și urmărește să determine o anumită atitudine: stupoarea, presupunem.

De aceea, efectul asupra căruia își va concentra E atenția este contrastul flagrant între două realități: a unei majorități (mulțimea, “majoritatea românilor”) versus o minoritate (membrii Curții de Conturi).

Mărcile metatextuale abundă încă din titlul articolului (sintagme antitetice, situarea la poi absolut opuși): n-au după ce bea apă, campioană al turism internațional, au voiajat. Ele marchează tensiunea care s-a creat din confruntarea celor două formațiuni.

Mărcile metalingvistice subliniază “alunecarea” enunțului dintr-un registru discursiv într-altul, astfel:

- colocvial (majoritatea românilor, nu au după ce bea apă)
- oficial (Curtea de Conturi, Terra)
- ironic (voiajează 390 de zile, știut fiind că anul are doar 365 de zile)

Cu textul Hotărârii de Guvern nr. 69/26.04.1999, discursul intră pe făgașul limbajului oficial deoarece este vorba de redactarea unui text de lege. Contrastul, însă, dintre obiectivitatea acestei a doua părți a discursului și titlul său (remarcat printr-o intensă participare afectivă a lui E unde se evidențiază funcția emotivă a limbii) acest contrast, deci, vorbește de ineficiența actului normativ, atât de brutal și cinic desconsiderat.

(3) Exemplu

*La cafea era bine. Ce crăpăt, domnule, exclamă directorul Dogaru. Văpie, îl aprobă politicianul Gabriel Dimancea, topenie. A aici e bine, zise directorul deschizându-și trei nasturi de la cămașă. Tânărul notă: Pare o femeie grasă; are și sâni. Tare: Galeriile Sumbasacu oferă tot ce doriți, pentru toate gusturile și toate vârstele. Rețineți: Galeriile Sumbasacu. Domnul Director binevoi a râde subordonatului său: Când te gândești că bunicul lui a venit cu oile pe aici...din Macedonia sau cum i-o fi zis pe atunci. Tatăl lui a deschis o băcănie, **La Chilipir**, "Coloniale și delicate", o dugheană strâmtă și umedă. Iar Andrei, uite...Profesorul Gabriel Dimancea enumeră conștiincios: Otel pentru familie și iatac întru bucurarea domnilor singurateci și calmarea elevilor puberali în căutarea propriului lor ego, restaurant select cu grădină și cârciumioară cu grătar...Uger fraged și fudulii. Cântă renumitul quartet Picerea. Directorul glăsui moale. Ei, garson....-Magazin popular, continuă belfărul, cu desfacere de stămburi, sape, lanțuri de fântână, unelte agricole, sare, chibrituri, covrigi, acadele și susan. Magazin universal pentru spațiul citadinului mofturos și, în sfârșit, acet divan west-oriental...valah persienesc cu adieri de Paris (...). Garsonul aduse două filtre cu două cești pântecoase și două*

pahare cu apă re-ce. Directorul bei oftă mulțumit și își aprinse un trabuc ca acela. Hoge Gabriel își încheie de recitat al său răsfăț al spiritului în tihnă, liniște și răcoare, acest pașlăc al dedulcirii numit cafea Umein. Directorul pașă binevoi a râde știrb; pufăi trabucul privind cu bunăvoință multă turnul de argint -filtrul. Am uitat să spun, șopti Ullema Gabriel, că acest loc liber al celor egali -cafe- este debutul democrației și ultima redută a ei. Directorul liceului de băieți pufăi din narghile. Înarmându-se cu un șervet, prevăzătorul bărbat scoase capacul și-l așeză abil -cap pe tava de argint. Un abur gros, lăptos, asemeni celui ide la Delphi, se ridica greoi din crater- ofrnada jertfei- către năzuroșii, zurbagii zei. Așa începea misterul lucidității. Eu, suspină concuspicent ucenicul, ar trebui cam să mă abțin. Așa a pățit-o Tristan, tot de la un filtru i s-a fost tras. Directorul liceului de băieți manevră șervetul cu viclenie, apucă recipientul de tortiță și, cu atenție mare, turnă din el în ceașcă, încet. Subțire șuvoi negru. Repausă micul cazan argintiu, îl acoperi cu suprastructura zvultă și lepădă șervetul. Luă cu două degete scurte și grăsuțe o patrată de zahăr cubic candid, o zvârli în neagra licoare, apoi mestecă ușure cu o linguriță. Cristalele se desfăceau cu o grăbită plăcere. Pufăi cu satisfacere din trabuc și contemplă estetic alb burtoasa ceașcă -o cadână cu un brâu albastru; infernala licoare aburind. Stârnește în noi propria noastră forță. Tristan? Se miră bătrânul pașă. Ce-a pățit Tristan? (P. Georgescu, Vară baroc, Ed. Eminescu, București, Piața Scânteii 1, 1980, p.42-43)

Textul ne prezintă doi actanți permanenți, pe care îi vom numi A1 (directorul Dogaru) și A2 (Gabriel Dimancea). Ei participă în proporții diferite la schimbul conversațional; participare care determină inițierea schimbului, în mod

constant și invariabil, doar de către unul dintre ei (A1). Ei reprezintă, fiecare, atitudini și perspective asupra vieții diametral opuse, reprezintă câte un distinct mod de a fi.

Marea artă a prozatorului constă, printre altele, în a produce o permanentă alunecare și devenire a rolurilor comunicative: fiecare este pe rând, Actant și Beneficiar, Observator și Interlocutor. Ei își definesc identitatea prin inițierea sau participarea la schimbul conversațional.

Astfel, A1 (directorul) își sugerează atitudinea prin mijloace extralingvistice (zâmbete, mișcări, diferite gesturi, acțiuni). Există în text schimburi conversaționale care s-ar părea că “șchioapătă”, în sensul că actul conversațional inițial (Oferta) nu primește replica. Schimburile de acest tip (și ele abundă în între romanul).

A2 → A1

se realizează de fapt între A2 → Narator

căci intervenția acestuia în discurs clarifică poziția lui A1, ne sugerează actul conversațional care ar fi trebuit să continue schimbul inițiat.

Exemplu:

A2: *Acest paradis al vițiului potolit, huzur al vremii și răsfăț al spiritului în tihnă, liniște și răcoare, acest pașalâc al dedulcirii numit cafea. Umein.*

A1: *Director pașa binevoi a râde știrb; pufăi trabucul privind cu bunăvoință multă turnul de argint filtrul.*

Intervenția directorului în schimbul conversațional este suplinită de vocea Naratorului care ne sugerează că, auzind cuvintele lui A2, A1, nu face decât să pufăie, să râdă știrb și să privească cu multă bunăvoință –turnul de argint al filtrului, adică să manifeste dezinteres față de referentul comunicării.

Dimpotrivă, A2 își manifestă atitudinea nemijlocit, el este inițiatorul tuturor actelor verbale, el insistă să se realizeze un schimb conversațional dar se izbește de fiecare dată de indiferența nesimulată a lui A1, semn al miciei prețuirii ce i-o acorda. El încearcă să impună atenției lui A1 referentul comunicării, de aceea, fiecare schimb conversațional inițiat de el, debutează cu Oferta sau cu o Reformulare de ofertă, doar îl va atrage pe A1 în mrejele discursului.

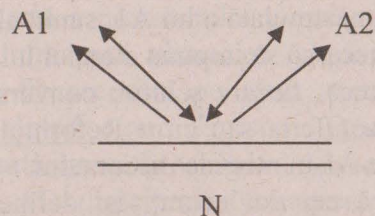
Spuneam că cei doi actanți își definesc identitatea prin mijloace discursive. Să demonstrăm.

A1 stă comod în liniștea și răcoarea cafelei Sumbacu, își pregătește cafeaua după un ritual complicat și meticulos respectat și o soare înțelept, ca pe o bucurie a vieții, savurându-i fiecare strop. Îi ghicim gândurile din reacțiile pe care le are: atitudinea sa este una de toleranță și maiestuoasă îngăduință în viață, animat de un spirit calm, calat după sistemul valoric oriental (bazat pe o îndelungată așteptare și împăcare cu destinul). Nu întâmplător există în text o serie de elemente compoziționale cu iz orienta:

- elemente de décor: “divan west-oriental...valah persienesc cu adieri de Paris”, numit pașalâc al dedulcirii, cafea, ceașca precum o cadână cu brâu albastru;
- instanțe caracterologice ale Actanților: Aleste pe rând director bei, director pașă; A2 este Hoge Gabriel;
- obiecte de uz: narghilea, iatac, filtru.

Pe tot parcursul schimbului conversațional (inițiat de el, apoi lăsat pe seama lui A2) el ascultă, devine Beneficiarul, Destinatarul mesajului.

Am putea reprezenta grafic în felul următor dialogul dintre cei doi actanți:



Identitatea Actantului A2 este structurată bidimensional: personaj interior și personaj de suprafață. El manifestă rețineri față de A1, nu-i poate spune tot ce gândește, sunt momente când nici nu-l agreează, dar insistă să fie în preajma lui din rațiuni știute de el, care nu ni se dezvăluie în textul de față, dar devin clare pe parcursul romanului.

Exemplu:

Tânărul notă: Pare o femeie grasă; are și sâni. (Personaj interior)

Tare: Galeriile Sumbasacu oferă tot ce doriți, pentru toate gusturile și toate vârstele.

Rețineți: Galeriile Sumbasacu.

(Personaj de suprafață)

Personajul interior este atent și sarcastic. Observa în amănunt înfățișarea directorului, face amendări severe asupra acestuia dar își reprimă sentimentele. Lasă la iveală chipul politicos și conștiincios, supus și umil al personajului de suprafață, notat de instanțele caracterologice: subordonatul, ucenicul, diaconul. Strategia situării ierarhice a actanților se păstrează prin dihotomia:

domnul director – subordonatul
directorul – diaconul

directorul liceului – ucenicul

Disimulat jovial și conștiincios, A2 face eforturi pentru a susține schimbul conversațional. Nu-și poate reprima în totalitate, însă tensiunea interioară (în numele căreia inițiază mișcarea conversațională) iar aceasta răzbate la suprafață, motivând comportamentul lui iritat, agitat, necontrolat, impetuos.

Există în text și un Actant episodic (garsonul), a cărui prezență nu disturbă cu nimic din mișcarea faptică și conversațională inițiată.

Marca metatextuală își face apariția după încheierea primului schimb conversațional:

(3) Exemplu:

Tânărul notă: Pare o femeie grasă; are și sâni. (Personaj interior)

Intervenția instanței de profunzime, a personajului Anterior A2, face legătura între două secvențe compoziționale:

- instalarea celor doi la cafenea;
- prezența jovială, cu aplomb de avertisment a deliciilor spațiului cel minunat în care se află

Tot valoare de marcă metatextuală are ultimul act verbal al lui A2:

(4) Exemplu:

Eu, suspină concupiscent ucenicul, ar trebui cam să mă abțin. Așa a pățit-o Tristan, tot de la un filtru i s-a fost tras.

Mișcarea conversațională inițiată de A2, atât direct (prin act verbal implicit: Tristan? Ce-a pățit Tristan?) cât și indirect (Narratorul descrie întreg ritualul pregătirii cafelei, semn că pentru al centrul de atenție este din nou altul, drept care referentul se schimbă din nou), această mișcare, deci, produce o tensiune. Pe de o parte că acesata este momentul

intervența verbală a lui A2 (suprafață) o marcă extralingvistică. Remarcăm în actul verbal inițiat de A2 construirea enunțului cu mijloacele maximei politeții, ca strategie definitorie a politeții pozitive. A2 știe că A1 este interesat de starea materială a unui locutor indirect, proprietarul acelor "galeii Sumbasacu". Sau, cel puțin, așa crede. De aceea îi oferă interlocutorului său o serie de informații prin care speră să se facă util.

Cu toate acestea, A2 nu este câtuși de puțin preocupat de starea afacerilor Sumbasacu. Cu alte cuvinte, una gândește și alta spune. Dar modificarea instanței referențiale se operează la nivelul aceluiași locutor (vezi structura de adâncime și structura de suprafață a textului), de aceea, actul comunicativ nu este afectat.

Chiar și atunci când fluxul comunicativ este întrerupt de A1 (care modifică instanța referențială):

A2: ...*Cântă renumitul cuartet Picerea.*

A1: *Ei, garson...*

A2 nu se descurajează și construindu-și discursul în continuare pe bazele maximelor interesului și a acordului.

A2: ... *magazin popular, continuă belfărul, cu desfacere de stâmburi, sape, lanțuri de fântână, unelte agricole, sare, chibrituri, covrigi, acadele și susan. Magazin universal pentru spațiul citadinului mofturos și, în sfârșit, acet divan west-oriental...valah persienesc cu adieri de Paris (...)*

Cu următorul schimb conversațional (di nacest moment doar el va fi inițiatorul, până la finele fragmentului) A2 schimbă din nou registrul discursiv, într-unul familiar-ironic. Ne întrebăm dac ăironia esre îndreptată împotriva realității despre care vorbește (nu dă prae multă importanță semnificației cafenelei unde se află), sau împotriva timpului

care îi captează (pentru întâia dată!) atenția lui A1, iar pe de altă parte, pentru că anunță o destăinuire, așteptată cu interes atât de Destinatarul ultim (cititorul) cât și de a1. La nivel referențial, autorul apelează la puterea de sugestie a modalului ar trebui și la topica emfatică a indicelui adverbial cam, așa, tot.

Mărcile metalingvistice abundă, ele reprezentând, în mare parte, chiar substanța textului.

Cea dintâi particularitate a discursului lui A2 la schimbul conversațional se desfășoară în limitele principiului politeții pozitive, maxima acordului:

(5) Exemplu:

A1: *Ce crăpăt, domnule, exclamă directorul Dogaru.*

A2: *Vipie, îl aprobă politicos Gabriel Dimancea, topenie.*

A2 rămâne, în acest moment de inițiere conversațională, în același registru stilistic impus de A1.

Cu următorul schimb conversațional:

(6) Exemplu:

A2 (interior): *Tânărul notă: Pare o femeie grasă; are și sâni.*

A2 (suprafață): *Tare: Galeriile Sumbasacu oferă tot ce doriți, pentru toate gusturile și toate vârstele. Rețineți: Galeriile Sumbasacu.*

A1: *Domnul Director binevoi a râde subordonatului său: Când te gândești că bunicul lui a venit cu oile pe aici...din Macedonia sau cum i-o fi zis pe atunci. Tatăl lui a deschis o băcănie, **La Chilipir**, "Coloniale și delicatese", o dugheană strâmtă și umedă. Iar Andrei, uite...*

A2 rămâne în continuare sub incidența principiului politeții pozitive (maxima acordului), dar schimbă registru discursiv: dorind să-i fie pe plac lui A1, vorbește ca un veritabil angajat de firma, trimis să facă reclamă ultimelor produse în fața unor clienți bogați și mofturoși...Iată de ce considerăm toată

generator de astfel de moravuri, sau, de ce nu? împotriva gusturilor lui A1, și deci, împotriva lui.

(7) Exemplu:

A2: *profesorul enumeră conștiincios: Oțel pentru familii și iatac întru bucurarea domnilor singurateci și calmarea elevilor puberali în căutarea propriului lor ego, restaurant select cu grădină și cârciumioară cu grătar... Uger fraged și fudulii. Cântă renumitul cuartet Picerea.*

A1: *Directorul glăsui moale. Ei, garson....-*

Textul ne oferă o inedită formă de manifestare indirectă a politeții negative. Spun **indirectă** deoarece intervenția lui A1 la actul comunicativ este marcată extralingvistic (în locul unei replici firești vine un gest, o grimasă, o atitudine, toate sugerate de autorul textului).

A2: (...) *Acest paradis al vițiului potolit, huzur al vremii și răsfăț al spiritului în tihnă, liniște și răcoare, acest pașalâc al dedulcirii numit cafeine. Umein.*

A1: *Director pașa binevoi a râde știrb; pufăi trabucul privind cu bunăvoință multă turnul de argint filtrul.*

S-ar părea că A1 nici nu aude ce spune A2. Dar, în loc de a-i răspunde tăios că e total lipsit de interes pentru el ceea ce A2 vorbește, se detașează superior de actul comunicativ într-o tăcere adâncă. Prevestitoare. Căci intervenția autorului (ca locutor indirect) prevestește viitoarea instanță referențială: ritualul pregătirii și savurării cafelei.

Tot valoare de marcă metalingvistică are și mișcarea conversațională din următorul schimb inițiat tot de el. Revine la registrul discursiv-comercial, enumerând cu repeziciune toate articolele pe care potențialul client le-ar putea găsi înăuntru.

Prezența mărcii extralingvistice este simțită în continuare. A2 (suprafața) schimbă din nou registrul discursiv, revine la tonul colocvial-ironic, deoarece ne supune atenției un referent cunoscut deja: cafeneaua Sumbasacu. Nou prilej de ironie, de zeflemea din partea lui A2. Este interesant de observat că în aceste circumstanțe nu se mai petrece dedublarea lui A2. El spune, de această dată, exact ceea ce gândește și ne întrebăm dacă nu cumva există un foarte sensibil echilibru între manifestarea lipsei de considerație unul față de celălalt:

-A1 disprețuiește referentul propus conversației de către A2, dovadă neparticiparea directă la schimbul conversațional;

-A2 schimbă în permanență registrul discursiv și ironizează obiectul admirației lui A1, deci, implicit, pe A1.

(8) Exemplu:

A2: *Acest loc răcoros, umbrit de palmieri, propice hodinirii și taclalei cu cei mult înțelepți, pe care osmanlâii l-au numit "rahat", cuvânt pe care noi l-am substituit lui lokum, făcând din el mai apoi vorbă de hulă și scârbă mare*

În fața textului

1. Determină și interpretează mărcile metatextuale și metalingvistice din următoarele enunțuri:

a. *Faima lui Ion Lăncrănjan e să scrie „gros”, încălțit și uneori „cu probleme”. Că e rudimentar, n-are stil, volumul al doilea e mai plicticos decât primul, iar al treilea (când există) le întrece pe toate. Asta e părerea esteților, :isteților: cum s-ar traduce în satul lui badea Monu. Cu ani în urmă, un critic demonstra că se poate vorbi despre autorul „Cordovanilor” și de bine și de rău, cu același entuziasm.*

Există însă păreri și păreri. (Și păresimi, în lumea satului). Acum, spre a fi obiectivi, realitățile asupra cărora se apleacă Ion Lăncrănjan – masic și cu toată greutatea, parcă ar scrijela un întreg corpul și cu inima, mai ales cu inima – nu se pot caligrafia cu penița redis, nici transcrie în tuș pe hârtie japoneză. Reținem, oricum, faptul că fiecare carte a sa stârnește nedumeriri, incită și irită. Iritările încep de la editură, de cum e trântit pe masă, cu un icnet surd, manuscrisul, și se termină hăt departe, pe la ședințe.

Suferința urmașilor, ultimul roman al lui Lăncrănjan, are peste șase sute de pagini. Este vasăzică o frescă, o narațiune fluviu – și cară la vale tot felul de întâmplări și fapte – care sunt, totuși, mama prozei – ci de multe ori amintite, evocate, ori rămase la nivelul de fraze. Un singur personal se află în centrul acțiunii, suferă acțiune a crunt: Monu – cartea fiind, într-un fel, o monodramă – Monodramă.

(Marin Sorescu, Ușor cu pianul pe scări, Ed. Cartea Românească, București, 1985, p. 40-41).

b. După alegerile locale, febra afacerilor partinice-alianțe, fuziuni, tandemuri, președinte-premier-tensionează la maximum scena noastră politică. Inițial, actuala putere, coaliază în jurul partidelor istorice, a fost ținută laolaltă de o singură lozincă, repetată obsedant – revenirea comunismului, întruchipată de partidele desprinsă din FSN și considerate conservatoare, adică incapabile să înțeleagă mersul istoric după cum au lăsat să se vadă deciziile politice pe care le-au adoptat.

Teama față de o așa zisă revenire a comunismului se traduce de fapt prin teama față de vechile mentalități și vechile stiluri de viață, reprezentate de oameni vechi, care au prins deja „înainte” gustul luptei pentru parvenire prin putere.

Mulți se întreabă de ce au eșuat partidele istorice, România fiind singura țară din fostul bloc comunist în care acestea au reapărut pe scena politică după căderea Cortinei de Fier. Răspunsul îl găsim analizând de ce și cum au reapărut ele. Inițiativa a aparținut Seniorilor principalelor formațiuni, celor care au cunoscut din adolescență ce înseamnă să faci politică într-o Românie democratică. Fără a greși, credem că numai verticalitatea omului Corneliu Coposu a adus partidele istorice la putere în anul 1996.

(Dece au eșuat partidele istorice?, Marian Oprea în *Lumea magazin*, an VIII, nr.8, (28), 2001, p.1 – Editorial)

c. Chanchal Labiri, unul dintre cei mai cunoscuți magicieni ai Indiei, a fost protagonista unei îndrăznețe evadări, relatează Reuters. El a fost scufundat în apele râului Howrah Bridge, închis într-o cușcă de sticlă, ferecată cu 36 de lacăte și încătușat. După numai 230 de secunde de suspans, el a revenit, ca prin minune, la suprafață...liber și fără cătușe. Acțiunea lui este una de binefacere, în sprijinul celor bolnavi de talasemie.

(Evadare a la David Coperfield, Sebastian S. Eduard, *Național*, marți, 28 aprilie 1998, p.13).

d. Cartea aceasta este incompletă, cum incomplete sunt și informațiile noastre despre românii împrăștiați în cele patru zări, deoarece în foarte scurt timp am început să ne interesăm de destinul acestora.

Cumari eforturi, am reușit să luăm legătura cu unii dintre liderii comunităților românești, care fie că ne-au primit cu brațele deschise, fie au rămas suspicioși privind demersul nostru, fie s-au arătat bucuroși de sprijinul acordat. „Câte bordeie, atâtea obiceiuri”, cum spune românul...

democrațiilor în care trăiesc. Nimeni nu-i oprește acolo, să vorbească românește, să cânte și să joace ca în spațiul carpato-danubiano-pontic, să-și ridice biserici, să dea examene și să obțină burse în România, să aibe ziare, reviste, posturi de radio și televiziune în limba română, să scrie cărți, să le tipărească și să le difuzeze acolo sau și în țara de baștină.

Romfest '98 și Întâlnirile scriitorilor români de pretutindeni, din București și Neptun, au demonstrat din plin acest adevăr mai trist: comunitățile românești din Ucraina, Ungaria, Iugoslavia și Bulgaria sunt supuse unui complex proces de deznaționalizare, în pofida înscrisurilor legislative privind drepturile minorităților; să nu mai amintesc faptul că, în sudul Dunării, valahi nu sunt recunoscuți ca români...

Înainte de a pune PUNCT, îi asigur pe cititori că îmi propun să reactualizez demersul meu publicistic, peste un an; numai cu ajutorul Dumneavoastră, de la care aștept opinii, sugestii, completări de „listă” și nu în ultimul rând, publicațiile românești din întreaga lume.

Așa să Vă și să Ne ajute Dumnezeu!

Lăudăm pe Iisus!

1 iulie 1999

(Valentin Hoss-Longin, A doua Românie, În loc de epilog, vol. I, Ed. Libra, București, 1999, p. 139-140).

e. Începu să se plimbe prin cameră, încet, tacticos, așa cum obișnuia întotdeauna, punând mâna pe toate lucrurile mele de pe birou sau de pe scrin și uitându-se la ele. Întotdeauna făcea așa. Mamă ce mă călca pe nervi.

- Cum a fost la scrmă?m-a întrebat. Voia cu tot dinadinsul să mă împiedice să citesc și să mi se strice tot cheful. De scrimă nici nu-i păsa.

- Cine a câștigat, noi sau ceilalți?

Acum, programe și intenții bune avem. Și chiar un statut cât de cât onorabil, față de câți bani dispunem. Nu cu vizite de curtoazie și cu poduri de flori se pot relua legăturile de sânge între oamenii de același neam. Declarațiile de intenție nu țin locul acțiunilor concrete pentru păstrarea identității naționale, după aproape o jumătate de secol, în care nici nu prea aveai voie să vorbești de existența acestor aproximativ 12 milioane de români.

Dacă Ungaria, Polonia și Cehia sunt astăzi în NATO, aceasta de datorește și unei anumite politici prin care diaspora lor – ungurii, polonezii și cehii de dincolo de granițe – era, dacă nu sprijină direct, de regimurile comuniste, lasată să-și cultive valorile, să se impună în structurile economico-financiare, politice și cultural-științifice din țările de adopție. Așa au ajuns în parlamente și universități, să conducă mari trusturi și firme de valoare internațională, să se implice prin biserică, în viața spirituală, să-și facă știută, prin presă, credința în democrație și libertate, și când a fost vorba de țările lor de obârșie să candideze la intrarea în structurile euroatlantice, acești unguri, polonezi și cehi s-au aruncat și-n foc, cu bani cu tot, pentru a mijloci reușita acțiunii.

Nu mai revin la ceea ce s-a întâmplat cu ai noștri, de la faptul că au fost mereu infiltrați de securiști în civil sau sutană, până la sloganurile iliesciene, cum că veneticii vin să-și ia moșiile, casele, fabricile! Este greu, în mai puțin de 2 ani să recâștigi încrederea pierdută în 50 de ani...

Și totuși vedeți cum a știut diaspora (exilul sau emigrația) să-și organizeze viața, de așa manieră încât să nu-și uite rădăcinile? Lista (incompletă) a asociațiilor românești vorbește de la sine încercând să-și păstreze, peste timp și spații, limba și tradițiile și crezul, fiind fideli

- Nimeni, i-am răspuns fără să ridic capul.

- Cee?

Întotdeauna te silea să repeți lucrurile.

- N-a câștigat nimeni, i-am spus, aruncându-i o privire pe furiș, ca să văd tot ce făcea în dreptul scrinului.

Se uita la poza fetei cu care umblam la New York, Sally Hayes. De când o promisem, cred că, se uitase la nenorocita aia de fotografie de cel puțin cinci mii de ori și de câte ori o pune la loc, greșea și o pune în altă parte. O făcea dinadins. Se vedea cât de colo.

- N-a câștigat nimeni? Cum asta?

- Am uitat blestematele alea de florete și tot echipamnetul în metrou. Contiunam să stau cu ochii pe carte.

- În metru? Vrei să spui că le-ai pierdut?

- Ne-am urcat greșit în alt metrou și a trebuit să mă scol mereu și să ma tot uit la o hartă nenorocită de pe perete!

Se apropie de mine și se așează în dreptul ferestrei, luându-mi lumina.

- Ascultă, i-am zis. De când ai intrat am citit de douăzeci de ori aceeași frază.

Oricine în afară de Ackley ar fi înțeles aluzia. Oricine, dar el nu.

- Crezi c-o să te pună să plătești?

- Nu știu și nu-mi pasă! Dar ce-ar fi să te așezi, pe un scaun sau undeva. Ackley, puștiule? Îmi iei toată lumina.

Nu-i plăcea când i se spunea „puștiule”. Mie mereu îmi spunea că sunt un puști nenorocit, fiindcă aveam șaisprezece ani și el avea optsprezece. Dar când îi spuneam eu „puștiule” se înfuria îngrozitor.

Rămăsese ținut în mijlocul camerei. Era exact genul de om care nu se dădea la o parte din lumină, când îl rugai.

Până la urmă tot se dădea, dar când îl rugai se lăsa mult mai greu.

- Ce naiba citești acolo? Mă întreabă el.

- Nu vezi? O carte?

(J.D. Sallinger, *De veghe în lanul de secară*, Ed. Sfynx, v.r., Cluj-Napoca, 1992, p.19)

f. Nu în zilele noastre, ci demult, tare demult, trăia un tiunagon, pe care îl chema Minamoto-no Tadeiori și care avea patru fete frumoase.

Pe două, cele mai mari, le-a maritat cu toate onorurile, punându-le la dispoziție apartamente luxoase în palatul familiei – uneia în pavilionul de la apus, iar celeilalte în cel de la răsărit. Pe celelalte două, mai mici, le-a înconjurat cu cea mai gingașă grijă părintească, pregătindu-le să sărbătorească în curând ritualul solemn al majoratului lor, când vor îmbrăca rochia cea lungă numită mo.

În afară de ele tamagonul mai avea o fiică. Pe vremuri, el petrecuse vremuri frumoase cu mama ei, care se trăgea dintr-o familie scăpătată, înrudită cu neamul imperial, dar femeia aceea, draga lui, a pleca de tânără dintre cei vii.

Soția legitimă a tiunagonului, Kitanokata, „Doamna din odăile dinspre miazănoapte”, avea o inimă aspră. N-o iubea deloc pe fiica ei vitregă, se purta cu ea mai rău decât cu slujnicele și îi rânduisese să locuiască hăt departe de clădirile principale ale palatului, într-o căsuță mică lângă poartă. Căsuța aceea era denumită pur și simplu otikubo-odăiță, fiindcă avea podeaua aproape la nivelul solului.

Se înțelege că fiica vitregă nu avea de ce să fie cinstită cum erau celelalte surori cu titlul de nobilă doamnă, sau cu oricare alt titlu. Doamnei dinspre odăile dinspre

miazănoapte i-ar fi plăcut să-i dea un nume de slujnică, dar i-a fost teamă că soțul avea să se supere și atunci a poruncit: „Dacă tot locuiește în otikubo, Otikubo să i se zică”. Așa că fata a rămas cu acest nume.

Nici tiunagonul nu dovedise prea multă gingășie părintească față de fiica aceea a lui.

Pe măsură ce creștea, pe măsură ce-și deschidea ochii, Otikubo, suferea tot mai mult când pricepea că viața e tare nemiloasă cu ea și că partea ei pe lume sunt numai amărăciunile. Și își jelea soarta în cântece triste:

Fiecare dimineată

Tot amaruri îmi aduce

Tot necazuri îmi aduce

Ce-mi așterne mie lumea?

Unde voi găsi un bine?

(Povestea frumoasei Otikubo, în *Frumoasa Otikubo*, trad. și prefață de Alexandru Ivănescu, Ed. Univers, București, 1986, p.70-71).

SPUNE-MI PE NUME!

DINAMISMUL COMUNICAȚIONAL AL DEICTICELOR

Nume proprii logice. Descrieri definite. Nume proprii gramaticale. Demonstrative. **Deictice.** (Definitie, forme de deixis). Deixis personal. Deixis temporal. Deixis spatial. Deixis textual (discursiv). Deixis social. Expresii personale. **Perspectiva functională a propozitiei.**

În procesul comunicării verbale (orale), Emițătorul formulează o serie de **determinări**, de **circumscrieri de identificare spațiale** sau **locale** care demonstrează:

- interesul Emițătorului față de un obiect/ o persoană anume;
- dorința Emițătorului de a stârni/satisface curiozitatea Receptorului față de obiectul în cauză;
- intensa participare afectivă a Emițătorului la desfășurarea evenimentului prezentat.

Textul conține, prin urmare elemente de **referință**. Referința într-un text se realizează prin intermediul **numelor proprii logice**.

Înțelegem prin nume proprii logice³⁴

**Expresiile care permit desemnarea
obiectului despre care dorim să afirmăm
sau să negăm o proprietate**

Acestea pot fi:

³⁴ Oswald Ducrot, Jean Marie Schaeffer, Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului, Ed. Babel, 1996, București, p. 234-241

1. descrierile definite: -element nominal +articol
hotărât

Ex: cartea

-element nominal introdus printr-un posesiv/nume

Ex: cartea **mea**

soțul ei

vecinul **Mariei**

-element nominal+structură relativă

Ex: filmul **pe care l-am văzut**

parfumul **pe care mi l-ai dat**

-element nominal+posesiv urmat de o structură cu utilizări referențiale

Ex: Nu s-a căsătorit cu logodnica lui, **ci cu fiica patronului.**

2. nume proprii gramaticale

3. demonstrativele – sunt cuvintele care desemnează, dau informații suplimentare în măsura în care sunt însoțite de un nume (substantiv), sau numele este implicat în text și îl știm.

Exemple: cursul **acesta** este dificil.

Dar nici **acela** nu e mai ușor.

În actul de referință, substantivul are un rol determinant (are valoare referențială). Același lucru s-ar putea spune și idespre adjective, deși în mai mică măsură.

4. deicticele reprezintă:

unități lingvistice care funcționează semantico-referențial după principiile:

-rolul actanților

-situarea spațio-temporală a locutorilor

O expresie este deictică dacă, într-un anume context, referentul ei u poate fi determinat decât în raport cu **identitatea și situația** interlocutorilor în momentul enunțării.

Unele expresii sunt deictice în toate contextele în care apar. Să exemplificăm:

(1) ***Eu ți-am adus un ficus.*** (pronumele de pers. I și II desemnează locutorul și interlocutorul)

(2) ***Am mers la plajă în fața hotelului Panoramic, acolo unde vom merge și mâine.***

(timpurile verbale ale modului indicativ sau ale celorlalte moduri verbale circumscriu temporal faptul relatat, în raport cu momentul enunțării).

Deicticele au rolul de a desemna un obiect prin rolul pe care acesta îl joacă în enunțare.

Ele situează **obiectul** și ceea ce se spune despre el, lumea în care are loc enunțare, adeseori asimilată lumii reale.

(3) ***Șerkan*** este unul dintre cei mai buni jucători ai echipei ***Galatasaray.*** ***Datorită lui,*** meciul amical cu ***Rapid București*** a fost câștigat cu succes.

Deicticele sunt numite **SHIFTERS**³⁵ pentru că pun în relație conținutul enunțului cu o anumită realitate. Să exemplificăm:

Exemplul (3) se referă la jocul bun prestat de fotbalistul turc Șerkan, nume real, personaj autentic în echipa Galatasaray. Prin menționarea numelui propriu ***Șerka,*** conținutul enunțului –comentariul meciului cu echipa Rapid București este ancorat în realitate.

Forme de deixis

Specialiștii au demonstrat că există trei tipuri fundamentale de deixis³⁶:

³⁵ Oswald Ducrot, Jean Marie Schaeffer, op. cit., p. 470-476

³⁶ Jacob Mey, *An introduction*, Blackwell, Oxford, UK. 1996, Chapter 8, *Speech Acts and Their Classification*

- personal
- spațial (local)
- temporal

În urma cercetărilor anterioare, acestora li s-au alăturat:

- deixis textual (discursiv)** care implică codarea referirii la segmentul discursiv în care e plasat enunțul;
- deixis social** care presupune codarea distincțiilor sociale referitoare la identitatea participanților și a relației sociale dintre aceștia.

Este importantă organizarea egocentrică a deixisului, Emițătorul fiind astfel centrul deictic în actul enunțării.

În procesul comunicării, formele deictice (cuvinte, morfeme) au:

- a)sensuri deictice de bază (gestice, simbolice)
- b)uzuri/sensuri non-deictice

Vom discuta despre fiecare tip de deixis în parte.

Deixis personal

Levinson îi circumscrie domeniul de manifestare la câteva aspecte gramaticalizante ale structurii limbii:

- a)pronume personal
- b)vocativ
- c)interjecție³⁷

(4)**Ah!** *Ce înghețată bună!*

Deixis social

Și în cazul acesta Levinson³⁸ îi restrânge domeniul de manifestare la câteva aspecte gramaticalizante ale structurii limbii, ca de exemplu:

³⁷ Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge, textbooks in Linguistics, Cambridge University Press, 1995

³⁸ idem.

- a)pronume pronominale de politețe
- b)titluri de adresare
- c)câteva particularități ale realizării acordului predicatului cu subiectul, sau al determinantilor adjectivali cu cuvintele determinate.

Toate aceste elemente definesc statutul socio-profesional al locutorului și al interlocutorului, maniera de adresare, tipul de reacție așteptat ca răspuns la inițiativa verbală a Emițătorului.

Să exemplificăm:

Directorul discută cu unul dintre angajații lui. De fapt, îi aduce la cunoștință refuzul său, referitor la mărirea de salariu solicitată de angajat, dând impresia că îi justifică această hotărâre prin prezentarea motivelor pentru care a acționat astfel:

(5)**A:** *Intră, dragă B!*

B: *Știți, să nu vă deranjez, domnule director, dar, cu cererea aceea...*

A: *A, sigur! Cererea...Din păcate, trebuie să înțelegi că firma are solicitări multiple...*

B: *Da....*

A: *Și în fața tuturor acestor probleme, crede-mă că nu am cum să-ți măresc salariul acum.*

B: *Da, sigur...*

A: *Așa că, înțelegi, asta e situația.*

Titlul de adresare situează de la bun început pe A într-o poziție privilegiată și pe B într-o postură umilă, neimportantă, defavorizată. În virtutea acestui joc de interese, B, chiar dacă nu va fi de acord cu "motivele" enunțate de A, nu va putea replica corespunzător. Pe de altă parte, este posibil ca A să-și fi construit astfel discursul tocmai din

cauza statutului socio-profesional inferior al lui B. Elementele de deixis social ies în evidență cu pregnanță

Deixis spațial

Unitățile lingvistice specifice acestui tip de referință determină coordonatele cadrului spațial în care eare loc un schimb verbal, în funcție de poziția ocupată de participanți în momentul enunțării.

Această determinare spațială este realizată cu ajutorul:

- adverbelor demonstrative
- pronomelor demonstrative

Conținutul lor semantic exprimă opoziția **apropiat/depărtat**, în raport cu plasarea spațială a emițătorului, centrul deictic el enunțului.

(6) A: *N-am să mă duc **acolo** în ruptul capului!*

B: *Crezi că **aici** ți-ar fi mai bine?*

În mod evident, A a fost solicitat să se deplaseze într-un anumit loc, determinat prin deicticul spațial **acolo** ca fiind situat departe de unde se află el în momentul enunțării.

Depărtarea apare și mai clar reliefată în intervenția verbală a lui B, care îi opune imaginea la fel de nefericită a spațiului (obiectiv sau subiectiv) în care ese află în momentul enunțării. A se află **aici**, unde B crede că este la fel de rău ca **acolo**, ba, din întrebarea retorică formulată deducem că ar fi de preferat pentru A să opteze pentru **aici** decât **acolo**.

Deixis temporală:

Acest tip de referință se explică prin mai multe categorii de forme:

- a)forme temporale ale verbelor;
- b)forme adverbiale care nu fac nici un fel de referire la modurile de măsurare a timpului folosite într-o comunitate, ci presupun în totalitate raportarea la **momentul enunțării (acum, imediat, îndată)** ;

c)adverbe / construcții adverbiale care implică raportarea la moduri de măsurare a timpului într-o comunitate (prin referire la ciclurile naturale: **ora, ziua, săptămâna, luna, anul, anotimpul**)

(7)A: ***Acu, dă-mi voie să te prezint** domnului ambasador.*

*Și astfel, toți invitații l-au cunoscut pe ambasadorul care **organizase** acea minunată recepție.*

Textul se desfășoară de-a lungul a două axe temporale:

a)prezentul momentului desfășurării recepției; timp verbal susținut de deicticele temporale **acum, dă voie, să prezint**. Cel care relatează face apel la acesată modalitate de exprimare pentru a contura autenticitatea faptului redat. Pe acesată axă temporală evoluează doi locutori, **eu și tu**, fiind foarte probail ca E textului să nu fie nici **eu**, nici **tu**, ci o persoană exterioară momentului respectiv. Deicticele personale **-mi, te**, îi definesc pe locutori.

b)trecutul în care E plasează evenimentul respectiv după consumarea lui. Deicticele temporale **au cunoscut, organizase** sprijină dezvoltarea acestei idei.

Cu alte cuvinte, textul prezintă unul și același eveniment din perspective temporale diferite:

- a)perspectiva desfășurării
- b)perspectiva relatării

Deoarece între cele două momente s-a așternut timpul, ele au fost redade prin deictice temporale reprezentative pentru fiecare moment în parte.

Deixis textuală

Acest tip de referință semnalează introducerea unei teme în discurs. Exemplul (7) este ilustrativ în acest sens. Segmentul **și astfel** marchează trecerea de la o temă (discursul lui A) la alta (întâlnirea dintre ambasador și

invitați), marchează începutul unui nou posibil discurs, susținut de către un alt E.

Deixisul textual poate fi susținut de:

- a) adverbe de mod
- b) pronume demonstrativ
- c) adverbe demonstrative

(8) *Asta am pățit...*

Uneori, deixisul textual poate fi asociat cu semnificații temporale. O categorie specială a deicticelor o reprezintă **expresiile personale**.

Expresiile personale

Acestea desemnează o serie de persoane, atribuindu-le rolul de interlocutor (adică locutor și alocutor în cadrul evenimentului enunțiativ).

Înțelegem prin locutor **persoana pe care enunțul o prezintă ca sursă a enunțării, iar nu persoana care produce efectiv enunțul**. Iar prin locutor înțelegem destinatarul enunțului (persoana a II-a).

Tot în cadrul expresiilor personale intră și **adverbele de constituent**. Acestea aduc o nuanță referitoare la un element al discursului. Ele sunt adverbe sau grupuri de cuvinte cu rol adverbial.

(9) *Antrenorul le-a vorbit prietenește.*

Explicație: adverbul de constituent **prietenește** determină verbul **a vorbit** și precizează tipul de discurs atribuit antrenorului.

(10) *El n-a ajutat-o nici un pic.*

Explicație: adverbul de constituent **nici un pic** determină verbul **a ajutat** și precizează tipul de mișcare faptică inițiată de către el.

Atunci când enunțul este formulat la persoana a I-a, pot apărea **adverbe de enunțare**. Dar insistăm asupra

condiției esențiale a existenței acestor expresii personale: enunțul trebuie formulat la persoana a I-a.

Înțelegem prin adverbe de enunțare acele

expresii adverbiale care califică însăși enunțarea în care figurează enunțul

(11) *La rece vorbind, ea n-a avut nici un motiv să se logodească cu Mihai.*

Explicație: adverbul de enunțare **la rece vorbind** participă la o reprezentare a evenimentului enunțării, căruia îi atribuie caracteristici: E se va exprima obiectiv, nepărtinitor, dezvăluind astfel un adevăr. Evenimentul enunțativ se anunță a fi revelator și irevelator în egală măsură.

(12) *N-am venit, ca să-ți spun drept, să aud aceleași plictisitoare povești. Despre cărțile pe care pretinzi că le citești. Lăsând gluma la parte, ai văzut, cel puțin, aceste cărți?*

Explicație: cele două adverbe de enunțare califică evenimentul enunțării drept sincer și matur. Înțelegem că E a tot primit până acum de la R o serie de mesaje pe care le-a considerat neadevărate, dar pe care nu le-a contracara ca atare, după principiile negative ale politeții. Deciticele temporale plasează momentul enunțării în chiar momentul petrecerii faptului, ceea ce sporește autenticitatea evenimentului enunțării.

O altă categorie a expresiilor personale este reprezentată de **exclamație**. Categoria exclamativă înglobează următoarele elemente exclamative:

- a) interjecții modale (**oh, ah, vai**)
- b) interjecții dictale (onomatopee)

Milner³⁹ include în categoria exclamativă și acele substantive, adjective sau adverbe care implică o nuanță exclamativă.

Cuvintele sunt pentru el:

a) cuvinte clasificante

b) cuvinte non-clasificante

înțelegând prin **clasificante** acele cuvinte care exprimă o anumită calificare a faptului enunțat. Gramatica tradițională include aceste tipuri de formulări în categoria **gradului stilistic**.

(13) *Ce mai bazonie !*

(14) *Mi-a răspuns inteligent! N-am ce spune.*

(15) *Ce mai jucărie !*

Explicație: exemplu (13) ar trebui citit: "ce mai prostie fără de seamă", exemplul (14) ar trebui citit "Mi-a răspuns cât se poate de stupid, deși s-a erijat în cunoscător"; iar din exemplul (15) înțelegem "Ce jucărie interesantă/ciudată/neobișnuită/fără farmece/ș.a." Ce alte cuvinte, cuvântul calificant conține în sine însuși o nuanță superlativă (în pozitiv sau negativ) a faptului respectiv.

Perspectiva funcțională a propoziției⁴⁰ (PFP)

Perspectiva funcțională a propoziției decurge din condițiile pragmatice care generează alegerea între **substantiv** și **pronume** în cadrul enunțului. De asemenea, PFP caracterizează constituenții frazei în funcție de **gradul de dinamism comunicational (DC)**.

³⁹ Jean Claude Milner, *Essais linguistique*, Paris, Minuit, 1992.

⁴⁰ Maria Manoliu Manea, *Gramatică pragmasemantică și discurs*, Ed. Litera, București, 19993, partea a III-a, p.205-224, Functional Sentence perspective (FSP)

Înțelegem prin dinamism comunicational ordinea constituenților în frază. Constituenții se succed în concordanță cu creșterea progresivă a dinamismului comunicational.

Câteva noțiuni ar trebui clarificate pentru o mai bună înțelegere a principiilor dinamismului comunicational:

• **tema** reprezintă subiectul gramatical al enunțului (din perspectivă tradițională) sau oricare alt nume aflat în poziție inițială. Tema poate fi **marcată** (adică subiectul se află la începutul frazei și dacă aduce informație nouă pentru enunț). Tema poate fi și **nemarcată** (dacă în poziție inițială se află un constituent non-subiect și dacă s eraportează la ceva cunoscut).

(16) *Madam Popescu își privește copilul zâmbind îngăduitor.*

Explicație: exemplul (16) conține o temă marcată (**Madam Popescu**) deoarece se află la începutul frazei, este subiect gramatical al enunțului și aduce informație nouă pentru enunț.

(17) *Pe servitoarea care tocmai se lupta cu el în bucătărie, nici n-a băgat-o în seamă.*

Explicație: exemplul (17) conține o temă nemarcată (**pe servitoarea**) deoarece se află la începutul enunțului, este complement indirect (în gramatica tradițională), adică un constituent non-subiect

• **rema** reprezintă numele care va fi ulterior substituit în enunț printr-un pronume.

Procesul de pronominalizare este posibil numai datorită antecedentului remă.

(18) *Am văzut de curnd un film cu Van Damme. I-am admirat curajul și naturaleța cu care interpretează secvențele de acțiune. Nu-l pot compara cu nici un actor.*

Explicație: prezența celor două forme pronominale (*i-l*) este posibilă numai pentru că în text, mai înainte, E

introduce rema (Van Damme). Doar astfel R va înțelege la care anume persoană se referă acele forme pronominale.

● **pronume personal/pronume zero** iată două realități lingvistice pentru care E are de optat. Înțelegem prin **pronume zero** formele neaccentuate ale pronumelui personal (vezi exemplul (18), iar prin **pronume personal**, formele accentuate ale pronumelui personal. E va folosi pronumele personal dacă și numai dacă R înțelege la cine se referă (pronumele trebuie să transmită o informație deja dată). Pronumele personal este anticipat de remă care poate fi un substantiv sau un pronume zero.

(19) *Madam Popescu mai sărută o dată dulce*

(temă, S, poziție inițială)

pe maiorul, (remă)

îl scuipe

să nu-l deoache

și-l lăasă jos.

El a pus sabia în teacă.

(pronume personal)

Pronumele personal marchează întreruperea, schimbarea, dincontinuitatea textuală în ciuda permanenței referențiale. Pronumele personal marchează începutul altei unități de discurs (altă frază) unde inițiatorul se schimbă.

(20) *El a pus sabia în teacă. Maiorașul nostru este acum palid la față.*

Explicație: pronumele personal din exemplu (19) marchează începutul unei noi unități discursive în sensul că inițiatorul evenimentului enunțiativ se schimbă: nu mai este Madam Popescu, ci maiorașul.

(21) *Fata lăasă tava pe masă și pornește. Flăcăul vrea s-o apuce de braț. Ea scapă și fuge. El o cheamă înapoi. Ea întoarce capul răsând. El o cheamă iar.*

E optează pentru pronumele personal și atunci când subiectele sunt coreferențiale dar se schimbă rolul aceluiași personaj.

(22) *Zibal are nevoie să se sprijine. El se sprijină în palma stângă pe poartă și cu dreapta își acoperă ochii.*

Explicație: având subiecte coreferențiale, în mod normal, în enunțul al doilea ne-am fi așteptat la un pronume zero, nicidecum la unul personal. Dar același personaj (Leiba) își schimbă rolul: în primul enunț este **experimentator**, în cel de-al doilea, **agent, inițiator factic**.

Prezența pronumelui zero este cerută de permanența rolului de inițiator. El servește, de asemenea ca demarcator de coerență maximă și ca element de integrare a unității respective într-o unitate de ordin superior.

Pronumele zero este folosit pentru a imprima un ritm accelerat scenariului. El este un semn de continuitate și de integrare.

Pronumele zero servește la realizarea unei **coerențe textuale** care merge mână în mână cu **coerența referențială și tematică**.

Pronumele zero apare în enunț atunci când propoziția din car eface parte urmează imediat după altă propoziție cu al cărei subiect este coreferențial:

(23) *Ali a mâncat toată înghețata/ ca și cum nu m-ar fi văzut lângă el.*

Prezența pronumelui zero mai poate sublinia revenirea la prim-plan, faptul că secvența de discurs din care face parte intră, împreună cu alta, anterioară, în aceeași unitate.

(24) *I: Ali a mâncat toată înghețata ca și cum nu m-ar fi văzut lângă el.*

II Oamenii treceau grăbiți pe stradă, îndreptându-se fiecare încotro îl mâna nevoia. Ploua mărunț. În stație nu era nici un taxi.

III: Își ridică ochii într-un târziu, privindu-mă vinovat.

Explicație: secvența I conține tema marcantă a enunțului, imaginea de prim-plan. Secvența II reprezintă un moment de respiro pentru cei doi protagoniști, definiți prin deciticele personale **m-ar fi văzut, lângă el, privindu-mă.** Simțim că este momentul în care locutorul deliberază. Urmează secvența III în care are loc, prin pronumele zero, revenirea la imaginea de prim plan.

Într-un enunț, E ar eșadar de ales între:

- pronume personal/pronume zero în funcție de ceea ce vrea să exprime:

E mai poate opta și între:

- nume propriu/epitet (substitut)

Opțiunea este de natură stilistică, dându-i E posibilitatea să se exprime nuanțat afectiv.

(25) Mircea cel Bătrân l-a învins pe **Baiazid** în lupta de la Rovine din 1394. **Fulgerul** era astfel înfrânt, în sfârșit, fapt care sporea gloria domnitorului român.

Explicație: numele propriu introduce o unitate nouă în discurs, care servește drept început sau încheiere pentru o altă unitate de discurs de ordin superior în narațiune. Folosind substituentul **Fulgerul**, E are un mijloc de variație stilistică și schimbă unghiul de vedere asupra referentului. Perspectiva scenică este îmbunătățită deoarece avem informații suplimentare despre Baiazid. (o sub-temă legată imediat de caracteristica evocată prin substantivul comun respectiv).

În fața textului

1. Descoperă **numele proprii logice și cele gramaticale** din următoarele enunțuri. Subliniază diferența dintre ele:

a) În singularul roman *Viața pe un peron*, Octavian Paler descrie, la un moment dat, o luptă neobișnuită: cea dintre o cobra și o mangustă. Belligeranții stau încremeniți, privindu-se în ochi, încercând să-și hipnotizeze adversarul, cobra lățindu-și încet-încet fălcile și secretând veninul mortal, mangusta pândind clipa când va înșfăca de coadă temuta reptilă. Sub acest semn al tensiunii dramatice trebuie așezat scrisul lui Paler. O tensiune filosofică, intelectuală, albă, aparent inactuală și universală (la noi nu există cobre, slavă domnului, ci doar șerpi de casă nepericuloși, și nici manguste). Eroul romanului face doar precizarea că mangusta este imună la veninul cobrei. Lupta cu cobra – continuă povestitorul – este dată acum de mine, care nu sunt imun. Măreția acestei dipserate încheștări ar consta, deci, tocmai în disproporția dintre adversari: unul superdotat "tehnic", altul total invulnerabil. Imunitatea lui este înlocuită de o imensă spaimă. În spectrul acestei spaime, mereu crescânde în fața unui pericol care pândește fix, sigur pe el, pericol care poate fi atât bomba aceea, cât și bătăușul din colț (precum și de la până la), vom încerca să analizăm producția literară a unui autor atât de necesar peisajului nostru.

(M. Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, Ed. Cartea Românească,

București, 1985, p. 207)

b) Constituți într-o societate comercială cu nume parcă predestinat, "Neamțu-Sinteză" SNC, din localitatea

Potrivit ultimelor date, președintele Curții de Conturi regionale, cel al Adunării Legislative locale și mai mușți deputați sunt implicați în spălare de bani. Este vorba de zeci de milioane de dolari. Tot Amapa ar fi un refugiu favorit al traficantilor de droguri columbieni și venezueleni.

Drept urmare, din cei 24 de deputați locali, 21 au votat pentru declanșarea procedurii de impeachment împotriva guvernatorului Capiberibe, pe care îl acuză de delapidare. Într-un mic stat amazonian neguvernabil, libertatea guvernatorului este în pericol. Poate chiar viața.

(Don Quijote amazonian, revista Lumea-magazin, an VIII, nr. 8 (88), 2000, p.7)

2.Extrage formele de **deixis personal** din următoarele enunțuri:

a) *Stimați domni,*

Activitatea intensă a companiei dumneavoastră necesită, cu siguranță, produse de birotică de calitate și la un preț avantajos.

Știm cât timp se pierde cu achiziționarea acestora, deoarece nu întotdeauna puteți găsi tot ce doriți în scurt timp și în condiții profitabile. Ca să nu mai amintim despre acele total neplăcute momente când, fără să vreți, descoperiți că anumite produse vi s-au terminat din stoc. Imaginea în fața partenerului de faceri are de suferit.

Vă scutim de toate aceste neplăceri.

Vă trimitem alăturat un catalog cu toate produsele noastre, însoțite de lista de prețuri corespunzătoare fiecărui produs. Menționăm că facem DISCOUNT. Citiți cu atenție paragraful 5 din catalog pentru detalii.

Alăturăm și o notă de comandă pe care o puteți completa și trimite prin fax.

Bobicești-Olt, trei indivizi au vrut "să spargă" gura târgului ieșind pe piață cu....apă distilată și lichid de frână. Ion neamțu (51 de ani), Ecaterina Petrișor (54 ani) și Elena Simion (46 ani), toți din orașul Balș-Olt, au cumpărat fosta brutărie a CAP-ului din Bobicești, loc unde au început să fabrice cel două produse mai sus menționate. Acesta e un fel de-a spune, pentru că, în realitate, ai lui "Neamțu-Sinteză" se plimbau cu bidoanele prin toată țara, reușind să vândă la peste 40 de agenți economici 7.000 de litri apă distilată și lichid de frână, produse ce nu corespundeau STAS-urilor în vigoare, fiind mai degrabă un fel de apă chioară botezată sub patalamaua unor certificate de calitate falsă. Valoarea mărfii livrate se ridică la peste 98.000.000 lei. Cpt. Stancu, de la Poliția Balș, ne-a spus ieri că celor în cauză le-au fost întocmite dosare penale și sunt cercetați în stare de libertate. (Trei olteni au vândut în toată țara 7.000 de litri de apă chioară sub formă de lichid de frână și apă distilată, de Dorel Țârcomnicu, Național, marți, 28 aprilie 1998, pagina 12)

c) America de Sud pare să fie un Eldorado, însă unul al mafioților. Cu câteva luni în urmă, o comisie itinerantă de anchetă parlamentară a relevat existența unui cartel în Acre, stat brazilian de la frontiera cu Bolivia, unde politicienii și traficanții de droguri lucrează mână-n mână. O a doua descoperire de acest fel vizează teritoriul federal Amapa, vecin cu Guyana Franceză.

Pe baza declarațiilor lui Joao Capiberibe, guvernatorul socialist al acestei provincii, recunoscut pentru probitatea sa, anchetatorii îi bănuiesc pe aleșii și înalții funcționari locali de legături cu crima organizată.

Operativ și de succes! Grăbiți-vă! Stoc limitat până la data de 21 octombrie 1999!

(Olga Bălănescu, Limbaje de specialitate, Ed. Universității din București, 2000, p. 115)

b)–Eu nu intru la primar!

–De ce crezi c-aș intra eu?!

–Vai! Tocmai tu te temi? Tu care-l cunoști atât de bine?

–Cine îl cunoaște cu adevărat?

c) “–Domnule ministru, domnule ministru, ce ați discutat vreme de cinci ore?” “–Ho-ho! Am uitat!”, răspunde Crin Antonescu, ministru sportului și râde mânzește, bucuros de prezența de spirit pe care a avut-o în fața ziariștilor, îmbulziți pe scările de la intrarea principală în Palatul Victoria. Portiera se trânteste sec și un alt ministru dispăre din câmpul vizual. Reprezentanții presei rămân dezamăgiți. Nu pentru mult imp. Scările Guvernului reprezintă locul consacrat conversațiilor scilicet de inteligență. Urmează Ion Caramitru, pe care la- chemat, după câte se pare, mama lui. Pentru că, după ce refuză să dea vreo informație la întrebările legate de FMI, este întrebat de ce se află în Guvern. “Am fost convocat”, răspunde el. Presa insistă: “Cine v-a convocat?” “Mama!”, sosește prompt, răspunsul ministrului culturii.

Și pentru că nu sunt niște ingrași, ziariștii se amuză la vorbele de duh ale miniștrilor. Zâmbesc (cam acru, ce-i drept) și speră că, până la urmă, va ieși un ministru care-i va lămuri cum stă treaba cu FMI. Daniel Dăianu nu se lasă mult așteptat. Din păcate, e foarte tăcut și foarte grăbit. O ziaristă aleargă după el, încercând, cu exasperare și aproape cu furie, să afle ce se mai întâmplă cu taxele noastre de zi cu zi. Superb și impenetrabil, ministru finanțelor îi răspunde suav: “În acest moment nu vă pot spune nimic,

domnișoară.” Sorin Dimitriu apare în pragul Guvernului. Când vede atâția ziariști fuge rușinos ca ofată mare. Preferă leșirea din spate. Ultima speranță e Mircea Ciumara. Presa se îmbulzește spre el, îl asaltează cu întrebările, fiecare are ceva de spus, fiecare vrea să-l audă pe ministru. E o agitație totală. Iritat, Ciumara întreabă (sau se întreabă), nervos: “Ce e asta, domnule?!” Nimeni nu are timp să răspundă. Doar undeva, se aude o voce în surdină: “E o depunere de piatră”, răspunde un fan al reclamelor TV...

(Umor total de Alina Vasile, în ziarul Curentul, nr. 2307, 17 iulie, 2000, p.6)

3. Identifică informația oferită de elementele de **deixis social**:

a) Suchardine mi-e dor de tine!

Certificat de calitate.

Toate produsele Suchard sunt fabricate după rețetele Suchard originale, folosind cele mai fine ingrediente Kraft Jacob Suchard speră că vă veți bucura din plin de acest produs de ciocolată.

Producerea unei ciocolate de calitate este scopul tuturor celor de la Suchard. Acest produs pleacă de la noi într-o stare perfectă. Dacă din orice motiv nu sunteți pe deplin mulțumit de calitatea acestui produs, vă rugăm să ne anunțați.

Returnați-ne acest pachet cu tot ce conține, menționând unde și când a fost cumpărat, precum și data de expirare. În schimb, noi vă vom trimite o altă cutie de praline.

Mulțumim.

(Olga Bălănescu, Limbaje de specialitate, Ed. Universității din București, 2000, p. 116)

b) Era în tonul acestui răvaș ceva care mă neliniște nespun de mult. Stilul lui se

deosebea cu totul de al lui Legrand. La ce-o fi visând? Ce altă năzdrăvenie o fi pus stăpânire pe mintea lui înfierbântată? Ce fel de "lucru de cea mai mare însemnătate" ar putea el să pună la cale? Lămuririle lui Jupiter nu prevesteau nimic bun. Mă umplea de groază gândul că, sub loviturile neconținute ale nenorocului, prietenul meu, în cele din urmă, își pierduse mințile. Fără o clipă de șovăire, mă pregătii să-l însoțesc pe negru.

Ajungând la chei, dădui cu ochii de o coasă și trei cazmale, toate deopotrivă de noi, trântite pe fundul bărcii în care urma să ne suim.

-Ce rost au toate acestea, Jup? Întrebai eu

-E o coasă, massa, și niște cazmale.

-Foarte adevărat; dar care e rostul lor aici?

-Sunt niște cazmale și o coasă pe care massa Will mi-a spus să i le cumpăr din oraș, și m-au costat scump al dracului.

-Dar, în numele tuturor tainelor din lume, ce-are de gând "massa Will" al tău cu coasa și cazmalele astea?

-Asta nu pot s-o știu, și să mă ia naiba dacă o ști și massa Will. Dar toate astea tot de la 'arăbuș vin.

(Edgar Allan Poe, Scrieri alese, Ed. pentru Literatură universală, București, 1968, Cărăbușul de aur, p. 348)

4. Identifică informațiile oferite de elementele de **deixis spațial și temporal**:

a) Într-o seară furtunoasă din toamna anului 18...pe înnoptate, la Paris, în tovărășia prietenului meu C. Auguste Dupin, în mica sa bibliotecă de lucru, au troisieme, No. 33, Rue Domot, Faubourg Saint-Germain, mă bucuram de îndoită plăcere pe care ți-o dau meditații și o pipă de spumă de mare. Timp de mai bine de un ceas păstrasem o adâncă tăcere, și oricine ne-ar fi văzut, ar fi putut crede că amândoi suntem preocupați numai și numai de rotocoalele crețe de

fum care încărcău atmosfera din odaie. Cât despre mine, totuși, frământam în minte anumite subiecte care alcătuiseră tema convorbiri noastre ceva mai devreme în seara aceea. Și anume, crimele din Rue Morgue și misterul ce înconjurase asasinarea Mariei Roget. Mă gândeam tocmai la un fel de asemănare ce găsisem între ele, când ușa camerei noastre se deschise, lăsând să intre vechea noastră cunoștință, monsieur G., prefectul poliției pariziene.

I-am urat bun venit din toată inima; omul nostru era deopotrivă de fermecător și de nesuferit și nu-l mai văzusem de câțiva ani de zile. Șezusem până atunci pe întuneric. Și Dupin se ridică să aprindă o lampă, dar se răzgândi și se așeză din nou când îl auzi pe G. spunând că venise pentru a se sfătui cu noi, sau, mai bine zis, pentru a cere părerea prietenului meu cu privire la o anumită afacere care prilejuise mari neplăceri.

(Edgar Allan Poe, Scrieri alese, Ed. pentru Literatură universală, București, 1968, Scrisoarea furată, p. 348)

b) **Băncile verifică garanțiile.** Băncile au început să reevalueze proprietățile pe care le au în garanție. Solicitarea vine de la BNR, care a amintit băncilor comerciale că au obligația să facă această operație o dată pe an. Până acum, bancherii nu s-au grăbit, însă acum vor să afle cât pot obține pe imobilele pe care le execută silit atunci când populația nu își mai rambursează creditele. Reevaluarea garanțiilor nu va afecta clienții bun-platnici, doar pe cei cu rate neplătite la timp. Datornicii s-ar putea trezi cu rescadențarea unui credit, dar li se pot cere și garanții suplimentare dacă valoarea de piață a imobilului a scăzut prea mult. "Orice om prevăzător se duce la doctor să facă o consultație, cel puțin o dată la doi ani. Asta trebuie să facă și băncile, să-și evalueze

CE VREI SĂ SPUI?

UNITĂȚI ALE MICROPRAGMATICII (I)

Acte verbale (ale vorbirii). Acte indirecte ale vorbirii. **Întrebarea**. **Implicatura** conversațională. **Presupoziția**. Distincția între implicatură și presuposiție. **Deixis**.

Actele vorbirii (speech actes) reprezintă un punct de interes major pentru cercetători. Jacob Mey⁴¹ le consideră nu doar simple afirmații, ci **participări verbale** la desfășurarea unei acțiuni. "They are actions happening in the world that is, they bring about a change in the existing state of affairs".

John L. Austin⁴² s-a ocupat, de asemenea, de actele vorbirii. Astfel într-o afirmație ca:

(1) Ce frig e aici!

funcționează, mai întâi de toate **componenta locuționară**.

Enunțul degajă o anumită "forță", cu putere de convingere asupra celorlalți, deoarece facem o declarație despre o stare de fapt evidentă (se remarcă, astfel, **forța ilocuționară**). La auzul acestei declarații, oamenii vor avea o atitudine specială. Declarația determină o anumită reacție: oamenii părăsesc încăperea, sau se îmbracă mai gros, sau pun un radiator în priză, ș.a. Cu alte cuvinte, declarația a avut o consecință imediată, o reacție generată, provocată (moment în care se manifestă **efectul perlocuționar**).

⁴¹ Jacob Mey, Pragmatics- An Introduction, Blackwell, Oxford, UK, 1996, Chapter 6, Speech Acts, p.109

⁴² John L. Austin, How to do things with words, Oxford, Oxford University Press, 1962

starea de sănătate a creditelor pe care le-au dat", a declarat directorul Direcției Supraveghere în BNR, Nicolae Cintează, citat de Mediafax: **CUM SE FACE REEVALUAREA.** Clienții care au cumpărat case prin credit imobiliar sau ipotecar sunt nevoiți să permită vizita unui funcționar bancar care să constate că imobilul este în bune condiții. "La dosarul de credit sunt documentele necesare. În principiu, nici nu trebuie să se facă o evaluare la client acasă. De fapt, dacă nu e prevăzută în contract posibilitatea ca banca să facă o verificare faptică a garanției, clientul poate refuza orice vizită", a spus Cintează. Pe de altă parte, băncile au cerut BNR să permită reevaluarea pe baza unor indici statistici, măsură care este prevăzută și în regulament. "E mai mult ca probabil că vom permite utilizarea indicilor statistici, când aceștia vor apărea, dar există și problema că în ultimii doi ani nu au prea existat tranzacții și nu știm exact ce relevanță vor avea acești indici", a mai spus Cintează. **LICITAȚII DE CASE.** Reevaluarea imobilelor în garanție va permite băncilor să cunoască mai bine ce pot obține prin executare silită. În ultima vreme, instituțiile finanțatoare au scos la licitație case, apartamente, chiar și un imobil nou care nu mai poate fi finalizat de dezvoltator. Vestea bună este că numărul rău-platnicilor cu credite ipotecare este mult mai mic comparativ cu cei care au contractat creditele de consum. Statistica BNR arată că doar 10% din împrumuturi sunt girate cu o proprietate, iar restanțele însumează doar 22,4 milioane de lei, față de 254,5 milioane de lei în cazul creditelor de consum mai mari de 20.000 de lei.

(Ziarul Jurnalul Național/Observator/Business/Vineri, 23 aprilie 2010)

Și Levinson⁴³ sesizează cele trei aspecte (trăsături caracteristice) ale vorbirii:

- aspectul locuționar-reliefează rostirea unei propoziții cu un anumit sens și cu un destinatar specificat (în cazul exemplului (1), componenta locuționară a enunțului aduce următoarele informații: sensul este evident, descrierea temperaturii din încăperea, iar destinatarul este cel aflat în fața vorbitorului)

- aspectul ilocuționar-pune în lumină caracterul propoziției care poate fi o afirmație, o ofertă, o promisiune, o întrebare, o negație, un ordin, o rugămintă, etc.

- aspectul perlocuționar-pune în lumină generarea unor anumite reacții din partea auditorului. În cazul exemplului (1), enunțul a generat o anumită atitudine din partea celor prezenți, aceea de a lua măsuri împotriva frigului din încăperea

În marea lor diversitate, specialiștii au considerat că sunt acte ale vorbirii "favorizate" deoarece vorbitorul apelează foarte mult. Cele mai uzitate sunt:

- promisiunea
- cererea

Valoarea ilocuționară a actului verbal (de promisiune, de exemplu) devine evidentă numai în urma unui context clar. La fel, orice altă valoare ilocuționară (amenințarea, de exemplu).

(2) *E un polițist mai încolo.*

este evidentă dacă ne adresăm cuiva care se ascunde de poliție și cu care nu suntem în relații bune. Îl amenințăm că

⁴³ Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983

prezența imediată a locutorului³ (actantul³=polițistul) care aduce cu el o anumită **situație de comunicare**.

Dacă adresăm acest enunț cuiva care caută să afle o informație, actul verbal dobândește o valoare ilocuționară de **informare utilă**.

(3) *-Cum pot să ajung la Ministerul Transporturilor?*

-E un polițist mai încolo (citim în spatele textului: el te poate îndruma, informa)

Să încercăm să răspundem acum la acele trei întrebări care i-au frământat pe specialiști de-a lungul timpului:

- cum putem determina un act al vorbirii? (care este fizionomia unui asemenea act?)

- câte tipuri de acte ale vorbirii sunt și cum sunt ele exprimate în limbă?

- sunt actele vorbirii universale? Sunt ele valabile pentru toate limbile, sau se referă la o anumită limbă?

Searle a răspuns la aceste întrebări în 1977, ajutându-se de exemple precum cele care urmează:

(4) *Promit să mă țin de cuvânt.*

(5) *Nu citi acest semn (enunț apărut pe o tăbliță în parcare).*

(6) *Stai jos!*

(7) *Te rog, stai jos!*

(8) *Te rog, servește-te cu prăjituri!*

(9) *Vacanță plăcută!*

(10) *Fii bun cu mine!*

Searle consideră că există următoarele puncte de referință în aprecierea conținutului unui act verbal:

seriozitatea/nseriozitatea formulării nuanța ordinului dat
--

Astfel, în fața unui enunț ca (5), vom zâmbi, cu sigurnăță sau ne vom întreba de ce și nu-l citim. După care vom lectura anunțul respectiv. Acest enunț nu va putea fi luat în serios deoarece apare într-un loc unde toate plăcuțele indicatoare, toate semnele trebuie respectate cu strictețe. Iar interdicția de a citi un anunț nu poate fi impusă nimănui printr-o plăcuță care însoțește textul (sau semnul) interzis.

El are o forță ilocuționară clară (este un ordin) dar orientată contrar, nu către necitirea enunțului, ci către atenționarea asupra enunțului, deci într-o citire a lui. Încălcarea expectației servește ca sursă de ironie. Enunțul este ironic, de aceea nu poate fi luat în serios.

Enunțul (4) poate fi luat în serios. El este o afirmație.

Enunțurile (6)-(10) reprezintă o gradăție a forței ilocuționare, nuanțări ale **ordinului** transmis de către E.

Astfel, în enunțul (6), E ordonă pur și simplu Receptorului să facă ceva, în enunțul (7) formulare cunoaște o nuanțare politicoasă. Amabilitatea E crește în enunțul (8) atunci când îi oferă prăjituri. În enunțul (9) ei sunt chiar prieteni, în orice caz foarte apropiați, încât își cunosc programul unul altuia. E vrea să îl bucure pe R printr-o urare (rolurile, se pare s-au schimbat: R este cel situat în plan superior de acesată dată). În exemplul (10), statutul E este net inferior celui al Receptorului. E nu mai ordonă, ci roagă. E nu mai dispune de R, ci este la dispoziția acestuia.

Searle consideră, astfel, că sunt următoarele tipuri de acte ale vorbirii:

- acte reprezentative (afirmații)
- acte directive (ordinele)
- acte comisive (promisiunile)
- acte expresive (felicitățile)
- acte declarative (excomunicările)

● acte performative

Expresivitatea, nuanțarea între tipurile de acte reprezentative menționate este dată de **natura verbului** folosit (verb actant).

Nu întotdeauna un act al vorbirii este definit, exprimat printr-un anumit verb: u nact directiv, spre exemplu, poate avea la bază un anumit verb "obișnuit" (nu **directiv**)

(11) *Îți ordon să închizi ușa!*

Închide ușa! (verbul folosit nu este directiv, ci obișnuit. Intonația ca element suprasegmental, îi dă nuanța directivă corespunzătoare)

Similar, unui anumit tip de verb nu-i corespunde întotdeauna tipul de act al vorbiri corespunzător.

(12) *A promis că vine.* (actul verbal nu îndeplinește funcția comisivă, ci reprezentativă, deoarece este o afirmație)

(13) *Cred în Dumnezeu.* (act de credință)

(14) *Cred că bluza nu se asortează cu fusta* (manifestare a opiniei)

Noi am adăuga seriei de exemple (6-10) următoarele enunțuri, deosebite prin forța lor ilocuționară.

(15) *Tu să fii bun cu mine?*

(16) *Vrei apă?*

Să facem o comparație între (15) și (10). Statutul celor doi locutori se schimbă radical în (15) față de (10). În (15), E nu se mai consideră inferior Receptorului, supus acestuia, temător și umil. Dimpotrivă, îl sfidează, atitudine care îl plasează deasupra Receptorului. Enunțul (15) reprezintă categoria foarte nuanțată a **actelor ironice**.

Enunțul (16) reprezintă un **act interogativ direct**. Și această categorie de acte verbale cunoaște o realizare variată

În vârful ierarhiei pragmatice se află **discursul conversațional** în sine:

- (17) { A: Cum e afară?
(mişcare conversațională)
B: E ceață.
(mişcare conversațională)

- de inițiere (initiation)
- de răspuns (respons)
- de repoziționare (feedback)

Reprezentarea nivelelor unui tip de discurs

Nivelul 1

- mişcare conversațională de focalizare (inițiere)-(initiation)
- atragerea atenției R prin mărci discursive

(18) Deci, cum vă spuneam....

- metasintagme { Ei bine,....
Consider important ca.....
Păi,cum să-ți explic

Nivelul 2

- mişcare conversațională de încadrare
- tot prin metasintagme E arată că și-a terminat o idee (face o pauză sau rostește o metasintagmă)

(19) A: Ei bine, am să-ți povestesc dacă ții cu tot dinadinsul să afli....Să știi că nu mi-e ușor.... și nici ție n-o să-ți fie.

Explicație:

- ei bine –nivelul 1 –mişcare conversațională de focalizare a atenției R asupra E și mesajului său

...să știi – nivelul 2 –mişcare conversațională de încadrare. E a “încadrat”, a delimitat o atitudine, o idee și trece la alta (i-a atras atenția asupra viitoarei povestiri și l-a pus în temă în privința dificultății de a relata scena respectivă)

în funcție de participarea afectivă a Emițătorului la actul comunicării (participare marcată para-lingvistic) (vezi prelingerea "**Puncte cardinale**")

Specialiștii britanici John Sinclair și MALCOM COULTHARD⁴⁴ au pornit de la următoarea idee:

unitățile unui discurs reprezintă o organizare ierarhică precum unitățile gramaticale tradiționale

Așa cum unitățile gramaticale tradiționale sunt:

- morfem
- cuvânt
- sintagmă
- propoziție

forma în care toate sunt înglobate fiind **fraza** (ca manifestare concret lingvistică a tuturor acestor unități gramaticale), tot așa, unitățile unui discurs conversațional (conversație) sunt:

- mișcare conversațională (nuanțată printr-un anumit tip de act verbal)
- metasintagme (marcatori discursivi care ajută la delimitarea și nuanțarea mișcării conversaționale)
- schimb conversațional (succesiunea de două mișcări conversaționale; perechile adiacente de tip: salut-salut; întrebare-răspuns, etc.)
- tranzacția conversațională (îmbinarea mai multor schimburi conversaționale)

⁴⁴ John Sinclair and Malcom Coulthard, Towards an Analyses of Discourse, in Advances in Spoken Discourse Analyses edited by Malcom Coulthard, Routledge, 1993, p.1-35

... -tot nivelul 2

Nivelul 3

-mișcare conversațională de răspuns (response)

-R poate 1.-să accepte conversația sau să o respingă

2.- să comenteze cele spuse de E

3.-să evalueze situația

(20). B:1. Chiar te rog!

Dar nici nu te-am solicitat să-mi spui așa ceva.

2.E o istorie întreagă, îmi dau seama, dar e dreptul său să taci dacă ți-e greu să-mi spui.

3.În fața unei asemenea întâmplări, trebuie să știu totul pentru că mă afectează direct.

Nivelul 4

-mișcare conversațională de reacție (feedback)

-se re poziționează conversațional: E are mai multe opțiuni: să continue sau nu.

(21) A: Imaginează-ți că imediat ce ai plecat s-a și întors de parcă ar fi stat în scara blocului.

Explicație:

Imaginează-ți funcționează ca o metasintagmă, atrage atenția interlocutorului asupra Referentului absolut straniu; el urmează a relata ceva care este de domeniul fanteziei.

Nivelul 5

-mișcare conversațională de deschidere (opening) locutorul B (Receptorul) îl invită să continue relatarea și îl invită să-i răspundă la întrebări direct.

(22) B: Așa deci, a venit imediat? Ce repede se mișcă!
(metasintagmă)

Nivelul 6

-mișcare conversațională de explicare (teaching) E continuă actul conversațional (dar îl poate și întrerupe, la fel de bine). Tot acum poate continua cu o serie de informații dorite de R.

(23) A: *Exact. avea geanta aia verde în mână, cred că era plină cu lucrurile ei și a intrat direct, fără să mai bată la ușă. Sau poate își deschisese singură cu cheia.*

Toate aceste nivele conversaționale se grupează două câte două într-un **schimb conversațional** (exchange). Cele trei schimburi conversaționale alcătuiesc împreună o **tranzacție comunicativă**, care reprezintă conversația în sine, purtată între A și B.

Iată acesată conversație transcrisă în întregime.

exchange 1

(24) A: *Ei bine, am să-ți povestesc dacă tu ții cu tot dinadinsul să afli...Să știi că nu mi-e ușor...Și nici ție n-o să-ți fie.*

initiation

B: *În fața unei asemenea întâmplări, trebuie să știu totul pentru că mă reponse afectează direct.*

exchange2

A: *Imaginează-ți că, imediat ce ai plecat s-a și întors de parcă ar fi stat feed back în scara blocului.*

B: *Așa deci, a venit imediat? Ce repede se mișcă!*

opening

exchange3

A: *Exact. avea geanta aia verde în mână, cred că era plină cu lucrurile initiation ei și a intrat direct, fără să mai bată la ușă. Sau poate își deschisese singură cu cheia.*

B: *Aha! Deci avea și cheie pe deasupra! Bravo ei!*

re-opening

exchange4

A: Și n-a dat nici o explicație pentru faptul că s-a întors. Eu cred că totul fusese regizat de ei ca să pleci tu.
feed back

B: E clar. De-acum știu ce trebuie să fac. Îți mulțumesc că m-ai ajutat.

opening

Un act verbal este o sintagmă privită de gramatica tradițională sub aspectul **proprietăților ei formale** iar de către pragmatică sub aspectul **proprietăților ei funcționale**.

Unii specialiști consideră că sunt 3 tipuri de acte verbale:

- act solicitativ (obținerea unui răspuns)
- act directiv (comandă, determinare a Receptorului de a săvârși anumite fapte)
- acte informative (prin care E aduce la cunoștința Receptorului o stare de fapt, fără să comenteze, fără să-și exprime vreun punct de vedere)

Actul directiv poate fi:

- imperativ (*Deschide televizorul!*)
- interogativ (*Vrei să deschizi TV?* -cu realizare modal afectivă)
- declarativ (*Televizorul este în continuare închis*)
- eliptic (*Televizorul!*)

În definirea unui act directiv ținem seama de:

- situație (convențiile sociale, factori de mediu=context)
- tactica (demersul predictiv al E)

John Sinclair și Malcolm Coulthard⁴⁵ încearcă să stabilească o corelație între :

- categoriile discursive (tipul de act verbal)
- categoriile situaționale (formularea acestuia)

⁴⁵ op. cit.

•categoriile gramaticale (definirea enunțului respectiv în termenii gramaticii tradiționale)

Cu alte cuvinte, specialiștii britanici, profesori la Universitatea din Birmingham realizează o corespondență semnatico-referențială între domeniul pragmaticii și cel al gramaticii tradiționale.

Un act verbal foarte incitant este **promisiunea**.⁴⁶

Sunt câteva condiții pe care ar trebui să le îndeplinească un act al vorbirii pentru a fi o promisiune:

- limba să fie întrebuințată normal (fără glume, calamburului, sensuri figurate)
- să fie clar exprimată substanța promisiunii

(17) Promit că te voi duce în Egipt.
• substanța promisiunii trebuie să fie spre beneficiul destinatarului, astfel actul respectiv devine o amenințare. Prin urmare, nu verbul a promite hotărăște natura actului verbal, ci nuanța.

(18)**Dacă n'ute potolești, îți promit că n-o să-ți fie prea bine.* (amenințare)

•substanța promisiunii să nu se refere la ceva care oricum se va petrece

⁴⁶ de care s-a ocupat îndeaproape Searle în următoarele lucrări:
Searle, John R. -*Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge, Cambridge University press, 1969

-*Indirect Speech Acts*, in Peter Cole and Jerry Morgan (eds.), *Syntax and Semantics*, vol.3, *Speech Acts*, New York, Academic press, 1975, p.59-82

-*A Classification of Illocutinary Acts*, in Andy Rogers, Bob Wall and John P. Murphy (eds.), *Presuppositions and Implicatures*, Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics, 1977, p.27-45

(19)**Îți promit că n-o să te părăsesc mâine.* (îi spune un soț proaspăt căsătorit soției)

**Îți promit că soarele o să răsară mâine.*

- cel care promite (E) să fie sincer (în intenția lui)
- cel care promite să fie gata să înfrunte condițiile exterioare pentru a îndeplini ceea ce a promis

(20) *Măria-Ta, vom lupta până la unul!* (spun oștenii și luptă într-adevăr, nu părăsesc câmpul de luptă)

- promisiunea să fie făcută fără presiuni
- promisiunea să fie făcută într-un cod lingvistic comun celor doi

La cele trei puncte de referință necesare în aprecierea unui act verbal (vezi prelegerea "Puncte cardinale")

- seriozitatea/nseriozitatea formulării
- nuanța ordinului dat
- gradarea forței ilocuționare am mai putea adăuga:
- transparența mesajului

Să exemplificăm:

Într-un enunț *de felul*:

(21) *Coborâm la prima stație?*

înțelegem că E nu trebuie să coboare, de aceea se așteaptă

a) fie la un răspuns afirmativ, fie la unul negativ

b) E se miră de inițiativa interlocutorului său de a coborî, de aceea se așteaptă la un răspuns indiferent care va fi el.

Dar în ambele cazuri, enunțul (21) este o întrebare directă adresată interlocutorului. Spunem că ne aflăm în fața unui **act al vorbirii direct**. În această categorie putem include toate tipurile de enunțuri prezentate (4-10) și (16)

Enunțuri de felul:

(22) *Te-ai putea da mai încolo?*

sunt foarte frecvente în limbă. Dar în acesată situație, nu așteptăm de aici un răspuns de tipul:

Nu, nu aș putea.

Da, aș putea.

ci o mișcare. Prin urmare, noi **nu întrebăm**, ci **direcționăm** interlocutorul să facă ceva.

Această secvență conversațională a fost formulată într-un tipar (întrebare), dar ea este de fapt altceva (act directiv).

La fel putem spune despre (15)

Secvența conversațională a fost formulată ca o întrebare, dar ea este de fapt o afirmație. ("Tu ești atât de rău, încât nu poți fi bun tocmai cu mine, pe care mă și urăști")

Aceste acte verbale formulate într-un tipar, dar care conțin substanța structurală a altui tipar, se numesc **acte indirecte ale vorbirii**.

Ne vom opri asupra **actelor declarative**.

Sunt câteva condiții pe care un act al vorbirii ar trebui să le îndeplinească să poată fi declarativ:

- secvența conversațională nu trebuie să conțină prolixități, ambiguități, sensuri figurate, calambururi, pentru a nu fi interpretată greșit;

- substanța actului declarativ să modifice în mod evident statutul social al referentului

(23) *Vă declar soț și soție!*

- formularea să fie făcută în registru imperativ

- substanța declarației să fie plasată pe axa temporală a prezentului (sau a viitorului)

(24) a. *Te concediez!*

b. *Te-a concediat.*⁴⁷

⁴⁷ Jacob Mey, op.cit., cap. 8, Speech Acts and Their Classification

●**elemente metapragmatice** (secvența conversațională-poate fi însoțită de o serie de marcatori discursivi care conduc spre o anumită nuanțare a forței ilocutionare. Elementele metapragmatice sunt situate inițial sau pe parcursul actului vorbirii)

(30) *Similar, cred că ai dreptate.* (acceptare)

Spre deosebire de asta, cealaltă e mai curată.

(comparație)

A tăcut tot timpul, dimpotrivă. (negație)

Pentru a concluziona, care este lista candidaților propuși? (concluzie)

Mă opun, nu semnez așa ceva (oposiție, dezaprobare)

Nu zău, crezi? (neîncredere)

●**conținutul**

●**plasarea pe axa temporală**

Un alt tip de act verbal foarte uzitat este **cererea**. Prin natura conținutului său, **cererea** poate fi considerată un **act verbal directiv**.

Sunt câteva condiții pe care un act al vorbirii ar trebui să le îndeplinească pentru a fi considerat directiv.

●în alcătuirea sa, enunțul trebuie să respecte maxima manierei (E să evite construcțiile ambigue, cu sens figurat, prolix)

(31) *Acoperă-ți spatele, prietene!* (îi spune X lui Y care merge prin ploaie dar ține umbrela astfel încât picăturile de apă îi udă cămașa în spate).

●Enunțul poate dezvolta un sens figurat cu condiția ca pentru ambiil locutori să fie evidente elementele de context (situațional)

(32) A: *Și acum ce să fac?*

B: *Păi, nu e clar? Acoperă-ți spatele, prietene! Găsește probe în favoarea ta!*

(unde 24a este interpretat drept act declarativ pe când 24b este un act performativ deoarece formulează, exprimă un fapt care s-a petrecut)

- adresarea să fie făcută ca de la pers. I verbală la pers. a II-a verbală:

(25) *Ești concediat!* (vorbește persoana a I-a, adresându-se persoanei a II-a)

- substanța declarației să nu se refere la ceva care depășește puterile Emițătorului.

(26) *Te concediez!* (secvență conversațională rostită de către un portar unui angajat al aceleiași instituții)

- declarația să fie făcută din proprie inițiativă, fără influențe din afară

- declarația să fie făcută într-un cod lingvistic comun celor doi locutori

Să urmărim acum criteriile de clasificare a actelor vorbirii*

- **forța**

(27) *Sugerez să mergem acasă.*

(28) *Vă ordon să mergeți acasă.*

Enunțul (27) este o propunere, pe când (28) este un ordin, o comandă. Ambele sunt acte directive cu un impact mai slab sau mai puternic asupra Receptorului.

- **statutul social**

(29) Ori tăceți ori ieșiți din clasă! (această secvență conversațională nu poate fi rostită decât într-un anumit cadru social-școală, facultate-și numai de către un profesor în fața elevilor. Este tot un act directiv, o amenințare)

- **interesul** (actul vorbirii trebuie formulat în funcție de interesul manifestat de Receptor. Astfel, dacă el tocmai a fost jefuit, nu-l putem....felicită!)

41) Cred că ai dreptate să închizi televizorul! (maxima acordului)

Nu te deranjează să închizi televizorul? (maxima acordului)

(42) Ce bine te-ai gândit să închizi televizorul. (maxima aprobării)

-apelându-se la **maximele politetii negative:**

(43) Ai putea închide televizorul? (maxima tactului)

(44) E într-adevăr o emisiune bună, dar mâine avem examen. Închidem televizorul? (maxima acordului)

(45) Faci cum vrei, dar la cât de obosit ești, mai bine ai închide televizorul. (maxima generozității)

- Desfășurarea unui demers predicativ eficient din partea Emițătorului, astfel încât mesajul să ajungă la R, să îl impresioneze și să determine un comportament corespunzător

- Desfășurarea unui enunț euristic eficient din partea Receptorului, astfel încât acesta să decodeze corespunzător mesajul și să acționeze în consecință.

- Substanța mesajului să se refere la ceva posibil de realizat

(46) *Adu-mi luna de pe cer!

*Pune soarele în frigider!

- E să cunoască suficient de bine psihologia Receptorului încât să găsească limbajul comun de comunicare și determinare

- Substanța mesajului să fie definitorie pentru structura interioară a Emițătorului (după transmiterea unui mesaj, noi ca Receptori să ne putem da seama de intenția comunicativă a Emițătorului dar și de parțial-structura lui temperamentală)

- Substanța mesajului să contribuie la conturarea elementelor de context (situațional), informații atât de prețioase în decodarea enunțului în ansamblu. Astfel, exemplul (35)

● Substanța enunțului să fie plasată pe axa temporală prezentă chiar dacă indicii specifici conțin elemente verbale aparținând axei temporale trecute:

(33) Închide televizorul!

Ti-am spus să închizi televizorul!

● Adresarea este făcută ca de la persoana a-I-a verbală la persoana a II-a singular sau plural

(34) Adu-mi niște căpșuni!

● Dacă enunțul conține în poziție inițială un modal-interogativ la persoana a I-a verbală, acesta este urmat de un indice nespecific verbal (modul conjunctiv) la persoana a II-a singular

(35) Vrei să-mi aduci niște căpșuni?

● Cererea să fie făcută într-un cod lingvistic comun celor doi participanți la actul comunicativ

● Cererea să fie construită după unul dintre următoarele tipare:

-cu ajutorul indicilor nespecifici multifuncționali (construcții imperative, intonație imperativă)

(36) Închide ușa!

-cu ajutorul construcțiilor performative (indice specific)

(37) Te rog, închide televizorul!

-prin elemente metapragmatice care imprimă opoziția, dezaprobarea (sau altă nuanță comunicativă)

(38) Mă opun! Închide televizorul!

-apelându-se la maximele **politeții pozitive**:

(39) Aștept cam de multă vreme să închizi televizorul! (maxima simpatiei, formă familiară de adresare a Emițătorului)

(40) Mie mi-e indiferent, dar pe tine nu te deranjează?

Închide

televizorul! (maxima auto-ignorării)

(47) Dacă bați covorul, îți dau o bere.

P.

C.

P(propoziția) enunță activitatea performată de R și care, în cazul îndeplinirii, determină C(consecința)

(48) Dacă nu bați covorul, nu-ți dau nici o bere.

non-P

non-C

În mod similar, non-P implică pe non-C.

Implicatura conversațională ține de interpretarea dată de cel căruia îi este adresat mesajul.

Nevoia de a afla mesajul suplimentar adus de implicatura conversațională s-a ivit din dorința de a ști cum să interpretăm spusele celor din jur. Pentru a ști ce vor oamenii să facă, trebuie să interpretăm ce spun. Dar interpretarea poate fi, de multe ori, anevoioasă, înșelătoare.

Leech⁴⁹ consideră că: "interpretarea unei afirmații este, în cele din urmă, o chestiune de imaginație, sau, ca să vorbim elevat, de formarea ipotezei."

(49)-*Când e ziua mătușii Elvira?*

-*Prin aprilie.*

Din răspunsul Receptorului, aflăm următoarele informații implicate conversațional:

- * Ziua mătușii Elvira nu este cu siguranță pe 1 sau pe 30 aprilie, zile ușor de ținut minte, deci intervalul vizat este 2-29;
- * R nu cunoaște ziua ei de naștere pentru că nu a ținut la ea niciodată într-atât încât să-l intereseze ziua ei de naștere;
- * R - probabil - nu e în relații prea bune cu mătușa Elvira;
- * R nu vrea să spună când e ziua mătușii Elvira (din motive personale; fie pentru că nu este în relații bune cu E, deci, nu vrea să-i fie de folos, fie se teme de altceva)

⁴⁹ Leech, Principles of Pragmatics, London, 1983, p. 30-31

sugerează o natură calmă, îngăduitoare, amabilă, de loc dispusă la altercații. Dimpotrivă, enunțurile (33), (34), (38) dezvăluie o personalitate autoritară, gata oricând să declanșeze o stare conflictuală.

Vom discuta actele verbale expresive, ironice și interogative într-un capitol separat (vezi capitolul Implicatura conversațională)

Jacob Mey⁴⁸ a stabilit etimologia cuvântului “implicatură. (>lat. plico, plicare, “a împături, a îndoi”).

Implicatura conversațională reprezintă semnificația “ascunsă înăuntru” care luminează semnificația generală a textului și ajută, astfel, la o mai bună înțelegere a mesajului.

Implicatura conversațională este:

ceva care este implicat în conversație adică ceva lăsat implicit să se înțeleagă

Aceste semnificații ascunse în spatele textului nu pot fi detectate cu ajutorul regulilor puse la dispoziție de către stilistica lingvistică (sintaxă, morfologie, lexic, semantică) deoarece aceste discipline își concentrează atenția asupra **limbii și normelor** ei de producere. Abordarea tradițională nu semnalează decât informația directă oferită de materialul lingvistic.

Semnificațiile ascunse, secundare pot fi detectate doar prin aplicarea principiilor care guvernează conversația.

Se impune să distingem între **implicație** și **implicaturi**.

implicații ≠ implicaturi

Implicația desemnează relația logică între două propoziții (afirmații):

⁴⁸ Jacob Mey, op. cit., cap. 5 Reference and Implicature

Toate aceste informații le aflăm datorită indicelui nespecific prepozițional prin folosit cu valoare de aproximare.

Implicatura conversațională poate fi anulată dacă **explicăm** contextul:

(50) *Ali a mâncat niște orez.*

Ali, de fapt, a mâncat tot orezul.

Prezența deicticului niște **implică** incertitudinea Emițătorului referitor la cantitatea de orez consumată de Ali. e posibil să fi mâncat mult sau puțin, dar dacă deicticul niște este înlocuit prin tot, contextul se dezambiguiază. E știu clar, în acest moment că nu a mai rămas nimic din orezul pregătit, Ali mâncându-l pe tot. Tot în sensul dezambiguizării funcționează și marcatorul explicativ de fapt.

Nu toate implicaturile sunt conversaționale. Ele pot deveni conversaționale în contextul unei anumite întrebări a limbii și în funcție de tipul de conversație. Astfel, există anumite enunțuri care, luate în sine implică anumite stadii ale realității înconjurătoare, independent de:

- emițătorul Actant
- întrebarea specific individuală a limbii

Implicaturile conversaționale sunt determinate de:

- factorul social-istoric și definesc apartenența Emițătorului Actant la un anumit grup socio-profesional. În cadrul enunțului, această se materializează la nivel suprasegmental (accentul, intonația, timbrul), fonetic (accentul dialectal), lexical (unități lexicale și frazeologice specializate).

Într-un enunț întâlnim:

- deictice indexicale
- deictice anaforice

Cele dintâi oferă amănunte, circumscriu spațial sau temporal referențialul, definesc subiectul Actant și denumesc predicțiile. Deicticele anaforice marchează posesia,

identificarea (pronume demonstrative, posesive sau posesive cu valoare demonstrativă) și nuanțează circumscrierea spațială. Vom exemplifica deicticele indexicale și anaforice citând un exemplu dat de Mey⁵⁰.

(51) *An hour before dawn on March 7th, 1974, Kaspar Joachim Utz died of a second and long-expected stroke, in his apartment at no.5, Siroka Street, overlooking the Old Jewish cemetery in Prague.*

*Three days later, at 7.45 a.m., his friend Dr. Vaclav Orlik was standing outside the church of St. Sigismund; awaiting the arrival of the hearse and clutching seven of the ten pink carnations he had hoped to afford at the florist's.*⁵¹

(Short novel Utz, by Bruce Chatwin, 1988)

Cuvintele subliniate continuu reprezintă elementele deictice indexicale, iar cele scrise în italic sunt elemente deictice anaforice.

După părerea lui Levinson⁵², implicatura conversațională reprezintă

un exemplu paradigmatic al naturii și puterii explicațiilor pragmatice ale fenomenelor lingvistice

⁵⁰ Jacob, L. Mey, op.cit., capitolul 5 (Reference and Implicature)

⁵¹ La o oră după revărsatul zorilor, în 7 Martie 1974, Kaspar Joachim Utz, a murit ca urmare a unei crize repetate, îndelung așteptate, în apartamentul lui di nsiroka Street, nr. 5, care dă spre vechiul cimitir evreiesc din Praga. Trei zile mai târziu la ora 7.45 dimineața, prietenul său, dr. Vaclav Orlik, stătea în fța cimitirului St. sigismund, așteptând sosirea grupului și strângând în mână șapte din cele zece garoafe roz pe care sperase să-și poată permite a le cumpăra de la florărie. (trad.ed.)

⁵² Stephen C. Levinson, Pragmatics, Cambridge Textbooks in Linguistics, Cambridge University, 1995, Chapter "Conversational implicature", p. 97-167

actul comunicării să fie îndeplinit. Cu cât valoarea gradului de predictibilitate a răspunsului său este mai accentuată, cu atât mai tare se îngreunează procesul comunicării până la blocarea lui totală. Se poate, la fel de bine, ca R să respingă din start oferta Emițătorului, ceea ce duce, de asemenea, la blocarea comunicării.

Distingem, în asemenea circumstanțe, următoarele tipuri de conversații:⁵³

- conversație pozitivă (când R răspunde așa cum s-ar aștepta E să o facă iar conversația este continuată fluent). În cazul acesta conversația se bazează pe **pe perechi adiacente pozitive** (preferred sequences)
- conversație negativă (când R refuză să-i răspundă Emițătorului; R manifestă astfel un evident refuz, dezacord de a discuta cu E). În cazul acesta conversația se bazează pe **perechea adiacentă negativă** (dispreferred sequence).

Ne vom opri asupra **conversației pozitive**.

Conversația pozitivă se derulează după un plan reprezentat printr-un set de replici (**acte conversaționale**) care se cer una pe cealaltă.

Acest demers reprezintă linia directoare a întrebuințării eficiente și efective a limbii în conversație pentru a finaliza în deplin acord unul cu altul (E cu R).

Conversația pozitivă se desfășoară în baza a patru maxime, sau principii generale care scot în evidență întrebuințarea

co-operantă

Mary Louise Pratt, Conventions of representation in The Taming of the Text, Editor Willie van Peer, Routledge, London, 1991

și furnizează

amănunte despre cum este posibil să transmiți mai mult decât spui

Într-un enunț ca:

(52) A: *Poți să-mi spui cât e ceasul?*

B: *Păi, tocmai a plecat menajera.*

locutorul B transmite:

- că nu știe exact cât e ceasul;
- că știe, în schimb, la ce oră pleacă menajera (este, prin urmare, de-al casei, îi cunoaște programul)

Fiecare enunț poate dezvolta un set de implicaturi. Acestea sunt introduse, la nivel lexical, prin **particule** ca
● *apropo, păi, oricum, deși, totuși, orice, iraăși, din nou, vai, cum să nu, ș.a.*

particule care sunt absolut vitale în interpretarea pragmatică, dar carenu se bucură de prea multă importanță în interpretarea semantică.

Teoria implicaturii conversaționale a fost formulată de GRICE în 1967. În accepția lui, această teorie

este o teorie a comunicării, prin aprofundarea căreia învățăm să transmitem mai mult decât am putea prin folosirea mijloacelor convenționale (limba naturală)

Teoria implicaturii conversaționale este o teorie a **întrebuințării** limbii.

Nici o conversație nu se desfășoară la întâmplare, ci după un plan. E se adresează Receptorului, iar acesta trebuie să s eîncadreze într-o normă de predictibilitate cu răspunsul său pentru ca actul conversațional să continue și pentru ca

a limbii. Ne referim la maximele **principiului cooperativ**. (vezi cap. Puncte cardinale)

Pentru a se realiza conversația pozitivă, actanții trebuie să vorbească:

- sincer
- clar
- relevant
- fără prolixități (la obiect)

Dar practica vorbirii ne demonstrează că aceste cerințe nu se pot respecta efectiv. Ele s-ar putea îndeplini (și nici atunci mereu) discursului filozofic, deoarece nimeni n-ar putea vorbi tot timpul ținând cont și respectând maximele principiului cooperativ.

Așa s-au născut implicaturile conversaționale: din nerespectarea uneia sau alteia dintre cele patru maxime, dar fără a include canalul comunicării:

(53) A: *Unde e Septimiu?*

B: *E un BMW roșu în fața blocului la Carmen.*

Aparent, B nu îi răspunde lui A. Încercarea conversațională a lui B pare eșuată. El a încălcat maxima relevanței care îl obligă pe locutori să afirme lucruri **doar** în legătură cu referentul mesajului. În cazul exemplului (37), Enunțul lui A îl are drept referent pe Septimiu, enunțul lui B schimbă referentul, își concentrează atenția asupra unui BMW roșu. S-ar părea că cei doi desfășoară un dialog aberant și totuși...

Replica lui B implică conversațional următoarele informații:

- Septimiu are o mașină;
- mașina lui Septimiu stă în fața blocului unde locuiește Carmen;

- Septimiu e la Carmen;
- Septimiu are ceva de discutat cu Carmen (altfel n-ar fi venit la ea acasă)
- Septimiu este un apropiat al lui Carmen (îi cunoaște adresa și se numără printre cei care pot veni în casa ei);
- cei doi locutori îi cunosc atât pe Carmen cât și pe Septimiu.

Principiul cooperării este evident în structura de adâncime a mesajului, iar nu în cea de suprafață, acolo unde se formează implicaturile conversaționale.

Prin urmare,

implicaturile conversaționale nu sunt convenții arbitrare ci mijloace raționale care conduc schimburile conversaționale co-operante.

Implicaturile conversaționale se manifestă atât la nivelul exprimării verbale cât și la nivelul exprimării non-verbale (la nivel comportamental non-lingvistic⁵⁴ nivelul contextului situațional).

Unei i se răspunde atât verbal cât și gestic, faptic, printr-un act comportamental.

(54) A: *Dă-mi sarea!*

B: ... (îi dă sarea lui A, fără să scoată nici un cuvânt)

Sau:

Într-un atelier de croitorie: în procesul de croire a unui palton, ucenicul n-o să-i dea croitorului mătase atunci când acesta îi cere "Dă-mi materialul!"; cu siguranță că îi va aduce stofa de care are nevoie; după cum, la solicitarea "Și boldurile!", ucenicul nu îi va aduce 500 de bolduri într-o cutie închisă, ci îi va înmâna boldurile unul câte unul.

⁵⁴ Stephen C. Levinson, Pragmatics, Cambridge Textbooks in Linguistics, Cambridge University Press, 1995

(55) A: Dă-mi materialul!

B:.....(îi aduce stofa)

A: Și boldurile!

B: ... (îi dă boldurile unul câte unul fără să scoată nici un cuvânt)

Implicaturile conversaționale nu sunt deducții semantice (semantic inferences) ci deducții bazate pe:

- conținutul de idei
- presupuneri referitoare la natura co-operantă a interacțiunii verbale (a mișcării de interacțiune verbală)

În funcție de maxima conversațională care este încălcată, implicaturile sunt de două feluri:

- implicaturi standard
- implicaturi ironice

Implicaturile standard țin de încălcarea maximei cantității:

(56) Ion are numai cinci copii. (nu se poate înțelege din acest enunț că are mai mult de 5 copii. Enunțul devine cu atât mai sugestiv datorită indicelui nespecific numai.

sau a maximei manierei:

(57) Deschide ușa! (implică: mergi la ușă, apasă pe clanță, trage spre tine, deschide ușa)

Implicaturile ironice sunt cele care dau naștere binecunoscutelor "figuri ale vorbirii" (figures of speech).

Ele se bazează pe robustețea remarcabilă a prezumpției co-operării. Implicaturile ironice țin de:

- ridiculizarea maximei calității

(58) Ioan Vodă cel Cumplit a fost o mână de fier.

admiratorii: vor interpreta " a fost un om energetic, rezistent, incoruptibil"

dușmanii: vor interpreta "a fost un om dur, nemilos, inflexibil, respingător".

(59) Hitler avea de gând să devină moderat?

(60) Bagdadul este în Egipt, nu?

•ridiculizarea maximei cantității (printr-o construcție de tip tautologic):

(61) Dacă o face, o face.

Războiul e război.

Pentru el prietenii sunt prieteni.

Cine vine, vine.

•ridiculizarea maximei relevanței:

(62) A: Nu crezi că Ana e o scorpie?

B: Ce vreme frumoasă! (implicatură: fii atent, e în spatele tău și te poate auzi)

(63) A: Jucăm cărți, Mia?

B: Ți-ai terminat lecțiile, Robert? (implicatură: mama întreabă ca să îi augereze copilului că nu poate încă să joace cărți cu el.)

PROPRIETĂȚI ALE IMPLICATURILOR

Implicaturile conversaționale au următoarele proprietăți:

- au caracter suprimabil, anulabil (cancellable, defeasible).

Caracterul suprimabil iese la iveală cu ușurință în încercarea noastră de a demonstra că implicaturile conversaționale sunt **deducții inductive**.

Să exemplificăm:

deducții deductive

1. Dacă Y e om, e muritor.

2. Y e om.

Deci Y e muritor.

Deducția deductivă este logică.

deducții inductive

1. Am scos 100 de morcovi din pământ.

2. Fiecare morcov e galben.

Deci toți morcovii sunt galbeni.

1. Am scos 100 de morcovi din pământ

2. Fiecare morcov e galben.

3. Al 101-lea a fost verde.

*Deci, toți morcovii sunt galbeni.

Implicatura conversațională este mai degrabă o deducție inductivă pentru că este ușor anulabilă.

- au caracter non-detașabil (non-detachability)

Implicatura este atașată conținutului semantic a ceea ce se spune, iar nu formei lingvistice. Prin urmare, ea nu poate fi separată de enunțare (utterance) doar prin schimbarea unităților lexicale ale enunțului prin sinonime.

Cu alte cuvinte, substituția prin sinonime a unui segment al enunțului nu anulează implicatura. Ea rămâne, fiind atașată conținutului semantic al enunțului.

(64) *Ion e un geniu.* (dar toată lumea știe că el e un dobitoc)

Ion e o minte luminată.

Ion e foarte deștept.

- au caracter calculabil (calculability)

Pentru fiecare presupusă implicatură (putative implicature) ar fi posibil să construim o argumentație.

- au caracter non-convențional (non-conventionality)

TIPURI DE IMPLICATURI

În funcție de gradul de transparență și de determinare conținut de implicatura conversațională, distingem:

- **implicaturi conversaționale generalizate** (generalized conversational implicatures) care sunt evidente din chiar structura gramaticală a enunțului:

(65) *Am intrat într-o casă.* (implicatură: casa nu era a mea)

S-a suit într-o mașină. (implicatură: mașina nu era a lui)

Am văzut-o cu un tip pe stradă. (implicatură: tipul nu era nici soțul, nici prietenul, nici fratele)

- **implicaturi conversaționale particularizate** (particularized conversational implicatures) care sunt evidente doar dacă facem legătura cu ceva anterior (text sau context)

(66) **Câinele e foarte bucuros.* (implicatură: "Probabil că a mâncat friptura de pe masă", această implicatură nu se justifică, ea nu rezultă logic din enunț)

A: *Unde e friptura?*

B: *Nu știu. Dar câinele e foarte bucuros.* (implicatură: "Probabil că a mâncat friptura de pe masă"; de data aceasta implicatura se justifică).

- **implicaturi conversaționale convenționale** (conventional conversational implicatures) sunt generate de către apariția:

- elementelor discursiv-deictice (discourse deictic items): *totuși, chiar, măcar, pe lângă că, oricum, ei bine, păi, ba, ba dimpotrivă, oh!, vai!, deci, nu zău!, hai, ș.a.*

- elemente social deictice (socially-deictic items): *domnul, doamna, dumneavoastră, alteță, mă, băi, profesore, doctore, colega, prietene, dragă, stimate domn, ș.a.*

În fața textului

1. Reliefați componentele: locuționară, ilocuționară și perlocuționară în următoarele acte ale vorbirii:

O cameră mare, în fund, o canapea roșă pentru două-trei persoane; pe dreapta, cum privești din sală, o ușă ce dă spre bucătărie; în colț-tot dreapta-o mare sobă de teracotă; lângă ea un fotoliu balansoar (...) La ridicarea

cortinei, doi domni, în jur de patruzeci și cinci de ani, stau pe scaune cam cu fața spre public, dar și fața-n față, oarecum în verif și joacă table. În picioare, câte unul lângă fiecare jucător, alți doi domni chibițând. După straie și celelalte, se vede că sunt apropitari provinciali din Câmpia Dunării, de pe la începutul Secolului, oameni cu dare de mână, dar nu cine știe ce. Domnul pesimistic (dă cu zarul): - Șase, șase. Pilaș te fac! Domnul optimistic: - Ai avut și tu o dată baftă și cotodăcești de parc-ai fi făcut un ou. (Dă cu zarul): Trei, doi. M'dea! Domnul indignat (mânios): - Ce! Vreme-i asta!? Nu!? E!, poftim și le toarnă, neică, de nu le mai termină. Mi-a intrat umezeala-n oase de n-o mai scot nici cu țuică fiartă! Domnul deobicei bine informat. - Asta-i darul lui: întunecatul April. Este? Domnul pesimistic (dă cu zarul): - Doi, trei. Nu-i mare scofală, da' treacă de la mine. Domnul indignat: - Întunecat, domne' da' nici să pluă în halul ăsta! E scandalos! E indecent, domne'! domnul bine informat: - Da, e o lume pluvioasă. Aud materia plângând. (Paul Georgescu, *Între timp*, Cartea Românească, București, 1990).

2. Distingeți valoarea ilocuționară a următoarelor acte ale vorbirii:

- a) Aș mai vrea puțin lapte.
- b) În ruptul capului. Cum să fac asta?!
- c) L-a rugat să-i aducă dischetele după-amiază.
- d) Să nu ieși afară că e vai de tine!
- e) Mi-a promis că mă va suna când ajunge la aeroport.
- f) Stai liniștit! O să te sune mâine!

3. Clasificați următoarele acte ale vorbirii, ținând cont de conținutul lor:

- a) A adus ficusul în casă. Afară s-a răcit vremea.

- b) Bravo! Ai făcut un lucru grozav! De acum te poți considera de-al nostru.
- c) Le-a declarat război.
- d) Stingezi luminile și nu răspundeți la ușă, indiferent cât de tare va ciocăni.
- e) Nu trebuie să te îngrijorezi, am să vin devreme, cât pot de devreme.
- f) Repară mașina în fața blocului.

4. Distingeți actele indirecte ale vorbirii de cele directe, în următoarele secvențe conversaționale:

- a) - Nu mai tragi din lulea, moș Gheorghe?
 - Duduița moșului, toate le știe... Ba trag eu când am vreme! Toate cu rânduiala lor.
 - Da' acum de ce nu tragi?
 - Da' cailor cine să-i mîie, duduița moșului?
 - Cine??... Eu.
 - Bată-te norocul să te bată.
 - N-ai tituin?
 - Cumpără moșu.

(I. Teodoreanu, *La Medeleni*, vol I, colecția Lyceum, 1970, p. 48).

- b) Domnul indignat: - Ce vorbești dumneata, domnule! Nu-l cunoașteți pe țăranul român! Plouă? Se mucezesc grânele! E cald? Secită, nu se face nimic, e pârjol! N-am auzit și eu pe unul să zică: anul ăsta mi-a ieșit bine cu recolta. Aș. Ți-ai găsit...

(Paul Georgescu, op.cit. p. 6)

5. Extrageți elementele metapragmatice din următoarele secvențe conversaționale, identificând nuanțarea forței ilocuționare:

a) Intră Lia sprintenă: -Bună seara, domnule locotenent...Gusti (dă să se ridice): - Nu mai sunt locotenent. Sunt civil absolut. Lia: - Nu vă ridicați (se așează pe scaunul pe care șezuse Mircea. Vrea să-i întindă mâna, dar se răzgândește). Gusti observă reținerea, întinde dreapta): dânsa funcționează bine. Lia (roșește, întinde mâna, se bâlbâie): - Oo, nici nu m-am gândit că...să...însă pe aici, știți băieții sărută mâna și eu...și mie...Gusti (clar): - Mie mi s-a tăiat mâna stangă. De dreapta mă folosesc perfect.
(Paul Georgescu, op.cit., p.44)

b) -Sunt bine?

-Aoleu, bată-te noroacele, fată au să te soarbă fraierii, au să te soarbă.

(Liviu Rebreanu, Golanii, Colecția Lyceum, 1970, p.75)

c) - Ia dă lumea mai încolo, mă! Ce stați și vă uitați ca vițica! Să nu mai văd unul lângă mine. Ce aici, e în aglavit, sau ce paștele mamei voastre e?

-Nu înjură, dom'sef. Făcu bătrânul. Ce vină avem noi?

-Aveți, că ieșiți pă câmp când plouă! Dracu a mai văzut să cosești fânul pe ploaie?

-Dacă-l ai, îl cosești, spuse cineva mai din spate.

- Gurra!

(Eugen Barbu, Nuvele, Colecția Lyceum, 1969, p.161.)

d)Puiu: Îmi pare rău că nu-s Sfântul Augustin, care binecuvânta minciuna. Îi zicea căință vie. Dar el avea înțelegerile lui, căci binecuvânta și fiarele deșertului la Tongobory, lângă Tulear. Ei, iată. Eu nu pot să vă binecuvântez, nici pe tine cu minciuna ta, nici gândul cel urât...

(V.I.Popa, Apă vie, Editura Minerva, București, p.195)

e)Aide, conte! Dă nu pierdem vorba-n zadar. Ai voit să-ți nefericești copila, și eu nu voi ca bogăția mea să fie cauză la aceasta.. știu că ești sărac, conte...dăruiesc deci drept zestre miresei la care renunț jumătate din averea mea... Puteți chema un notar.

(Mihai Eminescu, Avatarul faraonului Tla, în Geniu Pustiu, Editura pentru literatură, București, 1996, p.273.)

INCERTITUDINI

UNITĂȚI ALE MICROPRAGMATICII (II)

Întrebarea. Definire. Clasificare. **Reguli** de calificare a unui enunț drept întrebare. **Vectori discursivi.**

Înțelegem* prin întrebare

acea categorie situațională a micropragmaticii care se poate manifesta printr-un act verbal

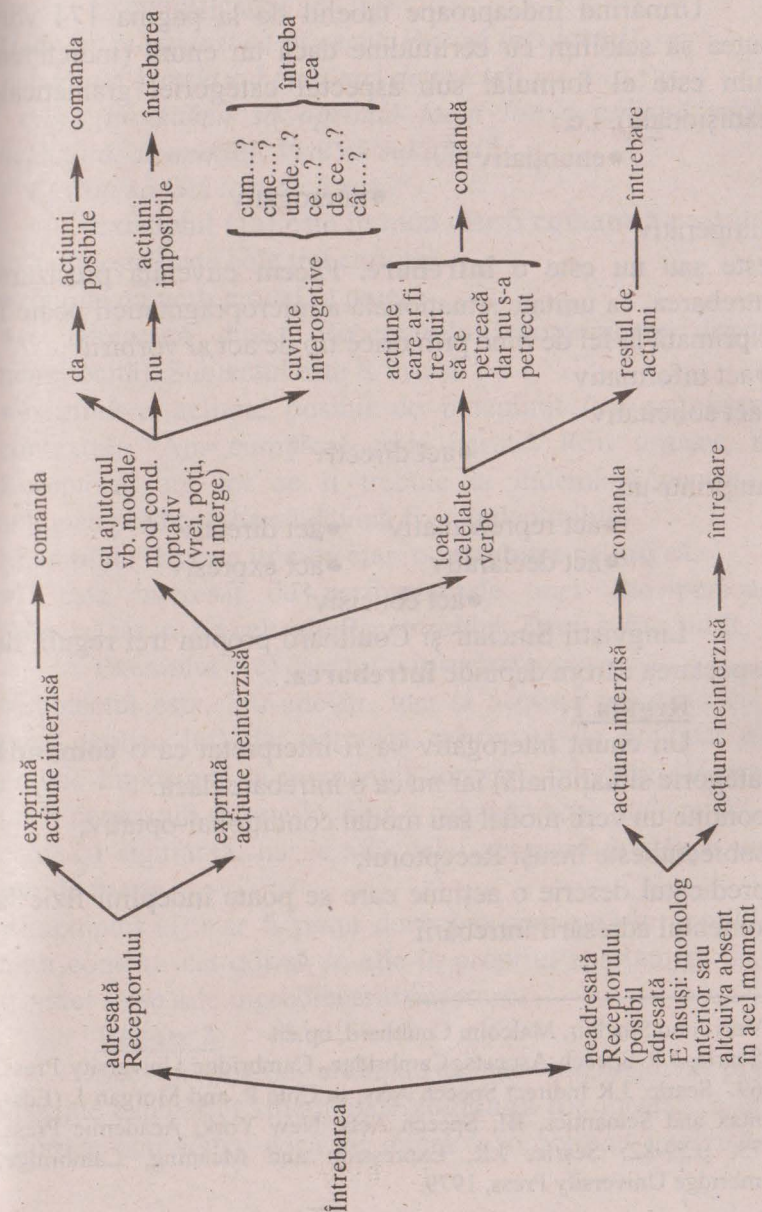
Tipurile de acte verbale prin care se poate manifesta întrebarea au fost pe larg explicate și comentate în cap. **Ce vrei să spui? (Unități ale micropragmaticii-I)**

Pentru a defini **întrebarea**, specialiștii britanici⁵⁵ și-au propus să răspundă la următoarele...întrebări!

- întrebarea este adresată întotdeauna Receptorului?
- ce acțiuni / activități sunt fizic posibile la momentul adresării întrebării (exprimări)
- ce acțiuni / activități sunt interzise la momentul adresării întrebării?
- ce acțiuni /activități au fost prescrise / indicate până în momentul adresării întrebării?

Astfel, din punct de vedere **situațional** (factorii de mediu prezenți în momentul desfășurării actului conversațional respectiv, convențiile sociale care influențează atât construcția cât și direcționarea întrebării, într-un cuvânt **contextul**) și ținând cont de informațiile solicitate la fiecare dintre cele patru întrebări menționate mai sus, **întrebarea** poate suferi următoarea clasificare:

⁵⁵ John Sinclair, Malcom Coulthard, *Towards an Analyses of Discourse, in Advances in Spoken Discourse Anlysis*, edited by Malcolm Coulthard, Routledge, 1993



Exemplificare

(1)a. *Am cumpărat ce-ai cerut. Poți să faci tortul?*

b. *Poate Mirela să facă tort de fructe?*

c. *Ea (încercând să aprindă focul într-o cabană veche, nelocuită, de munte): Vrei să mă ajuți?*

El: *Poți să faci tort de fructe?*

Exemplul (1a) este în mod clar o **comandă** pentru că îndeplinește toate cele trei cerințe:

- conține un verb modal (a putea)
- se adresează direct Receptorului (comunicare directă, nemijlocită). Subiectul este R însuși.
- exprimă o acțiune posibil de îndeplinit (a se observa contextul: "Am cumpărat ce-ai cerut." Prin urmare, ea, Receptorul are tot ce îi trebuie la îndemână pentru ca acțiunea predicatului să devină fizic îndeplinibilă.

Exemplul (1b) este în mod clar o **întrebare** pentru că:

- E este interesat de performanțele unei alte persoane (Mirela) iar nu de cele ale Receptorului. Deci, subiectul R.

Exemplul (1c) este tot o **întrebare** pentru că:

- Subiectul este, într-adevăr, uan și aceeași persoană cu R (vezi replica lui) dar acțiunea exprimată de predicat este practic imposibilă la momentul adresării întrebării deoarece (vezi contextul) ei se află "într-o cabană veche, nelocuită", în care, cu siguranță, nu se află celel necesare pregătirii unui tort de fructe.

- Exemplul (1c) ar fi putut deveni o comandă în condițiile altui context: cei doi să se afle în propriul apartament iar în frigider să se afle ingredientele necesare.

Regula 2

Orice propoziție enunțiativă sau interogativă poate aparține categoriei situaționale **comandă** (de încetare a unei anumite activități), dacă se referă la o acțiune interzisă în

Urmărind îndeaproape tabelul de la pagina 174 vom putea să stabilim cu certitudine dacă un enunț (indiferent cum este el formulat sub aspectul categoriei gramaticale tradiționale), i.e.:

●enunțiativ

●interogativ

●imperativ

este sau nu este o **întrebare**. Facem cuvenita precizare: întrebarea, ca unitate situațională a micropragmaticii poate fi exprimată la fel de bine prin orice tip de act al vorbirii

●act informativ

●act solicitativ

●act directiv⁵⁶

sau printr-un:

●act reprezentativ

●act directiv

●act declarativ

●act expresiv

●act concisiv⁵⁷

Lingviștii Sinclair și Coulthard propun trei reguli, de respectarea cărora depinde **întrebarea**.

Regula 1

Un enunț interogativ va fi interpretat ca o **comandă** (categorie situațională) iar nu ca o întrebare dacă:

●conține un verb modal sau modal condițional-optativ;

●subiectul este însuși Receptorul;

●predicatul descrie o acțiune care se poate îndeplini fizic la momentul adresării întrebării

⁵⁶ Vezi John Sinclair, Malcolm Coulthard, op.cit

⁵⁷ Searle, J.R Speech Aspects, Cambridge, Cambridge University Press, 1969. Searle, J.R Indirect Speech Acts, in Cole P. and Morgan J. (Eds), Syntax and Semantics, III; Speech Acts, New York, Academic Press, 1975, p.59-82; Searle, J.R, Expression and Meaning, Cambridge, Cambridge University Press, 1979.

momentul adresării enunțului respectiv (în momentul vorbirii)

Exemplificare

În timpul antrenamentului, antrenorul poate să rostească unul dintre următoarele enunțuri:

(2) a. *Aud că cineva îmi comentează comenzile.*

b. *Îmi comentează cineva comenzile?*

c. *De ce-mi tot comentați comenzile?*

Știut fiind că în timpul antrenamentelor este de așteptat ca sportivii să îndeplinească întocmai comenzile antrenorului lor, în situația în care aceștia se opun comenzii primite, nu răspund în consecință, nu reacționează corespunzător. De aceea, interpretăm enunțurile rostite de antrenor astfel:

a = comandă (*Nu-mi mai tot comentați comenzile*)

b = comandă (*Cum de vă opuneți comenzilor mele când știți bine că trebuie să le urmați?!*)

c = comandă (*Lăsați vorba și faceți ce vă spun*).

Este evident că la enunțul (2b), deși interogativ, antrenorul nu se așteaptă la un răspuns de tipul "Da, eu!", ci la încetarea atitudinii de nemulțumire a celui rebel. De aceea considerăm enunțul o **comandă**.

De asemenea, enunțul (2c) nu poate fi interpretat drept întrebare, pentru că antrenorul nu se aștepta să audă un răspuns ("Pentru că n-avem chef să facem ce ne spui", de exemplu), ci, se aștepta, de asemenea, ca cel rebel să pună capăt atitudinii de frondă și să se integreze corespunzător echipei. Și acest enunț este o **comandă**.

Dar dacă antrenamentul s-a terminat, deci supunerea nu mai este considerată atitudinea fundamentală a sportivului față de antrenor, cu toții se află în autocarul ce îi transportă spre restaurantul unde vor servi prânzul, după care îi așteaptă

o excursie de o zi, atmosfera este destinsă, iar antrenorul se adresează echipei lui:

d. *De ce-mi tot comentați comenzile?*

atunci, cu siguranță că el se așteaptă la un răspuns de genul ("Pentru că aveam o întindere de ieri și nu puteam să fac toate flotările", sau "Pentru că tocmai ne povestea Mișu cum a fost în vizită la Sveri", sau altceva, de natură să explice atitudinea de nesupunere. Considerăm enunțul (2d) o **întrebare**.

Putem reprezenta grafic în felul următor corelația dintre categoria gramaticală-categoria situațională și categoria discursivă:

Limba vie, vorbită, ne oferă o gamă variată de manifestare a fiecărui act verbal în parte. Astfel,

• un **act informativ** poate fi exprimat situațional printr-o **întrebare**, printr-o **afirmație** sau printr-o **comandă**; ceea ce, din punctul de vedere al gramaticii tradiționale s-ar traduce astfel: enunțul formulat de E poate fi: **enunțiativ**, **interogativ** sau **imperativ**.

Exemplificare:

(3)a. *Americanii îl vor alege pe Bush Jr. drept președintele statului.* (act informativ la nivel discursiv, exprimat printr-o afirmație-la nivel situațional. În termenii gramaticii tradiționale, acest act informativ a fost construit cu ajutorul unei propoziții enunțiative).

b) *O să-l aleagă americanii pe Bush Jr. președintele statului?* (act informativ la nivel discursiv, dar exprimat printr-o întrebare-la nivel situațional. În termenii gramaticii tradiționale vorbim despre un enunț interogativ)

c) *Americanii îl vor alege pe Bush Jr. președintele statului!* (act informativ exprimat printr-o comandă. În termenii gramaticii tradiționale vorbim despre un enunț imperativ).

Regula 3

O propoziție enunțiativă sau interogativă poate fi interpretată situațional drept **comandă** numai dacă despre acțiunea la care se referă enunțul, atât E cât și R știu că ea trebuia îndeplinită (iar în momentul vorbirii, acțiunea respectivă nu era îndeplinită).

Exemplificare

Atât E cât și R știu că R trebuia să-și scoată măseaua de minte. Dar la momentul desfășurării actului conversațional între cei doi, R nu a făcut-o încă. De aceea, enunțurile pe care le va rosti E, vor fi interpretate drept comenzi.

(3). a. *Programarea ta la dentist a rămas neonorată.* (E vrea să spuncă că de fapt

“Trebuie să-și scoți măseaua!”, “Du-te la doctor!”, deci adresează o **comandă**)

b. *Ți-ai scos măseaua de minte?* (E vrea să spună că știe prea bine că R nu și-a scos măseaua dar că acesta trebuie să suporte demersul respectiv: “Du-te la doctor!”, adresează, de asemenea, o **comandă** pentru că acest demers trebuia îndeplinit înainte de momentul vorbirii)

Dar dacă E nu știe când R era programat la dentist, atunci enunțul:

c. *Ți-ai scos măseaua de minte?*

trebuie interpretat drept o **întrebare**, deoarece el se aștepta la un răspuns de tipul “Da” sau “Nu, nu încă”.

Vom aprofunda acum **categoria discursivă**, înțelegând ca parametru esențial de:

- corelare a informațiilor gramaticale și situaționale dintr-un enunț
- definire a naturii actului verbal

Practica ne-a demonstrat că, la modul ideal:

- un act solicitativ va fi întotdeauna o întrebare
- un act informativ va fi exprimat printr-o afirmație
- un act directiv va fi exprimat printr-o comandă din partea Emițătorului.

Am spus “la modul ideal” pentru că lucrurile nu stau întotdeauna așa. Un act solicitativ poate la fel de bine să fie construit printr-o afirmație (vezi exemplu 3 a. care poate fi interpretat astfel “De ce n-ute-ai dus la dentist?”). Un act solicitativ (vezi exemplu 3 b) poate fi interpretat și drept comandă. Când E întreabă “Ți-ai scos măseaua de minte?” știind bine că R nu a fost la dentist dar văzându-l cum se vaită de durere, el vrea să-i transmită Receptorului o comandă (“Du-te la dentist!”)

Este foarte important de avut în vedere natura celei dintâi mișcări conversaționale inițiate de E.

Astfel,

E poate lansa o **întrebare**, dar se poate răzgândi și continuă actul conversațional cu o **explicație** după care lansează **altă întrebare**.

(4)a. *Ce s-a întâmplat?* (întrebare 1)

b. *Mi se pare absurd să stați aici.* (explicație)

c. *De ce ne-ați invitat?* (întrebare 2)

R trebuie să răspundă. El își va concentra atenția asupra ultimei întrebări puse, deoarece aceasta a reprezentat centrul de interes al Emițătorului.

De aceea, întrebarea 1 funcționează ca un **vector de lansare** a discursului (starter). El nu dă natura actului verbal (din perspectiva categoriei discursive: act informativ, solicitativ sau directiv) deoarece este abandonat și înlocuit cu alte segmente conversaționale: o explicație urmată de întrebarea 2. Acest din urmă act conversațional (întrebarea 2) are funcție de **inițiere conversațională**, în sensul că

orientează atenția Receptorului asupra demersului pe care trebuie să-l întreprindă: de-abia acum R răspunde. Spunem că întrebarea 2 funcționează ca **vector de inițiere** conversațională/discursivă.

Vectorul de inițiere transmite, prin informația sa, intenția Emițătorului. Vectorul de inițiere poate îndeplini una dintre următoarele funcții:

- de nominalizare (atunci când se adresează direct unui anume Receptor, obligându-l să intre în actul conversațional)

Vezi exemplul (4c) dar modificat prin adăugarea unui deictic personal (nume propriu gramatical)

(5) *De ce n-ai intrat, Viorele?*

- de rugămintă (atunci când E îl îndeamnă prietenește pe R să participe la actul conversațional, făcând apel la o informație anterioară deținută de R)

(6) *Ce s-a întâmplat, vă rog?*

(7) *Ce reacții secundare poate provoca mepivicaina? Hai, aduce-ți aminte de diametrul eritemului pacientei X.*

- de comandă (E îl întreabă pe R dar nu mai așteaptă răspunsul lui și îl direcționează către o anumită mișcare faptică)

(8) *De ce n-ai intrat? Înăuntru! (sau "Hai, grăbiți-vă!", "Mai repede", "Repede acasă")*

- de marcator discursiv (realizat la nivel gramatical prin construcțiile "ei bine", "zău", "în regulă", "nu mai spune", "O.K.", ș.a. care marchează granița dintre diferitele tipuri de discurs; anunță începutul unui nou discurs.

Orice întrebare așteaptă **un răspuns**. Răspunsul poate fi însoțit (din partea Receptorului) și de un **comentariu**. Comentariul exemplifică, dezvoltă, susține afirmația dată. Atât răspunsul cât și comentariul sunt acte ale vorbirii performate de R.

(9) *A: Aplicăm anestezia cu articaică în cazul unui eritem de 3 mm?*

B: Nu. Limita maximă tolerată a eritemului este de 0,5 mm. Deși se poate ca reacția să fie de natură neuro-vegetativă.

A: Bine. Vei fi un bun specialist alergolog.

Explicație

Textul subliniat din exemplul (9) reprezintă comentariul. Repoziționarea conversațională a locutorului A reprezintă **acceptarea** răspunsului primit (mișcare conversațională de acceptare). În cazul unui răspuns nefavorabil, A va desfășura o mișcare de repoziționare conversațională de respingere. În acesată situație locutorul B avea de ales între susținerea punctului de vedere prin repoziționare conversațională, ieșirea din actul comunicativ sau acceptarea deciziei lui A.

Un alt vector discursiv care poate însoți un act verbal este **vectorul respiro** (asides) cu ajutorul căruia E exprimă idei care nu fac parte din discursul propriu-zis, n uau nici o legătură cu referentul actului conversațional. Acest segment marchează mai degrabă o scăpare de sub control a lucrurilor, o stare emotivă a E, o atitudine.

(10) *A: Imediat cu majungem, înregistrezi adresele primite ieri. Stai, sună mobilul... Ah, apel ratat. Deci, înregistrezi adresele și trimiți faxul la doamna X.*

B: În regulă.

Alteori E vrea să atragă atenția Receptorului asupra unui anumit fapt, motiv pentru care îl pune să repete, chiar dacă a auzit și a înțeles perfect răspunsul primit la întrebarea lui: **vectorul cârlig** (loop)

(11) *A: Ne întâlnim cu el în fața Mall la ora 21.*

B: Poftim?

A: La ora 21. Doar nu crezi că va putea veni mai devreme.

Explicație

Structura acestei secvențe conversaționale este următoarea:

A: act informativ (comandă)

B: act solicitativ (vector loop)

A:repoziționare conversațională: act informativ (răspuns) urmat de comentariu.

Vectorul loop întoarce conversația la punctul de plecare. Se poate ca, uneori, contextul în sine (zgomotul străzii, gălăgia din locul în care se poartă actul conversațional) să împiedice comunicarea dintre locutori. Și în această situație tot la un vector loop apelează ă E.

În fața textului

1.Determină tipul de vectori discursivi (de lansare, de inițiere) în următoarele secvențele conversaționale:

a. Profesorul: *De ce vă mirați atât? E un penar muzical și gata. Hai, în ce an a avut loc bătălia de la Nicopole?*

Elevul: *În 1396.*

b. A: *La ce te gândești? Te văd trist, puțin natent...Ce-i cu tine, Mircea?*

B: *Mai mult.*

c. A: *Nu m-ai trimis tu? Adu-ți aminte!*

B: *Ba da, și ce-i cu asta? Te-am trimis ca să rezolvi, nu ca să pierzi actele.*

A: *Bine, gata, le-am uitat pe birou. Nu le-am pierdut.*

d. A: *Ai luat banii pe cărți?*

B: *Ți le-am adus înapoi pe toate.*

A: *Nu înțeleg.*

B: *Așa bine. Pe toate. N-am vândut nici una.*

A: *Nici una?*

B: *Exact. N-am avut timp.*

e. A: *Unde să pun florile astea?*

B: *În vaza de pe covorașul roșu, vai ce dezordine e-n bibliotecă, dar taie-le cozile mai întâi.*

A: *Și bluza unde o pun? Da' multe mai ai dragă! De ce-ți cumpăeri atâtea bluze?*

B: *Ce vrei să spui cu asta?*

A: *Mă rog, eu sunt cu pantofii. Nu mai am loc să-i așez.*

f. A: *Ascultă! Luăm taxiul până acasă?*

B: *Vai ce zgomot! Ce să luăm?*

A: *Taxiul!*

B: *Știu și eu dacă e tocmai înțelept. Cu 50.000 lei în buzunar până poimâine...*

A: *Bine, hai la metrou.*

2.Characterizează întrebările din enunțurile de mai jos ținând cont de clasificarea de la pagina....

a.- *Flăcările roșii străpung fumul gros, demonul pășește împotriva-mi sub flamura stihiei lui. Demon scârnav, în lături! N-am să te urmez fără tovarășii mei...Crezi că Front-de-Boeuf va merge singur? Nu, necredincios templier, destrăbălatul De Bracy (...) toți m ăvor înțelege, nîcîcând nu s-a dus cineva în iad cu o societate mai veselă! Ha! Ha!*

-*Cine-a răs? Îngaimă Front-de-Boeuf auzind, în ciuda vacarmului, ecoul acestor hohote. Cine-a răs? Ulrica, tu erai? Vorbește, vorbește, vrăjitoareo și am să te iert, căci numai tu sau Satana ar fi fost în stare să rîdă într-o asemenea clipă. În lături!...*

(Walter Scott, *Ivanhoe*, vol. II, Ed. pentru Literatură, București, 1963, p.107)

b.Rebecca rămase câteva clipe pradă unei frământări de nedescris, apoi izbucni:

-*Este oare cu puțință să fiu lipsită de singura porțiță de scăpare ce mi-a mai rămas din pricină că în această Anglie*

nu se găsește nimeni în stare să facă o faptă bună, ce n-ar fi refuzată nici măcar celui mai înrăit criminal?

(op.cit, p.229)

CINE BATE LA UȘĂ ?

UNITĂȚI ALE MICROPRAGMATICII (III)

Referința. Definiție. Tipuri (clasificare). Elemente deictice ale limbii (obiective/subiective). **Anafora.**

Referința este

unitatea micropragmaticii care ne oferă informații despre subiectul enunțului.

ința

ne ajută la identificarea actantului Emițător. Astfel, să ne imaginăm că la un hotel, într-o țară străină, noaptea, bate cineva la ușă.

(1) A: Cine e?

B: Eu. Pronumele eu este ambiguu la prima vedere. El este un deictic care variază o dată cu persoana care îl rostește. Pentru a stabili identitatea referențială a actantului Emițător, avem nevoie:

- fie de amănunte de natură lingvistică (eu, Ahmed)
- fie de amănunte de natură extra-lingvistică (voce, timbru, accent)
- nume proprii
- construcții explicative⁵⁸ (eu, vecinul de la camera 821)

⁵⁸ Jacob Mey, în Pragmatics, ed.cit. în Reference and Implicature le numește indexical expressions

Reiese cât se poate de clar că aceste construcții explicative (indexicale) pot fi determinate doar prin mijloace pragmatice (deoarece numai astfel replicile lui **B** de la exemplul (2) pot deveni relevante: într-un anumit **context** în care se află cei doi locutori și despre care noi aflăm prin intermediul lor).

Construcțiile indexicale pot fi exprimate prin diferite mijloace lingvistice (așa-numitele **elemente deictice ale limbii**) care ne oferă informații despre:

- persoană
- loc
- timp
- referent

Aceste elemente deictice ale limbii oferă informații din perspectiva Emițătorului asupra entităților enunțate mai sus. Specialiștii consideră de aceea, că percepție lor este subiectivă. Deși noi de îndoim asupra acestei constatări. **Anul trecut** sau **aici** reprezintă o circumscriere spațială, respectiv temporală, clară, evidentă, indierent de atitudinea Emițătorului. Pentru că nimeni nu se poate îndoii de faptul că **anul trecut** înseamnă nici mai mult, nici mai puțin decât cu **365 de zile în urmă**. Percepția temporală poate deveni subiectivă doar în cazul în care Emițătorul trăiește un timp subiectiv și, pentru el, **anul trecut** înseamnă de fapt o altă unitate temporală (mai extinsă și mai concentrată în funcție de percepția lui). Dar această abordare ține deja de respectarea maximei relevanței.

De aceea, noi susținem existența a două tipuri de elemente deictice:

a)obiective: *anul trecut, vara trecută, aici, acolo, sus, jos, anul viitor, săptămâna cealaltă, eu, tu, ei, ș.a.*

Aceste **construcții explicative** pot urma imediat după deictic sau pot apărea singure, fără nici un pronume care să le precedă.

(2) *A: Cine e?*

B: Eu, recepționarul hotelului.

A: Cine e?

B: Eu, vecinul de la camera 153.

Construcțiile explicative trebuie să conțină elemente definitorii pentru actantul Emițător, astfel încât să poată fi identificat imediat.

Referința are și ea o accepție contextuală.

Referința este un act conversațional care implică, în egală măsură:

atât vorbitorii cât și contextul enunțului

Astfel, prin faptul că se referă Emițătorul construiește un obiect, o realitate, selecționând numai acele trăsături pe care le consideră definitorii.

Astfel, dacă în enunțul (1), B ar răspunde simplu: “un vecin”, sau “vecinul dumneavoastră”, actantul Receptor nu îl poate identifica imediat, deoarece camera lui se află în vecinătatea mai multor camere de la același etaj.

De asemenea:

(3) *A: Despre cine ați învățat astăzi?*

B: Despre învingătorul de la Jena. (A va ști să-l identifice pe referent în persoana lui Napoleon despre care se știe că a câștigat bătălia de la Jena).

A: Despre cine ați vorbit astăzi?

B: Despre învingătorul acela, care a câștigat o bătălie. (A nu va putea să-l identifice pe referent).

b)subiective: unități lexicale sau frazeologice care reflectă în exclusivitate percepția Emițătorului asupra realității respective (persoană, loc, timp, referent)

(4) *A venit dușmanul meu.* (persoana respectivă dobândește această "calitate" doar în ochii Emițătorului). *Vin de la un iad de ședință.* (se poate ca ședința respectiv referentul enunțului să aibă această reprezentare doar în ochii Emițătorului). *A plecat parcă mai ieri.* (este adevărat că în acest caz deicticul *ieri* este însoțit de mărcile discursive care nuanțează comunicativ enunțul. Ne aflăm în fața unui timp subiectiv, în mod evident).

Ce putem remarca este că:

- elementele deictice obiective își concentrează atenția asupra oferirii de informație clară, obiectivă, de oferire a acelor date necesare descifrării conținutului de idei.
- elementele deictice subiective își concentrează, dimpotrivă, atenția asupra participării afective a Emițătorului, la perspectiva din care privește el lucrurile, la punctul lui de vedere. Nu atât informația în sine contează, cât mai ales gradul de participare afectivă a Emițătorului.

În ceea ce privește Referința stabilită la nivelul numelui propriu, lucrurile stau cât se poate de simplu.

Dacă în enunțul (2), B ar fi răspuns numai "Ahmed":

A: Cine e?

B: Ahmed.

atunci Receptorul ar fi știut imediat identitatea Emițătorului. Intervine, de asemenea, contextul care ne atenționează asupra faptului ca Ahmed să se numere printre cunoștințele Receptorului. Adică, ambii locutori să dețină același bagaj de informații. Altminteri, Receptorul nu va putea recunoaște identitatea Emițătorului dacă **Ahmed** este un nume total necunoscut pentru el.

Se mai poate întâmpla ca R să îl recunoască pe E dar să nu reacționeze corespunzător, să nu se conformeze gradului de expectație a Emițătorului.

A: Cine e?

B: Ahmed.

A: Nu te cunosc. (ușa rămâne în continuare închisă).

Vorbim, în acesată situație, despre o **referință nominală neacceptată**, ceea ce generează o închidere / blocare a actului conversațional, prin refuzul Receptorului de a se poziționa participativ.

Emițătorului nu-i rămâne decât să insiste a furniza date **referitoare** la identitatea sa, apelând la o construcție explicativă (indexicală) printr-o mișcare de autopозиționare conversațională. Indicat ar fi că, pentru a construi un mesaj eficient, R să apeleze la elementele deictice obiective ale limbii (pentru a înlătura orice echivoc).

(5) A: Cine e?

B: Ahmed.

A: Nu te cunosc. (ușa rămâne în continuare închisă).

B: Cum! Sunt prietenul tău, Ahmed!

În rândul construcțiilor indexicale putem include și **interjecțiile** sau **sintagmele exclamative**. Ambele tipuri reflectă atitudinea expresă a Receptorului în momentul primirii mesajului, de aceea le considerăm tot de natură subiectivă.

(6) A: Ce-ași pățit aseară? De ce-ai întârziat așa de mult?

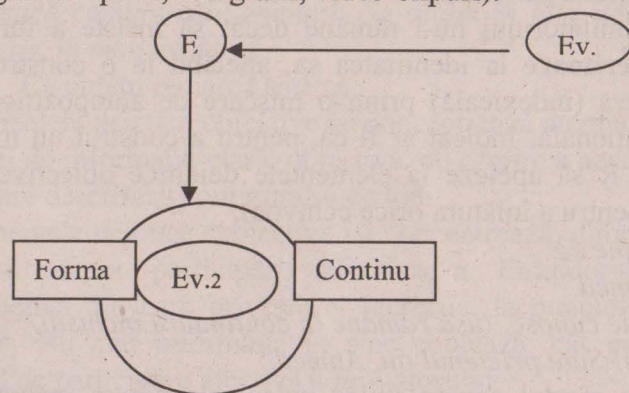
B: Ehe! (ceea ce se poate citi "am trecut prin niște momente cumplite").

(7) A: De ce nu mi-ai adus toate trei cărțile pe care ți le-am împrumutat?

B: Dacă ai știi!....

Atât enunțul (6) – în care R apelează la o interjecție – cât și enunțul (7) – în care R apelează la o sintagmă exclamativă – reprezintă punctul de vedere al acestuia, modul în care acesta a perceput evenimentul.

Cercetătorii au acordat o deosebită importanță modului în care un individ percepe un eveniment.⁵⁹ Nu voi reda aici decât reprezentarea schematică a impactului pe care un fapt din lumea reală îl are asupra psihicului unui individ (acest impact fiind realizat la nivelul limbajului, sau imaginilor – poze, fotografii, video-clipuri):



unde:

E = Emițătorul

Ev.1 = Evenimentul real, nemijlocit care îl afectează

Ev.2 = proiecția subiectivă a evenimentului real

Informația oferită de construcțiile indexicale poate fi uneori, accentuată cu mijloace extralingvistice:

⁵⁹ Olga Bălănescu, *Scrisori de afaceri*, Ed. Ariadna, București, 2000 (cap. *Din prag...*)

gesturi (care să sugereze conținutul de idei, mărimea unui obiect, înălțimea, dezinteresul locutorului față de Referent, ș.a)

imagini, fotografii care însoțesc textul (în stilul publicistic)

(8) A: Cum mai arată Bianca?

B: Uite așa! (desenează pe mână conturul unei sfere mari, semn că femeia s-a îngrășat peste măsură).

A: A crescut ceva ăla micu?

B: Da, e până-aici. (indică cu mâna nivelul șoldurilor, până unde ar putea ajunge copilul, semn al înălțimii lui actuale)

Și aceste două tipuri de mijloace extralingvistice sunt de natură subiectivă, deoarece ea reflectă percepția pur personală a locutorului asupra evenimentului. Mai ales în cazul **imaginii** care însoțește textul. În publicistică, acest procedeu are – aproape întotdeauna – o adâncă implicație ironică, fiind o marediscrepanță între ceea ce se vede în fotografie și ceea ce este scris.

Exemplificare

Să ne imaginăm o fotografie făcută în anii regimului trecut în care apar zeci de oameni așteptând pentru a-și lua rația de ulei. În dreptul imaginii – textul “Epoca d eaur”. Efectul ironic este evident, dar asupra mecanismelor care declanșează ironia voi reveni pe larg în capitolul “**Un fel de Adonis**”.

Tot drept construcție indexicală poate fi interpretată și replica:

(9) A: Cine e?

B: *Același vecin.*

cu observația că în alcătuirea ei a intrat, de acesată dată, un demonstrativ de identitate. De ce este important să semnalăm o asemenea construcție?

Pentru că "pronumele **același**,⁶⁰ ca și lat. **idem** – în unele contexte - au o funcție specială în actele de vorbire de negare; ele neagă o așteptată non-identitate a argumentelor."

Expectația Receptorului în enunțul (9) este ca la ușa lui să se afle altcineva, iar nu persoana care tocmai îl vizitase. Destinul face, însă, ca la ușa lui să bată iar **același** vecin.

Când spuneam:

(10) *M-am întâlnit cu Denis după ce a ieșit din spital. Avea același aer optimist și arată la fel de bine.*

Expectația vorbitorului este "spitalul l-a marcat în mod negativ iar el arată, evident, rău". Prin folosirea demonstrativului de identitate **același**, vorbitorul subliniază discrepanța între ceea ce crede el și ceea ce a văzut de fapt. De aceea i se atribuie acestui pronume o funcție specială în actele de vorbire de negare.

Dar identitatea poate fi și negativă.

(11) *A: A venit Ciprian?*

B: Nu, altcineva.

Pronumele de diferențiere (**altcineva**, **altul**, **altceva**) infirmă – în limba română - o identitate așteptată. Astfel, locutorul B (din enunțul 11) se aștepta ca, într-adevăr, Ciprian să fi venit. Realitatea este alta. În locul lui Ciprian a venit **altcineva**, deci am putea spune că acest pronume intră în opoziție cu:

- pronumele propriu tocmai exprimat
- pronumele personal
- pronumele demonstrativ de identitate (**același**)

Să transcriem enunțul (11) ținând cont de parametrii mai sus menționați:

⁶⁰ Maria Manoliu Manca, *Gramatică, pragmasemantică și discurs*, Ed. Litera, București, 1994, p.113-125

(12) *A: A venit Ciprian /el / același băiat?*

B: Nu, altcineva.

Construcția indexicală poate conține și un pronume de întărire. Și aceasta îndeplinește funcția de negare a expectației locutorului.

(13) *A: Cu cine te-ai întâlnit la discotecă?*

B: Cu însuși directorul.

Este clar că B nu se aștepta să se întâlnească tocmai cu directorul lui, expectație care este negată prin folosirea pronumelui de întărire **însuși**. Cu alte cuvinte, **însuși** "faptul că valoarea pe care am selectat-o din domeniul argumentului x (persoanele pe care e posibil să le întâlnesc) nu este cea pe care trebuie să o aleg ca valoare a lui x. **Însuși** infirmă așteptarea firească care stabilește o relație de non-coreferențialitate"⁶¹

Însuși intră în opoziție cu:

- numele propriu /numele proprii
- pronumele personal cu funcție anaforică
- construcții indexicale (prietenul nostru, vărul tău, colegii de grupă, prietena lui, ș.a)

Se mai poate vorbi, de asemenea, despre o **referință contextuală**. O explicație interesantă ne oferă Trevor Pateman,⁶² analizând semnificația cuvântului **anarhie**.

Toți vorbitorii care aud acest cuvânt (indiferent de enunțul în care apare) fac o imediată conexiune cu două

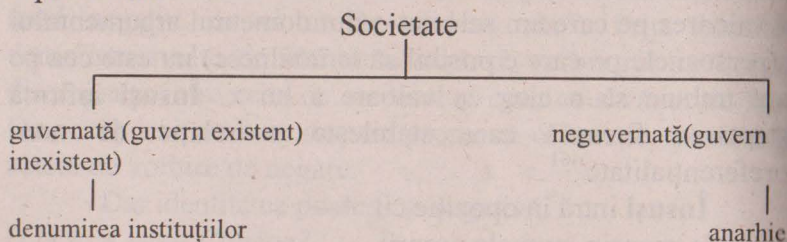
⁶¹ op.cit.

⁶² Trevor Pateman, *Impossible Discourse in Communication Studies (An Introductory Reader)*, Fourth Edition, Edited by John Corner and Jeremy Hawthorn, Routledge, London, 1994, p.56-67

puncte de referință absolut esențiale: **societate** și **prezența guvernului**. Astfel, înțelegem sensul degajat de **anarhie** drept o evidentă lipsă a ordinii într-un anumit domeniu.

Deoarece orice societate este condusă de către un guvern și își desfășoară activitatea sub auspiciile acestuia, dezordinea din societate nu poate fi pusă decât pe seama haosului care domnește în rândul guvernului, factorul major de decizie.

Grafic, cercetătorul britanic a schițat următoarea reprezentare:



Se apelează, în acest caz, la fondul comun de informații deținute de cei doi locutori pentru decodarea corespunzătoare a mesajului, pentru descifrarea referinței. Am putea, astfel, spune că un număr foarte mare de unități lexicale (dacă nu chiar aproape toate) se integrează într-un câmp semantic specific ce poate deveni relevant și poate lumina mesajul în măsura în care este deținut de către locutorii participanți la actul conversațional.

Tot la nivel lingvistic, referința se mai poate manifesta prin categoriile gramaticale de **număr**, **persoană**, (uneori **gen morfematic**), aducând o explicație clară asupra subiectului enunțului.

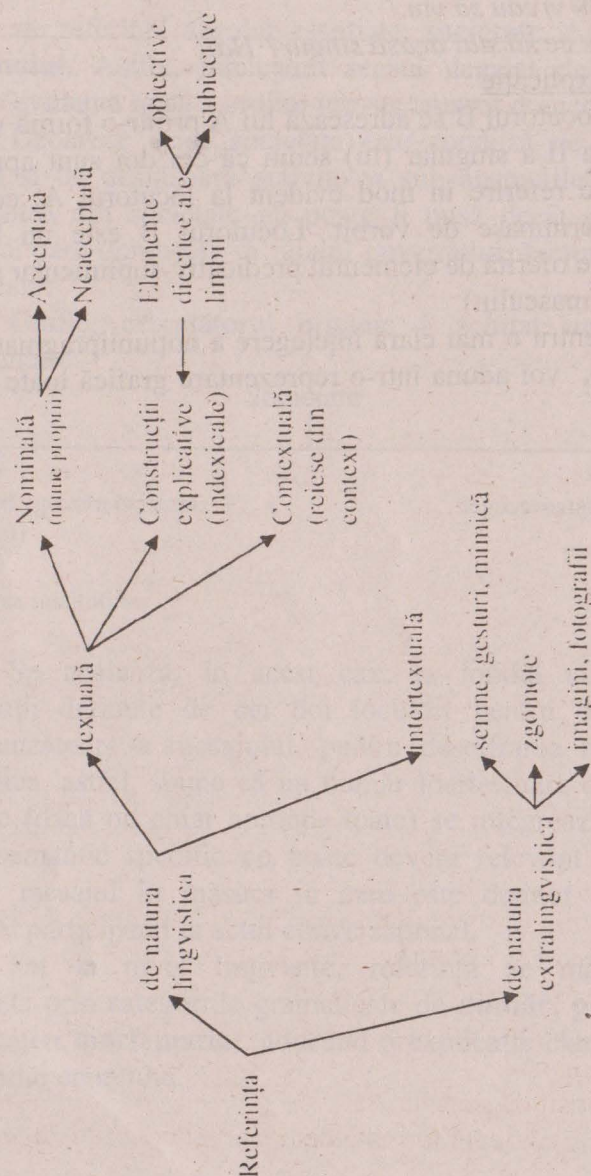
(14) A: Nu vreau să vin.

B: De ce să stai acasă singur? Hai!

Explicație

Locutorul B se adresează lui A printr-o formă verbală la pers. a II-a singular (tu) semn că cei doi sunt apropiați. Deci face referire în mod evident la locutorul A, cel care tocmai terminase de vorbit. Locutorul B este un bărbat, informație oferită de elementul predicativ-suplimentar **singur** (adjectiv masculin).

Pentru o mai clară înțelegere a noțiunii pragmatice de **referință**, voi aduna într-o reprezentare grafică toate aceste detalii:



Anafora este

unitatea micropragmaticii care denumește o realitate cunoscută de către participanții la actul conversațional dinainte.

Aplicând corelația stabilită între categoriile gramaticale și categoriile discursive, îndeplinesc funcție anaforică:

- 1.articolul
- 2.pronumele

Articolul hotărât poate fi considerat un element pragmatic anaforic deoarece denumește ceva **știut** dinainte.

Din perspectiva gramaticii tradiționale, articolul: face parte din categoria determinantelor numelui, coexistând cu celelalte tipuri de determinare dar deținând supremația asupra lor

- însoțește numele care mai poate fi determinat suplimentar (prin pronume, adjective, numerale sau chiar adverb)

(15) *omul acesta*

omul de acolo

omul bun

omul cel rău

cei doi oameni

- este un mijloc de flexiune a numelui, astfel încât, determinarea prin articol este, în același timp, o problemă de semantică dar și de morfologie.

Articolul se distinge prin următoarele trăsături caracteristice:

- este lipsit de sens lexical
- au independență formată doar trei articole (un, al, cel)

Articolul hotărât anaforic determină anumite modificări în structura fonetică a vorbitorului, în funcție de genul, numărul și cazul numelui respectiv.

La substantivele masculine și neutre articolul determină apariția unei vocale tematice (**gândul, ceasul, bărbatul, cumnatul**).

La substantivele cu vocală tematică **-ă** existentă, se petrece următorul fenomen: vocala tematică este înlocuită cu articolul **-a**:

Ex: *stradă-strada*

vază-vaza

pasă-pasa

tată-tata

Dacă vocala tematică **-e** este precedată de **-l** sau de consoană, articolul se adaugă în temă, formând diftong cu vocala tematică.

Ex: *acțiunea*

plăcerea

aleea

melopeea

În actul conversațional, este posibil ca articolul hotărât **-l** de la Nominativ-Acuzativul numelor masculine și neutre să fie elidat. Rapiditatea vorbirii, dorința de a transmite cât mai multe informații, uneori chiar neștiința propriu-zisă, dau un aspect neîngrijit vorbirii. Considerăm acest aspect drept un semn de oralitate a limbajului.

În cazul acesta, vocala tematică **-u** devine element anaforic și îndeplinește rol de articol.

(16) *Are să vină la anu.*

A urcat dealu cât ai clipi.

Banu strică omu.

●participă la individualizarea numelui într-o măsură mare decât celelalte determinante, datorită faptului că natura sa gramaticală îl apropie mai mult de afixe și desinențe decât de instrumentele gramaticale (prepoziții și conjuncții)

●formele nominale nemarcate cu articol pot fi considerate a avea marca **zero** sau **articol zero**

Valeria Guțu-Romalo⁶³ stabilește trei opoziții esențiale care sistematizează funcția determinant metaforică a articolului românesc:

1. substantiv + articol zero

Ex: flori

2. substantiv + articol proclitic

Ex: niște flori

3. substantiv + articol enclitic

Ex: florile

Funcția anaforică a articolului se manifestă în felul următor, ordonând tipurile de articol în ordine ascendentă (pe măsură ce anafora devine tot mai pronunțată manifestată):

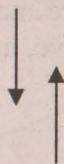
1. articol zero

2. articol nehotărât

3. articol hotărât

4. articol posesiv

5. articol demonstrativ



Gradul de gramaticalizare maximă îl manifestă articolul hotărât.

Articolul hotărât definește / determină prin izolarea un nume în interiorul clasei sale, scoțându-l în evidență, în mod deosebit, față de alte nume similare. El și numai el (acele nume) este cunoscut participanților la actul verbal în discuție

⁶³ Gramatica limbii române, Ed. Academiei R.S.R., București, 1966, p. 59-60

Articolele **-l, -le, -a** pot fi, de asemenea, eliminate în cazul formelor nominale conjuncte, care alcătuiesc, astfel, **sintagme primare propoziționale** (numele se referă la grade de rudenie).

Ex: *fratele meu* > *frate-meu*

sora sa > *soră-sa*

nevasta ta > *nevastă-ta*

socrul meu > *socru-meu*

socrul său > *socru-său* > *socru-so*

tatăl său > *tată-său* > *tată-su* > *ta-su*

Și în acest caz vocala tematică funcționează ca element anaforic.

Valoare anaforică are întotdeauna articolul care însoțește numele gradelor de rudenie (gramatica tradițională⁶⁴ vorbește în acest caz despre **genul personal**) sau numele asimilate persoanelor individualizate dacă sunt precedate de o prepoziție:

(17) *Merge cu primarul.*

Am încredere în mama.

A plecat la sefa.

Mă duc la bunicul.

Se îndreaptă spre unchiul.

Articolul poate însoți, de asemenea, adjectivul (propriu-zis sau participial) în cadrul procesului de substantivizare:

(18) *frumosul*

harnicul

cititul (la lumină slabă)

vorbărețul

⁶⁴ Theodor Hristea, *Sinteze de limbă română*, Ed. Albatros, București, 1984, p. 214-215.

mersul (pe jos)

situație în care numele nou format prin conversiune precede numele determinat:

(19) *frumosul băiat*

harnicul copil

Nu toate adjectivele sunt însoțite de articol hotărât anaforic când preced numele. Excepție fac adjectivele **întreg** și **tot**. În cazul lor, numele determinat primește anafora:

(20) *întreg capitalul*

tot patrimoniul

toți suporterii

întreaga țară

Aceste două adjective se pot substantiviza numai la forma de masculin.

(21) *Întregul este mai mare decât o parte.*

Totul este o deșertăciune.

Și articolul posesiv (genitival) poate fi considerat un element anaforic deoarece:

- este substitutul numelui obiectului posedat (cunoscut dinainte de către locutori)

- este determinantul posesiv al numelor în cazul genitiv

- este marca pronominală a posesivelor

În vorbirea neîngrijită apare forma invariabilă **-a** a articolului posesiv, formă respinsă de normele standard ale gramaticii tradiționale. Interpretarea pragmatică o acceptă deoarece ea oferă informații suplimentare referitoare la statutul socio-profesional al Emițătorului sau referitoare la situația de comunicare.

Un act conversațional care să dezvolte în primul rând componenta locuționară a limbajului ar ține seama de relația stabilită între:

(24)a.regulile de premiere a elevilor

b. regulile de premiere ale elevilor

Am spus **aparent**, deoarece aceste două formulări nu sunt elocvente dacă le raportăm la context (ci doar dacă le considerăm ca atare, independente, lipsite de vreun context specific).⁶⁵

Astfel, prezența anaforei posesive **ale** într-un context determină păstrarea sa ulterior și în alte tipare de organizare sintagmatică:

(25)Înscrierea la concurs va fi desfășurată după câteva **reguli** precise. **Regulile concursului** au fost publicate în revista școlii. **Regulile de înscriere ale** elevilor cât și **regulile de premiere ale** acestora au fost prelucrate de către toți profesorii-diriginți.

Explicație

Deoarece în enunțul (25) este vorba de regulile concursului este firesc să ne referim în continuare la regulile înscrierii și ale premierii. De aceea considerăm că formularea (24a) este eronată.

Actele verbale ca felii de limbă vorbită conțin uneori elidarea anaforei posesive (ca o abatere de la normele limbii literare).

Exprimări de felul:

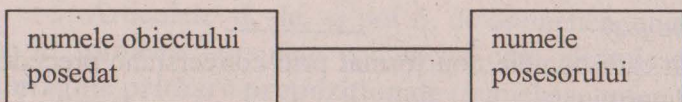
(26)clasa treia

probleme de protecția populației

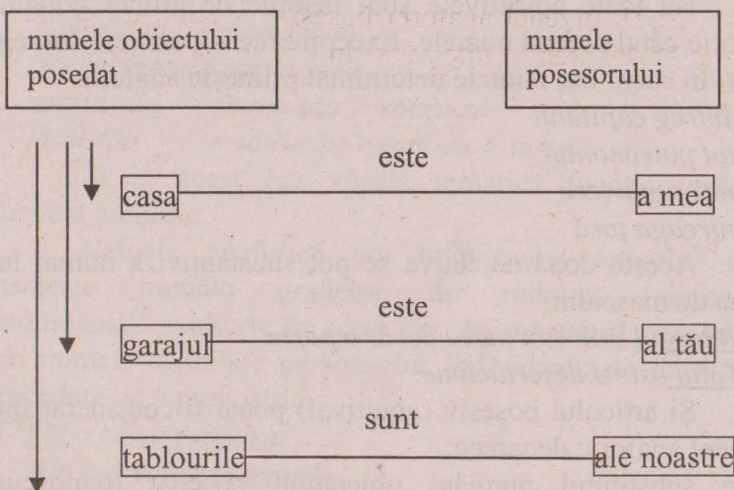
ordonanțe de mărirea salariilor

conțin o anaforă posesivă implicită. O considerăm implicită (deci, neexprimată) deoarece ea a fuzionat cu articolul

⁶⁵ Iorgu Iordan, Vladimir Rohn, Limba română contemporană, Ed. didactică și pedagogică, București, 1978, p. 355-363



Această relație s-ar traduce în termenii categoriilor gramaticale prin **acord**:



Componenta locuționară influențează calitatea mesajului. Astfel, tipul anaferei determină o anumită nuanță comunicativă pe care R o va primi ca atare:

(22) *rolul de educare al învățătorilor*

(23) *rolul de educare a învățătorior*

Explicație

Enunțul (22) pune în evidență rolul învățătorilor enunțul (23) pune în evidență educarea învățătorilor. Tipul de anaforă posesiv-genitivală determină, în consecință, o organizare sintagmatică diferită.

Probleme de organizare sintagmatică specifică apar și atunci când anafora posesivă poate fi –în mod aparent– în raport de variație liberă cu o altă varietate a sa.

hotărât –a aparținând substantivului determinat. Formularea corectă ar fi:

(27) *clasa a treia*

probleme de protecție a populației

ordonanțe de mărire a salariilor.

Alde este considerat în *Gramatica limbii române* (vol. I, p. 177-178) adjectiv pronominal nehotărât care “apare în vorbirea populară și, uneori, în cea familiară”:

Datorită referirii lui la o realitate umană dinaintea cunoscută locutorilor actului verbal, considerăm că **alde** reprezintă un alt tip de anafora.

Alde însoțește întotdeauna nume de persoane (nume proprii sau nume asimilate cu cele proprii) la plural, izolat (popular) la singular:

(28) *alde frate-meu (=familia fratelui meu)*

alde terchea-berchea (=oameni de o factură socială și morală cu totul îndoielnică)

alde tata (=cei din jurul tatălui, familia, prietenii, adepții)

Elementul anaforic **alde** este un determinat minimal semiindependent, alcătuind o sintagmă primară cu numele determinant.

Un alt element anaforic este articolul demonstrativ. În structura:

nume+cel+adj.

anafora demonstrativă (**cel**) funcționează ca un element relațional între cei doi termeni ai sintagmei.

El are sens lexical mai pronunțat decât celelalte tipuri de anafora-articol deoarece:

- formele lui pot îndeplini o funcție pronominală
- formele lui pot fi accentuate în enunț

(29) *Am doi trandafiri. Pe cel japonez l-am mutat în sufragerie, lângă geam.*

Explicație

Pe **cel** funcționează în mesajul dat cu valoare lui **acel**, trimițând R la o informație pe care o deține deja. anafora demonstrativă o reactualizează doar.

La fel de bine se păstrează valoarea anaforică a articolului **cel** în construcții cu nume proprii.

(30) *Ștefan cel Mare*

Mircea cel Bătrân

Ivan cel Groaznic

unde **cel** evocă pe Ștefan, Mircea, Ivan, **acela** cunoscut Receptorului, cât și întregii lumi, de altfel.

Un alt determinant al individualizării în raport cu sfera/categoria căreia îi aparține numele este **articolul nehotărât**.

Acesta individualizează numele în sensul că îl extrage dintr-o categorie de alte elemente similare și îl impune atenției Receptorului. Numele este astfel introdus în procesul comunicării în actul verbal. El poate fi reluat cu ajutorul articolului hotărât propriu-zis și reactualizat astfel, Receptorului.

Corelația articol hotărât-articol nehotărât ar putea fi interpretată în termenii dihotomiei temă-remă.

Astfel, deoarece îl anticipează, îl introduce în conversație, articolul nehotărât care însoțește numele îndeplinește rolul de remă în actul comunicării.

(31) *Începu deodată un viscol de adevărată iarnă. Viscolul astupă în curând ferestrele caselor mai joase, ușile și inunda străduțele lăturalnice.*

Viscolul-agent al acțiunii verbale a fost menționat într-un enunț anterior. Receptorul știe că la **acel** eveniment meteorologic va trebui să se raporteze.

Cât despre celelalte nume din enunț (ferestrele, ușile, străduțele) putem remarca următoarele:

- sunt însoțite de elementul anaforic -le dar fără ca mesajul să conțină vreo remă prealabilă
- prezența elementului anaforic -le se explică prin determinarea adjectivală (mai joase, lăturalnice), astfel încât gradul de expectație a Receptorului va viza doar acele căsuțe ma ijoase, acele străduțe car esunt lăturalnice.

Articolul nehotărât nu constituie un sistem unitar nici ca valoare gramaticală, nici din punct de vedere formal. Funcția lui principală, care este aceea de a marca absența notorietății uneia sau mai multor unități din aceeași specie, adică partiția nonseparativă, este depășită adesea de valori cantitative, mai ales la plural, sau de unele valori particulare pe care le dă numelui în anumite situații sintactice, cum este cazul cu folosirea lui cu nume proprii: "*moștenirea literară, care ne-a rămas de la un Eminescu, un Creangă, un Caragiale, constituie azi o adevărată comoară pentru poporul nostru.*"⁶⁶

Anafora poate însoți **referentul-subiect** al enunțului:

(32)a. Trandafirul japonez crește ca din apă.

b. Trandafirului japonez îi merge bine.

sau **referentul-obiect**:

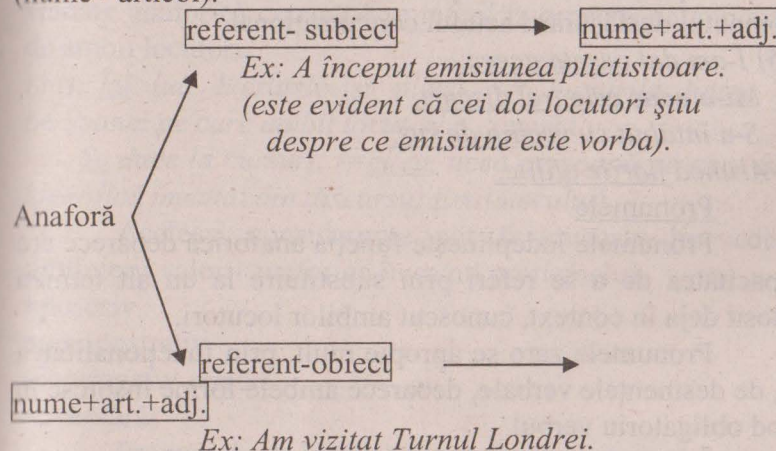
(33) Mă mândresc cu trandafirul japonez.

Atât în exemplu (32) cât și în exemplul (33), este clar că E are în vedere o realitate cunoscută Receptorului, mizează pe faptul că acesta cunoaște referentul mesajului formulat de el. Știm acest lucru din prezența articolului hotărât cu funcție anaforică la unitățile lexicale subliniate.

⁶⁶ Iorgu Iordan, Vladimir Rohn, op. cit. p. 363

Exemplul (32b) ne oferă o informație suplimentară de natură gramaticală (vizează aspectul locuționar al actului vorbirii): articolul -lui este marcat cu desinența cazuală și de număr (-ui), ceea ce demonstrează că articolul este flexibil.

Putem reprezenta grafic astfel clasificarea anaforei (nume+ articol):



Explicație

În acest ultim exemplu, valoarea anaforică este preluată în egală măsură de articolul hotărât (Turnul) cât și de determinantul nominal propriu (Londrei). Ne aflăm în fața unui nume propriu compus care s-a consacrat ca atare în mintea vorbitorilor indiferent de măsura în care aceștia îl cunosc sau nu. Valoarea anaforică este întreținută ca urmare a încetățenirii sintagmei respective în conștiința vorbitorilor. Acesta este cazul tipic de **anaforă universală**.

(34) Podul Mogoșoaiei

Drumul Taberei

Drumul Sării

Valea Călugărească

Târgul-Frumos

Indiferent de natura determinantului care însoțește structura:

nume+articol

valoarea anaforică a articolului este incontestabilă: realitatea astfel exprimată este **deja** cunoscută interlocutorilor la momentul desfășurării actului conversațional.

(35) *I-am dat caseta aceea.*

Mi-a adus cele trei discuri.

S-a întâlnit cu vecina de sus.

Aruncă florile ofilite.

Pronumele

Pronumele îndeplinește funcția anaforică deoarece are capacitatea de a se referi prin substituie la un alt termen folosit deja în context, cunoscut ambilor locutori.

Pronumele zero se apropie mult, prin funcționalitatea sa, de desinențele verbale, deoarece ambele forme însoțesc în mod obligatoriu verbul.

Însoțind verbul, pronumele zero oferă Receptorului informații despre o realitate cunoscută dinainte atât de el (R) cât și de Emițător:

(36) *I-a adus o pizza vegetariană.*

Negăsind-o acasă, a așteptat-o în fața blocului.

Le trimite faxul imediat.

Pronumele zero subliniate substituie nume de persoane cunoscute de cei doi locutori ai actului verbal.

Prezența pronumelui într-un mesaj este permisă de prezența anterioară a numelui pe care îl va substitui apoi.

(37) *M-am întâlnit cu primarul. I-am dat oferta pe care mi-a solicitat-o.*

În categoria pronumelor personale pot fi incluse și pronumele de politețe (domnia-ta, domnia-voastră, excelența-

sa, dumneata, dumneavoastră)⁶⁷ deoarece toate funcționează precum tu, adică îl desemnează pe Receptor.

Pronumele reflexiv se definește ca "marcă a identității agentului cu pacientul într-un proces verbal tranzitiv, actualiznd și alte valori gramaticale."⁶⁸

Indiferent de forma cazuală, pronumele reflexiv are valoare anaforică deoarece se referă la o persoană cunoscută de ambii locutori.

(38) *Își luă lucrurile și plecă. (= lucrurile lui/ei, ale persoanei pe care ambii locutori o cunosc)*

Se duce la cursuri. (= el/ea, acea persoană pe care âR o identifică imediat din discursul Emițătorului)

Aceleași considerente pot fi invocate în vederea sublinierii valorii anaforice în cazul pronumelui:

- posesiv
- demonstrativ
- interogativ-relativ
- nehotărât

Pronumele de întărire și cel negativ prezintă o situație puțin aparte.

Pronumele de întărire, apărând în permanență în imediata apropiere a numelui determinat (Carmen însăși, ea însăși) degajă valoarea anaforică din primul contact cu mesajul respectiv. Nu mai este nevoie de receptarea unui mesaj anterior pentru a afla numele substituit prin pronume (ca în situațiile discutate la exemplele 36, 37, 38). Vorbim, astfel, despre o **valoare anaforică explicită**.

⁶⁷ Iorgu Iordan, Vladimir Rohn, op. cit. p. 409-429

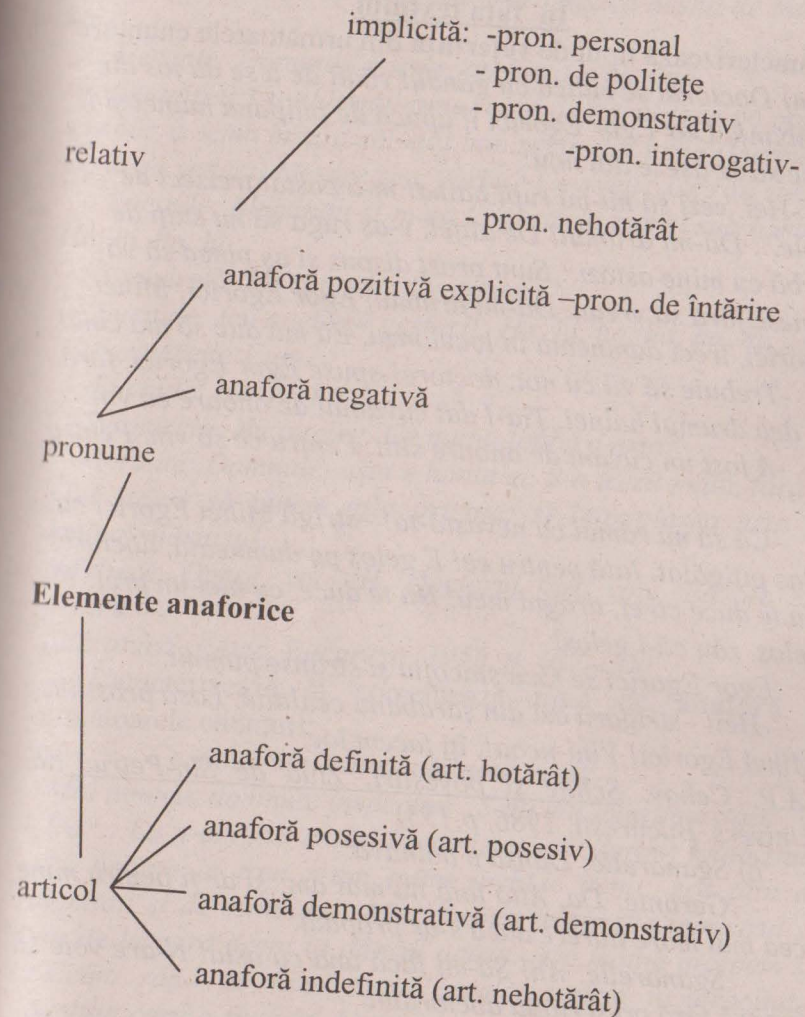
⁶⁸ idem, p. 416

Pronumele negativ, prin semantica lui interioară, **neagă** partea sau întregul pe care îl substituie și care este cunoscut celor doi locutor

(39) A: *Ce vrei?* B: *Nimic*

După categoriile gramaticale care îndeplinesc funcția discursiv-anaforică, distingem următoarele tipuri de elemente anaforice:

După categoriile gramaticale care îndeplinesc funcția discursiv-anaforică, distingem următoarele tipuri de elemente anaforice:



care să plesnească de sănă tate s-ar împăca destul de bine cu ea.

Geronte: Domnule doctor, ați făcut-o să rîdă.

Sganarell: Cu atît mai bine: cînd doctorul face pe bolnav să rîdă, e semn bun, e cel mai bun semn din lume (Lucindei). Ei, ia să vedem! Despre ce e vorba? Ce aveți? Ce rău simțiți!

Lucinde: (ducîndu-și mîna la gură, la cap și sub bărbie): Ha, hi, ho, ha.

Sganarelle: He spuneți? Ce spuneți?

Lucinde: (cu aceleași gesturi): Ha, hi, ho, ha, ha, hi, ho.

Sganarelle: Cum?

Lucinde: Ha, hi, ho.

Sganarelle: Nu înțeleg. Ce naiba limbă e asta?

Geronte: Domnule, asta e boala ei. S-a trezit mută, fără ca pînă acum să putem afla pricina; și întîmplarea asta i-a amînat mărițișul.

(Moliere, Opere, vol. III, Doctorul fără voie, Ed. de Stat pentru

Literatură și Artă, București, 1956, p. 137-138)

2. Caracterizează și comentează tipul de **anaforă** în următoarele enunțuri:

a) —Ce mai e nou? întreabă noul venit.

-Mai nimica, domnule inspector...S-au dat lefurile astăzi.

-Da?...Eu n-am fost astăzi la minister, am dormit toată ziua; ieri noapte în tren n-am putut închide ochii; era plin de deputați și de senatori....M-a chemat telegrafic ministrul să vin de la gară drept la dânsul acasă...De mâine începem să călcăm rînd pe rînd toate casele. Istoria nenorocitului aceluia care a fugit în America a pus pe gânduri pe domnul ministru.

În fața textului

1. Caracterizează tipul de **referință** din următoarele enunțuri:

a) *Doctorul se ridică cu gândul vădit de a se da jos din șarabană. Dar Egor Egorîci îl apucă de pulpana hainei și îl trase să se așeze din nou:*

-Hei, vezi să nu-mi rupi haina! m-a costat treizeci de ruble... Dă-mi drumul! De altfel, v-aș ruga să nu stați de vorbă cu mine astăzi...Sunt prost dispus și aș putea să vă jignesc fără să vreau. Dă-mi drumul, Egor Egorîci! Mihei Egorîci, treci dumneata în locul meu. Eu mă duc să mă culc!

-Trebuie să vii cu noi, doctore!-spuse Egor Egorîci, fără să dea drumul hainei. Ția-I dat cuvântul de onoare că vii!

-A fost un cuvânt de onoare silit. Pentru ce să vin. Pentru ce?

-Ca să nu rămâi cu nevastă-ta! -strigă Mihei Egorîci cu glas pițigăiat. Iată pentru ce! E gelos pe dumneata, doctore! Nu te duce cu ei, dragul meu! Nu te duce, cu nici un preț! E gelos, zău că-i gelos!

Egor Egorîci se făcu stacojiu și strânse pumnii.

-Hei! -strigară cei din șarabana cealaltă. Lasă prostiile Mihei Egorîci! Vini-ncoa!, îți facem loc.

• (A.P. Cehov, Schițe și povestiri, Ziua de Sîn-Petru, Editura Univers, București, 1986, p.153)

b) *Sganarelle: Dânsa e bolnavă:*

Geronte: Da. Altă fată nu mai am; și ar fi pentru mine cea mai mare durere dacă s-ar prăpădi.

Sganarelle: Ah! Să-mi facă una ca asta! N-are voie să moară fără prescripția doctorului.

Geronte: Hei, un scaun.

Sganarelle: (așezându-se între Geronte și Lucile): Uite bolnavă care nu te prea dezgustă și mă prind un bărbat

bărbătoi

Cuvintele inspectorului financiar produc asupra camarazilor o așa de puternică guditură, încât unul, fără să vrea și fără să știe pentru ce, zice: "An-ghe-la-che..."

-Cum ți-a dat prin cap de Anghelache? întreabă inspectorul... Cu Anghelache vreau să încep mâine... tocmai pentru că știu că la el lucrul merge mai ușor... Ei! Dacă ar mânui toți banii publici ca el...

-An-ghe-la-che....

-....n-ar mai trebui inspectori financiari! Ca el, mai rar!
(I.L. Caragiale, Momente, Ed. pentru literatură, 1969, București, Inspecțiune, p. 184)

b) Robyn își lăasă brațele să-i cadă la loc pe lângă corp.

-Poftim. Acum cine-i elitist, mă rog?

-Sunt realist, atâta tot. Eu zic să-i plasezi pe tineri în sedii politehnice, fără nici un fel de brizbizuri. Imitațiile astea gen Oxford n-aduc nimic bun.

-Ai o atitudine incredibil de condescendentă.

-Trăim în epoca huliganilor. Iar ăștia distug to ce nu înțeleg sau nu e protejat, pentru ca nimeni să nu se aleagă cu nimic. Ai văzut cum arătau semnele de circulație pe drum încoace?

-Șomajul e de vină, răspunse Robyn. Thatcher a creat o subclasă alienată, care ăși exprimă resentimentele prin acte de vandalism și prin delicvență. Asta e contribuția ei. Dar nu ei trebuie învinovați.

-Dacă ți-ar da cineva în cap în drum spre casă, să vezi cum ai începe să-i învinovați, spuse Vic.

-Argument pur emoțional, contracară Robyn. Tu sprijini politica lui Thatcher, nu?

-O respect.

(David Lodge, Meserie!, Ed. Univers, București, 1997 p. 208)

VITEAZULE! DISCURSUL IRONIC

Ironia -obiect de studiu. Perspectivă cultural-filosofică.
Perspectivă lingvistică (tradițional versus pragmatic). Intenție comunicativă. Intenție ironică.

Ironia, ca obiect de cercetare, a fost revendicată de studiile:

- literare;
- filosofice;
- culturale;
- mai nou, lingvistice

Spun **mai nou**, deoarece se impune o departajare temporală evidentă între abordările filosofico-culturale și cele lingvistice. Deosebirea de perspectivă este întreținută și de instrumentele de lucru.

Perspectiva cultural-filosofică asupra ironiei pune accentul pe factorii de producere, pe conștiințele implicate în producerea, respectiv respectarea ironiei. Se ține, astfel, cont de:

- ironistul;
- victima ironiei;
- observatorul ironiei;

ceea ce nu este tocmai eronat deoarece Emițătorului și Receptorului, celor doi locutori ai actului conversațional, le revine sarcina codării/decodării ironiei, misiunea delicată de a construi discursul ironic și respectiv, de a-l descifra.

Însă, în vederea realizării demersului predictiv/euristic, este necesar să fie cunoscute o serie de norme lingvistice. Și iată-ne ajunși la punctul în care se impune a

susține eficiența și supremația perspectivei lingvistice asupra discursului ironic datorită metodelor sale de lucru specifice.

Lingvistica are posibilitatea de a scoate ironia din domeniul speculațiilor filosofice și literare și de a analiza printr-un demers teoretic specific, urmărind:

- definirea;
- modul de funcționare;
- motivația.

Astfel, ironia dobândește consistență, bucurându-se de o analiză sistematică și clară.

Și în cadrul abordării lingvistice se impune o departajare între:

- perspectiva lingvistică tradițională;
- perspectiva pragmatic;

Din perspectivă **lingvistică tradițională**, ironia este concepută ca o relație diadică asupra mesajului:

formă-sens

Specialiștii au demonstrat că există, în discursul ironic, o discrepanță între aspectul formal al textului (unitățile lexicale și frazeologice întrebuințate) și cel al conținutului (sensul degajat). Acesată discrepanță nu este obligatoriu să fie de natură antonimică.

Cu alte cuvinte, sursa ironiei constă în diferența dintre ceea ce se rostște și ceea ce se gândește referitor la cuvintele rostite.

Pragmatica are o perspectivă triadică asupra mesajului:

formă-sens-vorbitor

deoarece atât forma mesajului, cât și sensul acestuia sunt construite cu bună știință de către vorbitor (care poate fi, în funcție de repoziționarea verbală în actul vorbirii, atât E cât și R) pragmatica abordează sensul enunțului dincolo de

nivelul prepozițional; abordează ceea ce tradițional era numit figuri retorice (metafora, metonimia, litota, ironia, hiperbola, chiasmul) drept

fenomene naturale ale limbajului uzual

iar nu ornamentale, menite să evidențieze nu atât sensul unui enunț, cât mai ales potențialul de sens, nuanțarea semantică.

Unui subiect atât de interesant precum **ironia**, mai mulți specialiști i-au acordat, cu siguranță atenție.

Puncte de vedere

Gibbs, autorul teoriei "aspectele cognitive ale petici mentale" concepe ironia drept un

exemplu paradigmatic în demolarea distincției tradiționale dintre **sensul literar și sensul figurativ**

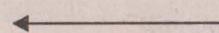
Exemplele curente de ironie din limba vorbită, conversația zilnică, demonstrează:

- flexibilitatea semnatică a limbii naturale;
- capacitatea de recunoaștere metalingvistică (*metalingvistic awareness*)

Astfel, în enunțurile ironie dn conversația zilnică, vorbitorul simte că limba este folosită altfel decât în enunțuri simple (*plain talk*).

Gibbs operează distincția între:

vorbirea ironică



vorbirea simplă

În exemplul:

(1) *Ce deștept ești, măi Ioane!*

Emițătorul poate adresa un enunț:

- a)apreciativ
- b)ironic

Codarea/decodarea enunțului este un proces complex care implică mai mulți factori, cu minuțiozitate analizați în pragmatică:

- a) context;
- b) context situațional;
- c) cantitate de informație deținută atât de către E cât și de către R (informația preexistentă) ;
- d) raportul socio-profesional dintre cei doi locutori (situația de comunicare).

În cazul aplicării interpretării b în exemplul (1), putem susține dezvoltarea unui act pragmatic în spatele mesajului ("Ce nepriceput ești, măi Ioane!")

Să comparăm cu exemplul:

(2) *Ninge puternic.*

În exemplul (2) ne aflăm în fața unui enunț literal, fără echivoc, fără act pragmatic.

Rezultă clar că actul pragmatic reiese la nivelul comunicativ-pragmatic, iar nu la nivel semantic-compozițional.

În funcție de context și de informația anterioară deținută de către locutori, enunțul poate să continue în subtext:

(2a) *Pune ștergătoarele la mașină.*

(2b) *Nu mai putem pleca la drum diseară.*

(2c) *Ai avut dreptate.*

(2d) *Lăsăm pe altă dată concertul.*

(2e) *O adevărată seară de Crăciun.*

Astfel, un enunț simplu poate dezvolta un act pragmatic. El poate ascunde chiar și o formulare ironică (adică ținem seama de condițiile a-d menționate mai sus):

(2f) *El încearcă să o convingă pe Ea că, din cauza ninsorii care trebuie să înceapă, nu se mai pot întâlni, deși vremea nu dă semne de schimbare.*

Ea: În regulă, ninge puternic.

Și așteaptă soluția lui, dar ironic.

Grice privește ironia drept:

o implicatură conversațională

Adevăratul sens pe care E intenționează a-l comunica este ascuns în text, nerostit ca atare, dar sugerat Receptorului.

Ironia este privită ca un tip de implicatură conversațională, deoarece deducțiile pragmatice (presupozițiile, implicaturile) reprezintă determinsimul contextual al sensului.

Sensul fiecărui cuvânt este dat de "mărci semantice" care, topite, dau sensul propozițional.

Este reconsiderată astfel relația dintre:

- referință;
- adevăr;
- existență.

și astfel, descrierea referentului nu mai trebuie să fie neapărat adevărată, ci eficientă. Limbajul vorbitorului poate fi, de aceea, **ironic** sau chiar **iroic de tip aluziv** (minciuna).

Să exemplificăm:

(3) *Îmi place pieptănătura ta.*

contrastul dintre adevăr și existență poate să fie o manipulare ironică sau aluzivă a limbajului. Searle⁶⁹ consideră ironia:

un act de vorbire indirectă

deoarece E îi transmite **indirect** Receptorului mesajul său.

Se poate crea departajarea între:

M1 (mesaj 1 = mesajul rostit, direct)

⁶⁹ Searle, op.cit.

M2 (mesaj 2 = mesajul nerostit ca atare dar intenționat de către E și **implicat** în text).

Ține de elocința Emițătorului de a **implica** M2 în enunț, dar și de capacitatea Receptorului de a decoda Mesajul indirect (M2) transmis.

Brown și Levinson⁷⁰ consideră ironia drept:

strategie a politetii

Astfel, "prin încălcarea temporară și superficială a maximei calității (principiul cooperativ) putem exprima un sens dacă nu opus, cel puțin diferit de sensul literal al cuvintelor."⁷¹

Acestei teorii, Brown și Levinson îi adaugă referințele legate de aplicarea maximelor principiului politetii.

Să urmărim realizarea unui tip de discurs ironic specific: **contrazicerea**, prin aplicarea cu pricepere a maximelor politetii negative.

Am ales acest tip de discurs din multitudinea variantelor existente, deoarece contrazicerea reprezintă un act verbal des întrebuițat și nu este –cred– lipsit de interes să vedem în ce măsură pragmatica ne va putea ajuta să construim un enunț eficient, să ajungem la sufletul Receptorului și să-l convingem de justetea punctului nostru de vedere.

Cine dintre noi nu a contrazis pe altcineva?

Cu toții, desigur.

Dar câți dintre noi s-au bucurat de succes?

Puțini.

Există mai multe tipuri de contraziceri.⁷²

⁷⁰ P. Brown, S.C. Levinson, *Universals in Language usages: Politeness*

⁷¹ Grice, op. cit. p. 215, 1978

⁷² O. Bălănescu, *Comunicarea Câtă dreptate ai! Contrazicerea ca tip de discurs*, Academia Națională de Informații, 23 martie 2001, p.

Contrazicerea, ca tip de discurs, este un text personalizat de tip dialogic, aparent aberant. Spun aberant deoarece nu există acea înlănțuire firească a actelor verbale în perechi adiacente (salut – salut; cerere-ofertă; admirație – mulțumire, ș.a.)

Perechile adiacente se dezvoltă în virtutea expectației Receptorului. Întrebăm cât e ceasul și ne așteptăm un răspuns:

a) explicit (E trei și jumătate.);

b) implicit (Tocmai a plecat Marin.).

unde răspunsul b dezvoltă o suită de implicaturi conversaționale:

a) noi doi îl cunoaștem pe Marin;

b) noi doi știm că Marin trebuie să plece la o anumită oră;

c) noi doi știm și locul unde pleacă Marin;

d) deci, știm, în concluzie, cât este ceasul.

Această organizare secvențială presupune dezvoltarea de la sine a actelor verbale, înlănțuirea lor firească în funcție de interesul comunicativ al interlocutorilor și deci, dezvoltarea actului conversațional.

Prin **contrazicere** se produce, însă, o aparentă blocare, o întrerupere a actului conversațional, fapt pentru care Receptorul are nevoie să dezvolte o mișcare de re poziționare verbală:

(4) A: *Vă anunț că X va intra în partid cât de curând.*

B: *În nici un caz! Activitatea pe care a desfășurat-o până acum n-a făcut decât să submineze autoritatea partidului nostru. Nu sunt de acord!*

În acest moment, actul comunicativ este scurtcircuitat, locutorul A trebuie să insiste pentru a relua firul discuției deoarece canalul de comunicare a fost închis.

locutorul A ar fi insistat asupra exacerbării componentei perlocuționare, tăind - la rândul său- canalul comunicării. În această situație B se vede nevoit să inițieze un demers predictiv și, printr-o mișcare de repoziționare de o mai mare forță perlocuționară, să continue actul conversațional.

(7)B: *În cazul acesta propun Adunării Generale un vot deschis referitor la reintrarea lui X în partidul nostru.*

Exemplele (6) și (7) reprezintă diferite alegeri strategice adică: o formă de expresie lingvistică adoptată față de interlocutor în procesul comunicării

În funcție de atitudinea adoptată față de interlocutor distingem două tipuri de alegeri strategice:

- politețea pozitivă;
- politețea negativă.

fiecare dintre cele două principii ale comunicării subordonându-și o serie de maxime specifice.

Adoptarea uneia sau alteia dintre cele două tipuri de strategii determină următoarea clasificare a contrazicerii ca tip de discurs:

- 1.pseudo-contrazicerea (contrazicere indirectă);
- 2.contrazicerea directă;
- 3.contrazicerea vehementă.

Fiecare dintre aceste tipuri de contrazicere se realizează la nivel lingvistic prin intermediul uneia dintre următoarele maxime:

- maxima tactului
- maxima generozității
- maxima aprobării
- maxima pseudo-aprobării / maxima dezaprobării
- maxima modestiei
- maxima acordului
- maxima auto-ignorării

Putem considera actul conversațional încheiat prin dezvoltarea perechii adiacente

ofertă – refuz

Este o întreagă strategie discursivă dezvoltată de Emițător pentru a se re poziționa verbal și pentru a obține de la Receptor ceea ce și-a propus: admiterea lui X în partid. Dar nu despre demersul predictiv inițiat de el intenționez să vorbesc în capitolul de față. Ci despre demersul euristic al Receptorului de a insista, la rândul său, pentru impunerea propriului punct de vedere.

Tipuri de contraziceri

Să ne imaginăm următoarele secvențe conversaționale:

(5) a A: *Vă anunț că X va intra în partid cât de curând.*

B: *În nici un caz! Activitatea pe care a desfășurat-o până acum n-a făcut decât să submineze autoritatea partidului nostru. Nu sunt de acord!*

A: *A explicat într-o ședință de Birou Executiv toate, dar absolut toate așa-zisele lui greșeli. Ar trebui să-l ascultăm și noi.*

B B: *Mă rog. Să-l ascultăm deși sunt foarte circumspect.*

În partea a doua a enunțului, locutorul A vrea să depășească forța componentei perlocuționare a interlocutorului său (refuzul, nemulțumirea), și, printr-o mișcare de re poziționare, locutorul A continuă actul conversațional respectând libertatea de acțiune a lui B cât și pe B însuși.

Dacă partea a doua a discursului ar fi fost formulată:

(6) A: *Ba va intra în partid. Nu admitem nici un comentariu nelalocul lui.*

●maxima simpatiei

Să exemplificăm:

Pseudo-contrazicerea este modalitatea prin care nu vrem (sau nu putem) să-l contrazicem pe interlocutor pe față. Apelăm la acest tip de discurs când:

- ne situăm pe o poziție inferioară interlocutorului (situație de comunicare specifică);
- împrejurarea (contextul) în care ne aflăm nu ne permite contrazicerea directă;
- R este o persoană cu un temperament vulcanic, greu de stăpânit, un impulsiv dar un caracter influențabil;
- în context face parte o a treia persoană pe care nu vrem să o lezăm (sau de decizia căreia depinde luarea noastră de cuvânt);
- nu suntem apropiat de R, deci nu ne aflăm pe aceeași treaptă socială (interacțiune verbală de tranziție).

Pseudo-contrazicerea poate fi construită cu mijloacele oferite de maximele politetii negative:

(8) *E adevărat că poate intra în partid oricând. Dar n-ar trebui să ne amintim și de situația Y în care el a pus partidul într-o situație neplăcută? Sau, cum să facem?* (maxima acordului)

Astfel, R îi inoculează E ideea unei evidente greșeli săvârșite de către persoana în cauză; R intervine astfel fără să forțeze hotărârea interlocutorului său (fie pentru că statul social nu îi permite, fie pentru că nu e momentul potrivit – nu are destui susținători în preajmă -, fie pentru că E este, pur și simplu, influențabil pe latura sensibilă, defectivă, persuasivă, fără să i se știrbească autoritatea.

Printr-o astfel de intervenție, R îl direcționează discret pe E înspre finalizarea dorită de el (neacceptarea lui X în

partid) dar dându-i impresia R că a luat această hotărâre singur (sau că a fost forțat de împrejurări să o ia).

Această strategie discursivă se aplică doar în funcție de natura ușor influențabilă a E (ca de altfel, toate strategiile discursive). Excluz a face apel la această strategie în cazul unui interlocutor coleric.

Dar R mai poate răspunde și astfel:

(9) *Mă gândeam la acea situație în care ne-a pus pe toți într-o lumină nefavorabilă. Mă rog, contează mai puțin părerea mea. Dar nu știu cum s-au simțit ceilalți... să spună ei...*

(maxima auto-ignorării)

R îi dă astfel dreptate lui E pentru simplul fapt că nu îl contrazice. Ba mai mult, nici nu ține ca părerea lui să fie luată în seamă. El aduce însă în atenția tuturor o situație menită să scoată la iveală latura negativă a caracterului persoanei în cauză, deci potențează componenta perlocuționară într-o anumită direcție (respingerea lui X)

Prin abordarea acestei maxime conversaționale, R urmărește clătinarea convingerilor E (chiar și în situația în care acesta ar fi un coleric). Succesul poate fi asigurat în situația în care componentei perlocuționare îi este asociat un anumit context situațional (mimică, ton grav sau chiar neutru pentru a sublinia lipsa de implicare afectivă).

La nivel locuționar, forma verbală mă gândeam poate fi în raport de variație liberă cu mă gândesc, cea dintâi sporind dubiul în care se află vorbitorul.

O altă formă de manifestare a pseudo-contrazicerii este prin apelare la maxima simpatiei:

(10) *Ideea e foarte bună pentru că....*

Prin această formulare, R își arată totala admirație față de hotărârea E. numai că,

în argumentare, el va avea grijă să aducă acele "contra-dovezi" ale calităților lui X. Receptorul pretinde astfel că nu realizează la adevărata lor dimensiune toate atitudinile negative ale lui X față de partid. El va disimula acordul pentru a scoate în evidență grozăvia faptelor.

Cu alte cuvinte, Emițătorul va ironiza referentul, astfel încât Receptorul să vadă latura ridicolă a situației în care s-ar pune prin acceptarea lui X în partid.

Pseudo-contraziceea ironică este o formă de a nu te împotrivi în fața Receptorului:

- fie pentru că statutul social nu îi permite, caz în care ar putea susține semnificația literală a mesajului (să nege orice încercare de opunere);
- fie pentru că vrea să îl determine pe R să-i accepte punctul de vedere însușindu-și-l. (nu R îl respinge pe X, ci chiar E însuși admite că X nu merită să intre în partid).

În susținerea celor menționate mai sus, vine teoria lingviștilor Sperber și Wilson care privesc ironia ca:

o menținere-ecou

În această situație se face apel la respectarea maximelor politeții pozitive:

(11)A: *Cred că toți sunteți de acord că X merită să intre în organizația noastră de partid.*

B: *Da, merită desigur.*

(maxima acordului)

Un rol deosebit de important în acest tip de discurs îl joacă elementele extralingvistice (unitățile suprasegmentale în gramatica tradițională): accent, intonație, timbru, tonalitate, gestică, mimică.

Intenția ironică

Dar indiferent de perspectiva din care a fost abordată ironia, viziunea pragmatică generată asupra acestui tip de discurs vizează conceptele:

- intenție comunicativă;
- context;
- universul comun de discurs.

Înțelegem prin **intenție comunicativă**

Valorificarea ilocuționară a enunțului, o anumită proiecție a sensului

Există, în mod cert o diferență pragmatică între actele pragmatice generate de enunțul.

(12) *Măine își dau telefon.*

Această diferență rezultă din intenția cu care Emițătorul vrea să acționeze verbal asupra Receptorului. Enunțul (12) poate fi, astfel, interpretat ca:

- amenințare;
- promisiune;
- ironie;
- auto-ironie;
- simplă informare

Emițătorul are un **set de intenții** pentru fiecare enunț în parte. Activarea acestui set de intenții determină prezența matricei intenționale în text.

Ce intenție comunicativă poate avea Emițătorul?

Iată-le:

- a) intenția de a se adresa Receptorului și intenția ca R să recunoască această intenție;
- b) intenția de a se adresa Receptorului și intenția ca R să nu recunoască această intenție;
- c) intenția de a-l forma și instrui pe Receptor;

- d)intenția de a schimba opiniile Receptorului (de a-l contrazice) cu ale lui proprii (ale E)
- e)intenția de a construi un enunț real flatant (în care să țină seama și să aprecieze calitățile Receptorului)
- f)intenția de a construi un enunț pseudo-flatant (cu două posibile variante: intenția ca R să conștientizeze și intenția ca R să nu conștientizeze ironia) ;
- g)intenția de a se adresa indirect altui locutor, deși el îi vorbește Receptorului;
- h)intenția de a strâni în R o emoție puternică (furie, plăcere, entuziasm).

Intenția ironică particularizează aspectele limită de intenție de comunicare..

Intenția ironică nu este –și nu poate fi- niciodată expusă interlocutorului sub forma unui verb performativ explicit (deși există atât în limba română cât și în alte limbi verbul “a ironiza”)

Nu vom spune niciodată cu intenție ironică:

(13a) *Te ironizez că mâine îți dau telefon.*

(13b) *Te ironizez că susții candidatura lui X în partid.*

(13c) *Te ironizez că pui amânarea plecării noastre pe seama ninsorii.*

Enunțurile 13a, 13b, 13c nu sunt rostite. Ele sunt sugerate Receptorului, ele reprezintă adevărata intenție comunicativă a Emițătorului, nuanțată într-o intenție ironică.

În toate celelalte tipuri de acte verbale, verbele performative îndeplinesc funcții ilocutionare standard:

(14) *Te previn că....*

Îți promit că...

Te ameninț că....

Susțin că

Actele ironice nu pot beneficia însă de sprijinul comunicativ al verbului performativ specific.

Să exemplificăm:

Cuiva care are obiceiul să întârzie, îi vom spune (printr-un enunț ironic):

(15) *S-a întâmplat ceva? Eram foarte îngrijorat de întârzierea ta....*

Enunțul mimează grija, interesul față de cel care a întârziat și ar fi trebuit să manifeste și el grijă față de cel care a fost lăsat să aștepte.

Operatorul verbal performativ (te ironizez) nu se aplică enunțului literar:

(15a) * *Te ironizez că s-a întâmplat ceva.*

**Te ironizez că eram foarte îngrijorat de întârzierea ta.* ci uneia dintre implicațiile ironice.

(15b) *Te ironizez că ai întârziat.*

Spunem că verbul “a ironiza” face parte din **vocabularul metapragmatic** (categorie din care fac parte toate acele unități lingvistice sau frazeologice care specifică intenția comunicativă dar fără a o exprima afectiv).

Astfel, prin folosirea ironiei ca tehnică discursivă, interlocutorul este ținut în stare de indeterminare duplicitară. El nu știe ce să creadă. Partenerul său a fost într-adevăr îngrijorat sau îl ia peste picior?

Duplicitatea intenției ironice

Intenția ironică poate fi speculată în egală măsură de ambii parteneri la conversație astfel:

a)E construiește un discurs ironic la adresa Receptorului, ironia ajutându-l să-și exprime propriile și adevăratele lui gânduri ;

b)R intră, deliberat sau nu, în jocul Emițătorului, răspunzând efectiv la întrebarea pusă (vezi ex. 15).

Dar există și posibilitatea ca R să recunoască la nivel coerent-pragmatic intenția ironică a emițătorului, discursul respectiv să îl sensibilizeze iar el să își dea seama că a greșit din nou întârziind. În cazul acesta își va cere scuze iar enunțul ironic al E s-a dovedit unul eficient.

Receptorul poate să nu recunoască intenția ironică a Emițătorului și să-i răspundă: (iar E va trebui să se re poziționeze conversațional dacă vrea să-l convingă)

(15c) *Ce să se întâmple? N-a venit metrul. Nu fi îngrijorat!*

După cum, el poate da acest răspuns și dacă a înțeles intenția ironică a partenerului său dar pretinde contrariul, semn că E trebuie să se re poziționeze conversațional dacă vrea să-l convingă. Se aplică încă o dată justetea observațiilor școlii pragmatice britanice și americane care susțineau primordialitatea rolului receptorului în actul conversațional: un mesaj, oricât de atent ar fi elaborat, dacă nu este decodat în mod corespunzător de către receptor, nu își atinge scopul, devine inefficient.

Nuanțându-și ironic discursul, E acționează asupra R prin modificarea mediului său cognitiv, iar nu comportamental.

Să exemplificăm:

Într-o cameră cu aer închis, E va spune:

(16) *Este foarte închis aerul aici.*

Ne aflăm în fața unui aparent act verbal reprezentativ. Spun aparent, deoarece E intenționează nu doar să-l informeze pe R în legătură cu atmosfera din cameră, ci să-l direcționeze spre o anumită atitudine: aceea de a deschide geamul. De aceea, exemplul (16) este un **act directiv**.

Formulându-și pretenția prin act directiv, E are două șanse:

a) să obțină activarea componentei perlocuționare (R se ridică și deschide geamul);

b) să nu obțină ceea ce dorește (R nu reacționează pozitiv) caz în care, are de ales între:

b1 – E părăsește camera demonstrativ;

b2 – E intră în conflict cu R.

Oricare dintre variantele b1 sau b2 ar alege, canalul comunicării este blocat, iar actul conversațional este închis. Demersul predictiv al Emițătorului s-a dovedit inefficient deoarece el nu a obținut ce și-a propus.

Șanse sporite de reușită are E dacă își va construi enunțul prin intenție ironică.

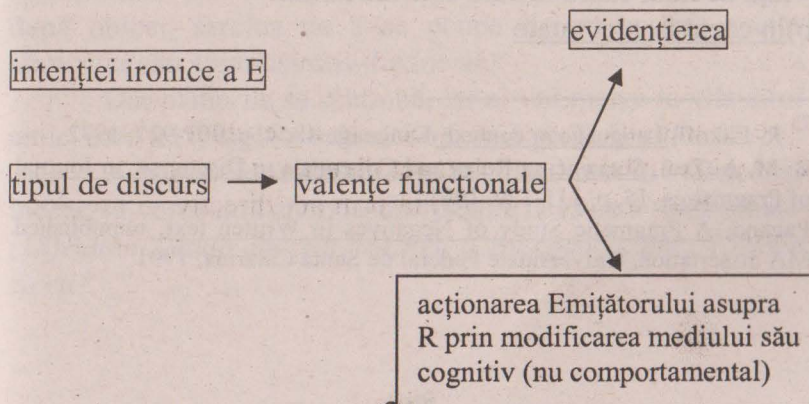
Să exemplificăm:

(17) *Îmi place foarte mult să stau în aerul închis de aici.*

Prin acest enunț, E își exprimă ironia la adresa mediului neadecvat, îi sugerează Receptorului să deschidă fereastra, iar el nu se mai manifestă **comportamental** (nu mai este nevoit să aleagă nici una dintre variantele b1 sau b2), ci se manifestă **cognitiv**.

După cum se observă, ironia este o intenție comunicativă **secundară** atașată actului verbal primar (care a fost directiv: “Deschide fereastra!”)

Semnalăm o dublă valență a intenției ironice:



Alte particularități ale ironiei

Specialiștii⁷³ au constatat fenomenul de "cameleonism al ironiei", fenomen care se distinge prin apariția, respectiv dispariția ironiei în funcție de mediul de receptare. El se manifestă în următoarele cazuri:

a) în cazul ironiei involuntare

Enunțul nu este intenționat ironic dar devine ironic. Interpretarea ironică reprezintă decodarea mesajului formulat într-un nou orizont de așteptare, potrivit unui sistem valoric propriu și unui background informațional propriu.

E nu își formulează enunțul ironic. Dar, fără să vrea, atinge acele subiecte care au o anumită rezonanță pentru R (dar numai pentru el!).

R interpretează enunțul drept ironic deoarece el se referă la un volum de informație deținut doar de el. Astfel, ironia involuntară depinde exclusiv de R care atribuie potențial ironic acolo unde – inițial – nu a existat.

Astfel:

- față de intenția originară - ironia
 - față de noul cadru în care este introdusă
- este involuntară
- este provocată
- #### b) în cazul ironiei ratate

⁷³ R. Lakoff, *Language in context*, Language 48, 4, p. 907-927, 1972

B. M. A. Tsui, *Sequencing Rules and Coherence in Discourse*, in *Journal of Pragmatics*, 15, p. 111-129, 1991

Pagano, *A Pragmatic Study of Negatives in Written text*, unpublished MA dissertation, Universidade Federal de Santa Catarina, 1991

Enunțul a fost inițial ironic, dar își pierde contextul original și este perceput inercial drept un enunț literal. Devine o mostră de vorbire simplă (plain talk), lipsită de orice urmă de implicatură conversațională. Se mai vorbește în acesată situație de o ironie avortată.

Slăbirea intenției ironice este pusă pe seama contextului. Acesta nu mai favorizează (prin schimbarea sa) dezvoltarea și menținerea ironiei.

c) în cazul ironiei dramatice

Enunțul este rostit în prezența mai multor locutori ("actori", actanți). O numim ironie dramatică deoarece, ea rezultă din neconcordanța dintre perspectiva celui care vorbește (E) și perspectiva tuturor celorlalți participanți la actul conversațional. Cu toții se raportează la o situație cunoscută (nu univers comun de discurs), cu excepția unuia singur care, neavând cunoștința de informațiile pe care toți ceilalți le au, devina ținta propriilor lui cuvinte.

Ironia este dramatică pentru că situația creată este dramatică. E emite un enunț fără să știe că acesta se îndreaptă, de fapt, împotriva lui. Dramatismul este conștientizat însă de ceilalți actanți (locutori).

Să exemplificăm:

Mai mulți prieteni pun la cale sărbătorirea Revelionului într-o vilă a unui dintre ei. Fiecăruia îi revine, după obicei, sarcina de a se ocupa de un anumit sector alimentar sau administrativ-financiar.

Dar planurile se schimbă, iar ei vor merge la vila altui amic, care nu îl înghite sub nici o formă pe X, Emițătorul.

X nu știe de schimbarea planurilor, intră în încăpere și începe să vorbească entuziasmat despre ceea ce a rezolvat el: (18) *Băieți! Aduc un vin trăsnet : Busuioacă din '75! Ce ziceți?*

Ce i-ar putea răspunde?

Cu toții știu că Z, noua gazdă, nu îl va invita în ruptul capului.

În acest caz, prietenii sunt martorii unei dovezi interacționale, deviere declanșată de simplul contrast dramatic între **ce se spune și situația reală**. Contrastul este, însă, realizat doar de către cei care cunosc situația reală. E devine ținta ironiei propriilor lui cuvinte. Este cazul tipic de **autoironie involuntară**.

În stilul beletristic sau publicistic, ironia dramatică poate fi cu succes întâlnită. Bietul Ioanide, de exemplu, ne oferă asemenea mostre, cu mențiunea că devierea interacțională este percepută, de această dată, nu de către un participant direct la actul conversațional, ci de R final al mesajului, de către cititor.

Scena înregistrării numelui și profesiei reprezentanților fostei aristocrații românești de către plutonierul comunist în talciocul de la marginea șoselei este o mostră de ironie dramatică.

În publicistică, ironia se manifestă:

- fie prin colaje de replici contrastante sub raport referențial (fiecare locutor își concentrează atenția asupra câte unui alt aspect al realității), ele devenind astfel contrastante. Din nou, devierea interacțională este percepută la nivelul R final (cititorul);
- fie prin scoaterea replicii din contextul ei inițial (conferință de presă, interviu, declarație oficială) și introducerea ei într-un alt context, într-un **frame** (cadru) susceptibil de o interpretare, ironică dramatică. Este procedeul des întrebuițat de către redactorii Academiei Cațavencu: ei introduc acest joc ironic într-o rubrică ce îl avizează pe cititor

în legătură cu posibila interpretare trunchiată, ironică a textului.

d.în cazul ironiei aluzive

Ironia aluzivă reiese din enunț prin aluzia care se face la anumite fapte devenite un loc comun al conotației negative: fapte care vorbesc despre neseriozitate, înșelătorie, avariție, ticăloșie, minciună, dar care sunt plasate într-un context total opus și inadecvat naturii lor.

Ironia aluzivă este construită de către E și percepută de către cititor prin plasarea actanților în împrejurări absolut ironice.

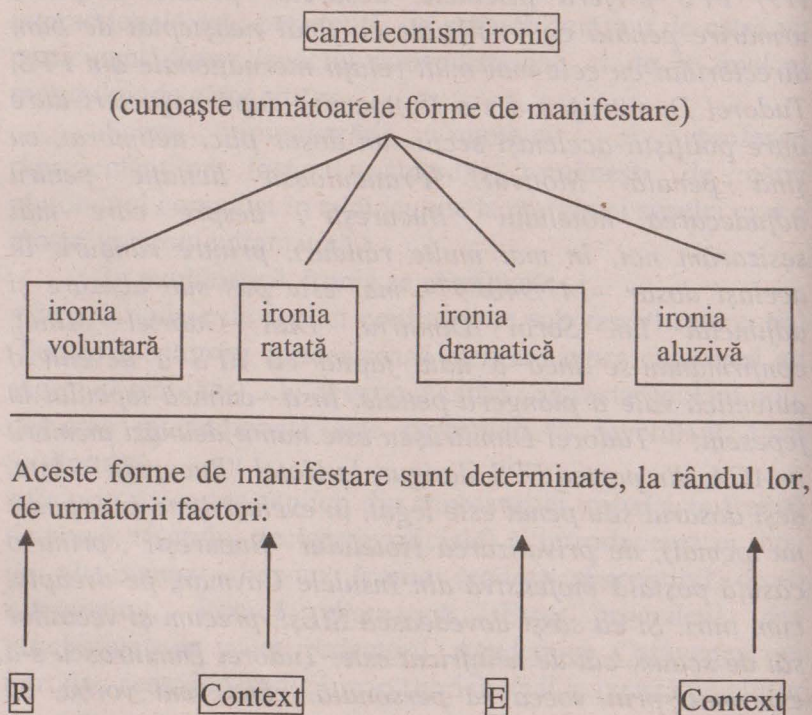
(19) *FPS preferă piscinele, dosarelor penale. După o urmărire penală ca în filmele cu final neașteptat de bun, directorului cu cele mai mult relații internaționale din FPS, Tudorel Dumitrașcu, i s-a (în)tocmit –după negocieri dure între polițiștii aceleiași secții –un dosar plic, netimbrat, cu șină penală. Motivul? Frauduloasa licitație pentru adjudecarea hotelului "București", despre care mai sesizăram noi, în mai multe rânduri, printre rânduri. În același dosar –147.940/'97-, mai este pus sub acuzare și adjunctul lui Sorin Dimitriu, Dan Gabriel Mihui, confirmându-se încă o dată faptul că FPS a devenit o autentică vale a plângerii penale. Însă –culmea tupeului la fepeseni! – Tudorel Dumitrașcu este numit deunăzi membru în AGA, din partea FPS, desigur, la Hotel "București". Asta, deși dosarul său penal este legat, în exclusivitate (sau poate nu tocmai), de privatizarea Hotelului "București", printr-o căsuță poștală inofensivă din Insulele Cayman, pe dreapta, cum intri. Și ca să-și dovedească SIEși, precum și vecinilor săi de scaun, cât de neînfricat este, Tudorel Dumitrașcu s-a exprimat, prin vocea sa personală, când veni vorba, că "PNȚ-ul este un partid de tot rahatul" și că puțin îi pasă*

'mnealui de dânsul. Fapt ce ne-ar putea duce, de mână, la concluzia optimistă că, în România, dacă ai dosar penal, ești în deplină securitate, egalitate, libertate.

(Lebădoi și-un sfert (c))

În spiritul aceleiași ironii aluzive, articolul are supratitlul Dosarele chiX (făcând aluzie la nesoluționarea în spiritul legii a tuturor acestor nereguli, prin trimiterea la expresia verbală colocvială "a o da chix" cu semnificația "a eșua")

Sintetizând, am putea reprezenta grafic în felul următor determinarea cameleonismului ironic



În fața textului

1. Există ironie în textul de mai jos?
 - a. din ce punct de vedere o vei analiza? De ce?
 - b. Ce poți spune despre intenția ironică din text?
 - c. Ce set de intenții dezvoltă enunțul de mai jos?
 - d. Poți vorbi despre "cameleonism ironic" referitor la textul de mai jos?

Pentru omorârea unui copil, doi ani de închisoare ce suspendare

Narcis Gaube are acum permis auto și este student la....Drept. Curtea Supremă de Justiție și-a pus parașa pe un nou act de profundă injustiție din lunga serie comisă de instanțele judecătorești din Brăila și Galați. Narcis gaube (18 ani) fiul fostului notar șef la Brăilei, a fost condamnat la doi ani închisoare cu suspendare și plata unor despăgubiri de 5 milioane de lei pentru uciderea din culpă a unei fetei de 13 ani, Viorica Cură.

La 17 ani, cu mașina lu' tăticu

În ziua de 10 iunie 1995, ora 18,30, Narcis odrin Gaube, pe atunci în vârstă de 17 ani, a furat autoturismul părinților (BR-01-GNC) și a pornit o cursă nebunească prin centrul Brăilei. Apropiații tânărului susțin și azi că nu era prima dată când progenitura familiei Gaube conducea fără permis pe străzile Brăilei, profitând de situația socială a părinților și de obediența autorităților față de nobilitățile locale.

A lovit și a fugit

Deși conducea cu viteză excesivă, nici un polițist nu l-a oprit pe Narcis Gaube din drumul său spre....crimă. Ajuns pe Calea Călărașilor, într-o zonă foarte aglomerată, tânărul nu a oprit la o trecere de pietoni. Autoturismul venit pe linia

de tramvai a lovit-o violent pe Viorica Cură, proiectând-o la 8 metri în față. Iresponsabilul nu a oprit, a trecut peste fetița de 13 ani și a încercat să-și piardă urma. În cele din urmă, s-a oprit cu autoturismul într-un stâlp, după ce a refuzat să oprească la semnalizările polițiștilor care-l urmăreau.

"Dacă Viorica era transportată imediat la spital putea fi salvată"

Fetița de 13 ani a fost transportată cu întârziere la spital și a pierdut orice șansă de a supraviețui. Raportul medico-legal consemnează cauzele decesului: "hemoragie meningo-cerebrală, consecință a fracturilor complexe ale craniului, în cadrul unui politraumatism cu echimoze și escoriații multiple, fractură claviculă și ruptură de splină cu hemoperitoneu minim". Judecătorii consemnează în dosar că "dacă victima ar fi fost transportată în 5-10 minute la spital, ar fi fost poate salvată".

Să nu te lupți în justiție cu stabii

În Justiția locală, lupta dintre familia Gaube –bogată și influentă –și familia Cură s-a dovedit repede inegală. Deși Narcis Odrin Gaube a fost găsit vinovat pentru ucidere din culpă, conducere fără permis și părăsirea locului accidentului, a fost condamnat la doi ani închisoare cu suspendare de Judecătoria Brăila la 24 octombrie 1995, Tribunalul și Curtea de Apel Galați, la 23 septembrie 1996. Toate instanțele au respins cererea tatălui victimei privind plata daunelor morale.

Familia Gaube a oferit familiei Cură doar un loc de veci la cimitir, în valoare de 187.000 de lei.

Recent, Curtea Supremă de Justiție a parafat sentințele comunităților din Brăila și Galați, dictând aceeași pedeapsă cu suspendare și adăugând doar 5 milioane daune morale.

Un ucigaș, student la....Drept

Narcis Gaube, în vârstă de 18 ani, a primit carnet de conducere și a devenit student la Drept. Ce a învățat el despre justiția românească este acum evident. Dar nu este vina lui. În urmă cu un an, ministrul Justiției, Valeriu Stoica, a fost avertizat, în timpul unei la Brăila, asupra acestui caz. După cum se observă, a luat măsuri în stilul său personal. Caracteristic perioadei în care s-a format el și majoritatea politicianilor români de ieri și de azi! Stilul oamenilor "noi"!

(Dorian Stoianovici)

2. Există ironie în textul de mai jos?

- a. demonstrează (apelând la unul dintre punctele de vedere pragmatice)
- b. cum explici titlul articolului?

Corupția și Bivolarii politici

Un recent raport al Băncii Mondiale stabilește, pe baza unui sondaj de opinie, care sunt categoriile atinse de microbul corupției. Românii cred că mita și alte forme de corupție au afectat cea mai mare parte a serviciilor și instituțiilor statului. Într-o anumită ordine pe primul loc se plasează Vama, Judecătoria, FPS și Parlamentul. Patru patroni din zece spun că au fost nevoiți să cumpere sprijinul parlamentarilor pentru legile referitoare la sectorul privat. Înșiruirea formelor de corupție nu se oprește numai la mită, ea include și nepotismul, "facerea de bani pentru partid", legislația stufoasă care împiedică procesul real de privatizare, astuparea căilor care fac să crească hemoragia de bani către buzunarele unor "cartonari" –oameni deveniți miliardari, stăpâni pe imperii de carton clădite din mită și corupție. Dar ceea ce mi se pare foarte important este

concluzia Băncii Mondiale potrivit căreia eradicarea corupției este o decizie politică. Înțelegem clar că până acum decizia politică a lipsit, iar cauzele trebuie căutate în intervenția interesată a unor grupuri de presiuni politică sau socială care își vedeau năruite proiectele de îmbogățire rapidă prin jaf, corupție și mită.

Cetățenii au trăit zece ani în care corupția a crescut ca un munte de deșuri. Mereu se auzea de un scandal de corupție, care era repede înăbușit. Efectele acestui proces nociv au fost sărăcirea continuă a unei populații sufocate de fel de fel de inginerii financiare ce trebuie acoperite din buzunarul contribuabilului. Acum PDSR ridică flamura luptei anticorupție ca și când ar fi primii cuceritori ai tărâmului de oameni icnștiți. O face pri ncei mai reprezentativi oameni ai partidului –Iliescu și Năstase. Poliția este făcută harcea-parcea, iar Parchetul este pe post de băcărie de covoare cu ocazia bilanțului anual al Internelor. Despre lege se spune că primii care o înclacă sunt cei care trebuie să o aplice. Asta din cauza complicității mafiei cu polițiști, magistrați și politicieni. Un adevăr cu care sunt de acord. Cum au fost însă găsiți promotorii doar în intervalul 1996-2000, despre care se spune că s-a înregistrat o creștere a complicității între structurile crimei organizate și ofițeri ai diferitelor instituții, reprezintă o încercare de manipulare pentru acreditarea ideii că alții sunt de vină, pedeșeriștii nu. oricum, dacă nu apărea asasinatul de la Timișoara, mă îndoiesc că dl. Năstase ar fi avut ocazia să declare război deschis hoșilor de mașini.. Oare de ce nu tuturor bandiților și escrocilor din ultimii zece ani, care și ei reprezintă o amenințare la adresa siguranței naționale? Uită, cu bună știință, premierul de megaescrocheria Caritas, de creditele neperformante care i-au îmbogățit pe niște neica

nimeni, alde Bivolaru și alții apărați cu osârdie de conducerea PDSR, de marea gaură dată celei mai mari bănci a țării –Bancorex, de cheltuielile pentru Albumul "Eterna și Fascinanta Românie" și afișele pentru Ion Iliescu și alte cheltuieli de mii de miliarde trecute la pierderi și suportate de românul de rând. Cinstea tradițională a românului a fost violată de cohorte de profitori. Clasa politică, Parlamentul în mod special, cel care trebuia să închidă supapele de scurgere printr-un sistem de legi dure și clare în favoarea celor care vor cu adevărat să facă afaceri cinstite în România, s-au dovedit neputincioase. Până când în Parlamentul României s-au găsit și se mai găsesc Bivolari politici, șansele sunt realmente diminuate. Sfaturile Băncii Mondiale privind impunerea unor reglementări anticorupție, ca și educarea populației în legătură cu drepturile pe care le are față de sectorul public implică o schimbare fundamentală de mentalitate. Răspunzători sunt mai ales oamenii politici, care despică firul în patru când este vorba de patrupede și găsirea autorului imnului național, dar tac complice când este vorba de marile afaceri de corupție care îl afectează pe cetățean, în fond pe cel ce l-a trimis pe băncile catifelate ale Parlamentului. Să fim realiști! Corupția nu a fost eradicată nicăieri în lume. Dar nicăieri nu a crescut pe verticală ca la noi. poate în unele țări africane!

(Eliade Bălan, România Liberă, 10 decembrie, 1999)

3. Din ce cauză a fost construit următorul discurs ironic?

a. Lumea progresează. Ar fi fost deprimant să rămânem cu aceleași obiceiuri ca acum 30 de ani. Iar dacă națiile înconjurătoare se încapățânează să mai păstreze lada de

vechituri a cine știe cărei tradiții răsuflă, noi, românii, galopăm voios către emancipare.

În muzică, de pildă, s-a constatat (după ultimele cercetări ale specialiștilor) că ar fi realmente deșuet să aplicăm aceleași criterii valabile pe vremea Cântării României. Cum ne-ar sta nouă astăzi, în plin veac XXI, să mai cerem viitorilor componenți de studii muzicale aprofundate? Păi le-ar fi imposibil să mai spargă piata la vârste minuscule. Ar pierde trei albume și câteva zeci de mii de "parai" încasări până ar termina vreo școală de profil. Și pentru ce, ca să facă glume pe seama lor șmecherașii care vin în urmă? Acum e la moda să-ți faci reclamă pe genul: "Formația X, alcătuită dintr-o fostă Miss Județul Bihor și un manechin specializat în lenjerie". "Grupul W, în care un component e bodyguard, un altul -specialist în bunjee jumping, iar al treilea -campion național la tatuaj viteză". O carte de vizită impresionantă nu mai cuprinde ani de gâtlej muncit prin conservator, trofee la concursuri muzicale sau diplome în domeniu. Important e să fi făcut mai multe trăsni în fragedă pruncie, să aibă niscaiva aventuri amoroase, performanțe sportive și, dacă se poate, vreo încăierare memorabilă la activ.

Din păcate, rezultatele acestei culturi vaste se observă cu urechea liberă încă de la prima apariție televizată, de la cea dintâi încercare de a gănguri două strofe și-un refren. Compozitorii consacrați, care "pe vremea aia", cumnecum, scoteau șlagăre în cantități considerabile, sunt priviți cu un soi de îngăduință amuzată de vipușii de astăzi. Cu o curiozitate justificată ("De ce și-or mai fi bătut ăștia capul cu atâta studiu, cand noi ne descurcăm grozav și fără?!") și cu ceva dispreț suveran ("Hai că sunteți fleți. Și, oricum și-au trăit traiul..."). Când, de fapt, ar trebui să se teamă. Dacă

"și-ar pune mintea cu ei" (și nu înțeleg de ce n-o fac), oricare dintre "dinozauri" ar reuși, în timp-record, să scoată pe piață albume care să sune identic cu ale "noului val". Ar merita un astfel de experiment. Se vede atunci care sunt șmecherii și care sunt fraierii.

(Diana Popescu, Școală versus căpătuială, Adevărul literar și artistic, 24 aprilie 2001)

b. HOROSCOPI

BERBEC: Ați revenit din străinătate! Mare grijă să nu încurcați darurile. Pe drum la aeroport, recapitulați: nevastei, lenjeria (la spălat); amantei, cutia cu baterii pentru vibrator; soacrei, detectorul de minciuni; secretarei, albumul cu pozele femeilor care v-au plăcut; șefului, ilustrata pe care scrie "Fuck-you!". Prresimțim că o să aveți numai belele. Mai bine le făceți tuturor același cadou: v-ați fi lăsat în străinătate. Avantaje (exemplificativ): scăpați de Iliescu, vecina nu vă mai face sânge rău stingând lumina când se dezbracă, colegii de facultate nu vă mai invitau la chefuri cu ocazia obsedantelor lor avansări. V-ați fi răzbunat și pe Romtelecom, neprelungind abonamentul în țara unde vă stabiliți. Zi norocoasă: când țara se va numi Elveția, iar secretara va face rost singură de bani.

BALANȚA: Nu mai stați în cumpănă; veți avea doar de câștigat. Ca de obicei vreți și găini fripte și cotetu' plin (de sufletul din Rainici nu mai poate fi vorba). Nu știți: să tăiați porcul, să-l vindeți la târg sau să-l mai păstrați, pentru clonare. Anul trecut ați mai scos-o la capăt cu pachetele instant de supă cu stelute și tăiței de casă trimise de un anonim din străinătate, profitând astfel de Caritasul catolic, la care v-ați convertit fără să observați. Dumnezeu a băgat, însă, de seamă, căci simțiți deja fiorii reci ai osândeii de-a face foamea în cocină, în locul porcului. Astrele s-au prins și

ele că altceva nu meritați. Dar mai rămâne o soluție: învățați să vă dezbrăcați. Oricum, nu prea mai aveți ce îmbrăca. Ziua norocoasă vă ține câțiva ani, din clipa când ați optat ferm pentru cariera de stripper.

(Plai cu boi, nr. 3, ianuarie 2001)

2. Ce reprezintă ironia în enunțurile de mai jos? Ecou al unui enunț adevărat, o referință explicită la enunțuri anterioare proprii universului comun de discurs și informații al locuitorilor, ș.a.)

a. Ioan Talpeș a fost pus la colț de premierul Năstase

Premierul Năstase l-a pus ieri la colț pe consilierul prezidențial Ioan Talpeș, cel care urma să conducă structurile Comunității de Informații. Premierul a subliniat că nu este de acord cu unirea "serviciilor secrete într-o singură instituție care să fie coordonată de consilierul pe probleme de securitate națională al președintelui țării (Ioan Talpeș n.n.). El spune că șefii acestor servicii se pot întâlni și așa să discute probleme de serviciu. "Nu este nevoie de o astfel de structură, plus consilierul președintelui, care, mai mult, să fie șeful ei. Rog serviciile secrete să-și facă datoria în ministerele lor, fără o structură instituționalizată sub conducerea unei persoane", a subliniat Năstase.

(Roxana Toma, Libertatea 3263, marți, 24 aprilie 2001, pagina 2)

b. Internet cafe pentru maici

Cinci călugărițe olandeze au deschis recent în localitatea Tilburg un Internet cafe, destinat în primul rând maicilor. « 42 de călugărițe s-au înscris la cursurile în care pot învăța cum să navigheze pe Internet și să trimită e-mail-

uri. Cea mai în vârstă are 91 de ani », a declarat una din maicile «experte» în calculatoare.

(Libertatea 3275, miercuri, 9 mai 2001, pagina 20)

c. Pentru că se simt neglijati, stripperii australieni și-au făcut sindicat.

La lista impresionant de lungă a sindicatelor care activează în Australia s-a mai adăugat un nume : «Striptease Artists Inc.». Membrii acestui sindicat sunt toți dansatori de striptease, atât bărbați cât și femei.

Sindicatul nostru apără dreptul tuturor celor care activează în industria erotică, de la stripteuze la bară până la chelneri care servesc dezbrăcați sau maseuze.

Primele revendicări se referă la salarii mai mari și condiții de muncă mai bune. Dacă aceste revendicări nu vor fi soluționate s-ar putea ca toți acești oameni să intre în grevă. Imaginați-vă cum ar arăta un bar de striptease fără dansatoare, a declarat într-un interviu "lidera" de sindicat, cunoscută sub numele de scena "Mystical Melody"

(Libertatea 3276, joi 10 mai 2001, pagina 20)

d. Și săraci și poluați! 1.5 milioane de români trăiesc în zone de maximă poluare. Ca și cum n-ar fi de ajuns că au buzunarele tot mai goale, românii trăiesc, de ceva vreme, și în zone unde poluarea a depășit orice închipuire. Sperăm că rândurile de mai jos vor fi citite și de cine trebuie, de cei care se ocupă de sănătatea întregii țări!

Zilnic, factorii de mediu - apa, aerul, solul - sunt supuși agresiunii activității umane, ajungându-se la deteriorarea calității aerului, la poluarea accentuată a solurilor. De asemenea, lipsa unui sistem coerent de management al deșeurilor menajere și industriale, precum și despăduririle masive însoțite de accentuarea fenomenului de eroziune a solului duc, împreună, la afectarea sănătății

populației. Studiile de specialitate au scos în evidență faptul că aproximativ zece la sută din suprafața țării se află sub influența poluării, din care 1,5 milioane locuitori se află în zonele de maximă poluare.

Pe ansamblul factorilor de mediu, principalele surse de poluare sunt industria (care contribuie la poluarea aerului în proporție de 33 la sută, la polurea apei în proporție de 62 la sută și la cea a solului în proporție de 45 la sută), sectorul energetic (care contribuie la poluarea mediului cu bioxid de sulf în proporție de 86 la sută, cu oxizi de azot -41 la sută și alte emisii -17 la sută). Agricultură este un alt domeniu, susțin specialiștii, pe de o parte, afectat de poluare prin eroziunea solului și pe de altă parte, contribuind la poluare prin utilizări neraționale ale pesticidelor, fungicidelor, erbicidelor sau prin sectorul zootehnic.

(Iulian Dragnea, Atac la persoană, 12 februarie 2001)

3. Depistează tipurile de enunțuri prin care poate fi comunicată ironia în textele de mai jos:

a. Închiși și schingiuiți

Are 37 de ani și o putere imensă. Președinte al Comitetului Olimpic Național, al federației irakiene de fotbal și al federației tinerilor și studenților din Irak, editor-șef al șapte cotidiane, director al radioului și televiziunii naționale, președintele asociației jurnaliștilor irakieni și comandant al forțelor polițienești naționale. După Saddam Hussein un singur om mai adună atâtea funcții în stat și acela este Uday, cel mai mare dintre fiii dictatorului. De-a lungul timpului, însa, el nu s-a remarcat prin cine știe ce realizări importante în domeniile care se ocupă, ci printr-o cruzime fără margini.

Uday a început prin a-și omorî în bătaie servitorul favorit, unchiul său a scăpat doar cu un glonte în picior, iar de când a fost victima unei tentative de asasinat rade tot ce-i

iese în cale. Având ghinionul ca sportul rege să fie marea sa pasiune, fotbaliștii de top trăiesc un veritabil coșmar când sunt chemați la "națională".

Ce li se întâmplă când pierd a povestit Saad Keis Naoman. Fostul internațional, refugiat în vestul Europei, a declarat că Uday, președintele federației, obișnuiește să-i "motiveze" pe jucători expediindu-i câte-o lună după gratii în urma unei evoluții mai slabe. La "mititica" sunt bătuți zilnic, dar aceasta este doar "micul dejun". "Specialitatea casei" înseamnă mai nou dezbrăcarea "vinovatului" până la piele, legarea de o mașină și târârea pe pietriș. Naoman: "FIFA a inițiat deja o anchetă, dar la discuțiile reprezentanților săi le-au fost trimiși numai jucători care scăpaseră nevătămați".

(Aurelia Botezatu, Prosport, marți 15 mai, 2001)

b. Cum ne sabotează străinii

Recenta explozie a petrolierului bulgăresc Mesta, în largul apelor teritoriale românești, a fost, ca de obicei, un lung prilej de vorbe și ipostaze. Cea mai tembelă susținere care a circulat în aceste zile prin presă e aceea că bulgarii și-ar fi aruncat intenționat în aer vasul, ca să ne umple Litoralul de petrol și la vară, turiștii nemți să se ducă la ei, nu la noi! Un scenariu demn de un SF american! Culmea e că până și unii oficiali români discutau, cu jumătate de gură, pe această temă. Vedeți dv.? Adică bulgarii s-au speriat atât de rău de fulminanta relansare a turismului românesc, anunțată cu atâta tam-tam de ministrul Agathon, încât s-au gândit să ne tapeteze plajele cu pete de hidrocarburi.

Hai să fim serioși! În cel mai bun caz – cu un număr de turiști de câteva zeci de ori mai mare decât cel pe care reușim noi să-l atragem anual – bulgarii ar putea să se uite la noi cu compătimire, nicidecum să apeleze la metode

haiducești. Până la urmă, s-a demonstrat că din petrolierul Mesta nu s-a scurs mai mult petrol decât dintr-o cadă de baie și că oamenii au făcut tot ce-au putut ca să-și salveze nava. Ipoteza prezentată mai sus face parte din această teribilă obsesie a multor români, obsesie care se face deseori auzită în declarațiile politicienilor: "toți au ceva cu noi". Noi suntem frumoși, destepți, cuminți și, dacă nu ne-ar sabota "străinii", am fi mai ceva ca americanii! Numai că lucrurile nu stau așa. Afirmarea în orice domeniu, necesită muncă, seriozitate, tactică și strategie.

O altă știre – care arată de ce România a picat de pe harta turistică a Europei – îmi atrage atenția alături pe fluxul unei agenții de știri. Șeful Inspectoratului pentru Protecția Mediului Harghita îi înfieră, cu manie proletară, pe turiștii care-și fac nevoile în desigururile din jurul Lacului Sfânta Ana. Asta pentru că, bineînțeles, în zonă nu există nici un WC public. Ca măsură extremă, dl. Somay Peter, șeful IPM Harghita, amenință că va solicita, în sezonul viitor interzicerea scăldatului în lac! Inteligentă măsură! Felicitări! Adică, în loc să aduci două - trei cabine ecologice de WC, te gândești să interzici accesul. Păi de aia ne ocolesc turiștii. Pentru că gândim cu orice, numai cu capu nu.

Probabil mulți dintre dumneavoastră cunoașteți superba zonă de la Sfânta Ana. Știți atunci, cu siguranță, și că trebuie să străbați vreo 3 km pe o șosea aproape impracticabilă. Alte țări, inclusiv în jur să fi avut asemenea frumuseți le-ar fi explodat de mult din punct de vedere turistic la capacitate maximă. Cu tot ce trebuie: căi civilizate de acces, comerț modern, servicii, și, foarte important,....WC-uri. Neavându-le însă, iată că-și petrec timpul gândindu-se cum să ne saboteze pe noi, românii. (Adrian Halpert, Libertatea, 11 mai 2001)

4. Comentează asupra zonei ironice a textului :

Goana după popularitate, pierdută în noiembrie 2000, începe să aibă accente hazardiste și totodată contradictorii datorită unor atacuri precipitate și răsuflăte inițiate de liberali. PNL devine, dintr-o dată, extrem de agresiv atât cu un partid cum este PDSR, cu care e aflat în dezacord total de câteva luni, cât și față de UDMR, căreia i se reproșează până și statutul politic într-o comunitate democratică. Asistăm la declanșarea unei ofensive neiertătoare într-o perioadă când puterii nu-i mai aredea de așa ceva, toate demersurile PDSR fiind centrate pe menținerea unui climat de liniște politică și socială. Din această perspectivă, chiar dacă nu par afectați de ruperea protocolului cu PNL; pedeseriștilor nu le convine starea de agitație de pe scena politică, apărută într-un moment în care se încearcă o apropiere la centimetru de organisme internaționale. Președintele PNL, Valeriu Stoica, o ține însă pe a lui și încearcă, în stilul său caracteristic, să demonstreze electoratului că partidul său este cu adevărat un partid de opoziție, poate cel mai important dintre cele aflate în Parlament. Mijloacele folosite pentru a convinge electoratul contează mai puțin. Cu tot dinadinsul vrea să facă PDSR-ului zile amare cât va sta la guvernare, inclusiv acelor care s-au declarat fideli actualei puteri, în speța udmeriștilor. În fond, ce dorește dl Stoica? Nici mai mult, nici mai puțin decât ca UDMR să divorțeze de PDSR. Cu alte cuvinte încearcă să-i oblige pe udmeriști prin presiunea electoratului propriu, inclusiv prin presiunea acumulată în interiorul UDMR, să rupă colaborarea la care au aderat în decembrie prin faptul că a vrut să evite o posibilă alianță care ar fi adus mai mult rău țării. A dorit să fie solidar cu

interesul național, în numele căruia acționează, chipurile, astăzi. Acest lucru nu se vede la UDMR atât timp cât, spune dl. Stoica, a pus umărul la aprobare bugetului în formula propusă la PDSR, votând cot la cot cu PRM, gest ce a determinat PNL să atace UDMR, pe care o considera o formațiune politică etnică anacronică, în dezacord cu înțelegerea noțiunii ca proiect politic, al cetățenilor uniți în mod liber într-o comunitate democratică(!?).

Fostul ministru al justiției devine, pe nepusă masă, adeptul unui sofism polic în cozi de cireșe de mai.

Practic, neagă statul de partid politic al UDMR. O chestiune fumată de alții și preluată de Stoica printr-o inițiativă ce vrea să fie nouă. În toți acești ani nu am întâlnit o astfel de reclamație în activitatea politică a lui Valeriu Stoica. Putea să evite anumite pretenții în perioada alianței de guvernare, unde PNL a mers "de mână" cu UDMR. N-a făcut-o. A acceptat așa zisul compromis, convenindu-i poziția în puterea care a guvernat între 1996 și 2000, a tăcut cu morgană avocătească ori de câte ori se făceau referiri la unele ieșiri pretins naționaliste din Harghita și Covasna. Atunci era la guvernare, era ditamai ministru de stat și nu făcea, la o adică, să-și dea cu stângu-n dreptu'. Dintr-o dată l-a cuprins un ciudat sentiment naționalist, a tunat și a fulgerat împotriva UDMR, pe care l-a categorisit (gafă monumentală) ca fiind "o apă și-un pământ" cu PRM. Avocatul Valeriu Stoica înseamnă că l-a îngropat pe politician prin declarații pe care la bară le poți face, dar în planul responsabilității politice, în nici un caz, nu. Numai dacă te hotărăști să te sinucizi politic. Gestul teatral și total deplasat pentru rigorile discursului serios nu a făcut decât să se acopere de ridicol. Era cu totul altceva dacă demersul sau

pentru ruperea unui acord ar fi fost dublat de argumente logice, de motivații plauzibile și nu de jonglerie cu cuvinte.
(Eliade Balan, România liberă, 16 mai 2001)

UN FEL DE ADONIS

NUANȚĂRI PRAGMATICE ALE IRONIEI

Remember. Contribuții esențiale (Grice, Searle, Sperber și Wilson). **Tipuri de enunțuri ironice** (aluzive, de tip ofertă, interogative, directive, ș.a). **Procedee de construcție.**

Pentru a sintetiza cele spuse în capitolul anterior (Viteazule!) am putea concluziona că ironia este

o formă de manifestare spirituală a unei atitudini de respingere a realității imediate

Receptorul discursului poate fi în egală măsură:

- direct (când E i se adresează nemijlocit)
- indirect (când E se adresează cuiva dar intenționează ca spusele să fie, de fapt, auzite și înțelese de altcineva)

Discursul ironic nu poate aborda în permanență, în orice situație.

Emițătorul discursului ironic are nevoie:

- să dețină un univers de cunoaștere comun și accesibil Receptorului
- să cunoască diponibilitățile intelectuale și cognaffective ale Receptorului pentru a se asigura că mesajul său a fost decodat corespunzător

Emițătorul optează pentru discursul ironic îndemnat de rațiuni bine determinate.

Opțiunea nu este întâmplătoare pentru că nici discursul ironic nu poate fi formulat întâmplător ignorându-se particularitățile de:

- context
- univers de cunoaștere

- structură interioară a locurilor

Când optăm pentru discursul ironic?

Simplu. Atunci când suntem pregătiți a-l construi, când în fața noastră se află un locutor (direct sau indirect) capabil să-l decodeze corespunzător și când ne-am propus să câștigăm disputa verbală începută. Cu alte cuvinte, discursul ironic poate asigura succesul verbal al Emițătorului, când acesta intenționează:

- destinderea atmosferei: E evoluează verbal într-un context general tensionat; vrea să schimbe starea de spirit și apelează la ironie îndreptând-o asupra unei **situații** cunoscută de întreg auditoriul. Dar E știe că va avea acordul explicit al auditoriului referitor la situația evocată.

(1) Personalul unei firme importante organizează o conferință de presă. Atmosfera este încordată, fiecare se străduiește să-și rezolve mai repede și cât mai bine segmentul de activitate de care răspunde, oamenii devin nervoși. Se ivește o situație dificilă care provoacă o stare de criză. Pentru a o gestiona corespunzător, este nevoie de calm. Dar cum să aduci niște oameni încordați și irascibili la starea de calm? Prezumtivul E va putea spune: "Vă mai amintiți ce idee grozavă a avut Caius anul trecut? Cu toții își aduc aminte de gafa lui Caius, colegul lor, care era pe punctul de a încurca ițele de tot.. Ideea lui nu fusese deloc "grozavă" dar oamenii se amuză, zâmbind la amintirea situației.

Cu aceeași valoare poate funcționa și exemplul (15) din capitolul Viteazule!

- destinderea atmosferei: ironia este îndreptată, de această dată, împotriva atitudinii unui personaj absent în momentul vorbirii, atitudine care rememorată, evocată poate deteriora atmosfera.

●dezamorsarea unui conflict: E este pe punctul de a intra în conflict verbal cu R (personaj prezent în momentul vorbirii) care cu obstinație refuză a-și schimba atitudinea. O intervenție verbală vehementă a Emițătorului n-ar face decât să înrăutățească situația și n-ar duce la un acord între părți; o manifestare atitudinală radicală (părăsirea încăperii de exemplu) ar bloca, de asemenea, actul comunicativ. Pentru exemplificare, vezi exemplele (16) și (17), capitolul Viteazule!

●intimidarea adversarului: atacul mai mult sau mai puțin virulent al unui adversar poate fi contracara printr-o intervenție verbală (act verbal) ironică, deoarece astfel E reușește să diminueze forța atacului și să-i minimalizeze importanța. R va fi, cu siguranță, dezorientat și nemulțumit de o asemenea atitudine; el s-ar fi așteptat ca E să-i răspundă la fel de serios și de bine argumentat. Neprimind replica la care se aștepta, se simt ignorat, i se creează impresia că a supraestimat situația respectivă (în detrimentul său, desigur). Printr-o asemenea intervenție, E se va situa pe o poziție superioară la nivelul căruia, probleme ca cele prezentate de R nu sunt decât jocuri de copii.

(2) *Acest tip de intervenție verbală este foarte des și cu succes întrebuințat. Un exemplu din lumea sportului: în urmă cu câțiva ani, galeria și unii dintre jucătorii echipei F.C. Rapid București, îl acuzau în presa scrisă pe jucătorul Dănuț Lupu că ar fi "negociat" meciul din finala Cupei României cu F.C. Petrolul Ploiești. Acuzațiilor grave aduse în repetate rânduri, fotbalistul Lupu nu a răspuns decât într-un târziu, și atunci laconic: "Mi-e silă." Fără să dea amploare situației și atenție virulențelor acuzatori, sportivul a minimalizat dimensiunile conflictului (care nu a fost, de altfel, susținut în*

presă de nici un document probator incriminatoriu) și a detensionat situația.

Discursul ironic poate cunoaște cele mai spectaculoase nuanțări pragmatice.

Puncte de vedere

Conceput ca o abatere de la maximele imperative ale cooperării verbale⁷⁴, discursul ironic este privit drept:

sustragerea de la respectarea unei maxime
prin formulări ca:

(3) *Nu mai pot spune nimic despre asta. (Este, însă, evident că E ar putea continua discuția pe tema începută. Dar exprimându-se astfel el vrea: fie să ridiculizeze situația care nu se ridică la nivelul lui spre a-i capta atenția, fie să sugereze transparența faptelor evidente până într-atât încât nici o explicație nu mai este necesară).*

Discursul ironic rezultă din confruntarea Emițătorului cu o coliziune a maximelor. Acesta nu poate respecta o maximă fără a o încălca pe alta.

Încălcarea flagrantă și fățișă, cu bună intenție a maximei este o abatere discursivă care generează apariția implicaturilor conversaționale și este numită de Grice un caz tipic de **exploatare** a maximelor conversaționale.

Ironia este privită, din acesată perspectivă, drept un caz de exploatare a maximei calității, drept o implicatură conversațională determinată de acesată abatere.

(4) *M-ai ajutat enorm.* (este un enunț care poate fi rostit ironic)

De ce ironic?

●ceea ce spune E este, evident, fals pentru el dar, și pentru Receptor

⁷⁴ H.P. Grice, Logic and Conversation în Cole P., Morgan J. L., (eds), 1975; Further Notes on Logic and Conversation, în Cole, P. (ed.) 1978

●Receptorul știe că este fals, deci R știe că E afirmă exact contrariul încalcând maxima calității.

●pentru ca R să interpreteze total opus spusele Emițătorului (adică "nu m-ai ajutat deloc, m-ai lăsat singur la nevoie"), trebuie să existe o oarecare familiaritate între E și R, un univers de cunoaștere comun celor doi locutori și o disponibilitate discursivă ce contravine bunului simț și raționalității (să vrei să comunici ceva spunând exact contrariul)

●un enunț ironic se cere rostit de un **ton ironic**.

În 1978 Grice adaugă acestor observații ideea că **ironia** nu poate fi o implicatură conversațională ca simplă negație a celor afirmate, ci presupune și:

- expresia unei atitudini;
- expresia unui sentiment;
- manifestarea unei stări de spirit (indignare și dispreț) ;
- o doză de disimulare.

Grice distinge acum foarte clar între semnificația tradițională asupra ironiei și semnificația atribuită de el:

Tradițional	Grice
Ironia = sensul figurat opus sensului literal al enunțului	Ironia = implicatura conversațională (ceea ce se înțelege) care anulează ceea ce spune; este o abatere de la maxima calității

Dar nu toate enunțurile **ostentativ false** trebuie interpretate în mod obligatoriu drept ironice. Cu alte cuvinte, încălcarea maximei calității nu poate fi o condiție suficientă pentru interpretarea și definirea ironiei.

Astfel, ironia nu este doar o implicatură conversațională pe care E nu o afirmă ca atare, dar o lasă a fi

subînțeleasă de R ci ea sugerează, evocă toate acele componente psihologice, în loc să presupună căutarea unor propoziții.

Ironia se aplică:

- enunțurilor care pot fi supuse condițiilor logice ale adevărului;
- acelor substituenți ai enunțului cărora li se pot aplica operații de negație (= opoziția).

În acest studiu, Grice aduce în atenția pragmaticii **figurile de stil** (privite în lingvistica tradițională ca simple ornamente stilistice). Figurile de stil devin, în concepția lui Grice:

- categorii retorice ale conversației obișnuite
- trăsături definitorii pentru starea de ambiguitate naturală a unei limbi
- utilizări absolut banale ale limbii naturale

Lingvistul Searle⁷⁵ consideră ironia drept:

un act de vorbire indirect

El introduce în teoria actelor verbale niște **condiții de reușită** (adică reguli după care să se desfășoare cu succes actele verbale).

De nerespectarea acestor condiții de reușită depinde performarea inefficientă a actului verbal. În această situație enunțul dă greș, iar E nu obține de la R ceea ce și-a propus.

Condițiile de reușită sunt:

- condiția referitoare la conținutul propozițional (gramaticalitatea textului)
- condițiile preparatorii

⁷⁵ J.R. Searle, *Literal Meaning in Expression and Meaning – Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge, Cambridge University Press, 1979, p. 117-136

● condiția de sinceritate

Condițiile de reușită sunt aplicabile, dar formulate adecvat pentru fiecare tip de act verbal (reprezentative, directive, comisive, expresive, declarative, interogative). Ținând cont de faptul că ironia este privită ca o

condiție de sinceritate a unui actant

ea poate însoți, dubla orice act verbal.

Condiția de sinceritate se referă la:

starea mentală, psihologică cu care un vorbitor se angajează în performarea unui act verbal

Iată cum se concretizează condiția de sinceritate pentru fiecare act verbal în parte:

- sinceritatea asertivă: E crede sincer în adevărul enunțat
- sinceritatea comisivă: E are intenția sinceră de a duce la îndeplinire actul enunțat
- sinceritatea directivă: E dorește sincer ca R să facă actul care îi este solicitat
- sinceritatea expresivă: E exprimă sincer starea pe care enunțul o formulează

Actele declarative nu pot fi performate ironic. Pentru aceste acte nu se specifică nici o condiție de sinceritate, caracterul instituționalizat al acestor acte ignoră condiția de sinceritate.

Actele verbale ironice sunt privite ca acte **parazitice** deoarece ele sunt singurele care au nevoie de un suport literal fără de care nu ar putea exista.

Să exemplificăm:

(5) *Dă-mi o carte.*

Enunțul tocmai formulat poate fi un act directiv literal (rugămintă propriu-zisă a Emițătorului către Receptor) sau

poate fi performat și ironic dacă este adresat cuiva despre care se știe că nu citește, sau că a împrumutat de mult timp niște cărți de la E.

Ironia este asociată cu respectare condiției de sinceritate. Astfel, ironia se atașează unui element subiectiv, psihologic din structura enunțului, iar nu elementelor ce țin de logică, elemente care pot fi supuse condițiilor de adevărat-fals.

Ca atare,

ironia se conturează ca utilizarea inadecvată contextual a unui enunț literal

Diferența esențială dintre concepția lui grice și concepția lui Searle referitor la ironie ar fi:

Griec	Searle
Enunțurile ironice = false	Enunțurile ironice = inadecvate și nesincere

Ironia poate reprezenta:

- un **ecou** al unui enunț adevărat

(6) *"Ești un prieten adevărat, ce mai!"*

(ecoul) = așa se spune despre cineva care dovedește atașament

- o **referință explicită** la enunțuri anterioare proprii universului comun de discurs și informație al locutorilor
- (7) *Mulțumesc pentru recomandarea făcută!* (spui cuiva care a promis că te recomandă pentru obținerea unui post, dar dimpotrivă, te prezintă defavorabil astfel încât să nu obții postul. Destinul face, însă, ca tu să fii angajat și să afli și despre "ajutorul" prietenului tău).

Acest enunț este ironic pozitiv deoarece el actualizează o suită de norme implicite generale de comportament.

● atitudine de suprafață negativă

(8) Dar n-ai pregătit chiar nimic pentru petrecerea de diseară!

spune Emițătorul Receptorului care se plânse că n-a avut timp să pregătească nimic pentru aniversarea pe care o organizează dar E vede cu surprindere frigiderul plin cu platouri de sandvișuri, prăjituri, tort, șampanie, fructe și multe tipuri de băuturi și sucuri.

Tot Searle operează o distincție esențială între două categorii discursive: ironia și sarcasmul. Schematic, am putea reprezenta în felul următor:

ironie	sarcasm
Contrastul ironic poate exista și fără a fi verbalizat, prin chiar juxtapunerea de situații	Se caracterizează prin afirmații ce contrazic brutal realitatea; orientarea spre victime explicite

Noi am adăuga că sarcasmul reprezintă:

- respingerea amară, nimicitoare a unui fapt sau a unei persoane sub forma recunoașterii exagerate;
- îngroșarea la maximum a negativului pe care vrem să-l dezvoltăm

Atât ironia cât și sarcasmul sunt tipuri de comic alături de: simplul amuzament, gluma (anecdota, poanta). Dar dacă prin ironie se pune în valoare propria disponibilitate intelectuală fără a distruge ținta ironiei noastre (un fapt sau o persoană), sarcasmul este modalitatea principală de raelizare a pamfletului.

Cea mai sugestivă definiție a pamfletului a dat-o stălucitul pamfletar, Tudor Arghezi:

"Pamfletul - scria el - e un fel de a slobozi condeiul în răspăr. Orice personagiu care poate deveni subiect de pamflet

este ridicol prin diferența dintre calitatea lui socială, dintre așteptările și calitatea reală. Tot pamfletul se inspiră din acesată singură diferență: condeiul se viră aici și scobește lărgind. Poteca sufletului este deschisă. Subiectul cedează, gădilă în punctul convenabil.

Ca să-și atingă scopul, pamfletul trebuie neapărat să concretizeze vizual și să corespundă egal cu subiectul. El lucrează în adâncime, cu intuiția și imaginea. Pamfletul... ciupește, zgârâie, înțeapă, rupe. Pamfletul se lucrează cu andrea, cu peria de sârmă, cu răzătoare sau cu fierăstrăul bijutierului și, uneori, în clipele supreme, cu sculele măcelăriei. Un pamflet își atinge scopul când izbutește să strecoare otrava îndoilei în insul însuși al celui pamfletizat. Și această victorie, eminentă morală, o câștigă orice pamflet echilibrat și scris cu vază.⁷⁶

Sperber și Wilsin formulează teoria ironiei ca prefăcătorie, potrivit căreia, ironia este

o relație între gândul vorbitorului și gândul altcuiva diferit de vorbitor

Astfel, discursul ironic:

- ignoră sensul literal al enunțului
 - ia în considerare doar sensul care nu este afirmat explicit
 - E este o persoană naivă care se adresează unui interlocutor neinițiat
 - ironia este un act comunicativ care implică două straturi:
 - nivelul a ceea ce se spune
 - nivelul a ceea ce este implicat
- (9) Ai făcut o lucrare foarte bună! Mă bucur că ai progresat.

⁷⁶ Tudor Arghezi, Pamfletul în revista Lumea, 18 ianuarie 1925

Enunțul (9) este rostit de profesor studentului care nu a adus lucrarea la termen, și deci nu a făcut nici un progres pentru care să fie lăudat. Profesorul (E) se erijează într-un potențial admirator (E1) al unui virtual student serios și conștiincios (R1). E își asumă rolul E1, tocmai pentru a-l ironiza pe R car ear fi trebuit să se prezinte ca R1 dar nu a făcut-o.

În enunțul (9), E vrea să sublinieze contrastul dintre situația reală (R, studentul leneș) și situația înscenată (R1= studentul virtuos).

Dacă, prin absurd, Emițătorul ar fi cercetat asupra intenției sale adevărate, el își poate reconstrui mesajul, revenind la planul pretensei realități (vezi exemplul 15 din capitolul Viteazule!); E ar putea să revină oricând la semnificația inițială a spuselor lui, orice implicatură conversațională și dezicându-se de orice posibilă interpretare ironică:

(10) *Dar asta am vrut să spun. Eram într-adevăr îngrijorat din cauza ta. Mă gândeam că ți s-a întâmplat ceva...*

Ironia poate fi comunicată prin enunțuri care nu contrazice realitatea:

a) aserțiuni / afirmații adevărate la nivelul de suprafață al interpretării:

(11) *Ce puternic ești!* (cuiva care se străduiește din răputeri să ridice un dulap greu și în final se împiedică cu tot cu dulap)

b) enunțuri interogative:

(12) *Îți plac prăjiturile, nu?* (cuiva care a mâncat toate prăjiturile de pe platou și se uită jinduind la platoul de pe o masă alăturată)

c) enunțuri de tip ofertă:

(13) *Mai stai, te rog puțin!* (cuiva care nu mai pleacă dintr-o vizită, prelungită la nesfârșită)

d) enunțuri directive (cereri exageart de politicoase, cu o stilistică redundantă a politeteii)

(14) *Cumva crezi că te-ar deranja în vreun fel dacă ăș îndrăzni să te rog să te gândești la a-mi aduce cartea pe care ți-am dat-o acum doi ani?*

e) enunțuri aluzive

(15) *Îți mulțumesc că mi-ai oferit tot mie plăcerea de a spăla toate podelele și de această dată.* (cuiva care se înțelese cu E să împartă, în mod egal, activitățile de curățenie din casă și care în mod repetat se sustrage în acest fel.

f) o formă de negație indirectă din care lipsește un marcator explicit al negației

(16) *Este ca o floare!* (despre cineva care, e limpede, e departe de a fi ca o floare)

g) imitarea unei conversații curente (model interacțional)

(17) *Nu Ion Iliescu a forțat prin asta, mâna Procurorului General pentru a iniția seria de recursuri în anulare împotriva unor hotărâri judecătorești definitive? "Da, este adevărat, mi-am dat și eu cu părerea ca simplu cetățean" – a răspuns atunci Cotroceniul. Ca simplu cetățean, deci. Adică, vedeți dumneavoastră, Procurorul General al României s-a dus la piață să-și facă cumpărăturile și acolo a văzut "un simplu cetățean" care scotea foc pe nări împotriva judecătorilor. Imediat s-a gândit că cetățeanul, pe numele său Ion Iliescu, are dreptate....Și uite așa, au apărut recursurile în anulare. Asta da, democrație! (România liberă 2020, 1996, p.20)*

Autorul se adresează în acest text cititorului:

• în mod implicit (întrebarea retorică inițială)

• în mod explicit (formula “vedeți dumneavoastră”, interjecția didactică “uite așa”)

Zona ironică a textului poate ilustra cel puțin două teorii despre ironie, după cum urmează:

• **teoria ca mențiune ecou** (formulată în 1981 de Sperber și Wilson) *Ca simplu cetățean*, deci reprezintă o mențiune în ecou explicată a citatului reprodus. Acesta este inferența imediată a sursei ironiei (o afirmație inadecvată autorității președintelui); a doua ocurență a mențiunii este semnalizată prin mărci grafice – ghilimele ironice- *un simplu cetățean*

• **teoria simulării ironice** (formulată în 1984 de Clark) Adverbul explicativ *adică* funcționează ca marcator de reformulare ironică: autorul pretinde că îi explică cititorului mai clar ideile din mesaj. El propune, de fapt, o alternativă ironică, o pseudo-explicație. El inventează o scurtă narațiune (întâlnirea din piață dintre Președinte și Procurorul General) care nu este altceva decât prezentarea ironică a conceptului *simplu cetățean*, iar nu o realitate. Finalul textului (*Asta da, democrație!*) actualizează o interpretare de tip **antifrază**: enunțului literal i se **aplică** operatorul negației: *aceasta în nici un caz nu este democrație!*

Antifraza este susținută de mărcile corespondente de intensitate: adverbul *da* din lectura literală are drept corespondent logic în discursul ironic opusul lui: *în nici un caz*.

Aplicând transformările discursiv-textuale menționate, vom citi / interpreta ultimul enunț al textului:

În nici un caz aceasta nu este democrație!

Procedee de construcție a ironiei

1. Semantica numelui propriu este afectată și denaturată ironic. Contextul și universul comun de cunoaștere contribuie la deșemantizarea numelui propriu în sensul degradării lui prin ironie.

(18) *Zvonurile locale spun chiar că la fabrica de confecții “Modatim” (un fel de “Apaca” a președintelui) puținele muncitoare “opoziționiste” și-au luat zi liberă când s-a anunțat suita prezidențială.*

(*Adevărul*, 1582/1995, p.2)

Fabrica de confecții “Apaca” este asimilată printr-un simbol femeilor care îl admiră pe Petre Roman și l-a votat în anii '90 într-un entuziasm general. Adeziunea lor “politică” era orientată spre bărbatul Petre Roman mai degrabă decât spre politicianul Petre Roman.

Printr-un proces de transfer semantic –admiratoarele lui Petre Roman = fabrica Apaca, numele propriu “Apaca” intră în structura unei metafore ironice (compoziție metonimică, pars pro toto).

Mai nou, fabrica de confecții “Modatim” simbolizează același entuziasm feminin față de liderul politic, fiind asimilată – printr-o relație de echivalență- cu “Apaca” prin intermediul aproximatorului *un fel de*.

Metafora ironică nou creată de jurnalist *o apacă* se referă prin **aluzie** la *acel tip de loc de muncă ale cărui angajate aclamă un lider datorită aspectului fizic atrăgător, iar nu calităților lui politice*.

2.universul intertextual al ironiei

Emițătorul întinde o punte către Receptor pentru a facilita comunicarea și comuniunea de idei, între ei stabilindu-se o relație de complicitate.

(19) Scandalul iscat de Vadim la sfârșitul săptămânii trecute ne-a văduvit de somnul nostru atât de dulce. Cică Președintele ar fi făcut și ar fi dres în compania unei actrițe. Deocamdată ne îndoim că ar fi adevărat. președintele nostru, domnul emil Constantinescu nu poate face așa ceva. Și totuși, dacă măcar o parte din așa-zisul jurnal al actriței cu pricina ar corespunde realității, ar însemna că șeful cel mare al țării a mai bifat un obiectiv atins. Căci, dacă vă aduceți bine aminte, domnia sa a pornit la luptă ca întruchipare a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Or, putem spune cu mâna pe inimă că, dacă s-ar fi ocupat doar de secularizarea averilor mănăstirești și de lupta cu corupția, dar ar fi neglijat eternul feminin, domnul Constantinescu n-ar mai fi fost Cuza pe de-a-ntregul.

(Academia Catavencu, 1/372, 1994, p.4)

Ironia se dezvoltă într-un univers intertextual: informația istorică mai puțin mediatizată potrivit căreia lui Cuza i-ar fi plăcut femeile.

Autorul face aluzie la această informație, neoficială, de altfel – nu se citează nici o sursă- dar și la informația de ultimă oră referitoare la o presupusă aventură galantă a Președintelui. Marcatorul funcțional *cică*, alături de expresia de ocultare a informației (*a face și a drege*) plasează textul în perimetrul aluziei și îl conotează ironic (*n-ar fi fost Cuza pe de-a-ntregul*)

Aluzia reprezintă, după cum observăm, un al doilea text care îl dublează pe cel inițial la care se referă ironia:

T1 = text 1 (text primar = având ca referent aventura președintelui cu o actriță)

T2 = text 2 (text secundar, aluziv = având ca referent personalitatea ludică a lui Cuza).

Din suprapunerea acestor două texte reiese efectul ironic îndreptat asupra Președintelui care a ținut să-i semene lui Cuza dar nu a izbutit decât sub aspectul vieții mondene.

3. Proverbul

Universul paremiologic românesc oferă ironiei spațiu de desfășurare și material de construcție.

Pornind de la textul unui proverb, Emițătorul poate adăuga niște cuvinte, schimba altele cu unități lexicale care să reflecte realitatea asupra căreia și-a concentrat atenția.

Articolul Cine se aseamănă se adună în aceeași firmă nu este întâmplător scris pe două rânduri. Primul segment atrage atenția către un fond de informații cunoscut cititorilor (asemănarea indivizilor îi aduce unul în preajma celuilalt). Cel de-al doilea segment (*în aceeași firmă*) comentează ironic modul cum, în România, încep afacerile. Pronumele cine nu mai are o referință incertă (nedeterminată) ci una anforică, identificabilă cu toți cei necinstiți care aleargă după înavuțire peste noapte, cu orice preț. (Adevărul, 1573/1995, p.8)

Proverbele sunt des folosite ca punct de plecare în discursul publicitar.

Reclamă Mobexpert

I segment = sloganul campaniei *Ne vindem pielea cu 10% mai ieftin*.

II segment = denumirea și prețul canapelei

III segment = logo-ul campaniei și numele firmei

Mobexpert – expertul tău în mobilier

= detalii referitoare la adresă și alte modalități de contactare pe internet.

(revista Special ca tine, nr. 2/2000, februarie)

Ironia este prezentă în primul segment prin aluzia la proverbul românesc: *A vinde pielea ursului din pădure*.

Interesant de remarcat abilitatea cu care Emițătorul anulează **incertitudinea** degajată de proverb (Textul primar) și o înlocuiește cu o **invitație tentantă** (textul secundar). Este ironizată incertitudinea formulării paremiologice și opusă unei invitații mai mult decât atrăgătoare (un discount de 10% la achiziționarea canapelei din piele Mobexpert).

4. **Maxime celebre** din repertoriul universal, aforisme ale unor politicieni, filozofi, artiști celebri.

Aceste segmente discursive aduc un plus de credibilitate mesajului și sunt enunțate prin:

- marcatori de semnalizare a intertextualității (*vorba ceea*)
- formule didactice meta-textuale care caracterizează propriu-zis textul (*după cum se spune; precum știți; toată lumea știe că, uite că; ș.a*)

(20) A: De ce te enervezi? Lasă-l în pace. Lasă-l să facă ce vrea.

B: Vezi tu, eu l-aș lăsa, numai că nu mă lasă el pe mine...

(21) A: Vai, ce ghinion! Din toată lumea aia, tocmai pe tine să te vadă...

B: Ce să fac? **Ceasul bun**, norocul meu, vorba ceea.

(22) A: După toate relele pe care le-a făcut, lumea încă îl mai acceptă?

B: Deh, ce să zic? Uite că **ulciorul** încă mai merge la apă.

A: Până s-o sparge.

A: Cum te înțelegi cu soacra?

B: Minunat. **Ca șoarecele cu pisica**.

În toate exemplele citate (20-22), ironia exprimă:

- atitudinea vorbitorului față de realitatea evocată (plin de umor, vorbitorul se situează deasupra faptului relatat îl

domină prin superioritate spirituală, se detașează de el, îl supraveghează și îl ia în zeflema);

- concluzia vorbitorului în legătură cu evoluția faptelor.

5. **Sloganuri publicitare** frecvente în reclamele TV, radio sau tipărite, încărcate cu un puternic conținut istoric. Sau în textele din cultura "de consum" mediatică (nume de seriale, replici, personaje de film, nume de prezentatori). Semnificația primară a fost substituită printr-una secundară, ironică la adresa referentului. Utilizarea sloganului publicitar în vorbire poate avea o dublă motivație:

- E nu dispune de un nivel intelectual de natură a-i permite – într-un anumit context – răspunsul potrivit care să exprime, în formă concretă și spirituală, atitudinea sa;

- E înobilează semnificația primară a sloganului publicitar (pur persuasivă) cu una secundară, ironică prin care el să-și manifeste punctul de vedere.

Situația b prezintă interes, așa că vom exploata acest segment de exprimare.

(23) A: Ce-ai să faci la examen?

B: Nu știu. Nu m-am pregătit. Mă cam tem.

A: Simplu! **Întreabă publicul!**

Locutorul A știe că, în realitate, B nu acordă prea multă atenție pregătirii unui examen. Va copia, ca întotdeauna, va apel cu sârg la răspunsurile aruncate în grabă de către colegi. Îi ironizează, de aceea, falsa teamă și își exprimă convingerea, prin apelarea la sloganul publicitar, că B se va descurca.

(24) A: Nu mi-a adus încă biletele. Cred că am să întârzii la concert. Sau n-am să merg deloc...

B: Asta e.

A: Cum așa? Și eu ce-am să fac astă seară?

B: Nicăieri nu e mai bine ca acasă. Găsim noi ceva de făcut.

Locutorul B vrea să îl încurajeze pe A să stea liniștit acasă. Este nevoie de puțin umor pentru a destinde atmosfera. Apelează, de aceea, la un slogan arhicunoscut, intrând într-un loc comun verbal, accesibil deci și lui A.

6. Sintagme stereotipice ale limbajului mediatic, întrebuințate cu scopul de a penaliza ironic realitatea / persoana avută în vedere.

(25) *om de bună credință, doamnelor, domnișoarelor și domnilor, marii investitori străini, accelerarea privatizării, copiii străzii, partidele istorice, visul american, vacanță parlamentară, tinerii instituționalizați, epoca odiosului, anii de tristă amintire, interes național, buget de austeritate, ș.a.*

Toate aceste sintagme dobândesc semnificație diferită, uneori chiar opusă semnificației lor primare. Folosite în vorbirea curentă, ele dovedesc atitudinea dezaprobată ironică a vorbitorului față de referent. Ele marchează poziția ideologică a vorbitorului.

7. Sintagme stereotipice comuniste reciclate ironic

(26) *muncă patriotică, epoca de aur, întâiul bărbat al țării, întâia doamnă, patriotism revoluționar, cincinal, pericolul imperialist, partidul călăuzitor, cel mai iubit fiu al poporului, fiu de nădejde al poporului (țării), întrecere socialistă, condiții optime de muncă și trai, ș.a.*

8. Corupție textuală

Un citat celebru este modificat în funcție de necesitățile semantice ale textului, păstrându-se structura sintactică. Tiparul respectat ne duce cu gândul la modelul avut în vedere. Procedul dovedește dexteritatea cu care E se mișcă în spațiul cultural românesc și străin, cât și abilitatea de a

adapta diferite structuri textuale la necesități concrete de exprimare.

(27) *A pierde sau a nu pierde! Aceasta-i întrebarea.*

*

*Răzbunarea cea mai cruntă este când amicul tău
E silit a recunoaște că ești bun și dânsu-i rău.*

*

Să nu uiți, Mario!

*

Dacă diplomă nu e, nimic nu e!

Citatul conține modificări premeditate cu scopul de a obține efecte ironice.

9. Fonetisme ilare, caricaturale

Procedul a fost întrebuințat cu mare succes de maestrul ironiei românești, Caragiale.

Transcriind pronunțarea greșită a personajelor lui, ne-a oferit nouă o modalitate indirectă de a le cunoaște.

În vorbirea curentă, procedul este frecvent pentru a ridiculiza o anumită persoană prin redarea greșelilor lui involuntare de pronunție sau articulare. Prezența fonetismelor caricaturale reprezintă o modalitate ironică de prezentare a referentului.

Presa contemporană s-a folosit de acest procedu, mai ales imediat după revoluție, cu referire la exprimarea greșită a conducătorului Ceaușescu.

(28) *iepocii ,iepocă, popoarile, ei n-a făcut nimic, iegzamen, ajutoarili, ladi, carter, locatarlor, ș.a.*

10. Text biblic sau alte texte religioase

Prin parafrizarea unui text biblic efectul ironic al mesajului sporește.

(29) *Înșelătoare sunt căile Domnului.*

*Înșelătoare sunt căile afacerilor românești.
Lăsați copiii să vină la mine căci a lor va fi împărăția
cerurilor.*

*Lăsați traficanții să vină la mine căci a lor va fi
bunăstarea.*

Nu lua în derâdere cuvântul Domnului.

Nu lua în derâdere cuvântul șefului.

Indigestia textuală

Un text suprasaturat de:

- o avalanșă de asocieri și trimiteri ironice
 - slogane publicitare
 - citate, replici celebre din literatură română sau străină
- descifrarea mesajului devine anevoiasă, iar textul – obositor.

Se suprapun în același spațiu discursiv mai multe voci, diferite de cea a autorului, ceea ce îngreunează accesul Receptorului al text.

Acest fenomen este cunoscut sub numele de

indigestie textuală

și apare din dorința Emițătorului / Emițătorilor:

- de a epata;
- de a face o bună impresie asupra audiorului martor la dialogul cu Receptorul;
- de a-l stârni pe R să facă o mișcare conversațională greșită (admițând că l-ar irita pe R, acesta ar trece la vehemență verbală, ceea ce ar conduce, implicit, la închiderea canalului de comunicare, dar nu din vina lui, ci din vina Receptorului;
- de a-l anihila pe R (adversar).

Concluzii

După cum am demonstrat, ironia este tot mai frecvent întâlnită în vorbirea liberă pentru a exprima o anumită atitudine sau stare de spirit.

Ironia nuanțează exprimarea. Ea necesită o bună cunoaștere a limbii și o atentă manevră a informațiilor de cultură generală pentru a integra contextului în care are loc manifestarea verbală și pentru a sluji actului comunicativ.

În fața textului

1. Depistează scopul Emițătorului în formularea următoarelor enunțuri (cu condiția ca ele să fie ironice):

Cică legea accesului

Reproducem în această pagină, stimați cititori, amendamentul nr.1 din Constituția SUA, elaborată în urmă cu două secole, să vedeți și dvs. ce simplu este formulat accesul la informație. Tot în SUA, încălcarea "secretului" se referă doar la actele făcute publice fără permisiunea Departamentului Apărării, dacă prin aceasta sunt aduse pagube serioase securității naționale; calșificarea nu ține de Poliție. Prin comparație, la noi s-a reușit mutilarea conceptului de liber acces la informație.

Încercând să dreagă busuiocul după legea Tainelor, Guvernul a fabricat repede un "antidot" - Legea Accesului, considerată de Dancu "extrem de permisivă". Actele normative din ultima vreme Legea Tainelor (a protecției informațiilor clasificate), precum și cele două proiecte cu "accesul" liber la informație, ne-au adus în situația de a fi din nou percepuți ca stat polițienesc, ca să nu mai vorbim dubioasele lor constituționalități. Auziți ce mare drept are un ziarist: să pună întrebări la conferințele de presă. Țsta da progres! Ce altceva ar putea să facă ziariștii la conferințele de presă decât să-i întrebe, să-i încolțească pe demnitari? Asta ca și cum ai spune că păsările au dreptul să zboare în spațiul nostru aerian.

Presa are nevoie de informații imediate, de la o zi la alta, nu la 30 de zile cum ar vrea Dancu (Legea Mona Muscă prevede că ziariștii au dreptul să pună întrebări timp de minimum 30 de minute; de ce nu 29 sau 31?). Respectivetele proiecte sunt pline de asemenea aberații. Dancu o balmăjește cu "informații clasificate" care ar putea să decadă în "informații publice". Te-ai fi așteptat ca la o astfel de lege să cuprindă o sumedenie de drepturi, să nominalizeze informațiile de interes public. Dar ambiguitatea este la ea acasă. O lege amfibiologică este în favoarea puterii și în defavoarea cetățeanului. Ce-or fi vrut să spună cu faptul că accesul la informații de interes public nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor? Copiii sau bătrânii pot fi prejudiciați? După mintea lor, da! Legea Dancu își dă arama pe față la articolul 11, plin de îngrădiri, printre care și aceea că instituțiile publice pot refuza accesul în informațiile comerciale sau financiare a căror publicitate aduce atingere concurenței loiale (nici proiectul Mona Muscă nu-i mai brează la capitolul 14, privind excepțiile de la accesul liber). Orice poate fi încadrat aici: chiar și afacerile cu petrol ale cuplului Iliescu-Costea. Pai dacă ar fi aflat firmele concurente că România cumpără prin Costea motorină mai scumpă decât la pompă, n-ar fi sărit ca arse? Dacă ar fi aflat tipografiile din țară că afișele lui Iliescu tipărite la Paris pot fi plătite cu bani pentru... albume, n-ar fi dorit și ele acest gen de afaceri? De ce Costea să aibă acces la astfel de "informații comerciale" și alții nu? Legea Tainelor și Legea Accesului fac din România țara în care se va afla doar ce vor guvernării. Când clasificarea informațiilor este lăsată la bunul plac al instituțiilor publice este clar că nu va mai rămâne nimic la «acces». Mai mult ca sigur, într-un Parlament dominat de secretomani se vor

adăuga alte restricții la ce a gândit Dancu. Toate afacerile oculte, toate matrapâztlăcurile, toate operațiunile «speciale» vor fi apărute de legea Tainelor și Legea Accesului. Asemenea legi îi favorizează pe cei care au ceva de tănuit. Iar cei care le-au conceput nici măcar nu cunosc înțelesul vocabulei «acces»: ceva la care se poate ajunge ușor. În cîrînd la noi totul va fi stricat și interzis iar România va fi supranumită Țara Tainelor.

(România Liberă, 23 martie 2001)

b. La moși

Cocoana moașă se aruncă cu toată bravura, apucă bara de fier, suie treapta, împinge, se vîră și ajunge pe platformă.

Un tânăr, strivit sub presiunea cucoanei, zice:

-Pardon, doamnă! Nu vedeți că nu mai avem loc?

-Eu văz că este! răspunde cocoana Lucșița.

-Da; da dumneavoastră sunteți corpolentă!

-Bine că ești mata subțirel! ... Pe mine așa m-a făcut Dumnezeu,

voluptoasă! ... Cui îi place! ...cui nu... .

-Taxa, mă rog! Strigă conductorul.

Coana Lucșița scoate din portofel biletul pe care-l avea din Piața

Teatrului. Conductorul obeservă biletul.

-Ăsta nu-i de la mine.

-Da de la cine? întreabă cocoana.

-De la alt vagon.

-Da ăsta nu e tot vagonul nostru? Am plătit până la bareră... m-am

dat zos...

-Dacă v-ați dat o dată jos întrerupe conductorul - trebuie să plătiți

a doua oară.

-A doua oară? Bravos! frumoasă șarlatanie!
 Dar în sfârșit plătește și ia biletul nou, vagonul sosește la barieră.
 Cocoana Lucșița coboară. Din amândouă colțurile vine profumul
 de mititei: e o senzație neplăcută pentru cine e sătul; dar cui i-e
 foame, profumul acesta-i pare mai bun decât odagaciul.
 Cocoana Lucșița se pornește cu nările umflate spre unul dintre
 colțuri, ca o panteră atrasă de mirosului țapului sălbatic.
 -Băiete! doi mititei!
 Reconfortantă, o ia pe jos și intră în pavilionul central, unde o
 așteapta cu nerăbdare compania.
 -Mitică! zice cocoana moșa, după ce rupe o bucată de turtă dulce de la madam Georgescu: fați ținste?... Mă! băiete, o halbă!... da să nu-mi pui guler de ghegeneral! Targul e în toiul lui... Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea!
 După ce plătește d. Mititică, zice madam Petrescu:
 -Haideți întâi pe la oale, că am promis să cumpăr un fluieraș pentru băiețelu lu' madam Ionescu.
 -Haide.
 Și au plecat spre oale.
 (I.L. Caragiale, Momente, Editura pentru Literatură, București, 1969)

BIBLIOGRAFIE

- Austin, John, L., How to do Things with Words, Oxford, Oxford University Press, 1962.
- Barthes, Roland, Le plaisir du text, Edition du Seuil, Paris, 1973.
- Bălănescu, Olga, Câtă dreptate ai! (Contrazicerea ca tip de discurs), academia Națională de Informații, Sesiune de comunicări științifice, 23 martie 2001, București.
- Bidu-Vrâncanu, Angela, Forăscu, Narcisa, Modele de structurare semantică cu aplicație la limba română, Timișoara, Editura Facla, 1989.
- Brown, P., Levinson, S.C., Universals in Language Usage. Politeness, Cambridge, Cambridge University Press, 1988.
- Benveniste, Emile, Problemes de linguistique generale, Gallimard, Paris, 1966.
- Cornilescu, Alexandra, On the Categorical Status of Relative and Interrogative Pronouns in Montague Grammar, in RRL, XXIV, 1979, nr.3, p.301-321.
- Corniță, Georgeta, Studiul mimicii. Studii interdisciplinare, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2005.
- Corniță, Georgeta, Dialogul în paradigma comunicării, Editura Umbria, Baia Mare, 2007.
- Davis, Stephen, Perlocutions, F.Kiefer și M. Bierwisich (eds.), University of California Press, 1979.
- Dictionar general de științe. Științe ale limbii, Teoria limbii, Modele Lingvistice, Fonetică, Fonologie, Gramatică,

Pragmatică, Sociolingvistică, Semiotică, Retorică, Naratologie, București, Editura științifică, 1997.

- Dortier, Jean-Francois, Științele umaniste. O panoramă a cunoașterii, cap. Lingvistica-Secretele limbajului, Editura științelor sociale și politice, 2006.
- Dressler, Wolfgang Ulrich, Robin Alin de Beaugrande, Introduction to Textlinguistics, London, New York, 1981, (ed.Longman), cap. IV.
- Duck, Steve, Relațiile interpersonale. A gândi, a simți, a interacționa, traducere de Margrit Talpalaru, Iași, Editura Polirom, 2000.
- Ducrot, Oswald, Schaeffer Jean-Marie, Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului, Editura Babel, București, 1996.
- Eco, Umberto, Limitele interpretării, Contanța, Editura Pontica, 2007.
- Fillmore, Charles, Pragmatics and Description of the Discourse, în Cole (ed.), 1981.
- Gerbner, George, A Generalized Graphic Model of Communication în Communication Studies (An Introduction Reader), edited by John Corner and Jeremy Hawthorne, Fourth Edition, 1993.
- Grice, H.P., Logic and Conversation, în Cole P., Morgan J.L. (eds.), 1975; Further Notes on Logic and Conversation, în Cole P. (ed.), 1978.
- Hazadiah, M.D., The Structure of Topic, Ph.d.thesis, University of Birmingham, 1991.

•Hăulică Cristina, Textul ca intertextualitate, Editura Eminescu, București, Piața Scânteii, 1981.

- Ionescu, Emil, Manual de lingvistică generală, Editura All, București, 1992.
- Ionescu-Ruxăndoiu, L., Conversația. Structuri și strategii, Editura All, București, 1999.
- Ionescu-Ruxăndoiu, L., Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică, Editura All, București, 2003.
- Leech, G. Principles of Pragmatics, London, 1983.
- Levinson, Stephen, Pragmatics, Cambridge, Cambridge University Press, Textbooks In Linguistics, 1983.
- Manoliu-Manea, Maria, Gramatica pragmasemantică și discurs, Editura Litera, București, 1993.
- Mey, Jacob L., Pragmatics- an Introduction, Blackwell, Oxford University Press, U.K 1996.
- Morris, Charles, Foundations of the Theory of Signs, Chicago Press, 1938.
- Neț, Mariana, Metalimbajul textului literar, București, Universitatea din București, Facultatea de Filologie, 1989.
- Pateman, Trevor, Impossible Discourse in Communication Studies (An IntroductoryLeader), Fourth Edition, Edited by John Corner and Jeremy Hawthorne, Routledge, London, 1994.
- Prate, Mary-Louise, Conventions of Representation in the Taming of the Text, Ed.Willie van Peer, Routledge, London, 1998.

- Sacks, H. ,Aspects in the Sequential Organization of Conversation, unpublished MS Birmingham, 1997.
- Schenkein, J.(ed.), Studies in the Organization of Conversational Interaction, New York, Academic Press, 2000.
- Searle, John, R., Speech Acts. An Essay on the Philosophy of Language, Cambridge, Cambridge University Press, 1969.
- Searle, John R., Indirect Speech Acts in Cole P. And Morgan J. (eds.) Syntax and Semantics, vol.III, New York Academic Press, 1975.
- Searle, John R., A Classification of Illocutionary Acts, in Andy Roger, Bib Wall and John P.Murphy (eds.), Proceedings of the Texas Conference on Performatives, Presuppositions and Implicatures, Washington D.C.Center for Applied Linguistics, 1977.
- Sinclair, John Mc, A Handbook in Discourse Analysis, vol.2, London Academic Press 1987.
- Sinclair, John, Mc, Planes of Discourse, in Ritzvi, SNA (ed.) The Twofold Voice: Essays in Honour of Ramesh Mohan, Hyderabad, Pitamber Publishing House, 1981.
- Sinclair, John, Mc, The Structure of Teacher Talk, Birmingham, ELR, 1999.
- Taylor, L., Talbot, N., Mutual Misunderstanding, Routledge, London, 2000.
- Tsui, B.M.A., Sequencing Rules and Coherence in Discourse in Journal of Pragmatics, 15, 1996.
- Willis, J.D., The Lexical Syllabus, London, Collins Codbuilt, 2007.